

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

**ORDUDA SOSYAL HİZMET: TERÖR GAZİLERİNİN VE AİLE
ÜYELERİNİN YAŞAM DENEYİMLERİ, SORUNLARI VE
GEREK SINİMLERİ**

Mehmet BAŞCILLAR

Doktora Tezi

Ankara, 2021

ORDUDA SOSYAL HİZMET: TERÖR GAZİLERİNİN VE AİLE ÜYELERİNİN YAŞAM
DENEYİMLERİ, SORUNLARI VE GEREKSİNİMLERİ

Mehmet BAŞCILLAR

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara,2021

TEŞEKKÜR

Hayat arkadaşım **Melike**, biricik kızım **Zeynep Ece**. Akademik yaşantım boyunca size ayırmam gereken zamanın önemli bir bölümünü çalışma odamda veya kütüphanede geçirmek durumunda kaldım. Tahammülünüz, sabrınız ve desteğiniz için çok teşekkür ederim. **Annem, babam, kardeşim...** Sizler için kuracağım herhangi bir teşekkür cümlesinin ne kadar kifayetsiz kalacağını farkındayım. İyi ki varsınız.

Lisansüstü eğitim yaşantısına adım attığım günden bu yana desteğini her zaman yanımda hissettiğim, öğrencisi olmaktan onur duyduğum hocam **Prof. Dr. Kasım KARATAŞ**'a teşekkürü bir borç bilirim. Sizden öğrendiğim herşey için minnettarım.

Tez İzleme Komitemde yer alan, verdikleri kıymetli geri bildirimlerle bu doktora tezinin daha nitelikli bir eser haline dönüşmesine büyük katkılar sunan hocalarım **Doç. Dr. Oğuzhan ZENGİN** ve **Doç. Dr. Seda ATTEPE ÖZDEN**'e teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca tez savunma jürisinde yer alan ve tezimi değerlendiren **Doç. Dr. Hüsamettin ÇETİN** ve **Doç. Dr. Aslıhan AYKARA**'ya teşekkür ederim.

TUBİTAK 2211-A Genel Yurt içi Doktora Burs Programı kapsamında doktora programı boyunca beni karşılıksız destekleyen **TUBİTAK**'a teşekkür ederim.

Bu güzel ülkenin her bir vatandaşına ayrı ayrı teşekkür ederim. Eğitim yaşantıma aktarılan ödemiş olduğunuz her bir kuruş verginin hakkını vermek için elimden gelen gayreti gösterdim. Hayatım boyunca bu sorumluluğun bilinci içerisinde olacağım.

Gelecekte önemli başarılarla imza atacağına gönülden inandığım **Zehra Pınar DEMİR** ve **Ezgi SEZER**'e, lisansüstü eğitim yaşantısının bana kazandırdığı 'dostlar' **Dr. Büşra USLU AK**'a ve **Ali TAŞCI**'ya, katkıları, destekleri ve geri bildirimleri için **Fatma PEKER**'e ve **Dr. Çiğdem ADEMHAN TUNAÇ**'a,

Bu eserin baş mimarı **terör gazilerine ve kıymetli ailelerine**,

Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK

Ve aziz silah arkadaşlarına...

Teşekkürü bir borç bilirim.

M.BAŞCILLAR

24.02.2021/ 01.46

Ankara

ÖZET

BAŞCILLAR, Mehmet. *Orduda Sosyal Hizmet: Terör Gazilerinin ve Aile Üyelerinin Yaşam Deneyimleri, Sorunları ve Gereksinimleri*, Doktora Tezi, Ankara, 2021.

Bu çalışmada, terörle mücadelede etkin bir şekilde görev alarak eve dönüş yapmış terör gazilerinin ve aile üyelerinin sorunları, gereksinimleri ve yaşam deneyimleri ele alınmıştır. Araştırmanın verileri, nitel araştırma yöntemiyle terör gazileri, onların eşleri ve çocukları olmak üzere toplam otuz katılımcıyla yarı yapılandırılmış, derinlemesine görüşmelerle toplanmıştır. Araştırmanın bulguları, görev öncesi, görev sırası, eve dönüş sonrasında temel olarak, yaşam deneyimleri, karşılaşılan sorunlar, gereksinimler ve çözüm önerileri olmak üzere dört tema altında tartışılmıştır. Görev öncesi dönemde, görev haberinin alınmasıyla beraber, aile üyelerinde endişe, korku, öfke ve üzüntü gibi duygusal değişimlerin meydana geldiği, ebeveynlerin çocuklarını göreve ilişkin bilgilendirme konusunda tereddütler yaşadığı bulunmuştur. Görev sırasında terör gazilerinin ve aile üyelerinin travmatik yaşam deneyimleri, bu deneyimlerin yol açtığı psikososyal sorunlar, tek ebeveynli aile yaşamının güçlükleri, çocuğun eğitim yaşamı, tayin ve barınma konuları ele alınmıştır. Eve dönüş sonrasında, ordudan ayrılma kararı, terör gazilerinin ve aile üyelerinin sivil yaşama uyumu ve eve dönüş sonrasında yaşanan psikososyal sorunlar ortaya konmuştur. Son olarak terör gazilerinin ve aile üyelerinin yaşanan sorunlara ve gereksinimlere yönelik çözüm önerilerine yer verilmiştir. Orduda sosyal hizmet uygulamasının terör gazilerinin ve aile üyelerinin yaşadıkları sorunların çözümünde, müracaatçıların gereksinimlerinin hak temelli bir düzlemde karşılanmasında önemli roller üstleneceği değerlendirilmektedir.

Anahtar Sözcükler

Orduda Sosyal Hizmet, Terör Gazileri, Aile Üyeleri, Orduda Sosyal Hizmet Uygulaması

ABSTRACT

BAŞCILLAR, Mehmet. *Military Social Work: Life Experiences, Problems and Needs of Terror Veterans and Family Members*, PhD Dissertatation, Ankara, 2021.

In this study, the problems, needs and life experiences of terror veterans who have actively participated in the fight against terrorism and returned home and their family members are discussed. The data of the study were collected through semi-structured and in-depth interviews with a total of thirty participants, including terror veterans, their spouses and children, using qualitative research methods. The findings of the study were discussed under four themes: life experiences, problems encountered, needs and solution suggestions, based on the pre-deployment, deployment, and post-deployment phases. It was found that emotional changes such as anxiety, fear, anger and sadness occurred amongst family members during the pre-deployment phase, with the news of the deployment assignment, and that parents had hesitations about informing their children about the deployment. At the deployment phase, the traumatic life experiences of terror veterans and their family members, psychosocial problems caused by these experiences, the difficulties of single-parent family life, the children's education life, appointment and accommodation issues were discussed. At the post-deployment phase after returning home, the decision to leave the army, the integration of terror veterans and their family members to civilian life, and psychosocial problems after returning home were revealed. Finally, solutions to the problems and needs of terror veterans and their family members were included. It is considered that the social work practice in the army plays an important role in solving the problems experienced by terror veterans and their family members and meeting the needs of the clients on a rights-based platform.

Keywords

Military, Social Work, Terror Veterans, Family Members, Military Social Work Practice

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xv
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	xvi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xvii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE.....	3
1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ.....	3
1.2. TERÖR GAZİLERİNİN VE AİLE ÜYELERİNİN PSİKOSOSYAL SORUNLARI VE GEREKSİNİMLERİ	5
1.2.1. Görev Kavramı.....	6
1.2.2. Görev Öncesinde Psikososyal Sorunlar ve Gereksinimler.....	7
1.2.3. Görev Sırasındaki Psikososyal Sorunlar ve Gereksinimler	9
1.2.3.1. Güvenlik Görevlilerinin Görev Sırasındaki Psikososyal Sorunları ve Gereksinimleri	10
1.2.3.2. Görev Sırasında Güvenlik Görevlisi Aileleri.....	15
1.2.3.2.1. Güvenlik Görevlilerinin Eşleri.....	18
1.2.3.2.2. Güvenlik Görevlilerinin Çocukları.....	20
1.2.4. Terör Gazilerinin ve Aile Üyelerinin Eve Dönüş Sonrası Psikososyal Sorunları ve Gereksinimleri.....	23
1.2.4.1. Eve Dönüş Sonrası Uyum Sorunları.....	24
1.2.4.1.1. Travma Sonrası Stres Bozukluğu	26
1.2.4.1.2. Depresyon	28
1.2.4.1.3. Suç	29
1.2.4.1.4. İntihar.....	31
1.2.4.2. Eve Dönüş Sonrası Aile Üyeleri	33
1.3. ORDUDA SOSYAL HİZMET.....	35
1.3.1. Orduda Sosyal Hizmet Müracaatçı Grubu	37

1.3.1.1. Güvenlik Görevlileri	38
1.3.1.2. Güvenlik Görevlisi Ailesi	40
1.3.1.3. Şehit yakınları.....	40
1.3.1.4. Gaziler	40
1.3.2. Orduda Sosyal Hizmetin Tarihsel Gelişimi	41
1.3.2.1. Orduda Sosyal Hizmetin Dünyadaki Tarihsel Gelişimi	41
1.3.2.1.1. 1900-1940 Yılları Arasındaki Dönem	41
1.3.2.1.2. 1940-1950 Yılları Arasındaki Dönem	42
1.3.2.1.3. 1950-1980 Yılları Arasındaki Dönem	44
1.3.2.1.4. 1980'den Günümüze Olan Dönem	45
1.3.2.2. Orduda Sosyal Hizmetin Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi	46
1.3.2.2.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Orduda Sosyal Hizmetler	46
1.3.2.2.2. Cumhuriyet Sonrası Dönemde Orduda Sosyal Hizmet.....	49
1.4. TÜRKİYE'DE ORDUDA SOSYAL HİZMET MÜRACAATÇI GRUBUNA SUNULAN HİZMETLER	57
1.4.1. Eğitim Alanında Sunulan Hizmetler.....	59
1.4.2. Sağlık Alanında Sunulan Hizmetler.....	61
1.4.3. Barınma Alanında Sunulan Hizmetler	63
1.4.4. İstihdam Alanında Sunulan Hizmetler	65
1.4.5. Psikososyal Alanda Sunulan Hizmetler.....	67
1.4.6. Boş Zaman Değerlendirme Etkinlikleri için Sunulan Hizmetler	69
1.5. GENELCİ SOSYAL HİZMET KAPSAMINDA ORDUDA SOSYAL HİZMET UYGULAMASI.....	72
1.5.1. Ordu Kültürü ve Orduda Sosyal Hizmet Uygulaması	74
1.5.2. Bireyle Çalışma Bağlamında Orduda Sosyal Hizmet Uygulaması ...	77
1.5.3. Grupla Çalışma Bağlamında Orduda Sosyal Hizmet Uygulaması ...	79
1.5.4. Aileyle Çalışma Bağlamında Orduda Sosyal Hizmet Uygulaması ...	80
1.5.5. Toplumla Çalışma Bağlamında Orduda Sosyal Hizmet Uygulaması	83
1.6. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	86
1.7. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	87
1.8. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	88
2. BÖLÜM: YÖNTEM	89
2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	89
2.2. ARAŞTIRMANIN ÖZNELERİ.....	92

2.3. ARAŞTIRMAYA KATILAN TERÖR GAZİLERİNİN VE AİLE ÜYELERİNİN SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ	94
2.4. VERİLERİN TOPLANMASI	100
2.5. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	101
2.6. VERİLERİN ANALİZİ	102
2.7. ETİK KONULAR	104
3. BÖLÜM: BULGULAR	106
3.1. GÖREV ÖNCESİ DÖNEMDEKİ SORUNLAR VE GEREKSİNİMLER .	107
3.1.1. Görev Öncesi Güvenlik Görevlileri	109
3.1.1.1. Görevin Öğrenilmesi.....	109
3.1.1.2. Görev Motivasyonu	111
3.1.1.3. Görev Öncesi Hazırlık	112
3.1.2. Eşin Görevi Öğrenmesi.....	113
3.1.3. Çocuklara Haber Verilmesi	114
3.1.4. Aile Üyelerinin Duygu ve Davranışları.....	116
3.1.4.1. Eşin Duygu ve Davranışları	116
3.1.4.1.1. Endişe.....	117
3.1.4.1.2. Korku	118
3.1.4.1.3. Öfke	119
3.1.4.2. Çocuğun Duygu ve Davranışları.....	119
3.1.4.2.1. Üzüntü	119
3.1.4.2.2. Babanın Gitmesine İzin Vermeme	120
3.1.4.2.3. Korku	121
3.1.4.2.4. Öfke	121
3.2. GÖREV DÖNEMİNDEKİ SORUNLAR VE GEREKSİNİMLER	123
3.2.1. Terörle Mücadele Deneyimi	125
3.2.1.1. Silahlı Çatışma Esnasında Hissedilenler	126
3.2.1.2. Komutan Sorumluluğu.....	127
3.2.1.3. Görev Yoğunluğu	127
3.2.1.4. Silah Arkadaşlığı	128
3.2.1.5. Travmatik Yaşam Olayları	129
3.2.1.5.1. Silahlı Saldırıya Maruz Kalma.....	130
3.2.1.5.2. Silah Arkadaşının Şehit Oluşuna veya Yaralanmasına Tanıklık	131

3.2.1.5.3. Mayın veya El Yapımı Patlayıcı Saldırısına Maruz Kalma	133
3.2.1.5.4. Terör Saldırısına Uğrama Endişesi.....	134
3.2.1.6. Fiziksel Etkiler	134
3.2.1.6.1. Bedensel Etkiler.....	135
3.2.1.6.2. Ağır Teçhizat Taşımak.....	136
3.2.1.6.3. Zorlu İklim Koşulları	136
3.2.1.7. Psikososyal Etkiler	137
3.2.1.7.1. Şoka Girme.....	137
3.2.1.7.2. Uyku Sorunları.....	138
3.2.1.7.3. Yeniden Hatırlama.....	140
3.2.1.7.4. Kendini Suçlama.....	140
3.2.2. Asker Ailesi Olmak.....	141
3.2.2.1. Asker Eşi Olmak.....	141
3.2.2.2. Asker Çocuğu Olmak	142
3.2.3. Tek Ebeveynli Aile Yaşamı	143
3.2.3.1. Gazilerin Uzun Süre Evden Ayrı Kalması.....	143
3.2.3.1.1. Gazilerin Çocuklarına Zaman Ayıramaması	145
3.2.3.2. Geride Kalan Eş	146
3.2.3.2.1. Bekleyiş	146
3.2.3.2.2. Evi İçi Sorumlulukların Üstlenilmesi	151
3.2.3.2.3. Çocuk Bakımı	152
3.2.3.2.4. Eşler Arasında Özlem.....	153
3.2.3.3. Geride Kalan Çocuk	154
3.2.3.3.1. Kaygı ve Korku	155
3.2.3.3.2. Babaya Özlem	156
3.2.3.3.3. Diğer Çocuklara İmrenme.....	157
3.2.3.3.4. Uyku Sorunları.....	158
3.2.3.4. Görev Esnasında Aile Üyeleriyle İletişim.....	159
3.2.3.4.1. Yaşanılan Zorlukları Anlatmamak.....	161
3.2.3.5. Sosyal Destek	162
3.2.3.5.1. Asker Eşlerinin Birbirlerine Desteği.....	162
3.2.3.5.2. Akraba Desteği	164
3.2.4. Aile Üyelerinin Travmatik Yaşam Deneyimleri	165
3.2.4.1. Eşlerin Travmatik Yaşam Deneyimleri.....	165

3.2.4.2. Çocukların Travmatik Yaşam Deneyimleri	166
3.2.5. Aile Üyelerinin Güvenliği	167
3.2.5.1. Güvenlik Endişesi.....	167
3.2.5.1.1. Güvenlik Endişesinin Eşlerin İş Yaşamına Yansımaları....	169
3.2.5.2. Terör Gazilerinin Aile Üyelerinin Güvenliğine İlişkin Endişeleri	169
3.2.5.3. Güvenlik Endişesi Altında Çocuk Olmak	170
3.2.5.3.1. Eve Kapalı Bir Yaşam.....	170
3.2.5.3.2. Parka Gidememek.....	171
3.2.6. Çocuğun Eğitim Yaşantısı.....	171
3.2.6.1. Sık Okul Değişikliği.....	172
3.2.6.1.1. Yeni Öğretmene Alışmak.....	173
3.2.6.2. Eğitimin Niteliği.....	173
3.2.6.3. Güvenlik Endişesi Altında Eğitim.....	174
3.2.6.4. Ayrımcılık	175
3.2.7. Tayin	176
3.2.7.1. Tayinin Olumlu Yönleri	176
3.2.7.2. Tayinin Olumsuz Yönleri	177
3.2.7.2.1. Ev Eşyalarının Zarar Görmesi.....	178
3.2.7.2.2. Alışılan Çevreden Ayrılmak.....	178
3.2.7.2.3. Çocuğun Yeni Çevreye Uyum.....	180
3.2.8. Barınma	181
3.2.8.1. Lojmanın Önemi	181
3.2.8.2. Lojman Dışında Barınma.....	183
3.3. EVE DÖNÜŞ SONRASI DÖNEMDEKİ SORUNLAR VE GEREKSİNİMLER	187
3.3.1. Eve Dönüş Sonrası Terör Gazileri	188
3.3.1.1. Ordudan Ayrılma Kararı	188
3.3.1.2. Sivil Yaşama Geçişin Hissettirdikleri	189
3.3.1.2.1. Sivil Yaşama Geçişin Olumlu Yönleri	189
3.3.1.2.2. Sivil Yaşama Geçişin Güçlükleri.....	190
3.3.1.3. Boş Zaman Değerlendirme	191
3.3.1.4. Eve Dönüş Sonrası Dönemde Psikososyal Sorunlar.....	192
3.3.1.4.1. Silah Taşıma.....	193
3.3.1.4.2. Uyku Sorunları	194

3.3.1.4.3. Tekrar Tekrar Hatırlamak.....	195
3.3.1.4.4. Öfke	197
3.3.1.4.5. Ani Seslerde İrkilme	199
3.3.1.4.6. Eğlenmekten Kaçınmak	200
3.3.1.4.7. Psikiyatrik İlaç Kullanımı	200
3.3.1.4.8. Boşluğa Düşmek.....	201
3.3.1.4.9. Tertip Düzen Arayışı	202
3.3.1.4.10. Kişiler Arası İlişkiler.....	202
3.3.2. Eve Dönüş Sonrası Aile Üyeleri	203
3.3.2.1. Aile Üyelerinden Askeri Disiplinin İstenmesi.....	204
3.3.2.2. Eve Dönüş Sonrası Eşler	205
3.3.2.2.1. Eşlerin Mutluluğu	206
3.3.2.2.2. Alışılan Düzenin Bozulması	207
3.3.2.3. Eve Dönüş Sonrası Çocuklar	207
3.3.2.3.1. Babayla Daha Çok Zaman Geçirebilmek	207
3.3.2.3.2. Babanın Eve Dönüşüne Uyum Sağlayamama	208
3.4. TERÖR GAZİLERİ VE AİLE ÜYELERİNİN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	211
3.4.1. Görev Dönemine İlişkin Çözüm Önerileri	212
3.4.1.1. Göreve Yönelik Öneriler	212
3.4.1.1.1. Görev Süresi.....	213
3.4.1.1.2. Görevin Bitiş Tarihi Konusunda Bilgilendirme Yapılması ..	213
3.4.1.1.3. Geçici Görevlendirmenin Sonlandırılması.....	214
3.4.1.1.4. Hafif Teçhizat Tedarik Edilmesi	214
3.4.1.1.5. İzin Sürelerinin Arttırılması.....	214
3.4.1.1.6. Sosyal Etkinlikler Düzenlenmesi	215
3.4.1.2. Psikososyal Destek Verilmesi.....	215
3.4.1.2.1. Ev Ziyaretleri Gerçekleştirilmesi.....	216
3.4.1.3. Lojmanların İçerisine Okul İnşa Edilmesi.....	216
3.4.1.4. Geride Kalan Eşler İçin Konuk Evi.....	217
3.4.1.5. Lojman Sayısının Arttırılması	217
3.4.1.6. Tayin Sıklığının Azaltılması	218
3.4.1.7. Tayinlerde Aile Bütünlüğünün Gözetilmesi	218
3.4.1.8. Sosyal Tesisler Oluşturulması	219
3.4.1.9. Çocuklar için Oyun Alanları	219

3.4.1.10. Ailelerin Karakol ve Üs Bölgesi Ziyareti.....	220
3.4.2. Eve Dönüş Sonrası Döneme İlişkin Çözüm Önerileri.....	220
3.4.2.1. Gazi Merkezleri	220
3.4.2.2. Psikososyal Destek Verilmesi.....	221
3.4.2.2.1. Ev Ziyaretleri Gerçekleştirilmesi.....	221
3.4.2.3. Sağlık Sigortası Süresinin Uzatılması	221
3.4.2.4. Özel Eğitim Kurumlarından İndirimli Yararlanılması	222
3.4.2.5. Gazilerin Deneyim ve Uzmanlıklarından Yararlanılması	222
4. BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER	224
4.1. GÖREV ÖNCESİ DÖNEME İLİŞKİN SONUÇ VE ÖNERİLER	225
4.2. GÖREV DÖNEMİNE İLİŞKİN SONUÇ VE ÖNERİLER	227
4.3. EVE DÖNÜŞ SONRASI DÖNEME İLİŞKİN SONUÇ VE ÖNERİLER	230
KAYNAKLAR	232
EKLER.....	250
EK-1 ORJİNALLİK RAPORU	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
EK-2 TERÖR GAZİLER İÇİN YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU	251
EK-3 TERÖR GAZİSİ EŞİ İÇİN YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU	253
EK-4 ÇOCUKLAR İÇİN YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU ...	256
EK-5 ARAŞTIRMA AMAÇLI ÇALIŞMA İÇİN AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU	258
EK-6 ARAŞTIRMA AMAÇLI ÇALIŞMA İÇİN ÇOCUK RIZA FORMU	260
EK-7 GÖRÜŞME ÖRNEĞİ.....	262
EK-8 ETİK KOMİSYON İZİNİ.....	276
ÖZGEÇMİŞ.....	277

KISALTMALAR DİZİNİ

AÇSH:	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
DKK:	Deniz Kuvvetleri Komutanlığı
DSÖ:	Dünya Sağlık Örgütü
GATA:	Gülhane Askeri Tıp Akademisi
HVKK:	Hava Kuvvetleri Komutanlığı
JGK:	Jandarma Genel Komutanlığı
KKK:	Kara Kuvvetleri Komutanlığı
MEB:	Millî Eğitim Bakanlığı
MSB:	Millî Savunma Bakanlığı
OYAK:	Ordu Yardımlaşma Kurumu
RDM:	Rehberlik ve Danışma Merkezi
SGK:	Sosyal Güvenlik Kurumu
TBMM:	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC:	Türkiye Cumhuriyeti
TEMAD:	Türkiye Emekli Astsubaylar Derneği
TESUD:	Türkiye Emekli Subaylar Derneği
TOKİ:	Toplu Konut İdaresi
TSK:	Türk Silahlı Kuvvetleri
TSSB:	Travma Sonrası Stres Bozukluğu
TÜİK:	Türkiye İstatistik Kurumu
VA:	ABD Gaziler Bakanlığı

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1. Türkiye'deki Orduvevleri	70
Çizelge 2. Orduda Sosyal Hizmet Uygulamasında Temel ve İleri Düzeyde Uygulama Bilgisi	72
Çizelge 3. Terör Gazileri ve Aile Üyeleri Hakkında Genel Bilgiler	99
Çizelge 4. Katılımcıların Görev Öncesi Dönemdeki Sorunları ve Gereksinimleri Kod Sıklığı	121
Çizelge 5. Katılımcıların Görev Dönemindeki Sorunları ve Gereksinimleri Kod Sıklığı	184
Çizelge 6. Katılımcıların Eve Dönüş Sonrası Dönemdeki Sorunları ve Gereksinimleri Kod Sıklığı	209
Çizelge 7. Katılımcıların Çözüm Önerileri Kod Sıklığı	222

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Terör Gazilerinin ve Aile Üyelerinin Sorunları ve Gereksinimleri Tema Gösterimi	106
Şekil 2. Görev Öncesi Dönemdeki Sorunlar ve Gereksinimler Modeli (NVivo 12 Pro Gösterimi).....	108
Şekil 3. Görev Öncesi Dönemdeki Sorunlar ve Gereksinimler Temasına İlişkin Kod Bulutu	109
Şekil 4. Görev Öncesi Dönemdeki Sorunlara ve Gereksinimlere Yönelik İlişkisel Analiz (NVivo 12 Pro Gösterimi)	122
Şekil 5. Görev Dönemindeki Sorunlar ve Gereksinimler Modeli (NVivo 12 Pro Gösterimi)	124
Şekil 6. Görev Dönemindeki Sorunlar ve Gereksinimler Temasına İlişkin Kod Bulutu.....	125
Şekil 7. Görev Dönemindeki Sorunlara ve Gereksinimlere Yönelik İlişkisel Analiz (NVivo 12 Pro Gösterimi)	186
Şekil 8. Eve Dönüş Sonrası Dönemdeki Sorunlar ve Gereksinimler Modeli (NVivo 12 Pro Gösterimi).....	187
Şekil 9. Eve Dönüş Sonrası Dönemdeki Sorunlar ve Gereksinimler Temasına İlişkin Kod Bulutu	188
Şekil 10. Eve Dönüş Sonrası Dönemdeki Sorunlara ve Gereksinimlere Yönelik İlişkisel Analiz (NVivo 12 Pro Gösterimi).....	210
Şekil 11. Katılımcıların Çözüm Önerileri Modeli (NVivo 12 Pro Gösterimi)	211
Şekil 12. Katılımcıların Çözüm Önerileri Temasına İlişkin Kod Bulutu	212

GİRİŞ

Küresel düzeyde bir sorun olarak kabul edilen terör, Türkiye'nin en önemli sosyal sorunları arasında yer almaktadır. Terör olayları, binlerce insanın yaşamını yitirmesine yol açarken yine binlerce insan bu saldırılar nedeniyle yaralanmaktadır. Terör olaylarının etkileri, yalnızca hedefindeki masum insanlarla sınırlı kalmamaktadır. Aynı zamanda terörle mücadelede yer alan bireyler ile aile üyeleri bu son derece karmaşık, öngörülmez, yıpratıcı ve travmatik yaşam deneyimleriyle dolu mücadele sürecini deneyimlemek zorunda kalmaktadır.

Türkiye, çeşitli isimler altında etkinlik gösteren terör örgütleriyle gerek yurtiçinde gerek yurtdışında ulusal ve uluslararası düzeyde mücadele sürdürmektedir. Güvenlik görevlileri, yurt içindeki görevlerin yanı sıra Somali'de, Bosna-Hersek'te, Afganistan'da, Irak'ta, Suriye'de, Lübnan'da, Kosova'da barışı koruma görevlerini yerine getirmekte ve sınır ötesi operasyonlarda yer almaktadır. Terörün devletlerin istikrarsızlaşmasına, insanların yaşamlarını yitirmesine, maddi zararlara ve kaynak israfına yol açtığı alanyazında yaygın bir şekilde vurgulanmasına karşın, terörle mücadelede yer alan bireylerin ve aile üyelerinin yaşamlarına etkisini vurgulayan çalışmalar son derece sınırlıdır.

Terörle mücadele olgusu bireyleri, aile üyelerini, sevdiklerini görev öncesi, sırası ve eve dönüş sonrası süreçte derinden etkilemektedir. Görev haberinin alınmasıyla beraber aile üyesinin yakın zamanda evden ayrılacak olması, eş, çocuk ve sevdiklerini geleceğe dair belirsizlik nedeniyle endişeye sürüklemektedir. Güvenlik görevlileri, terörle mücadelenin sürdüğü coğrafyaların çetin arazi ve iklim koşullarında terör saldırısı tehdidi altında, travmatik deneyimler yaşayarak görev yaparken geride kalan eş, çocuk ve diğer aile üyeleri uzun süre tek ebeveynli aile yaşamı sürdürmektedir. Geride kalan eş, evin yönetimi, çocuk bakımı gibi birçok sorumluluğu tek başına üstlenmek durumunda kalmaktadır. Ebeveynlerinden uzun bir süre ayrı kalmak zorunda kalan çocukların duyguları, davranışları, gelişimleri ve akademik yaşamları derin bir şekilde etkilenmektedir. Eve dönüş yapan gazilerde, görev sürecinde yaşadıkları zorlu

yaşam deneyimlerine bağlı olarak biyopsikososyal yönden meydana gelen değişimler, evden uzakta olan aile üyesinin yeniden aileye katılması eve dönüş sonrası uyumun sağlanmasını hem gaziler hem de aile üyeleri için gerekli kılmaktadır.

Sosyal hizmet, insan hakları ve sosyal adalet ilkeleri çerçevesinde birey, grup, aile ve toplumların iyilik halinin arttırılmasında, özgürleştirilmesinde ve toplumsal değişimin ve dönüşümün sağlanmasında büyük öneme sahip bir meslek ve disiplindir. Bu doğrultuda Türkiye'nin orduda sosyal hizmet alanyazının oluşturulması, önemli bir gereksinim olarak karşımıza çıkmaktadır.

1. BÖLÜM: KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölüm, araştırmanın problemi, terör gazilerinin ve aile üyelerinin psikososyal sorunları, gereksinimleri, Türkiye’de orduda sosyal hizmet müracaatçı grubuna sunulan hizmetler, orduda sosyal hizmet ve genelci sosyal hizmet kapsamında orduda sosyal hizmet uygulaması ana başlıkları altında ele alınacaktır.

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Bu araştırmada terörle mücadelede yer almış ve eve dönüş yapmış terör gazilerinin ve aile üyelerinin görev öncesi, sırası ve eve dönüş sonrası süreçlerdeki yaşam deneyimleri, sorunları ve gereksinimleri ele alınmakta, bu sorunlara ilişkin çözüm önerileri sunulmaktadır. Terör, uluslararası ve ulusal ölçekte önemli bir sosyal sorundur.

Dünya genelinde 1970-2017 yılları arasında 170.000’in üzerinde terör eylemi gerçekleşmiş, yalnızca 2018 yılında 71 farklı ülkede meydana gelen terör saldırılarında 16.000’in üzerinde insan yaşamını yitirmiştir. Dünyada terör olaylarından en çok etkilenen ülkelere yer verilen araştırmada Türkiye 16. sırada yer almıştır (Institute for Economics and Peace, 2019: 2-8).

IPSOS (2018) tarafından 26 ülkede 18.000 katılımcı ile gerçekleştirilen araştırmaya göre, Türkiye’nin en büyük endişesi %62’lik oranla terörizm olarak bulunmuştur. Oysa diğer ülkelerin endişeleri arasında en üst sıralarda işsizlik, sağlık hizmetleri ve suç yer almıştır. Kadir Has Üniversitesi (2019) tarafından gerçekleştirilen ‘Türkiye Eğilimleri’ araştırmasına göre de Türkiye’nin en önemli sorunu terör olarak bulunmuştur. Terör gerek küresel gerek ulusal düzeyde en önemli sosyal sorunlardan biri olarak kabul edilmekte ve milyonlarca insanın yaşantısını çok boyutlu bir biçimde etkilemektedir. Terör gazileri ve aile üyeleri, bu sosyal sorundan derinden etkilenen kırılgan nüfus grupları arasında yer almaktadır. Sosyal hizmetin müracaatçı grupları arasında yer alan terör gazileri

ve aile üyeleri, görev öncesi, sırası ve eve dönüş sonrası yaşantılarında çok boyutlu sorunlarla karşılaşmaktadır.

Gazilerin ve aile üyelerinin görev öncesi, sırası ve sonrası iyilik hallerini, görevin yaşantılara etkisini, eve dönüş sonrası uyumunu ortaya koyan araştırmalar sınırlıdır ve bu araştırmaların arttırılmasına gereksinim bulunmaktadır (Chartrand & Siegel, 2007: 2; De Pedro ve diğerleri, 2011: 608; Sheppard ve diğerleri, 2010: 606-607).

Gelişmiş ülkelerde ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının desteğiyle görevin gazilere ve aile yaşamına etkilerini ortaya koyan araştırmalar belirli aralıklarla gerçekleştirilmekte, sonuçlar şeffaf bir biçimde kamuoyuyla paylaşılmakta ve araştırma bulguları ordu alanındaki tüm profesyonellere ve politika yapıcılara rehberlik etmektedir (Veterans Affairs, 2004). Terör gazileri ve aile üyelerinin yaşam deneyimlerine yönelik güçlü bir kavrayış geliştirilmesi, sorun ve gereksinimlerinin belirlenmesi, söz konusu müracaatçı grubuna yönelik sosyal politikaların şekillendirilmesi için gereklidir. Bu politikaları şekillendirilmesine öncülük edecek en temel iki kurum Milli Savunma Bakanlığı ve Şehit Yakınları ve Gaziler Genel Müdürlüğüdür.

Görev öncesi dönem, görev haberinin alınmasıyla birlikte başlayan, terör gazilerinin ve aile üyelerinin bu haberden çok boyutlu bir biçimde etkilendiği evreyi ifade etmektedir. Görev öncesi dönemde göreve yönelik hazırlıklar önem kazanmakta ve bu dönemde güvenlik görevlilerinin eş ve çocuklarından duygusal ve davranışsal birçok değişim yaşanmaktadır. Güvenlik görevlilerinin ve aile üyelerinin yaşantısında meydana gelen değişimler, yeni sorunların doğmasına neden olmaktadır.

Görev dönemi, güvenlik görevlisinin evden ayrılmasıyla başlamakta, güvenlik görevlisi göreve ilişkin, geride kalan aile üyeleri ise tek ebeveynli aile yaşantısı bağlamında birçok sorunla karşılaşmaktadır. Öte yandan sayısız travmatik yaşam deneyimi, güvenlik görevlilerinin ve aile üyelerinin psikososyal

gereksinimlerine önem kazandırmaktadır. Yaşanılan bölgenin güvenliğine ilişkin endişeler barınma konusunda, sık tayin ise çocuğun eğitim yaşantısında birçok gereksinimin ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır.

Eve dönüş sonrası dönem, gerek terör gazilerinin gerek aile üyelerinin sivil yaşama uyumu anlamına gelmektedir. Terör gazilerinin görev dönemindeki travmatik yaşam deneyimleriyle ilişkili psikososyal sorunları eve dönüş sonrası dönemde yeni bir boyut kazanmaktadır. Öte yandan eve dönüş sonrası dönemde yaşanan sorunların aile içi ilişkiler üzerindeki etkileri, terör gazilerinin ve aile üyelerini psikososyal gereksinimlerinin incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Orduda sosyal hizmet uygulaması, birey, aile, grup ve toplum düzeyinde, eğitim, sağlık, çocuk refahı, ruh sağlığı, adli hizmetler gibi birçok alanda gerçekleştirilmektedir. Bu doğrultuda bu araştırmanın bir diğer problemini, terör gazileri ve aile üyeleriyle gerçekleştirilen sosyal hizmet uygulamalarının etkinliğine katkı sağlama çabası oluşturmaktadır.

Sonuç olarak Türkiye’de terörün uzun bir dönemdir önemli sosyal sorun olarak varlığını koruması, bu soruna bağlı deneyimlerin terör gazilerinin ve aile üyelerinin iyilik haline olan etkileri, Türkiye literatüründe bu alanda sınırlı sayıda çalışmanın olması, mevcut uygulamaların etkinliğinin artırılması ve Türkiye’de orduda sosyal hizmet alanındaki kurumların kapasitelerinin geliştirilmesi gereksinimi bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

1.2. TERÖR GAZİLERİNİN VE AİLE ÜYELERİNİN PSİKOSOSYAL SORUNLARI VE GEREKSİNİMLERİ

Bu bölümde görev kavramına giriş yapılmasının ardından psikososyal sorun ve gereksinimler görev öncesi, sırası ve eve dönüş sonrası dönemler altında ele alınacaktır.

1.2.1. Görev Kavramı

Görev kavramı (deployment), güvenlik, eğitim, barışı koruma veya operasyonda yer almak için evden ayrılmayla başlayıp eve dönüş yapılmasıyla son bulan bir dönem olarak tanımlanmaktadır. Görev, bireylerin yaşantısında ciddi etkileri olması nedeniyle önemli yaşam olayları arasında sayılmaktadır. Görev kavramı gerçekten de görevin özelliğine ve uzunluğuna göre değişkenlik göstermektedir. Her bir görev deneyimini, kendi dinamikleri içerisinde ele almak gerekmektedir (Sheppard ve diğerleri, 2010). Bu doğrultuda Türkiye’de terörle mücadelede yer alan güvenlik görevlilerinin deneyimlerinin, diğer ülkelerin ordularındaki güvenlik görevlilerinin deneyimlerine göre eşsiz olduğunu söylemek mümkündür.

Görevin güvenlik görevlileri ve aile üyeleri üzerindeki etkilerini ele almak üzere belirlenen dönemler görev döngüsü (deployment cycle) olarak ifade etmektedir. Savitsky (2009: 328) görev döngüsünü, görev öncesi, sırası ve sonrası olmak üzere üç dönemde ele almaktadır. Pincus ve diğerleri (2001) ise görev döngüsünün görev öncesi, görev, idame, eve dönüş ve dönüş sonrası olmak üzere beş evreden oluştuğunu belirtmektedir. Görev öncesi evre, güvenlik görevlisinin göreve gideceğini öğrenmesiyle başlamaktadır. Ardından güvenlik görevlisinin evden ayrılmasıyla görev evresi başlamakta ve evden bir ay ayrı kalınmasıyla bu evre son bulmaktadır. İdame evresi evden ayrı kalınan birinci aydan başlayıp eve dönüşe bir ay kala biten evredir. Eve dönüş evresi, güvenlik görevlisinin eve dönüşüne bir ay kala başlayıp eve dönüşle sona ermektedir. Dönüş sonrası evre ise eve dönüş sonrası ilk üç altı-aylık dönemi ifade etmektedir.

Terörle mücadele amaçlı görev döngüsünün kimi zaman günler kimi zaman haftalar içerisinde tamamlanabilmesi nedeniyle, bu çalışmada, terör gazilerinin ve aile üyelerinin sorunları, gereksinimleri ve yaşam deneyimleri Savitsky’nin (2009) görev döngüsüne uygun olarak görev öncesi, sırası ve eve dönüş sonrası dönemler altında incelenecektir.

1.2.2. Görev Öncesinde Psikososyal Sorunlar ve Gereksinimler

Ordu kurumunun görevi, ülkenin güvenliğini sağlamaktır. Ancak bu görevi yerine getirmek için güvenlik görevlileri, gerektiğinde sağlıklarını ve güvenliklerini tehlikeye atmaktadır. Kendinden çok daha büyük bir yapının parçası olduğunu hissetme ve bu yapı içerisinde bireyin kendisini yeniden tanımlaması, ordu kurumundaki ilk deneyimler arasında yer almaktadır. İlk başta düşünüldüğünde, orduda görev almanın diğer meslek gruplarından çok da farklı olmadığı düşünülebilir. Ancak neredeyse hiçbir meslek grubunun çalışanlarından, yıl boyu, 7 gün 24 saat göreve hazır bir yaşam sürmelerinin beklenmediği düşünüldüğünde, güvenlik görevliliğinin diğer meslek gruplarından keskin çizgilerle ayrıldığı daha rahat anlaşılacaktır.

Ordu kültürünün içerisinde, her zaman, her yerde ve her koşulda göreve hazır olmak, yer almaktadır. Hiç şüphesiz bu kültürel bileşen, aile üyelerinin gereksinimleri ile paralellik göstermemektedir (Savitsky ve diğerleri, 2009: 328-329). Olağan iş yaşamının dahi stresli olduğu koşullarda evden ayrılacak olmak ve geleceğe dair belirsizlik, görev öncesi sürecin ağır bir yaşam deneyimine dönüşmesine yol açmaktadır.

Görev öncesi, geleceğe dair belirsizliklerin arttığı bir dönemdir. Yapılan bir araştırmada, görev öncesi dönemde, güvenlik görevlilerinin gerginlik, güvensizlik, endişe, korku, öfke, kafa karışıklığı ve kararsızlık gibi değişimler yaşadıkları bulunmuştur (McNulty, 2005). Görev öncesi süreçte, güvenlik görevlileri, zamanlarının büyük bir bölümünü göreve hazırlık için ayırmaktadır. Görevin gerektirdiği araç, gereç, teçhizat, üniforma gibi malzemelerin hazırlanması, gerekli sağlık raporlarının alınması, astların göreve hazırlık işlemlerinin takibi gibi birçok işlem, aile üyeleriyle birlikte yeterince zaman geçirilememesine neden olmaktadır (Blaisure ve diğerleri, 2012: 62-63; Johnson ve diğerleri, 2007: 19; Savitsky ve diğerleri, 2009: 328). Hatta bazı özel birliklerde görev yapan güvenlik görevlilerinden ani gelişecek durumlara karşı dakikalar içerisinde göreve hazır olmaları istenmektedir. Bu koşullar altında aile üyeleri her an sevdiklerinden

ayrılacakları kaygısı ile yaşamlarını sürdürmektedir (Blaisure ve diğerleri, 2012: 62). Hiç şüphesiz bu belirsizlik aynı zamanda aile yaşamının askerlik yaşantısı doğrultusunda şekillendirilmesine ve özel yaşam ile iş yaşamı arasındaki sınırların ortadan kalkmasına yol açmaktadır.

Görev öncesi dönemde, güvenlik görevlisi yakın zamanda evden ayrılacağı için diğer aile üyeleri, kendilerini bu değişime hazırlamaktadır (Logan, 1987). Aile üyeleri ayrılığa odaklanmışken güvenlik görevlilerinin görev için hazırlığa yönelmesi duygusal ayrılığın daha erken başlamasına yol açmaktadır (Laser & Stephens, 2011: 29). Görev öncesi dönem, geride kalan eşin yaşamını da önemli ölçüde etkilemektedir. Bu dönemde, eşin yakın zamanda evden ayrılacağı gerçeğiyle yaşanmakta ve bu durum inkâr edilebilmektedir. Eş, bu dönemde, duygusal olarak hassaslaşabilmekte ve ağlama nöbetleri görülebilmektedir. Dışa vurulamayan öfke, eşler arası ilişkide gerginliğe yol açabilmektedir. Ayrılığı kolaylaştıracağı düşüncesiyle geride kalan eş mesafeli davranışlar sergileyebilmektedir (Logan, 1987). Bu doğrultuda duygusal ve davranışsal değişimlerin aile içi ilişkileri olumsuz yönde etkilediği söylenebilir.

Yaşanan karmaşık duygular, aile üyelerinin kolaylıkla kırılıp incinmesine ya da alınganlık göstermesine de neden olabilmektedir (Laser & Stephens, 2011: 29). Aile üyelerinde sevdiklerini yitirme korkusu deneyimlenebilmekte ve aile üyeleri arasında tartışmalar yaşanabilmektedir (Pincus ve diğerleri, 2001). Görev öncesi dönemin en zorlu anını ayrılık oluşturmaktadır. Bu anda geride kalan eşte umutsuzluk, yorgunluk, karamsarlık, evlilik üzerindeki kontrolün kaybedildiği düşüncesi ve kararsızlık gözlenebilmektedir (Logan, 1987). Hiç şüphesiz tüm bu değişimlerin odağında geleceğe ilişkin belirsizlik yer almaktadır.

Çocuklarda, görev sırasında belirgin bir hal alan duygusal ve davranışsal değişimler, görev öncesi dönemde endişe ile başlamaktadır (Lincoln ve diğerleri, 2008). Küçük yaştaki çocuklar, güvenlik görevlisi ebeveynlerinin evden ayrılacak olmasını, tam olarak kavrayamayabilmektedir. Ancak aile içerisindeki değişim, küçük yaştaki çocuklar tarafından da fark edilmektedir. Buna karşın ergenler,

ebeveynlerinin evden ayrılacak olması nedeniyle endişe, stres ve korku gibi duygular deneyimleyebilmektedir (Laser & Stephens, 2011). Bu kapsamda çocukların görev öncesinde deneyimlediği duyguların annenin duygularıyla benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Görev öncesi süreçte, ebeveynin evden ayrılacağına yönelik çocuğun bilgilendirilmesi gerekmektedir. Ebeveynin nereye, yaklaşık olarak ne kadar süreliğine gideceği, ayrı olunan sürede iletişimin nasıl sağlanacağı ve aile içerisindeki rollerin nasıl değişeceği konuları, çocuğa açıklanmalıdır. Bu bilgilendirme, bir profesyonel eşliğinde de gerçekleştirilebilir. Görev öncesi süreçte aile üyelerinin bir araya gelerek çocuğun şeffaf bir şekilde bilgilendirilmesi, ilerleyen süreçte çocuğun gelişimi, bağlanması ve aileye uyumu için önem taşımaktadır (Kern, 2017: 65-66). Çünkü çocuğun babanın neden ayrıldığı konusunda bilgi sahibi olmaması uzun vadede daha büyük sorunların doğmasına yol açabilmektedir.

Dünya genelinde birçok ülke ordusunda görev öncesinde güvenlik görevlilerine ve aile üyelerine görev sırasında yaşanan zorluklar, başetme yöntemleri ve psikolojik dayanıklılık gibi konularda koruyucu önleyici eğitimler verilmektedir. Eğitimlerde ruh sağlığı alanında birçok profesyonel rol alırken grupla çalışmadan ve sanal gerçeklik teknolojilerinden de yararlanılmaktadır (Taylor ve diğerleri, 2011). Bu eğitimlerde görev sürecinde aile üyeleri arasındaki olumlu iletişimin önemine vurgu yapılması önerilmektedir (McNulty, 2005).

Görev öncesi dönem, güvenlik görevlisinin görev için evden ayrılmasıyla son bulmaktadır. Bir sonraki bölümde görev sırasındaki psikososyal sorunlar ve gereksinimler ele alınacaktır.

1.2.3. Görev Sırasındaki Psikososyal Sorunlar ve Gereksinimler

Görev süreci, güvenlik görevlisinin evden ayrılmasıyla başlamaktadır (Johnson ve diğerleri, 2007: 19). Görev, geçici görevlendirme, tayin, taşınma süreci ve yeni

göreve uyum gibi yaşam olayları orduda sosyal hizmetin odağında yer almaktadır (NASW, 2012: 19).

Görev sürecinde yaşanan psikososyal sorunlar, aynı zamanda aile üyelerinin yaşantısını önemli ölçüde etkilemektedir. Ordudaki görev anlayışının aile yaşantısının önüne geçmesi, nöbetler, ağır iş yükü, tayinler ve travmatik yaşam olayları, güvenlik görevlilerinin ve aile üyelerinin deneyimlerini sivil bireylerin deneyimlerinden farklılaştırmaktadır (Wooten, 2015). Görev nedeniyle haftalarca aylarca evden uzakta kalmak ve hiyerarşik ilişkilerin özel yaşama yansımaları güvenlik görevlilerinin deneyimlerinin, aile üyeleri tarafından doğrudan hissedildiği durumlara örnek gösterilebilir (Dekle, 2018). Bu nedenle, bu bölümde, görev sırasındaki psikososyal sorunlar ve gereksinimler, güvenlik görevlileri ve aile üyeleri odağında ele alınacaktır.

1.2.3.1. Güvenlik Görevlilerinin Görev Sırasındaki Psikososyal Sorunları ve Gereksinimleri

Görev süreci güvenlik görevlilerinin yaşantılarını çok boyutlu bir biçimde etkilemektedir. Güvenlik görevlilerinin, görev sırasındaki psikososyal sorun ve gereksinimlerini, temel hak ve hürriyetler, evden uzakta olma, silahlı çatışma deneyimleri, tayin, iklim koşulları, silah arkadaşlığı (*asker arkadaşlığı*) ve yas boyutlarıyla ele almak mümkündür.

Terörle mücadele harekâtında yer almak, güvenlik görevlilerinin ve aile üyelerinin temel hak ve hürriyetlerinden kimi zaman kısmen kimi zaman ise tamamen yararlanamamaları anlamına gelmektedir. Güvenlik görevlilerinin ve aile üyelerinin temel hak ve hürriyetleri ile görevin beklentileri arasındaki çatışma kaçınılmaz bir hal alabilmektedir (CSWE, 2010: 9). Sosyal hizmet, bir insan hakları mesleğidir. Sosyal hizmetin insan hakları odağında sürdürülmesi, müracaatçıların kendi gereksinimlerinin farkına varmasına ve bu gereksinimleri sahip olduğu haklar çerçevesinde talep edebilmesine olanak sağlar (Ife, 2008: 102). Görev sırasında, en temel ve vazgeçilmez olan yaşam hakkı tehdit altındadır. Örneğin ilk 57 günde 52 güvenlik görevlisinin şehit olduğu Zeytin Dalı

Harekâtında 14 saat aralıksız süren silahlı çatışmalarda yer alan güvenlik görevlileri teröristlerin roketli, el bombalı ve keskin nişancı saldırıları nedeniyle “en az 10 kere” ölümlerle burun buruna geldiklerini belirtmektedir (Arabacı, 2018a, 2018b).

Terörle mücadelenin sürdüğü ‘eş götürülemeyen garnizon’ olarak adlandırılan bölgelerde görev yapan güvenlik görevlileri, aile üyelerinden uzakta bir yaşam sürmekte ve neticesinde anayasal bir hak olan ‘aile bütünlüğünün sağlanması’ ilkesi defalarca ihlal edilebilmektedir. Güvenlik görevlileri ‘haberleşme hürriyetinden’ yararlanamayabilmektedir. Gerek kışla içerisinde gerekse görev sürecinde cep telefonu ve internet kullanımı, bir disiplin kabahati olarak kabul edilmekte ve ihlali idari yaptırım ile sonuçlanabilmektedir. Güvenlik görevlilerinin ‘yerleşme ve seyahat hürriyeti’ sınırlanabilmektedir. Meslek yaşamı boyunca defalarca tayin olmak ve kimi dönemlerde arzu edilmeyen bölgelerde yaşamak, ‘yerleşme hürriyetinden’ yararlanılamaması anlamına gelmektedir. Terörle mücadelenin sürdüğü bölgelerde sıklıkla karayolunun kullanımının yasaklanması güvenlik görevlilerinin haftalarca seyahat edememesine ve kışlalarından ayrılamamasına yol açabilmektedir. Sıralı amirler ve mensubu olunan kurumla, kişisel ve aile üyelerine ilişkin bilgilerin paylaşılması zorunluluğu, anayasal bir hak olan ‘özel hayatın korunması’ ilkesini sınırlandırabilmektedir. Kimi zaman günlerce kimi zaman haftalarca zorlu iklim ve arazi koşullarında, sıcak çatışma bölgesinde görev yapılması, anayasal bir hak olan ‘dinlenme hakkından’ yararlanmanın imkânsızlığına işaret etmektedir. Güvenlik görevlilerinin anayasal bir hak olan ‘eğitim ve öğrenim hakkı’ sınırlanabilmektedir. Belirli aralıklarla tayin görmek, görev yoğunluğu nedeniyle izin kullanamamak, mahrum bölgelerde yaşamak güvenlik görevlilerinin aile üyelerinin ve özellikle de çocuklarının eğitim yaşamının sekteye uğramasına yol açabilmektedir. Olağanüstü yaşam deneyimleriyle beraber elbette ihlal edilen temel hak ve hürriyetler için verilen örneklerin sayısını arttırmak mümkündür.

Görev sırasında yaşamın risk altında olması, yiyecek, içecek, giyeceklerin yetersizliğinden kaynaklanan tatminsizlik, aşırı soğuk veya aşırı sıcak iklim

koşulları, sevdiklerden, alışılmış yaşam standartlarından uzakta kalma, silah arkadaşını kaybetme, geleceğe dair belirsizlik, hastalıklar, kişisel mahremiyetin ortadan kalkması, arazide hareketliliğin sınırlanması, kişisel değerlerle görevin gerekliliklerinin çatışması, cinsel aktivitelerden mahrum kalma, hijyenik olmayan çevrede bulunma gibi etkenler görev sırasında yaşanan zorluklar olarak bulunmuştur (Stouffer ve diğerleri, 1949: 77-78). Görevin beraberinde getirdiği zorlu koşulların yanısıra ailede meydana gelen değişim görev sırasındaki psikososyal sorunlara yeni bir boyut kazandırmaktadır.

Görev sürecinde ortaya çıkan sorunların önemli bir bölümü, evden uzakta olmaktan kaynaklanmaktadır. Yapılan bir araştırmada güvenlik görevlilerinin görev sırasında evden uzakta olmasının yol açtığı sorunlar, uyumada güçlük çekme, eş veya aile üyeleriyle duygusal bağ kuramama, ev-araba onarım işleriyle ilgilenememe, finansal konuları yönetememe, evlilik sorunları, aile üyeleriyle iletişim araçlarıyla görüşmede güçlük yaşama, endişe-depresyon, yalnızlık hissi ve çocuk bakımına katkı sağlayamama olarak bulunmuştur (Veterans Affairs, 2004). Bu kapsamda tek ebeveynli aile yaşantısı geride kalan eşin yanı sıra evden uzakta olan güvenlik görevlisi için de olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

Güvenlik görevlilerinin silahlı çatışma koşullarındaki deneyimlerini kelimelerle tarif edebilmek hiç de kolay değildir. Terörle mücadele sırasında teröristler zaman zaman sivil halkın içine karışarak hareket edebilmektedir. Düşmanın nerede olduğunun tam olarak tespit edilemediği koşullar altında görev yapmak güvenlik görevlilerinin ruh sağlığını daha farklı biçimlerde etkilemektedir (Kornblum ve diğerleri, 2012: 488). Gecenin karanlığında füzenin hedefi olmak, füzenin isabet etmesi sonucu yıkılan binanın molozları altında kalmak, keskin nişancıların hedefinde olmak, sivil kayba neden olmamak için günlerce kimi zaman haftalarca arazide beklemek yine silahlı çatışma koşulları altındaki yaşam deneyimlerinin yalnızca küçük bir bölümünü oluşturmaktadır (Arabacı, 2018a). En nihayetinde görev süreci aynı zamanda can güvenliğinin risk altında olması anlamına gelmektedir.

Görev sırasında iklim koşulları, güvenlik görevlilerine güçlükler yaratabilmektedir. Küresel ısınmayla beraber artan hava sıcaklıkları güvenlik görevlilerinin ölümüne yol açabilmektedir. Örneğin ABD ordusunda 2009'dan bu yana yüksek sıcaklıklara bağlı olarak 17 güvenlik görevlisi yaşamını yitirmiştir (NBC News, 2019). Bunun tam tersi zorlu kış koşulları da güvenlik görevlileri için zorlayıcı olabilmektedir. Örneğin Ekim 2018'de Tunceli'nin Nazımiye ilçesinde iki güvenlik görevlisi görev sırasında donarak şehit olmuştur (Anadolu Ajansı, 2018). Yine Şubat 2020'de Van'ın Bahçesaray ilçesinde meydana gelen çığ felaketi nedeniyle 19 güvenlik görevlisi şehit olmuştur (Hürriyet, 2020). Bu nedenle güvenlik görevlileri görev sürecinde aynı zamanda iklim koşullarıyla başetmek zorunda kalmaktadır.

Güvenlik görevlilerinin tayin olma sıklığı çalıştıkları kuruma ve sınıflarına göre değişebilmektedir. Örneğin Jandarma Genel Komutanlığı'nın "mahrum" ve "terörle mücadele bölgeleri" olarak nitelendirilen bölgelerinde çok sayıda birliğin olması ve bu bölgelerdeki görev süresinin "iki yıl" olarak belirlenmiş olması Türkiye'nin "terörle mücadele" ve "terör eylemlerin olmadığı" bölgeleri arasında sürekli bir tayin döngüsünü beraberinde getirmektedir. Buna benzer şekilde, Kara Kuvvetlerinin sınır bölgelerinde görev yapan güvenlik görevlileri için görev süresi "iki yıl" olarak belirlenmiştir. Buna karşın Hava Kuvvetlerine ve Deniz Kuvvetlerine bağlı birliklerin nispeten olanakların daha fazla olduğu gelişmiş illerde konuşlandırılması, güvenlik görevlilerinin aynı görev bölgelerinde uzun yıllar tayin olmadan çalışabilmelerine olanak vermektedir. Tayin sıklığında güvenlik görevlisinin sınıfı da etkili olmaktadır. Örneğin Kara Kuvvetlerinde "piyade", Jandarma Genel Komutanlığında "jandarma" sınıfı güvenlik görevlisinin görev yapabileceği birlik sayısının fazlalığı ve bu birliklerin ciddi bir bölümünün "mahrum bölgelerde" olması tayin sıklığının artmasına, bu sınıftaki güvenlik görevlisinin yaklaşık iki üç yılda bir tayin olmasına neden olmaktadır. Buna karşın "maliye" veya "muhabere" gibi uzmanlık ve teknik donanım gerektiren sınıfta görev yapan güvenlik görevlilerinin görev yapabileceği birlik sayısının nispeten sınırlı olması ve bu birliklerin genellikle gelişmiş bölgelerde konuşlu olması teknik sınıflarda yer

alan güvenlik görevlilerinin daha nadir tayin görmelerini ve aynı görev yerinde uzun yıllar kalabilmelerini sağlamaktadır.

Sık tayin olmanın olumlu ve olumsuz yönleri bulunmaktadır. Gazilerle yapılan bir araştırmada sık tayin olmanın olumsuz yönleri yaşam maliyetlerindeki değişim, yeni bir konuta yerleşmenin maliyeti, taşınma için harcanan zaman ve eşyaları paketleme olarak bulunmuştur (Veterans Affairs, 2004). Farklı deneyimler yaşama ve farklı kültürlerle tanışma ise sık tayin olmanın olumlu yönleri olarak belirtilmektedir (Sheppard ve diğerleri, 2010: 603). Belirli aralıklarla tayin olunması, silah arkadaşlarına sık sık veda etmeye neden olmaktadır. Ancak bu vedalarda, yakın gelecekte farklı görev yerlerinde yeniden karşılaşma ve birlikte görev yapma umudu saklı kalmaktadır. Her ne kadar vedalar zor olsa da kurulan güçlü bağlar yılarca sürmektedir. Öte yandan tayin olunan her yeni birlik aynı zamanda silah arkadaşlarıyla kurulacak yeni dostluklara zemin hazırlamaktadır.

Ordu içerisinde aynı görevlere birlikte katılmış güvenlik görevlileri arasında gönül birliğine dayalı derin bir dostluk oluşur ve bu güçlü bağ 'silah arkadaşlığı' olarak adlandırılır. Silah arkadaşları, güvenlik görevlisi için önemli bir sosyal destek unsurudur (Dekle, 2018). Sivil yaşamda da aynı mahallede yaşamak, aynı okulda okumak, aynı oyunları oynamak, aynı ofiste başarıları ve hayal kırıklıklarını tatmak önemli dostlukların güçlü temellerini oluşturmaktadır. Sivil yaşamdaki dostluklarla silah arkadaşlığının benzer yönleri bulunmakla beraber güvenlik görevlilerine özgü deneyimler silah arkadaşlığını farklı bir konuma taşımaktadır. Silah arkadaşlığı, mataradaki suyu, sırt çantasındaki ekmeği bölüşerek paylaşmak anlamına gelmektedir (Aksan, 2018).

Yas, sevilen bireyin kaybından veya ondan ayrılmaktan kaynaklanan ağır acı çekme hali olarak tanımlanabilir. Hiç beklenmeyen bir biçimde gerçekleşen sevilen bireyin ölümü yasın en ağır bir biçimde yaşanmasına neden olmaktadır (Sheafor & Horejsi, 2015: 481). Güvenlik görevlileri silahlı çatışma koşulları altında hem kendisini hem de silah arkadaşlarıyla kurduğu güçlü bağları yeniden keşfetme fırsatı bulur. Buna karşın silah arkadaşının yaralanması veya yaşamını

yitirmesi sonucu duyulan derin üzüntü, öfke ve yas da görev sürecinde güvenlik görevlisinin üzerinde ağır strese neden olmaktadır (Sheafor & Horejsi, 2015: 497-498). Silahlı çatışma sırasında silah arkadaşına yardım etmeye çalışan bir güvenlik görevlisi deneyimlerini şu şekilde aktarmaktadır (Arabacı, 2018a):

“Oraya çıkarken bir anda çatışma alanına yaklaştığınızda önce hayatınız tamamen film şeridi gibi gözünüzün önünden geçiyor çünkü yerde yaralılar yatıyor şehitler var. Zaten ayakta gitme gibi bir ihtimaliniz yok. Kafanızı bir santim bile fazladan gösterme lüksünüz yok. Keskin nişancısıyla, roketçisiyle, sızmaya çalışan personeliyle (teröristler) her türlü sizi bekliyorlar. Yerden sürünerek gidiyorsunuz ve şehitleri öyle saygılı bir şekilde kollarından bacağından tutup kaldırıp çekeyim gibi bir lüksünüz yok.”

Görev sürecinde temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması, güvenlik görevlisinin uzun süre evden ayrı kalması, yaşantısının risk altında bulunması gibi birçok sorun aile üyelerinin yaşantısını doğrudan veya dolaylı bir biçimde etkilemektedir. Bir sonraki bölümde görev sırasında güvenlik görevlisi aile üyelerinin deneyimlerine yer verilecektir.

1.2.3.2. Görev Sırasında Güvenlik Görevlisi Aileleri

Güvenlik görevlisinin görev sırasındaki deneyimleri, aile üyelerinin yaşantısını önemli ölçüde etkilemektedir. Bu kapsamda görev sırasında aile üyelerinin psikososyal sorun ve gereksinimleri, sevdiklerinden uzakta olma, tayinler, ailenin ordu içerisindeki konumu ve aileler arasındaki ilişkiler boyutlarıyla ele alınacaktır. Ardından görev sırasında aile üyeleri, eş ve çocuklar özelinde incelenecektir.

Güvenlik görevlisi aileleri, yaşadıkları zorlu deneyimler nedeniyle kırılgan gruplar arasında yer almaktadır (Sheppard ve diğerleri, 2010: 604). Güvenlik görevlisi aileleri, toplumun genelinin deneyimlediği sosyal sorunlara elbette maruz kalmaktadır. Bu genel sorunlar arasında yaşlı-çocuk bakımı, barınma, finansal konular ve işsizlik yer alabilmektedir. Bunun yanında güvenlik görevlisi ailelerine özgü sorunlar da bulunmaktadır (Martinez Borrego, 2019: 521). Sık sık taşınma, riskli koşullar altında yaşama, güvenlik görevlisi aile üyesinden uzun süre ayrı kalma, çeşitli temel hak ve hürriyetlerin ordu kurumunun beklentileri nedeniyle

sınırlanması ve sıkı hiyerarşik ilişkiler aile üyelerinin yaşantısını önemli ölçüde etkilemektedir. Bu deneyimlere bağlı olarak tek ebeveynli aile yaşantısı, aile içi çatışmalar, depresyon, boşanma, stres ve uyum gibi konular güvenlik görevlisi ailelerinde ön plana çıkabilmektedir (Harris & Pehrson, 2013; Martinez Borrego, 2019: 518).

Görev nedeniyle aile üyesinin evden ayrılmasının ardından sevdiklerinin yaşamının risk altında olduğu düşüncesi geride kalan bireylerde derin endişeye yol açabilmektedir (Sheafor & Horejsi, 2015: 498-502). Aile üyesinin görev sırasında ölüm veya yaralanma riski altında bulunması ve uzun süre sevdiklerinden ayrı kalma geride kalan aile üyelerinin stres düzeylerini arttırmaktadır (Lincoln ve diğerleri, 2008: 985). Görev sırasında aile üyeleri üzüntü, uyku güçlüğü, yalnızlık hissi gibi karmaşık duygular deneyimleyebilmektedir (Pincus ve diğerleri, 2001).

Tayinler, güvenlik görevlisi ailesinin yaşantısını önemli biçimde etkilemektedir. Belirli aralıklarla yaşanılan yerin değiştirilmesi başta keyifli gibi görünse de arkadaşların geride bırakılması, çocukların eğitim yaşantısının kesintiye uğraması ve yeni tayin bölgesinde eşin mesleğini yapabileceği istihdam olanakları bulunmaması önemli sorunlara yol açabilmektedir (Dekle, 2018). Taşınmanın yol açtığı masraf ve ordu kurumunun taşınma için sağladığı nakdi desteğin taşınma maliyetlerinin çok daha altında kalması, ekonomik yönden aile üyelerini yıpratmaktadır. Barınma maliyetlerinin görev yapılan bölgeye göre değişiklik göstermesi ve aile bütçesinin önemli bir bölümünün ev kirasına ayrılması ilerleyen süreçte ev sahibi olunmasını da güçleştirebilmektedir. Sık taşınma, güvenlik görevlisinin ve ailesinin kendisini bir bölgeye ait hissedememesine, çekirdek aile dışında kalan aile üyelerinin desteğinden mahrum kalmasına ve yalnızlık hissine yol açabilmektedir (Martinez Borrego, 2019: 521). Bu kapsamda her bir tayin, uyum sorunları yaşanması riskini ortaya çıkarabilmektedir.

Sık tayine bağılı olarak ortaya çıkan yeni barınma ortamı gereksinimleri aileler için büyük bir sorun haline alabilmektedir. Geçmişte kırsal bölgelerde daha yaygın gerçekleşen terör eylemleri, il ve ilçe merkezlerinde de gerçekleşebilmektedir. Bu koşullar, terörle mücadele bölgelerinde yaşam süren güvenlik görevlilerinin ve ailelerinin barınma gereksinimini daha önemli bir konuma taşımaktadır. Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde, güvenlik görevlisi ve aile üyelerinin nüfusu yerleşim biriminin yerel topluluğunun nüfusundan çok daha fazla olabilmektedir. Bu koşullar ailelerin yeni yerleşim yerinde kiralık daire bulamamalarına neden olabilmektedir. Kimi zaman haftalar kimi zaman aylar süren ev arayışı, ev arayışı sürecinde aile üyelerinin birbirlerinden ayrı kalmaları, daire bulunamamasının yol açtığı belirsizlik güvenlik görevlisinin aile üyelerinde strese neden olabilmektedir.

Ordu kültürüne bağılı olarak rütbe farklılıkları ve ordu içerisindeki hiyerarşik ilişkiler güvenlik görevlisi ailelerinin yaşantılarını da etkileyebilmektedir (CSWE, 2010: 8). Emir-komuta heyeti ve güvenlik görevlisi aileleri etkileşim içerisinde. Güvenlik görevlisi, görev için evden ayrıldığında, eşler arası uyum, çocuğun iyilik halinin korunması gibi konuların takibi aynı zamanda sıralı amirlerin sorumluluğu haline almaktadır (Dekle, 2018). Öte yandan aynı lojmanda yaşamak, çocuğunu aynı okula göndermek, aynı marketten alışveriş yapmak, aynı sağlık kuruluşundan hizmet almak, aynı haberlerle mutlu olmak ve üzölmek güvenlik görevlisi aileleri arasında özel bir bağı oluşmasında etkili olmaktadır.

Aileler, silah arkadaşları ve emir komuta heyeti, ordu içerisindeki törenler ve kutlamalar vesilesiyle belirli dönemlerde bir araya gelmektedir. Örneğin Türk Silahlı Kuvvetleri ve Jandarma Genel Komutanlığında 30 Ağustos tarihinde rütbe terfi törenleri düzenlenmektedir. Görev yapılan birliğin geleneklerine ve birlik komutanının tutumuna göre değışmekle birlikte bu törenler kimi zaman kışla içerisinde kimi zaman ise sosyal tesisler içerisinde gerçekleştirilmektedir. Rütbe terfi törenlerine aile üyeleri de katılmakta, yeni rütbeleri aile üyeleri, amirler veya silah arkadaşları takmaktadır. Tören sonrasında verilen kokteyl ile aileler bir araya gelmekte ve kutlamalar sürmektedir. Bu ortak yaşam deneyimleri aile

üyelerinin yaşantısıyla ordu kurumunun iç içe bir yapıda olduğuna işaret etmektedir.

Bir sonraki başlıkta görev sırasında güvenlik görevlisi aileleri, eş ve çocukların deneyimleri odağında ele alınacaktır.

1.2.3.2.1. Güvenlik Görevlilerinin Eşleri

Görevdeki eş için duyulan endişe, tek ebeveynli aile yaşamı, çocuk bakımı, çocuğun yaşantısına ilişkin kararların tek başına alınması, istihdam ve eğitim yaşamında karşılaşılan güçlükler gibi konular, güvenlik görevlisi eşlerinin zorlu yaşam deneyimleri arasında yer almaktadır.

Tehlikeli koşullar altında görevde olan eş için duyulan kaygı, eşlerin görev sırasında yaşadığı zorluklar arasında öncelikli sırada yer almaktadır. Eşin kaybı büyük bir travmatik deneyim olarak kabul edilmekte ve geride kalan eşin yaşantısını ciddi ölçüde etkilemektedir. Bunun yanında eşin yitilmesi aile üyeleriyle olan ilişkileri de tamamen etkilemektedir (Zastrow & Kirst-Ashman, 2006: 561). Görev sürecinde eşlerinin yaşamını yitirme olasılığına yönelik duyulan endişe, geride kalan eş için son derece örseleyicidir (Savitsky ve diğerleri, 2009: 328).

Eşlerle yapılan araştırmada güvenlik görevlerinin görevde oldukları esnada eşlerin yaşadığı sorunlar yalnızlık, sorunlarla yalnız başına başetme, iletişim araçlarıyla eşlerle haberleşmekte güçlük çekme, eşlerle duygusal bağı sürdürmekte zorlanma, bakım-onarım işleriyle ilgilenme, kendine yeterince zaman ayıramama, duygusal sorunlar yaşama ve çocuk bakımı olarak bulunmuştur (Dorvil & Klein, 2016). Bir başka araştırmada ise geride kalan eşin zorlu yaşam deneyimleri ev işlerinin sorumluluğunun tek başına üstlenilmesi ve eşten uzakta evlilikle ilgili sorunların daha karmaşık hal alması olarak bulunmuştur. Görev nedeniyle eşten ayrılığın altı ayı geçmesiyle eşlerde duygusal sorunların büyük ölçüde artış gösterdiği bulunmuştur (Chandra ve

diğerleri, 2011). Ailelerle yapılan bir başka araştırmada, evlilik tatmininin, görev dönemlerinde diğer dönemlere göre daha düşük düzeyde olduğu bulunmuştur (Meadows ve diğerleri, 2017).

Tek ebeveynli ailelerde kadın, aile yaşamının tüm sorumluluklarını tek başına üstlenmek durumunda kalmaktadır (Zastrow, 2009: 122; Zastrow & Kirst-Ashman, 2006: 463-464). Görev nedeniyle aile üyesinin evden ayrılması geride kalan eşlerin uzun bir süre tek ebeveynli aile yaşamı sürmesini zorunlu kılmaktadır. Eşler arasındaki yüzlerce kilometre mesafe, aynı zamanda eşlerin sağlıklı bir biçimde iletişim kurabilmelerini güçleştirmektedir. Hamile eşi olan güvenlik görevlilerinin göreve gönderilmeyeceği, göreve gönderilmenin belirli sıraya göre gerçekteşiği ya da göreve gidiş sayısı arttıkça evden ayrılmanın daha kolay olacağı gibi öngörüler, başlarda inandırıcı görünse de uygulama, planlandığı gibi gerçekteşmeyebilmektedir. Bu koşullar, eşlerin aile yaşamlarındaki ani değişimlere hazırlıklı olmasını zorunlu kılmaktadır.

Evli ve çocuk sahibi olan güvenlik görevlilerinin oranı, geçmiş dönemlerle karşılaştırıldığında, daha yüksek düzeydedir (Sheppard ve diğerleri, 2010: 607). Güvenlik görevlilerinin ailelerinde, eşler büyük fedakarlıklar göstermektedir. Çünkü görev sürecinde ev yönetimi ve çocuk bakımının tüm sorumlulukları geride kalan eş tarafından üstlenilmektedir. Geride kalan eşin hem anne hem de baba rollerini üstlenmesiyle beraber artan sorumluluk strese neden olmaktadır (Mmari ve diğerleri, 2008: 471). Çocukların gönderileceği okulun türü, yaz tatillerini ne şekilde geçirecekleri, büyükbaba ve büyükannelerini ne sıklıkta görecekleri, hangi kurslara katılacakları okul çağında çocukları olan ebeveynlerin birlikte alması gereken kararlara örnek verilebilir. Ancak güvenlik görevlisinin evden uzakta olmasına bağlı olarak çocuğa yönelik bu kritik kararlar eş tarafından tek başına alınmak durumunda kalınmaktadır.

Eşler, istihdam alanında birçok sorunla karşılaşabilmektedir. Yerleşim yerinin sürekli değişimi, güvenlik görevlisi olmayan aile üyesinin yaşanılan yerde istihdam olanaklarının sınırlı olması nedeniyle iş bulamamasına, uzmanlık

alanıyla ilişkili bir işte çalışamamasına veya mesleki kariyerindeki fırsatlardan yararlanamamasına neden olabilmektedir. Eşin istihdam alanında karşılaştığı güçlükler aileyi ekonomik yönden olumsuz bir biçimde etkilemektedir (Martinez Borrego, 2019: 521). Eşin çalışamamasına bağlı olarak aylık hanehalkı gelirindeki düşüş aile üyelerinin kendi yaşamlarının kontrolüne ilişkin alacakları kararları doğrudan veya dolaylı biçimde etkilemektedir. Eşlerle yapılan bir araştırmada tayinin eşlerin yaşantısına olumsuz etkileri arasında istihdam, gelirden düşüş ve çeşitli hizmetlerden mahrum kalma olarak bulunmuştur (Veterans Affairs, 2004). Güvenlik görevlisi eşleri, eğitim yaşamlarında da güçlüklerle karşılaşabilmektedir. Dönemsel olarak yerleşim yerinin değiştirilmesi güvenlik görevlisi eşlerinin eğitim yaşantısının yarıda kalmasına veya süresi içerisinde eğitimin tamamlanamamasına yol açabilmektedir.

1.2.3.2.2. Güvenlik Görevlilerinin Çocukları

Güvenlik görevlisinin çocuklarının görev sırasında yaşadığı belli başlı sorunlar tayinin çocuğun yaşantısına etkileri, tek ebeveynli aile yaşamı, uzun süren ayrılıklar, eğitim yaşamı ve duygusal-davranışsal değişimler ekseninde gerçekleşmektedir.

Çocuklarla yapılan bir araştırmada görev sürecinde çocukların yaşadığı zorluklar, hayatın zorluklarıyla ebeveyn olmadan başetmek, geride kalan ebeveyne tek başına destek olmak, toplum tarafından anlaşılammak olarak bulunmuştur (Chandra ve diğerleri, 2011). Savitsky ve diğerleri (2009: 331) ise çocukların yaşadığı başlıca sorunlar arasında akademik başarıda düşüş, sık tayin ile görev döngüsünden kaynaklı stres ve ölüm-yaralanmaya bağlı başetme problemlerinin yer aldığını belirtmektedir.

Sık tayin, çocukların iyilik halini ciddi ölçüde etkilemektedir. Tayinin çocukların yaşantısında yol açtığı sorunlar çocuğun okul değişimi, çocuk bakım hizmetlerine erişememe ve çocuklarının gereksinimlerine uygun sağlık hizmetlerinin yeni yerleşim yerinde bulunmaması olarak bulunmuştur (Veterans Affairs, 2004).

Bunun yanında, sık tayinlere bağılı deneyimlenen taşınma süreci çocuğun akademik başarısını olumsuz yönde etkileyebilmekte ve okula devamsızlıkların artmasına neden olmaktadır (Martinez Borrego, 2019: 521). Her yeni tayin, çocuğun uyum içerisinde olduğu çevreden ve önemli sosyal destek kaynağı olan arkadaşlarından ayrılması anlamına gelmektedir. Hiç şüphesiz bu koşullar, güvenlik görevlisi çocukları için örseleyici olabilmektedir. İki-üç yılda bir yaşanan yerin değışmesi, çocuğun yeni bir okula, öğretmenlere ve arkadaşlara uyum sağlaması anlamına gelmektedir.

Ebeveynin görev nedeniyle uzun süre evden ayrı kalması çocuğun uzun bir süre tek ebeveynli aile yaşantısı sürdürmesine neden olmaktadır. Bunun yanında ayrılık, güvenlik görevlilerinin, 'eş götürülemeyen garnizon' olarak adlandırılan bölgelere tayini nedeniyle de gerçekleşebilmektedir. Bu durum geride kalan aile üyelerinin farklı şehirlerde yaşamasına ve aile üyeleri arasına yüzlerce kilometrelik mesafeler girmesine yol açmaktadır. Çocuklar, 'eş götürülemeyen garnizon'daki görev süresince, yani iki yıl boyunca, tek ebeveynli ailede veya geniş ailenin diğer üyeleriyle yeni bir yaşama başlamaktadır. Tek ebeveynli aile yaşantısı, çocuğun olağan yaşamında önemli değışimler meydana getirebilmekte, ev kuralları farklılaşabilmekte, yeni aile üyelerine uyum ve evden uzakta olan ebeveynle iletişim sorunları yaşanabilmektedir (Webb & Zayas, 2019: 189).

Tek ebeveynli ailelerde büyüyen çocuklarda duygusal ve davranışsal sorunlarla karşılaşılma olasılığı artmaktadır (Zastrow & Kirst-Ashman, 2006: 463-464). Yapılan bir araştırmada görev nedeniyle güvenlik görevlisinin evden uzakta olduğu sırada çocukların davranışlarında meydana gelen olumsuz değışimler ordunun beklentilerine karşı öfke, evde davranış problemleri, akademik başarıda düşüş ve okulda davranış problemleri olarak bulunmuştur (Dorvil & Klein, 2016). Bir başka araştırmada ise ebeveynlerinden görev nedeniyle ayrı kalan güvenlik görevlisi çocuklarının tansiyon, nabız ve stres düzeyleri anlamlı bir düzeyde yüksek bulunmuştur (Barnes ve diğerleri, 2007: 40).

Görev sürecinde, güvenlik görevlisinin çocukları duygusal sorunlar yaşayabilmekte, tutum ve davranışlarında değişimler gözlemlenebilmektedir (Chartrand ve diğerleri, 2008; Meadows ve diğerleri, 2017; Sheppard ve diğerleri, 2010). Çocuğun yaşantısında meydana gelen ani değişim büyüme ve gelişimini de olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Dekle, 2018). Evden ayrılan güvenlik görevlilerinin çocuklarının duygu durumlarında ve davranışlarında meydana gelen değişimler Pincus ve diğerleri (2001: 19) tarafından gelişim dönemlerine göre ortaya konmuştur. Buna göre 0-1 yaş arası çocuklarda iştahsızlık, halsizlik; bir ile üç yaş arası çocuklarda ağlama, asabiyet, mutsuzluk; 3-6 yaş arası çocuklarda idrar kaçırma, asabiyet, mutsuzluk; 6-12 yaş arası çocuklarda sızlanma, ağrı, mutsuzluk; 12-18 yaş aralığındaki çocuklarda ise madde bağımlılığı, yalnızlık, öfke ve olaylara karşı ilgisizlik görülebilmektedir. Jarolmen (2013: 164-165) de güvenlik görevlilerinin çocuklarının kendilerine özgü zorluklarla karşılabileceklerini, ebeveynin uzun bir süre evden ayrı kalmasının, çocukları yaşamında önemli değişimlere yol açacağını belirtmektedir.

Güvenlik görevlisi aile üyeleri, terör saldırısı riskinin yüksek olduğu tehlikeli bir çevrede yaşayabilmektedir (Martinez Borrego, 2019: 521). Terörle mücadelenin etkin bir şekilde sürdüğü bölgelerde yaşayan çocukların tutum ve davranışlarında da travma sonrası stres bozukluğuna (TSSB) bağlı değişimler görülebilmektedir. Yaşanılan travmatik olayın rüya veya hayallerle tekrar tekrar deneyimlenmesi, travmatik olaya ilişkin oyunlar oynaması, çocuğun insan veya mekandan kaçınması ve uykuya dalmada güçlük yaşanması, meydana gelen duygusal ve davranışsal değişimler arasında yer almaktadır (Webb & Zayas, 2019: 252).

Ebeveynin görev nedeniyle evden ayrılması çocukların akademik başarısını da olumsuz yönde etkilemektedir (Engel ve diğerleri, 2010; Sheppard ve diğerleri, 2010). Ebeveynin uzakta kalmaya bağlı olarak, daha büyük yaştaki çocuklarda akademik yaşantıdaki sorunlar belirgin bir hal alırken daha küçük yaştaki çocuklarda ve özellikle kız çocuklarında endişe sorunları önem kazanmaktadır (Chandra ve diğerleri, 2011).

1.2.4. Terör Gazilerinin ve Aile Üyelerinin Eve Dönüş Sonrası Psikososyal Sorunları ve Gereksinimleri

Terör gazilerinin eve dönüş sonrası yaşama adım atmalarıyla beraber meydana gelen değişim, eve dönüş sürecini önemli bir yaşam olayı haline getirmektedir. Eve dönüş (post-deployment) sonrası yaşam, istifa kararı, yaralanma, terhis veya emeklilik ile başlamaktadır. Hiç şüphesiz meslek seçiminde olduğu gibi eve dönüş sonrası yaşama adım atmanın da arka planında çeşitli nedenler yer alabilmektedir. Sivil yaşama uyum için öncesinde planlamalar ve hazırlıklar yapmak, büyük önem taşımaktadır. Yeni yerleşim yeri seçimi, meslek seçimi, ordudan ayrılmaya bağlı alınan tazminat için yatırım aracı seçimi gibi konuların ordudan ayrılmadan önce planlanması gerekmektedir.

Türkiye alanyazını incelendiğinde eve dönüş yapan terör gazilerinin sayılarına ilişkin bir veriye ulaşılamamaktadır. Ancak ABD’de kamuoyuyla paylaşılan rakamlara göre Afganistan’da ve Irak’ta görev yapmış iki milyondan fazla gazinin yarısından fazlasının eve dönüş sonrası ordudan ayrılarak sivil yaşama adım attığı belirtilmektedir (CSWE, 2010: 1). Eve dönüş yapan gazilerin büyük bir bölümü, orduda görev yapmış olmanın kendilerini desteklemekten ziyade zarar verdiğini ifade etmektedir (Stouffer ve diğerleri, 1949: 611).

Sosyal politikalar, bir ülkede yaşayan vatandaşların refah düzeyleri üzerinde belirleyici olabilmektedir (Çağlar, 2017: 39). Sosyal çalışmacılar (*sosyal hizmet uzmanları*), orduda sosyal hizmet müracaatçı gruplarına yönelik sosyal politikanın şekillendirilmesinde rol almaktadır (Wooten, 2015). Bu doğrultuda ordudan ilişkinin kesilmesi, ilişkinin kesilmesine neden olan sebepler, ilişkinin kesilmesinin eve dönüş sonrası yaşantıya etkisi, sivil yaşama geçiş ve uyum süreci gibi konulara yönelik etkili müdahaleler ve politikalar geliştirmek, orduda sosyal hizmetin odağında yer almaktadır (CSWE, 2010: 2; NASW, 2012: 18). Bu doğrultuda yas danışmanlığı, eve dönüş sonrası risk değerlendirmesi, eve dönüş sürecinde aile üyelerinin yeniden uyumu ve afetler sonrası sunulan hizmetler, eve dönüş sonrası süreçte orduda sosyal hizmetin odağında yer almaktadır (Harris & Pehrson, 2013).

Bu bölümde, terör gazilerinin eve dönüş sonrası psikososyal sorunları ve gereksinimleri, eve dönüş sonrası uyum sorunları ve eve dönüş sonrası aile üyeleri alt başlıkları altında ele alınacaktır.

1.2.4.1. Eve Dönüş Sonrası Uyum Sorunları

Gazilerin eve dönüş sonrası uyumuna yönelik alanyazında üzerinde uzlaşılan net bir tanım bulunmamaktadır (Resnik ve diğerleri, 2012: 97). Gazilerin eve dönüş sonrası uyumu, “sivil yaşamda yeni arkadaşlıklar kurma”, “aile üyeleriyle ilişkileri başarılı bir biçimde sürdürme”, “yeni bir işte çalışma”, “iş veya eğitim yaşamının gerekliliklerini yerine getirme”, “kendini sivil yaşama ait hissetme” ve “hayata dair anlamlı bir hedefe sahip olma” boyutlarıyla tanımlanabilir (Sayer ve diğerleri, 2011: 665).

Sosyal hizmet tanımlarında uyum ve değişim kavramlarına sıkça rastlanmaktadır. Uyum aslında gerek bireyin gerekse toplumun değişim sürecini ifade etmektedir (Kongar, 1972: 63). Sosyal hizmet uygulamasında sıkça yararlanılan ekosistem yaklaşımı, değişen çevreye müracaatçının uyumunu konu almaktadır. Ekosistem yaklaşımı, yaşantının bir boyutunda meydana gelen değişimin yaşantının farklı boyutlarında değişimi harekete geçireceğini vurgulamaktadır (Sheafor & Horejsi, 2015: 73). Bu doğrultuda NASW (2012: 19), gazilerin eve dönüş sonrası uyumunun, orduda sosyal hizmetin odağında yer aldığını belirtmektedir. Ordunun kolektivist doğasından birey odaklı sivil yaşama geçiş, gazilerin uyum sürecini güçleştirebilmektedir (Pease ve diğerleri, 2016). Gazilerin sivil yaşama uyumunda fiziksel-ruhsal yaralanma, aile üyeleriyle ilişkiler, sosyal ilişkiler, eğitim durumu ve ekonomik durum gibi etkenler belirleyici olmaktadır (Pease ve diğerleri, 2016). Terör gazilerinin görevden ayrılarak eve dönüş yapması da müracaatçının ve çevresindeki bireylerin yaşamında esaslı bir değişime işaret etmektedir.

Gaziler, eve dönüş sonrası yaşantılarında kendi ülkelerindeki sivil vatandaşlara ve politika yapıcılara yönelik tepkiler geliştirebilmektedir. Sivil vatandaşlara,

mücadele sırasında fedakarlık göstermedikleri ya da cephedeki güvenlik görevlilerini unuttukları, politika yapıcılara ise mücadeleyi etkin bir şekilde yönetemedikleri ya da kendilerini silahlı çatışmaya sürükledikleri gibi gerekçelerle öfke duyabilmektedir (Stouffer ve diğerleri, 1949: 552-555). Terör gazilerinin görev sırasında yaşadığı zorlukların toplum tarafından yeterince anlaşılabilmesi, eve dönüş sonrası uyum sürecini zorlaştıran etmenler arasında yer almaktadır (Dekle, 2018). Eve dönüş sonrasında insanların günlük yaşamın yüksek temposu içerisinde kaybolduklarını görmek, eğlence merkezlerinde insanların kahkahalarına tanıklık etmek, gazilerin karmaşık duygular yaşayabilmesine yol açabilmektedir (Folman & Lalou, 2009).

Gaziler eve dönüş sonrası meydana gelen olumlu yönlü değişimler, daha kapsamlı düşünme, olayları ve insanları daha iyi anlama, sorumluluk bilincinin gelişmesi olarak belirtilmektedir (Stouffer ve diğerleri, 1949: 631). Bir başka araştırmada, eve dönüş sonrasında gazilerde meydana gelen olumlu yönlü değişimler, aile üyelerinin ve arkadaşların değerini daha iyi anlama, hayatın değerini daha iyi anlama, eskiye göre kendine daha çok güven duyma olarak bulunmuştur (Veterans Affairs, 2004).

Eve dönüş sonrası gazilerin yaşantısında meydana gelen olumsuz değişimler kendini daha gergin, asabi, huzursuz, kavgacı ve üzgün hissetme olarak bulunmuştur (Stouffer ve diğerleri, 1949: 631). Bir başka araştırmada ise eve dönüş sonrası gazilerde meydana gelen olumsuz yönlü değişimlerin daha çabuk sinirlenme, duygusallaşamama, toplumun diğer üyelerinden farklılaştığını düşünme, daha çok alkol tüketme ve tehlikeli eylemlerde bulunma olduğu ifade edilmektedir (Veterans Affairs, 2004).

Yeni bir işte çalışma, kendi işini kurma veya eğitim yaşantısına devam etme gazilerin eve dönüş sonrası yaşamlarına ilişkin planları arasında yer alabilmektedir. Gaziler eve dönüş sonrası sivil yaşantılarında kendilerine uygun bir iş bulmanın ya da yeni bir işe dair planların kendilerini endişelendirdiğini ifade etmektedir (Stouffer ve diğerleri, 1949: 599-601). Ordudan ayrılmanın ardından

sivil yaşantıda yeni bir işe başlamak görev ve sorumlulukları net bir şekilde tanımlanmış, katı bir çalışma ortamından nispeten esnek ve inisiyatif almaya uygun çalışma ortamına geçişi ifade etmektedir. Bu değişim eve dönüş sonrası yaşantıda aynı zamanda yeni işe uyumu gerekli kılmaktadır (Sheafor & Horejsi, 2015: 500-502).

Eve dönüş sonrasında gazilerdeki değişim aile üyelerince de rahatlıkla fark edilmekte, aile üyelerinin ve arkadaşların desteği, eve dönüş sonrası uyum sürecinde önem kazanmaktadır (Sheafor & Horejsi, 2015: 498-502). Bunun yanında TSSB, depresyon, suç işleme ve intihar gibi ruhsal ve sosyal alanda yaşanan sorunlar aile üyelerinin yaşantısını da etkilemektedir (Savitsky ve diğerleri, 2009: 328). Bu kapsamda eve dönüş sonrası uyum sorunları arasında yer alan TSSB, depresyon, suç ve intihar olgularının ele alınmasının ardından eve dönüş sonrası aile üyelerine değinilecektir.

1.2.4.1.1. Travma Sonrası Stres Bozukluğu

Travma sonrası stres bozukluğu, eve dönüş sonrası yaşantıda yaygın olarak görülen ruhsal sorunlar arasında yer almaktadır (Savitsky ve diğerleri, 2009: 331). Küresel düzeyde terör saldırılarında meydana gelen artışla beraber eve dönüş yapan gazilerin sayısının artmasıyla alanyazında gazilerde travma sonrası stres bozukluğuna yönelik çalışmalar son yıllarda önem kazanmıştır (Ritchie, 2015: 4). Genç yetişkinlik dönemi ruhsal alanda yaşanabilecek sorunlara karşı hassas bir dönem olarak kabul edilirken, eve yeni dönüş yapmış gazilerin büyük bir bölümünün bu dönemde bulunmaları travma sonrası stres bozukluğu riskini arttıran bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır (şen, 2016: 147). TSSB, travmatik olayın üzerinden uzun süre geçmesinin ardından ortaya çıkabilmektedir. Genetik faktörler, yaşanılan evre, görev deneyimi de travma sonrası stres bozukluğunun ortaya çıkmasında etkili olabilmektedir (Figley & Nash, 2006: 112). Travma sonrası stres bozukluğu gazilerin yanı sıra cinsel saldırıya, suça ve afetlere maruz kalan bireylerde de görülebilmektedir (Ritchie, 2015: 4). Travmatik olaylara uzaktan tanıklık eden ya da güçlü bir şekilde empati

kuran bireylerde de TSSB görülebildiğini (Webb & Zayas, 2019: 282) vurgulamakta yarar vardır.

Ruh sağlığı alanında referans kaynağı kabul edilen DSM-5'te TSSB travma ve stres bağlantılı bir rahatsızlık olarak tanımlanmaktadır. Bu kaynakta TSSB'ye yol açan deneyimler ölüme, ciddi yaralanmaya veya cinsel saldırıya maruz kalma veya tanıklık etme olarak belirtilmektedir. Travmatik olaya maruz kalmak, tanıklık etmek, aile üyesinin veya yakın bir arkadaşın travmatik bir olay yaşadığını öğrenmek gibi durumlardan en az birini deneyimleme, TSSB tanısı için ön koşul niteliğindedir. Travmatik olayı yeniden anımsama ve rüyalarla tekrar tekrar hatırlama, travmatik olaya ilişkin anı, duygu, düşünce ve dışsal hatırlatıcılardan kaçınma, travmatik olaya ilişkin kendini veya başkalarını sürekli suçlama, saldırganlık, pervasızlık ve kendine zarar verme gibi davranışlar TSSB'nin belirtileri arasındadır. Tanı konması için bu belirtilerin bir aydan daha uzun bir süre mevcut olması gerekmektedir (APA, 2013: 271-280).

TSSB, bireyi ve sevdiklerinin yaşantısını çok boyutlu bir biçimde etkilemektedir (Ritchie, 2015: 4). İntihar düşüncesi, madde bağımlılığı, anksiyete, gerginlik, silahlı çatışma koşullarını yeniden hatırlama, TSSB'nin birey üzerindeki etkileri arasında yer almaktadır. TSSB uyku sorunlarına yol açabilmekte ve uykusuzluk, günlük yaşantıda bireyi hem fiziksel hem de ruhsal yönden etkilemektedir (Sheafor & Horejsi, 2015: 498-502; Zastrow & Kirst-Ashman, 2006: 540-542). TSSB'nin sosyal alana etkileri boşanma, madde bağımlılığı, aile içi şiddet, işsizlik ve çocuklarda davranış bozuklukları olarak sayılabilir (Savitsky ve diğerleri, 2009: 333).

Terör gazilerinin önemli bir bölümü, meslek yaşantıları sırasında, silahlı çatışmalarda yer almaktadır. Yapılan araştırmalar silahlı çatışmada yer alan bireylerde TSSB'nin daha yaygın görüldüğünü belirtmektedir (Figley & Nash, 2006: 97; Seal ve diğerleri, 2009: 1651). Gazilerle yapılan bir araştırmada katılımcıların %20'sinin TSSB tanısı aldığı bulunmuştur (Elbogen ve diğerleri, 2013: 136). Irak ve Afganistan'tan dönen gazilerle yapılan bir başka araştırmada

katılımcıların %21,8'inin TSSB tanısı aldığı bulunmuştur (Seal ve diğerleri, 2009: 1651). Hoge ve diğerleri (2004: 19) tarafından gerçekleştirilen araştırmada gazilerde TSSB düzeyleri görev öncesine göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

1.2.4.1.2. Depresyon

Depresyon, eve dönüş sonrası yaşantıda en yaygın görülen ruhsal sorunlar arasında yer almaktadır (Savitsky ve diğerleri, 2009: 331; Sayers ve diğerleri, 2009: 164). Sosyal hizmet, orduyla bütünleşik bir biçimde barış ve savaş dönemlerinde güvenlik görevlilerini ve ailelerini desteklemektedir. Orduda sosyal hizmet, başta depresyon olmak üzere ruhsal alandaki sorunların önlenmesi ve izlenmesinde çalışmalar gerçekleştirmektedir (Harris & Pehrson, 2013). İsteksizlik, karamsarlık, odaklanmakta güçlük çekmek, kilo değişimi, kararsızlık, kendini değersiz görme, kısacası kendini kötü hissetme depresyonun karakteristik özellikleri arasında yer almaktadır (Zastrow & Kirst-Ashman, 2006: 281).

Hoge ve diğerleri (2004: 19) tarafından gerçekleştirilen araştırmada gazilerin depresyon düzeylerinin görev öncesine göre anlamlı bir biçimde yüksek olduğu bulunmuştur. Bir başka araştırmada ise riskli koşullar altında görev yapmış gazilerin depresyon puanları diğer gazilere göre yüksek düzeyde bulunmuştur (Savoca & Rosenheck, 2000: 201). Sayers ve diğerleri (2009: 167) tarafından eve dönüş yapan gazilerle yapılan bir araştırmada, gazilerin %72'sinin depresyon tanısı aldığı bulunmuştur. Seal ve diğerleri (2009: 1651) tarafından Irak ve Afganistan'dan dönen gazilerle yapılan bir başka araştırmada, katılımcıların %17,4'ünün depresyon, Elbogen ve diğerleri (2013: 136) tarafından gazilerle yapılan bir başka araştırmada ise katılımcıların %24'ünün majör depresyon tanısı aldığı bulunmuştur.

DSM-5'e göre en az iki hafta boyunca üzgün hissetme, umutsuzluk, günlük yapılan etkinliklere ilgi kaybı, belirgin bir biçimde kilo alma veya kilo verme,

uykusuzluk, aşırı uyuma, psikomotor becerilerde yavaşlama, halsizlik, kendini değersiz hissetme, kendini suçlu hissetme, konsantre olamama, kararsızlık ve ölümü hatırlama gibi belirtilerin en az beş tanesinin mevcut olması halinde depresyon tanısı konulmaktadır (APA, 2013: 160-162).

Anne, baba, eş, çocuklarla ilişkide güçlük yaşama, aile bireyleri içerisinde kendini rahat hissedememe, aile içerisindeki rolleri yerine getirememeye aileye uyum kapsamında değerlendirilmektedir. Depresyon tanısı almış gazilerde aileye uyum sorunlarına depresyon tanısı almamış gazilere kıyasla beş kat daha fazla karşılaşılmaktadır. Depresyon tanısı ile aile içerisindeki sorumlulukların farkında olmama, kendini ev içerisinde bir yabancı olarak hissetme arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Sayers ve diğerleri, 2009: 164-169). Yapılan bir başka araştırmada depresyonun aile içerisinde şiddete ve evlilik sorunlarına yol açtığı bulunmuştur (Pan ve diğerleri, 1994).

Eve dönüş yapmış ve depresyon tanısı almış gazilerin, diğer gazilere kıyasla istihdam oranlarının ve saatlik gelirlerinin anlamlı bir biçimde düşük olduğu bulunmuştur. Depresyon tanısı almış gazilerin, diğer gazilere kıyasla saatlik çalışma ücretlerinin %45 oranında daha düşük olduğu belirtilmektedir (Savoca & Rosenheck, 2000: 203-205).

1.2.4.1.3. Suç

Gazilerin suç işleminin arka planında birçok etken bulunmaktadır. Alanyazında gazilerin eve dönüş sonrasında yaşantılarında tutuklanma veya hüküm giymesinin nedenlerini ortaya koymayı amaçlayan birçok araştırma yer almaktadır. Terör gazilerinin çok büyük bir bölümü, meslek yaşantıları sırasında silahlı çatışmada yer almaktadır. Geçmişte silahlı çatışmada yer almış olmanın, eve dönüş sonrası suç işlenmesinde önemli bir risk faktörü olduğu belirtilmektedir (Black ve diğerleri, 2005: 612; Savitsky ve diğerleri, 2009: 333; Yager ve diğerleri, 1984: 327-333). Mumola (2000) tarafından yapılan bir araştırmada, tutuklu veya hükümlü olan her beş gaziden birinin silahlı çatışma koşulları altında görev

yapmış olduğu belirtilmektedir. Meslek yaşantılarında silahlı çatışmada yer almış gazilerde, eve dönüşü takip eden ilk yıllarda gözaltına alınma ve tutuklanma oranlarının daha yüksek olduğu belirtilmektedir (Yager ve diğerleri, 1984: 327-333).

Ordudan olağan yollarla ayrılmamış yani ihraç edilmiş gazilerde suç işleme önemli bir risk olarak karşımıza çıkmaktadır. Ordudan ihraç edilmiş gazilerde tutuklanma veya hüküm giyme oranı daha yüksektir (Black ve diğerleri, 2005: 615). Mumola (2000) da tutuklu veya hükümlü yaklaşık her altı gaziden birinin ordudan ihraç nedeniyle ayrıldığını belirtmektedir. Yaş, eğitim düzeyi, sigara kullanımı gibi sosyo-demografik özellikler ve bilişsel beceriler gazilerin suç işlemesiyle ilişkili olabilmektedir. Pethrus ve diğerleri (2019: 1612) genç yaşta veya düşük bilişsel becerileri olan gazilerin eve dönüş sonrasında suç işleme riskinin daha yüksek olduğunu belirtmektedir. Black ve diğerleri (2005: 615) ise lise veya altı eğitim düzeyinde veya sigara kullanan gazilerde tutuklanma veya hüküm giyme oranının daha yüksek olduğu belirtmektedir.

Görev öncesi yaşantıda suç işlemiş olmanın eve dönüş sonrasında suç işleme riskini arttırdığı belirtilmektedir (Pethrus ve diğerleri, 2019: 1612). Bunun yanında görev öncesi yaşantılarında suç işlemiş olan gazilerin askeri birliğin disiplinini, uyumunu, moral ve motivasyonunu olumsuz yönde etkileme riskinin daha yüksek olduğu vurgulanmaktadır (Black ve diğerleri, 2005: 612). Ruh sağlığı alanında yaşanan sorunlar gazilerin eve dönüş sonraki yaşantılarında, suç işleme riskini arttırmaktadır. Tutuklu veya hüküm giymiş gazilerde diğer gazilere kıyasla ruhsal maluliyet oranının altı kat, TSSB oranının üç kat, alkol bağımlılığı oranının ise iki kat yüksek olduğu bulunmuştur (Black ve diğerleri, 2005: 614). Gazilerin işlediği suçların türleri toplumun geneline göre farklılık göstermektedir. Suç işlemiş gazilerin %32'sinin kişilere yönelik şiddet (kasten öldürme, yaralama vb.), %16'sının mala karşı (hırsızlık, gasp vb.), %11'inin kamu düzenine, %10'unun kişiler arası olmayan şiddet (kundaklama, ateşli silah bulundurma vb.) suçları işledikleri bulunmuştur. Kişilere yönelik şiddet ile araç kullanımına ilişkin suçların

gaziler tarafından toplumun geneline göre anlamlı bir biçimde daha yaygın işlendiği belirtilmektedir (Short ve diğerleri, 2018: 6).

Yapılan kapsamlı literatür taraması sonucunda gaziler ve suç konulu bir akademik çalışmaya Türkiye alanyazında rastlanmamıştır. Buna karşın son dönemlerde yazılı ve görsel medyada gaziler ve suç konulu haberler dikkat çekmektedir. Örneğin Eylül 2018'de askerlik hizmeti sırasında izin alan bir er İstanbul'a gelerek lisede memur olarak görev yapan nişanlısını okul içerisinde bıçakla rehin almıştır. Özel harekât polislerinin bir buçuk saat süren çabası sonucu er teslim olmuştur (NTV, 2018a). Ekim 2018'de Gaziantep'te askeri birliğinden piyade tüfeğiyle firar eden er il merkezinde dört kilometre boyunca havaya ateş açarak ilerlemiş ve bir alışveriş merkezine girmiştir. Polis ekipleri ve bir psikoloğun yarım saat süren ikna çabası sonucu er teslim olmuştur (Hürriyet, 2018). Ocak 2020'de Isparta'da bir uzman çavuş ile bir grubun tartışması sonucunda, uzman çavuş, havaya ateş açmıştır (Haberler, 2020).

Gazilerin suça karıştığı sansasyonel olaylar, uluslararası basında yankı bulmaktadır. Örneğin Eylül 2019'da bir gazi, Ukrayna'nın başkenti Kiev'de önce üzerinde bulunduğu köprüyü aracıyla havaya uçurmakla tehdit etmiş ardından elindeki makineli tüfekte çevreye ateş açmıştır. Son olarak da polise ait insansız hava aracını düşüren gazi, saatler süren operasyonunun ardından etkisiz hale getirilebilmiştir (Forumdaily, 2019). Şubat 2020'de Tayland'da bir asker, önce komutanını öldürmüştü ardından askeri birliğinden silahıyla firar ederek bir alışveriş merkezine girmiş ve toplam 21 kişiyi öldürmüştür. Onlarca kişi de saldırıda yaralanmıştır (BBC, 2020).

1.2.4.1.4. İntihar

Gazilerde intihar oranı, toplumun diğer üyelerine göre daha yüksektir (Desai ve diğerleri, 2005). Gazilerde intihar oranınının, toplumun genelinin iki katı olduğu belirtilmektedir (Kaplan ve diğerleri, 2007: 620-623). Gazilerde intihar riskini arttıran etmenlere ilişkin bilgi sınırlı olmakla beraber (Kaplan ve diğerleri, 2007)

erkek, düşük sosyal desteğe sahip, silahı olan veya intiharla ilişkili psikiyatrik tedavi geçmişi olan gazilerde intihar riskinin daha yüksek olduğu belirtilmektedir (Lambert & Fowler, 1997). Bir başka araştırmada ise intihar etmiş gazilerin %52'sinin ruhsal, %52'sinin eşleriyle, %22'sinin iş yaşantılarında, %41'inin alkol bağımlılığı ve %15'inin suçla ilişkili sorunlarının olduğu belirtilmektedir (Logan ve diğerleri, 2016: 201-202). Ordudan sağlık, disiplin, maluliyet veya hukuki sebeplerle kendi isteği dışında ayrılan gazilerde intihar oranı, diğer gazilere göre anlamlı bir biçimde yüksek bulunmuştur (Reger ve diğerleri, 2015).

İntihar eden gazilerin, intihar sırasında, yaygın bir şekilde ateşli silah kullandıkları belirtilmektedir (Kaplan ve diğerleri, 2007: 620-623). Gazi intiharları konusunda yapılan bir araştırmada intihar edenlerin %67'sinin evlerinde, %68'inin ateşli silah kullanarak, %19'unun ise kendini asarak intihar ettiği bulunmuştur (Logan ve diğerleri, 2016: 199-200).

Levinson, yetişkin gelişim kuramında 0-22 yaş arasını ön-yetişkinlik, 17-45 yaş arasını erken yetişkinlik, 40-65 yaş arasını orta yetişkinlik, 60 yaş ve sonrasını ise geç yetişkinlik olarak dönemlere ayırmaktadır (Zastrow & Kirst-Ashman, 2006: 393). Erikson ise psikososyal kuramında genç yetişkinlik döneminde başkalarıyla kurulan yakınlığın ve paylaşımın önem kazandığına değinirken, bunun gerçekleşmemesinin bireyin sosyal izolasyonu ile sonuçlanacağını belirtmektedir (Zastrow & Kirst-Ashman, 2006: 256-261). Bu kapsamda terör gazilerinin gelişim dönemi, risk değerlendirmesi sırasında dikkate alınmalıdır. Nitekim genç yetişkinlik intihar oranının nispeten daha yüksek olduğu bir dönemdir (Sheafor & Horejsi, 2015: 445).

Yapılan literatür taraması sonucunda Türkiye alanyazında gaziler ve intihar konulu bir araştırmaya rastlanmamıştır. Buna karşın özellikle son dönemlerde yazılı ve görsel medyada intihar eden gaziler konulu haberler dikkat çekmektedir. Örneğin Kasım 2018'de, Ankara'da bir emekli astsubay, eşiyile tartışmaya başlamasının ardından evde çocuğunun da bulunduğu sırada tabancasıyla önce eşini öldürmüştü ardından intihar etmiştir (Sabah, 2018). Eylül 2019'da, Ankara'da,

Belarus Büyükelçisi İdari İşler Müsteşarı, bir emekli albay tarafından tabancayla vurulmuştur. Emekli albay saldırısının ardından evinde silahıyla intihar etmiştir (Hürriyet, 2019). Kasım 2019'da Kilis'te girdiği bunalım sonucu intihar etmek üzere kent meydanına gelen yüzbaşı bir saatten fazla bir süre askerler tarafından ikna edilmeye çalışılmıştır. İkna çabası sırasında askerlerden biri yüzbaşının üzerine atlamış, arbede sırasında silah ateş almıştır. Neyse ki intihar girişiminde bir can kaybı yaşanmamıştır (Habertürk, 2019).

Mart 2019'da, MS Bakanı tarafından yapılan açıklamada ordu içerisinde intihar oranının yüz binde 15'e düşürüldüğü belirtilmektedir (Milliyet, 2019). Buna karşın terör gazilerinin intihar oranına ilişkin bir veri alanyazında yer almamaktadır. Oysa uluslararası alanyazında gazilerin intiharı önemli bir sosyal sorun olarak tanımlanmakta ve bu alanda yapılan akademik çalışmalar ilgili devlet kurumlarının desteğiyle gerçekleştirilmektedir. İntihar olgusunun karmaşıklığından dolayı ruh sağlığı alanında multidisipliner çalışmaların yürütülmesi, ruh sağlığı hizmetlerinin daha erişilebilir kılınması, krize müdahale ekiplerinin oluşturulması, intihar teşebbüslerinin şeffaf bir şekilde bilgisayar ortamında kayıt altına alınması, izlenmesi, intihar konusunda gazilere hizmet veren profesyonellerin ve toplumun eğitilmesi, gazi intiharları konusunda alınabilecek tedbirler arasında yer almaktadır (Lambert & Fowler, 1997: 354-356).

1.2.4.2. Eve Dönüş Sonrası Aile Üyeleri

Gazilerin eve dönüş yaptığı dönemler uyum sorunlarını beraberinde getirmektedir (Mmari ve diğerleri, 2008). Sosyal hizmetin amaçları arasında müracaatçıların sosyal işlevselliğinin sağlanması yer almaktadır. Bireyin gereksinimlerini kendi başına karşılayabilmesi ve toplum içerisindeki rollerini yerine getirebilmesi sosyal işlevsellik olarak tanımlanabilir (Sheafor & Horejsi, 2015: 4-5). Dönüş sonrası uyum sorunları, gazi ailelerinin işlevselliğini etkilemektedir (Savitsky ve diğerleri, 2009: 329). Gazilerin ve aile üyelerinin görev sırasında karşılaştıkları çok boyutlu zorlukların etkileri eve dönüş sonrasında da sürebilmektedir. Uzun süre evden

ayrı kalan gazilerin eve dönüş yapması, aile içerisindeki rollerin yeniden belirlenmesi ve aile üyelerinin eve dönüş yapan ebeveyndeki değişimlere uyumu anlamına gelmektedir (Mmari ve diğerleri, 2008: 471).

Eve dönüş evresinde aile üyelerinde güvenlik görevlisini karşılama beklentisi, heyecan, mutluluk ve beraberinde endişe gözlemlenebilmektedir (Pincus ve diğerleri, 2001). Eve dönüş sonrası yaşantıda eşlerin yaşadığı sorunlar arasında dönüş yapan eşin rutinlerine yeniden uyum sağlama ve çocuk bakım sorumluluğunun yeniden paylaşımında zorlanma yer almaktadır (Chandra ve diğerleri, 2011). Eve dönüş sonrasında çocuklardaki olumlu değişimler arasında dönüş yapan ebeveyne daha yakın hissetme, gazi çocuğu olduğu için gururlanma ve sorumluluk bilincinin gelişmesi yer almaktadır. Yapılan bir araştırmada eve dönüş sonrası yaşantıda çocuklarla meydana gelen olumsuz değişimler evde davranış bozuklukları, okulda davranış bozuklukları, korku-endişe ve ordunun beklentilerine yönelik öfke duyma olarak sıralanmaktadır (Veterans Affairs, 2004). Bir başka araştırmada çocukların eve dönüş sonrası uyum sorunları arasında ebeveynin rutinlerine uyum sağlama ve bir sonraki görev için endişelenme yer almaktadır. Bunun yanında kız çocuklarının, erkek çocuklarına göre eve dönüş sonrasında uyumda daha çok güçlük çektiği bulunmuştur (Chandra ve diğerleri, 2011).

Gazilerin eve dönüşü yaralanma nedeniyle gerçekleşebilmektedir. Son 20 yılda gerçekleşen terör eylemleri incelendiğinde bombalı ve silahlı saldırının terör örgütleri tarafından en sık tercih edilen yöntem olduğu bulunmuştur (Institute for Economics and Peace, 2019: 4). Bu doğrultuda, günümüz muharebe koşullarında gazilerin yaralanma oranlarında artış görülmektedir. Hiç şüphesiz yaralanmayla başlayan tedavi süreci, aile üyelerini ve aile içi ilişkilerini etkilemekte ve tedavi süreci de aile içi ilişkilerden etkilenmedir. Çünkü tedavi sürecinde profesyonellerin yanında aile üyelerinin sunduğu destek de önem kazanmaktadır (Dekle, 2018). Bunun yanında bakım konusunda izlenen sosyal politikalar, müracaatçılar üzerinde yarattığı baskı, yüksek maliyet, düşük etkinlik, temel hak ve hürriyetlerden yararlanmayı sınırlandırması nedeniyle kurum temelli

olmak yerine toplum temelli bir yönelim izlemekte (Zastrow & Kirst-Ashman, 2006: 122-123) ve aile tedavi ve bakım sürecinin önemli bir bileşeni halini almaktadır.

1.3. ORDUDA SOSYAL HİZMET

İngilizce sosyal hizmet literatüründe ‘military social work’ olarak adlandırılan bu alan, Türkiye alanyazındaki çeşitli çalışmalarda ve akademik tartışmalarda ‘orduda sosyal hizmet’ (Aktaş, 2002), ‘silahlı kuvvetlerde sosyal hizmet’ (Şahin & Sakarya, 2018; Şen, 2016) ya da doğrudan tercüme edilerek ‘askeri sosyal hizmet’ gibi kavramlarla karşılanmaya çalışılmıştır. Bu nedenle İngilizce ‘military social work’ kavramının Türkçe karşılığı üzerinde yaygın bir uzlaşmanın varlığından söz etmek şu an için mümkün görünmemektedir. Ancak Türkiye’de bu alanda hazırlanan ilk doktora tezi olma iddiasındaki bu çalışmada ‘orduda sosyal hizmet’ kavramının kullanımı tercih edilmiştir. Şüphesiz bu tercihin ardında çeşitli nedenler bulunmaktadır. ‘Askeri sosyal hizmet’ kavramı, sosyal hizmetin evrensel değerleri yerine askeri değerleri ön plana çıkardığı izlenimi vermektedir. Bu çalışmanın ilerleyen bölümlerinde askeri değerler ile sosyal hizmet değerlerinin uzlaşmazlık içinde olduğu noktalara değinilecektir. ‘Silahlı kuvvetlerde sosyal hizmet’ kavramı ise orduda sosyal hizmet alanını dar bir şekilde ele almakta ve sosyal hizmet uygulamalarının yalnızca Türk Silahlı Kuvvetleri içerisinde gerçekleştiği fikrini akıllara getirmektedir. Oysaki orduda sosyal hizmet uygulamaları, Türk Silahlı Kuvvetleri dışında bir iç güvenlik kurumu olan Jandarma Genel Komutanlığını da kapsamına almaktadır. Bu çalışmada ‘military social work’, alanı ‘orduda sosyal hizmet’ kavramıyla karşılanmıştır.

Orduda sosyal hizmet, doğrudan uygulama, politika, idari etkinlikler, savunuculuk ile güvenlik görevlileri, gaziler, aileleri ve topluluklara yönelik koruyucu-önleyici, tedavi ve rehabilite edici hizmetleri kapsamaktadır (CSWE, 2010: 2). Orduda sosyal hizmetten gazilerin, aile üyelerinin ve sevdiklerinin sorun ve gereksinimlerine yönelik bir anlayış geliştirmesi beklenmektedir (Sheafor & Horejsi, 2015: 497). Orduda sosyal hizmet, savaşı, silahlı çatışmayı veya şiddetin

hiçbir biçimini desteklememektedir. Yıkımın yol açtığı tüm olumsuz koşullardan etkilenenlere yardım etmeyi ve hizmet sunmayı amaçlayan bir sosyal hizmet alanıdır (CSWE, 2010: 2). Orduda sosyal hizmet alanında çalışan sosyal çalışmacılar, güvenlik görevlilerine, ailelerine, şehit yakınları ve gazilere barınma, finansal danışmanlık, sunulan hizmetlere ilişkin bilgilendirme, yas danışmanlığı, evde bakım, aile danışmanlığı ve çocuk refahı gibi konularda hizmetler sunmaktadır (Veterans Affairs, 2017).

Müracaatçıları psikososyal yönden değerlendirmek, göreve hazır bulunuşluk düzeylerine etkileyen örgütsel ve çevresel faktörleri incelemek, birliğine katılım-dönüş yapan güvenlik görevlisinin uyumuna katkı sağlamak, danışmanlık vermek, ordu ve sivil toplum örgütleri aracılığıyla destek sağlamak, birlik komutanlarını ve diğer profesyonelleri sunulan hizmet ve kaynaklar konusunda bilgilendirmek, orduda sosyal hizmetin işlevleri arasında yer almaktadır (US Department of Army, 2006: 31). Orduda sosyal hizmet alanındaki sosyal çalışmacılar üniformalı veya sivil olmak üzere iki farklı statüde görev yapmaktadır (NASW, 2012: 9).

Türkiye bağlamında incelendiğinde sosyal hizmet lisans mezunu yükümlüler asteğmen rütbesiyle üniformalı sosyal çalışmacı olarak görevlendirilebilmektedir. Üniformalı asteğmen sosyal çalışmacıların mesleki deneyimlerinden ordu kurumunda yararlanılması başlangıçta olumlu karşılanabilir. Ancak üniformalı asteğmen sosyal çalışmacıların geçici süreli istihdamı (askerlik süresiyle sınırlı), ordu kültürünün tanınmasını ve alana ilişkin temel ve ileri düzey bilginin edinilmesini güçleştirmektedir. Öte yandan uygulamada, asteğmen sosyal çalışmacıların mesleki kimliklerinin emir komuta hiyerarşisi içerisinde çoğunlukla geri plana itildiğine de rastlanmaktadır. Buna karşın sivil sosyal çalışmacıların aynı kurumda uzun yıllar görev yapabilmeleri deneyimden gelen bilgiden daha çok yararlanılabilmesini ve ordu kültürünün tanınabilmesini mümkün kılmaktadır. Sivil sosyal çalışmacıların statü itibarıyla askeri personel olmamaları ordu kurumu içerisinde sosyal hizmet mesleki sınırlarının korunması noktasında bir avantaj olarak değerlendirilebilir.

Sosyal alışmacılar, kamu kurumu, özel kuruluş ya da bağımsız çalışan olabileceği gibi araştırmacı ya da eğitimci de olabilir. Bu bağlamda orduda sosyal hizmet alanındaki sosyal çalışmacılar geniş bir yelpazede görev yapmaktadır (CSWE, 2010: 3). Askerlik mesleğinin çalışanlarından yüksek beklentileri, disiplin, standartlar, kurum kültürü ve mesleki tehlikeler gibi çeşitli nedenler orduda sosyal hizmet alanını, sosyal hizmetin diğer alanlarından ayırmaktadır. Askerlik kültürü ve bu kültürün sunulan hizmetlere yansımaları etkili orduda sosyal hizmet uygulamasının çok boyutlu ve karmaşık bir yapıda olmasını gerekli kılmaktadır (Wooten, 2015).

İnsan faktörünün ordu kurumlarının en önemli unsuru olduğu düşünüldüğünde orduda sosyal hizmet müracaatçı grubunun iyilik halinin aynı zamanda ordu kurumunun etkinliğiyle yakından ilişkili olduğu daha iyi anlaşılacaktır. Orduda sosyal hizmetin tarihsel gelişimi, sosyal hizmet mesleğinin tarihi kadar eskidir. Bu gelişim sürecinde güvenlik görevlileri, gaziler, malul gaziler, aile yeleri ve Şehit yakınları orduda sosyal hizmetin odağında yer almıştır. Bu bölüm, orduda sosyal hizmet müracaatçı grubu ve orduda sosyal hizmetin tarihsel gelişimi alt başlıkları altında ele alınacaktır.

1.3.1. Orduda Sosyal Hizmet Müracaatçı Grubu

Sosyal alışmacılar, karargahlarda, askeri birliklerde, ruh sağlığı kuruluşlarında, bağımlılık merkezlerinde, toplum merkezlerinde, araştırma merkezlerinde istihdam edilmektedir. Sosyal alışmacılar, orduda; insani yardım, barışı koruma görevlerinin yanı sıra savaş ve doğal afet mağduru müracaatçılarla da çalışmalar gerçekleştirmektedir (Harris & Pehrson, 2013). Bu doğrultuda sosyal çalışmacılar, çeşitli müracaatçı gruplarıyla çalışmalar yürütmektedir. Günümüzde orduda sosyal hizmet müracaatçı grubu geniş ve kapsayıcı bir biçimde tanımlanmaktadır. Kara, Hava ve Deniz Kuvvetleri mensuplarının yanı sıra i güvenliği sağlayan güvenlik birimlerinde görev yapanlar, gaziler ve yakınları orduda sosyal hizmetin müracaatçı grubu içerisinde yer almaktadır. Yani kısacası orduda sosyal hizmetin temel müracaatçı grubunun içerisinde ordu, güvenlik

kurumu ve benzeri sistem içerisinde görev yapan güvenlik görevlileri (CSWE, 2010: 3), gaziler, aile üyeleri ve yakınları yer almaktadır (NASW, 2012: 7).

Gelişmiş ülkelerde gazilerin sayıları, hangi sıklıkla ne kadar süre çatışma bölgesinde kaldıklarına ilişkin veriler kayıt altına alınmasına ve şeffaf bir şekilde kamuoyuyla paylaşılmasına karşın (Johnson et al., 2007, s. 9), Türkiye’de terör gazilerine ilişkin verilere alanyazında rastlanmamıştır.

Türkiye’deki terör gazilerinin sayıları, düzenli aralıklarla yayınlanan raporlarla kamuoyuyla paylaşılmamaktadır. İlgili kurumlar, düzensiz aralıklarla medya organlarına yaptığı paylaşımlarda ya da politika yapımcıların basın açıklamalarında aktif görevdeki güvenlik görevlilerinin sayılarına rastlanmaktadır. Medya organlarına yapılan en son açıklamalarda Türk Silahlı Kuvvetlerinde 476.836 (Cnntürk, 2019), Jandarma Genel Komutanlığında 125.092 güvenlik görevlisi istihdam edilmektedir (Jandarma Genel Komutanlığı, 2019a). Güvenlik görevlilerinin aile üyeleri, yakınları, gaziler ile beraber Türkiye’de askerlik hizmetinin yetişkin erkekler için zorunlu olduğu düşünüldüğünde Türkiye’de orduda sosyal hizmetin odağında yer alan nüfus grubunun ülke nüfusunun önemli bir bölümünü kapsadığı daha iyi anlaşılmaktadır.

Bu bölümde orduda sosyal hizmet müracaatçı grubu, güvenlik görevlileri, güvenlik görevlilerinin aile üyeleri, şehit yakınları ve gaziler alt başlıkları altında incelenecektir.

1.3.1.1. Güvenlik Görevlileri

Güvenlik görevlisi, (*service member*) orduda herhangi bir sınıfa mensup bireyler olarak tanımlanmaktadır (Sheppard ve diğerleri, 2010). Bu tanıma paralel olarak Dekle (2018) de güvenlik görevlisini, halihazırda güvenlik kurumunda görev yapmakta olan bireyler olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlar doğrultusunda Türkiye’de güvenlik görevlisi kavramı, Genelkurmay Başkanlığı, Kara Kuvvetleri Komutanlığı, Hava Kuvvetleri Komutanlığı, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı,

Jandarma Genel Komutanlığı, İçişleri Bakanlığı Korucular Dairesi Başkanlığına mensup aktif görevde yer alan, farklı coğrafyalarda konuşlanan ve hareket halinde görev yapan asker, jandarma personeli ve güvenlik korucularını kapsamaktadır. Bu çalışmada CSWE'nin (2010) yaklaşımına uygun olarak orduda sosyal hizmet müracaatçı grubu arasında yer alan güvenlik görevlileri, görev yaptıkları kurumsal yapıdan bağımsız olarak geniş ve kapsayıcı bir biçimde ele alınmaktadır.

Türkiye'de Milli Savunma Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığının savunma ve güvenlik sorumluluğunu üstlendiği görülmektedir. 2018 yılında yapılan en son yasal düzenlemede İçişleri Bakanlığının görevleri olarak "Bakanlığa bağlı iç güvenlik kuruluşlarını idare etmek suretiyle ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü, yurdun iç güvenliğini ve asayişini, kamu düzenini ve genel ahlakı, Anayasada yazılı hak ve hürriyetleri korumak" , "sınır, kıyı ve karasularımızın muhafaza ve emniyetini sağlamak" ve "suç işlenmesini önlemek, suçluları takip etmek ve yakalamak" hükümlerine yer verilmiştir (TC Cumhurbaşkanlığı, 2018). Mevzuat hükümlerinden anlaşıldığı üzere İçişleri Bakanlığı iç güvenlik noktasında ülke sınırları içerisinde görevlendirilmiştir. Türk Silahlı Kuvvetlerinin görevleri ise "...yurt dışından gelecek tehdit ve tehlikelere karşı Türk vatanını savunmak, caydırıcılık sağlayacak şekilde askerî gücün muhafazasını ve güçlendirilmesini sağlamak, Türkiye Büyük Millet Meclisi kararıyla yurt dışında verilen görevleri yapmak ve uluslararası barışın sağlanmasına yardımcı olmak" olarak belirlenmiştir (Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu, 1961, md.35) Ulusal mevzuata göre yurt içerisinde güvenlik ve kolluk hizmetlerinin yürütülmesinden İçişleri Bakanlığı; sınır ötesindeki savunmadan Milli Savunma Bakanlığı sorumlu olmasına karşın, uygulamada askeri birliklerin emir komutasının valilere; Jandarma Genel Komutanlığına bağlı birliklerin emir komutasının askeri birlik komutanlıklarına verilerek güvenlik ve savunma hizmetleri yürütülmektedir.

Tam da bu emir komuta devri nedeniyle terörle mücadele harekâtında askeri personel ile jandarma personeli aynı yapı içerisinde görev alabilmektedir. Farklı kurum mensubu personel arasındaki sınırların değişen koşullar altında ortadan

kalkması, bu çalışma için de kavram arayışını ortaya çıkarmıştır. ‘Asker’ kavramı yalnızca TSK mensuplarını kapsamına almaktadır. Oysa ordu kurumunda askerlerin yanı sıra jandarma personeli de görev almaktadır. Hem ‘asker’ hem ‘jandarma personeli’ hem de ‘güvenlik korucularını’ kapsamına alması nedeniyle bu çalışmada aktif görevde olan personel için ‘güvenlik görevlisi’ kavramının kullanımı tercih edilmiştir.

1.3.1.2. Güvenlik Görevlisi Ailesi

Güvenlik görevlisi ailesi geleneksel ve geleneksel olmayan aileyi kapsayıcı bir şekilde (Johnson ve diğerleri, 2007: 17) üyelerinden en az biri orduda görev yapmakta olan aileler olarak tanımlanmaktadır (Dekle, 2018). Bu tanımlar doğrultusunda Türkiye özelinde Genelkurmay Başkanlığı, Kara, Hava ve Deniz Kuvvet Komutanlıkları, Jandarma Genel Komutanlığı ve İçişleri Bakanlığı Korucular Dairesi Başkanlığı mensubu aktif görevde yer alan, farklı coğrafyalarda konuşlanan ve hareket halinde görev yapan asker, jandarma personeli ve güvenlik korucularının aile üyeleri güvenlik görevlisi aileleri olarak tanımlanabilir.

1.3.1.3. Şehit yakınları

Osmanlı’da Birinci Dünya Savaşında Müslüman olsun olmasın “vatan savunması sırasında görevini yaparken ölenlerin hepsi” şehit olarak tanımlanmıştır (Şahin & Şahin, 2013: 707). Bu doğrultuda vatan savunması sırasında görevini yaparken hayatını kaybeden bireylerin geride kalan yakınları şehit yakını olarak tanımlanabilir.

1.3.1.4. Gaziler

Gazi (veteran), orduda belirli bir süre görev yapmış güvenlik görevlisi olarak tanımlanmaktadır (NASW, 2012: 10). Başka bir tanımda ise gazi, belirli bir süre güvenlik kurumunda görev yapmış ve eve dönüş yapmış güvenlik görevlileri olarak ifade edilmektedir (Dekle, 2018). Ritchie (2015) ise aktif görevde olan veya aktif görevden ayrılarak dönüş yapmış bireyleri gazi olarak tanımlamaktadır. Bu

çalışmada belirli bir süre güvenlik görevlisi olarak terörle mücadelede yer almış ve eve dönüş sonrası sivil hayata adım atmış bireyler, terör gazisi olarak tanımlanmaktadır. Türkiye’de gazi kavramının günlük yaşamda yaygın bir şekilde malul gazi kavramı yerine kullanıldığını ve bu durumun kavram karmaşasına yol açtığını belirtmekte yarar bulunmaktadır.

1.3.2. Orduda Sosyal Hizmetin Tarihsel Gelişimi

Orduda sosyal hizmetin tarihsel gelişimi, dünyadaki ve Türkiye’deki gelişimi alt başlıkları altında incelenecektir.

1.3.2.1. Orduda Sosyal Hizmetin Dünyadaki Tarihsel Gelişimi

Birinci Dünya Savaşında sekiz milyonu güvenlik görevlisi toplam dokuz milyon; İkinci Dünya Savaşında 17 milyonu güvenlik görevlisi toplam 52 milyon insan hayatını kaybetmiştir (Kornblum ve diğerleri, 2012: 488). Milyonlarca insanın yaşamını yitirmesi, savaşın ardında bıraktığı yıkım ve geride kalan aile üyeleri hiç şüphesiz orduda sosyal hizmetin doğuşuna ve gelişimine zemin hazırlamıştır. Yapılan kapsamlı literatür taraması sonucunda orduda sosyal hizmetin tarihsel serüvenine ilişkin kaynaklar, ABD, Kanada ve İspanya ülkeleri odağında yoğunlaşmaktadır. Bu bağlamda Birinci Dünya ve İkinci Dünya Savaşlarının orduda sosyal hizmetin gelişiminde dönüm noktaları olarak kabul edilmesi nedeniyle orduda sosyal hizmetin dünyadaki tarihsel gelişimi, 1900-1940, 1940-1950, 1950-1980 ve 1980 sonrası dönemler aralığında incelenecektir.

1.3.2.1.1. 1900-1940 Yılları Arasındaki Dönem

Orduda sosyal hizmet, ABD’de Birinci Dünya Savaşı esnasında Kızıl Haç bünyesinde çalışan sosyal çalışmacıların güvenlik görevlileriyle gerçekleştirdiği çalışmalarla başlamıştır. Birinci Dünya Savaşı’nın ardından Gaziler Bakanlığı sosyal çalışmacı istihdamına başlamıştır (Dekle, 2018). Bunun yanında ABD Kızıl Haçı, İkinci Dünya Savaşının sonlarına kadar orduda sosyal hizmet alanında sorumluluklar üstlenmiştir (NASW, 1965 akt. Harris & Pehrson, 2013). 1918

yılından itibaren ABD Kızılhaçı'nın gönüllü sosyal çalışmacıları orduda görevlendirilmiş, Birinci Dünya Savaşı sırasında ordu için sosyal çalışmacı istihdamına başlanmıştır (Washington, 1957: 14).

Avrupa ülkelerinde sosyal hizmetin ordu ile ilişkisi 20. yüzyılın başlarına dayanmaktadır. Avrupa'da Birinci Dünya Savaşından dönüş yapmış gazilerle çalışacak sosyal çalışmacıların eğitimi 1918 yılında başlamıştır (CSWE, 2010: 1). Sosyal hizmetin gelişiminin Avrupa ülkeleri arasında farklılıkları ordu alanına da yansımıştır. Başlarda, ordu yararına etkinlik gösteren, hayırseverlik temelli oluşumlar, ilerleyen dönemlerde, orduda sosyal hizmetin profesyonel bir biçimde hayata geçmesinde etkili olmuştur. Örneğin 1934 yılında İspanyol ordusuna yardım için kurulmuş olan hayırseverlik örgütü 'Damas del Carmen' ilerleyen dönemde İspanya'da ilk sosyal hizmet okulunun açılmasına öncülük etmiştir (Martinez Borrego, 2019: 523-525).

1.3.2.1.2. 1940-1950 Yılları Arasındaki Dönem

1940 sonrası dönemde, sosyal refah hizmetleri, hayırseverlik ve din temelli anlayıştan bağımsız bir biçimde ele alınmaya başlanmıştır (Martinez Borrego, 2019: 523-525). Avrupa'da İkinci Dünya Savaşı'nın başlarından itibaren orduda sosyal hizmetin öneminin daha iyi anlaşılmaya başlanmasıyla "orduda sosyal hizmet" bir uzmanlık alanı olarak boy göstermeye başlamıştır (CSWE, 2010: 1). Ordu içerisinde sosyal çalışmacıların ilk istihdamı psikiyatrik sosyal hizmet alanında gerçekleştirilmiş ve 1942 yılından itibaren ordu alanındaki sosyal çalışmacılara 263 kadro kodu verilmiştir. ABD ordusunda ordu alanında istihdam edilen ilk sosyal çalışmacıların yedisi er, beşi kıdemli er, ikisi onbaşı, 12'si çavuş, üçü astsubay ve biri teğmen rütbesindedir (Washington, 1957: 15-16). İkinci Dünya Savaşı boyunca ABD'de üniformalı sosyal çalışmacılar orduda psikiyatrik sosyal hizmet uygulamalarında yer almıştır (Dekle, 2018). İkinci Dünya Savaşı döneminde ABD'de Kızıl Haç'a bağlı 1000'e yakın psikiyatrik sosyal çalışmacı, ABD içerisindeki ve sınır ötesindeki sağlık kuruluşlarında görevlendirilmiştir (NASW, 1965 akt. Harris & Pehrson, 2013). 1945 yılına gelindiğinde, ABD ordusu

bünyesinde sosyal hizmet sınıfı kurulmuştur (Harris & Pehrson, 2013). İspanya ordusunda psikolog, hukukçu ve hekim üniformalı profesyoneller istihdam edilmiş olmasına rağmen hiçbir dönemde üniformalı sosyal çalışmacılar istihdam edilmemiştir (Martinez Borrego, 2019: 523-525).

ABD ordusunda İkinci Dünya Savaşından itibaren güvenlik görevlilerine yönelik hizmetler ordu mensubu sosyal çalışmacılar tarafından gazilere ve aile üyelerine yönelik hizmetler ise Kızılhaç mensubu sosyal çalışmacılar tarafından gerçekleştirilmiştir (Washington, 1957: 18). Bunun yanında 20. yüzyılın ilk yarısından itibaren aile desteğinin güvenlik görevlilerinin göreve hazırlıkları ve mesleğe devam etmeleri üzerindeki önemli etkisinin anlaşılmaya başlanmasıyla emir komuta heyetinin sorumlulukları arasına ailelerin desteklenmesi eklenmiştir (Dekle, 2018). 1945 yılına gelindiğinde ABD’de ordu alanındaki sosyal çalışmacı subayların görev ve sorumluluklarının yer aldığı 3605 sayılı yönerge yayınlanmıştır. 1947 yılında ise muvazzaf subaylar, ordu nam ve hesabına sivil üniversitelerde sosyal hizmet eğitimi almaya başlamıştır (Washington, 1957: 20).

Kanada’da orduda sosyal hizmetin başlangıcı İkinci Dünya Savaşı’nın başlarına dayanmaktadır. Temel hak ve hürriyetlerin önem kazanmaya başladığı 20. yüzyıl ortalarına kadar Kanada’da güvenlik görevlilerine sunulan hizmetlerin hak temelli olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir. Bu döneme kadar, güvenlik görevlilerinin evlenmek için güvenlik kurumundan izin almak zorunda olmaları bile temel hak ve hürriyetlerinin ne ölçüde sınırlı olduğuna örnek gösterilebilir. 1939 yılında sosyal çalışmacı Stewart Sutton’un Kanada Başbakanına yazdığı mektupta güvenlik görevlilerinin ailelerinin yaşadığı sorunlara yönelik hizmetler sunulması ve bu alanda profesyoneller istihdam edilmesinin gerekliliğine vurgu yapmıştır. Bu gelişme Kanada’da orduda sosyal hizmetin doğuşu olarak kabul edilmektedir. Mektubun ardından 1942 yılında sosyal çalışmacı Sutton, Kanada ordusunda sosyal hizmet uygulamalarını hayata geçirmesi için subay olarak orduya alınmıştır. Bu gelişme sonrasında güvenlik görevlileri ve ailelerine hizmet verecek sosyal çalışmacıların eğitimine Sutton’un öncülüğünde başlanmıştır (Turner, 2005: 237-240).

İkinci Dünya Savaşı orduda sosyal hizmet alanyazındaki gelişmeler için bir dönüm noktası olarak kabul edilebilir. Güvenlik görevlilerinin görev öncesi, sırası ve eve dönüş sonrası iyilik halini kapsamlı bir şekilde inceleyen ilk çalışma, İkinci Dünya Savaşının hemen ardından Stouffer ve diğerleri (1949) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada güvenlik görevlilerinin ruh sağlığı, motivasyon kaynakları, korkuları, silahlı çatışmadan ne şekilde etkilendikleri, toplumun güvenlik görevlilerine bakışına yönelik değerlendirmeleri ve eve dönüş sonrası yaşantıları kapsamlı bir biçimde ortaya konmuştur. Kanada'nın İkinci Dünya Savaşı deneyimi de orduda sosyal hizmet alanyazının gelişmesine ivme kazandırmıştır. 1947 yılında Toronto Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü öğretim üyeleri, Kanada ordusunun sosyal hizmet gereksinimlerini ortaya koymaları için görevlendirilmiştir. Hazırlanan raporda gazilerin ve aile üyelerinin sosyal refah alanında yaşadığı sorunların birincil sorumluluğunun birlik komutanlarına ait olduğu, İkinci Dünya Savaşı sırasında üniformalı sosyal çalışmacı subaylara birlik komutanları tarafından uygun olmayan görevler verildiği vurgulanmıştır. Komuta heyetinin sosyal refah hizmetleri hakkında eğitilmesi gerektiği, çözüm önerisi olarak sunulmuştur (Turner, 2005: 237-240). Hiç şüphesiz orduda sosyal hizmet araştırmalarının artmasında ve bu araştırmaların ilgili kamu kurumlarının destekleriyle gerçekleşmesinde, İkinci Dünya Savaşı sonrası eve dönüş yapan yüzbinlerce gazinin toplumsal yaşamda görünürlük kazanmasının etkili olduğu söylenebilir.

1.3.2.1.3. 1950-1980 Yılları Arasındaki Dönem

ABD ordusunda, 1952 yılında toplamda 165 subay sosyal çalışmacı ve 65 sivil sosyal çalışmacı görev yapmaktaydı. Kore Savaşıyla beraber ABD ordusunun küçülmeye gitmesi ve ordu sağlık kuruluşlarının sayılarının azaltılarak birleştirilmesiyle beraber sosyal çalışmacı subay sayısı 59'a kadar düşmüştür. Ordudaki personel mevcudunun azaltılmasıyla beraber üniformalı sosyal çalışmacıların önemli bir bölümü sivil sosyal çalışmacı olarak sivil kurum ve kuruluşlarda görevlendirilmiştir (Washington, 1957: 24). Buna benzer olarak Kanada'da İkinci Dünya Savaşı sonrasında üniformalı sosyal çalışmacılar

ordudan terhis edilmiş ve Gaziler Bakanlığına bağlı birimlerde görevlendirilmiştir (Turner, 2005: 237-240).

İspanya ordusunda ilk sosyal çalışmacı istihdamı, 1960 yılında başlamıştır. Ülke genelindeki okullarda henüz okul sosyal hizmeti hayata geçirilmediği dönemlerde, İspanya genelinde yalnızca güvenlik görevlilerinin çocuklarına eğitim veren okullarda sosyal çalışmacılar istihdam edilmiştir. Yine İspanya'daki askeri hastanelerde gerçekleştirilen ilk tıbbi sosyal hizmet uygulamaları, İspanya'nın diğer sağlık kuruluşlarına model olmuştur (Martinez Borrego, 2019: 523-525). Kanada ordusunda, 1970'lere gelindiğinde sosyal çalışmacıların istihdam, rütbe ilerleme ve kariyer olanakları artırılmış ve sosyal hizmet mesleği ordu içerisinde benimsenmeye başlanmıştır (Turner, 2005: 237-240).

1.3.2.1.4. 1980'den Günümüze Olan Dönem

Orduda sosyal hizmetin İspanya'daki gelişimi, 1980 başlarında Savunma Bakanlığının kurulmasına dek sürmüştür. Ancak ne yazık ki 1980 sonları buhran döneminin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Bu dönemden itibaren ordu içerisindeki sosyal çalışmacıların sayısı her geçen gün azaltılmıştır (Martinez Borrego, 2019: 523-525). Kanada'da ise 1980'lere gelindiğinde orduda sosyal hizmet, ordu sağlık hizmetleri bünyesinde yeniden yapılandırılmıştır. Bu dönemde orduda sosyal hizmet iyi uygulamalarını arttırmaya yönelik eğitim videoları ve yönergeler hazırlanmış, askeri okullarda madde bağımlılığı ve alkol bağımlılığı konularında eğitimler verilmiştir. 1990'lara gelindiğinde Kanadalı sosyal çalışmacı subaylar, ilk defa Bosna, Somali, Rwanda gibi çatışma bölgelerinde, özellikle stres yönetimi konusunda görevlendirilmiştir. Yine bu dönemde güvenlik görevlisi aileleri için telefon danışma hattı kurulmuş, sosyal hizmet kuruluşlarınca gazilere finans danışmanlığı ve öğrenim kredisi gibi hizmetler sağlanmıştır (Turner, 2005: 237-240).

Günümüzde ABD ordusunda muvazzaf ve sivil sosyal çalışmacıların istihdamı sürmektedir. Başlarda yalnızca ruh sağlığı alanında istihdam edilen sosyal

çalışmacılar, günümüzde aile, çocuk, bakım, madde bağımlılığı, savaş stresi, insani yardım ve daha birçok alanda hizmet vermektedir (Harris & Pehrson, 2013). Ayrıca ABD'de Gaziler Bakanlığına bağlı 57 farklı kuruluşta toplamda 9000'in üzerinde sosyal çalışmacı görev yapmaktadır (NASW, 2011: 1). Bunun yanında ABD ordusunda 500'den fazla üniformalı sosyal çalışmacı görev yapmaktadır (Dekle, 2018). Üniformalı sosyal çalışmacılar, temel subaylık eğitimi almakta ardından sınıf okuluna devam etmektedir. Eğitim sürecinin ardından sosyal çalışmacıların askeri birliklere atamaları gerçekleştirilmektedir (Harris & Pehrson, 2013).

Günümüzde İspanya'da orduda sosyal hizmet, arzulanmış noktaya ulaşamamıştır. İspanya Silahlı Kuvvetleri genelinde istihdam edilen sosyal çalışmacı sayısı sekize kadar düşmüştür. Sosyal hizmet alanındaki etkinlikler, sosyal hizmet eğitimi almamış çalışanlarca gerçekleştirilmektedir. İspanya Savunma Bakanlığı bünyesinde madde bağımlılığı, özel gereksinimli bireyler, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması gibi konularda oluşturulan birimlerde istihdam edilen profesyoneller arasında, ne yazık ki sosyal çalışmacılar yer almamaktadır (Martinez Borrego, 2019: 523).

1.3.2.2. Orduda Sosyal Hizmetin Türkiye'deki Tarihsel Gelişimi

Bu bölümde orduda sosyal hizmetin Türkiye'deki tarihsel gelişimi Cumhuriyet öncesi ve sonrası olmak üzere iki dönem altında incelenecektir.

1.3.2.2.1. Cumhuriyet Öncesi Dönemde Orduda Sosyal Hizmetler

Türkiye'de orduda sosyal hizmetler alanındaki etkinlikler Cumhuriyet öncesi döneme kadar uzanmaktadır. Türk tarihi incelendiğinde, kurulan devletlerin askeri temeller üzerinde yükseldiği, ordu-millet anlayışının benimsendiği, genci ve yaşlısıyla ülkenin her bireyinin aynı zamanda ordunun bir üyesi olarak kabul edildiği göze çarpmaktadır. Barış zamanında olağan yaşantısına devam eden eli silah tutan bireyler, savaş dönemlerinde orduya katılmıştır. Hiç şüphesiz her an savaşa hazır olmanın gerekliliği, ordu-millet anlayışını perçinlemiştir (Türkmen,

2019: 729-733). Bu anlayış çerçevesinde gazilerin, malul gazilerin, aile üyelerinin ve şehit yakınlarının gereksinimleri toplumsal dayanışma ve yardımlaşma örüntüleriyle çözüme ulaştırılmıştır. İlerleyen süreçte toplumsal dayanışmanın örgütlenmesi ve kimlik kazanması önemli bir özneyi, ordu alanında etkinlik gösteren vakıfları gün yüzüne çıkarmıştır. Osmanlı Devleti'nde, devlet tarafından yerine getirilmesi gereken kamu hizmetlerinin önemli bir bölümü, vakıflar tarafından yerine getirilmiştir. Vakıfların yerine getirdiği kamu hizmetlerinde görev alan çalışanların ücretleri, yine vakfın öz kaynaklarıyla karşılanmıştır. Vakıfların faaliyetlerine devlet tarafından verilen destek, mevzuat ve politikalarla işlerlik kazanmıştır.

İkinci Meşrutiyetin ardından kurulan kadın cemiyetleri cephedeki askerlerin, malul gazilerin ve geride kalan aile üyelerinin desteklenmesinde önemli roller üstlenmiştir. 1908 yılında kurulan ve ilk kadın cemiyeti olarak kabul edilen 'Cemiyeti İmdadiye' Fatma Aliye Efendi önderliğinde Rumeli cephesindeki askerlere aynı nakdi yardımlar sağlamıştır. Bu cemiyet ayrıca yaralı askerler için toplumsal örgütlenmenin sağlanması amacıyla makaleler kaleme almıştır. Yine dönemin ilk kadın cemiyetleri arasında yer alan Halide Edip Adivar başkanlığında kurulan Teal-i Nisvan Cemiyeti, yaralı askerlerin bakımını üstlenmiştir. 1910 yılında kurulan 'Teal-i Vatan-i Osmanî Hanımlar Cemiyeti' Selanik'teki askerlere; 1912 yılında kurulan 'Donanma Muavene-i Milliye Cemiyeti Hanımlar Şubesi' donanma askerlerine yardım faaliyetleri düzenlemiştir. 1912 yılında kurulan 'Esirgeme Cemiyeti' ise yaralı gazilere bakım verenler için hasta bakıcılığı eğitimleri düzenlemiştir (Şahin & Şahin, 2013: 55-65).

Cumhuriyet öncesi dönemde orduda sosyal hizmetler alanında Kızılay, önemli faaliyetler gerçekleştirmiştir. Kızılay, Trablusgarp, Kırım, Balkan ve Birinci Dünya Savaşlarında orduda sosyal hizmet müracaatçı gruplarının iyilik halinin sağlanmasına yönelik birçok uygulama gerçekleştirmiştir. Günümüzdeki ismiyle Kızılay, esasında 1868 yılında 'Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti' adıyla kurulmuş, 1877 yılında ise 'Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti' adını almıştır (Türk Kızılay, 2020). Açılan çok sayıdaki Hilal-i Ahmer Hastanelerinde

hekimlerin yanı sıra hastabakıcılar da görev yapmaya başlamıştır. Hastabakıcıların önemli bir bölümü, bakım konusunda eğitim almış sağlık erlerinden oluşmuştur (Sarı, 2019: 691-700). Kızılay tarafından kurulan aşhaneler aracılığıyla askerlere çay, şeker, ekme ve çorba dağıtımı yapılmış, cephedeki askerlere yün çorap gönderilmiş ve kömür bağışında bulunmuştur. Cephedeki askerler ile aile üyeleri arasında haberleşme, yaralı askerlerin taşınması, tedavi sürecinde yaralı gazilerin düzenli olarak ziyaret edilmesi, yaralı gazilere hediyeler gönderilmesi, gözlerini yitiren gazilere meslek eğitimi, şehit ailelerine aynı nakdi yardım sağlanması, şehit çocuklarına sünnet düğünü, yaralı gazilere gönüllü hastabakıcılık yapmak isteyenlere eğitim verilmesi, sağlık çalışanlarına madalya dağıtılması gibi etkinlikler, Kızılay tarafından gerçekleştirilmiştir (Küçükateş ve diğerleri, 2018).

Orduda sosyal hizmetlerin gelişiminde, tıbbi alandaki gelişmeler rol oynamıştır. Askeri sağlık sistemi ilk defa Fatih Sultan Mehmet döneminde teşkilatlanmıştır. "Tabip", "cerrah", "eczacı", "çıkıkçı" ve "kalfaları" askerlerle beraber seferlere katılmış, askerlere "merhem bedeli" adı altında ilave ödemeler yapılmıştır. İkinci Mahmut döneminde her bir tabura bir hekim ve cerrah atanmıştır. 1827 yılında Tıbbiye olarak bilinen "ilk tıp fakültesi" kurularak orduya hekim ve cerrah yetiştirmek amaçlanmıştır. Hastane sözcüğü ilk olarak asker hastaneleri için kullanılmıştır. İlk asker hastaneleri 19. yüzyılın başlarından itibaren açılmaya başlamış, sadece Sultan Abdülmecit döneminde 90'dan fazla asker hastanesi inşa edilmiştir. Kırım Savaşının sürdüğü 1854 yılında Florance Nightingale ve beraberindeki yardımcılar yaralı İngiliz askerlerine İstanbul'da hastabakıcılık hizmeti vermeye başlamıştır. Bu hizmetin ardından asker ölüm oranlarında düşüşün gözlenmesiyle Osmanlı sağlık sisteminde hekim ve cerrahlar dışındaki profesyonellerin önemi daha iyi anlaşılmasına başlanmıştır (Sarı, 2019, ss. 683-690).

Cumhuriyet öncesi dönemde, orduda sosyal hizmetlerin gelişimine vakıflar ve ilerleyen dönemde ülke genelinde sağlık sisteminin gelişimine zemin hazırlayan askeri sağlık sistemi öncülük etmiştir. Sağlık sisteminin ilk defa yapılandırılması,

askeri hastanelerin sayılarının arttırılması, ilk tıp fakültesinin eğitime başlaması gibi gelişmeler Cumhuriyet öncesi dönemde ordunun sağlık alanındaki gelişmelerin lokomotifliğini üstlendiğini göstermektedir. Askeri sağlık sistemindeki bu gelişmeler orduda sosyal hizmetlerin tıbbi alanda görünür olmasını sağlamıştır. Hayırseverlik ve toplumsal dayanışma motivasyonunun yanı sıra yürüttüğü kamu faaliyetleri nedeniyle devlet tarafından da desteklenen vakıflar ve cemiyetler, başta cephedeki askerler ve yaralı gaziler olmak üzere orduda sosyal hizmetin tüm müracaatçı gruplarına yönelik önemli hizmetler sunmuştur.

1.3.2.2.2. Cumhuriyet Sonrası Dönemde Orduda Sosyal Hizmet

Ordu kurumunun politikaları ve uygulamaları Cumhuriyet sonrası dönemde orduda sosyal hizmetin gelişiminde belirleyici bir etkidir. Türkiye’de sosyal hizmetlerin gelişimi beraberinde sosyal hizmetin kök salarak filizlenmesine zemin hazırlamıştır. Bu bölümde Cumhuriyet sonrası dönemde orduda sosyal hizmetin gelişimi, orduda alanındaki sosyal hizmetlerin gelişimi çerçevesinde ele alınmıştır.

Geçmişten günümüze süregelen uygulamalar, örgüt kültürünün oluşmasında etkili olmaktadır. Örgüt kültürü, bazı konuların konuşulmaya dahi cesaret edilememesine ve tartışılmamasına dahi yol açarken bu durum örgüt içerisinde tabuların oluşmasına yol açmaktadır (Thompson, 2015, ss. 50-52). Türkiye’de gazilerin ve aile üyelerinin görev öncesi, sırası ve eve dönüş sonrası süreçte yaşadığı sorunların tabu halini alması, orduda sosyal hizmet alanındaki çalışmaların son derece sınırlı olmasına yol açmıştır. Ordu kültürü içerisinde başat role sahip kahramanlık söylemi ve fedakârlığın, “zayıflık” olarak nitelendirilebilecek olgulara sırtını dönmesi, Türkiye’de orduda sosyal hizmetin gelişimini sekteye uğratmıştır. Şen (2016, s. 146), Türk Silahlı Kuvvetlerinin, uzun yıllar yurt içinde ve dışında terörle mücadelede, uluslararası ölçekli görevlerde yer almasına, düşük yoğunluklu çatışmalardan ve terör olaylarına bağlı travmatik yaşam deneyimlerinden yüzbinlerce güvenlik görevlisinin etkilenmesine rağmen

Türkiye’de orduda sosyal hizmetin arzulanan gelişimi gösteremediğini belirtmektedir.

Bütüncül bir bakış açısı sunacak olması nedeniyle orduda sosyal hizmetin başlangıcına değinmeden önce, Türkiye’de orduda psikiyatri ve psikolojinin doğuşuna değinmek yararlı olacaktır. Türkiye’de modern anlamda psikiyatrinin doğuşu orduda psikiyatrinin ortaya çıkışıyla başlamıştır. Tabip Yüzbaşı Raşit Tahsin, Askeri Tıbbiyeden mezun olduktan sonra eğitim almak üzere Almanya’ya gönderilmiştir. Raşit Tahsin, yurda dönmesinin ardından Türkiye’deki ilk psikiyatri derslerini 1896 yılında Askeri Tıbbiyede vermeye başlamıştır. Emekli olduğu 1933 yılına kadar nöroloji ve psikiyatri eğitimlerini Askeri ve Sivil Tıbbiyede vermeyi sürdürmüştür (Şehiraltı ve diğerleri, 2013). Bu kapsamda Türkiye’de psikiyatrinin ve ordu alanındaki psikiyatrinin kurucusu Raşit Tahsin Tuğsavul olarak kabul edilmektedir. Raşit Tahsin’in asistanı olan Tabip Yüzbaşı Mazhar Osman yine psikiyatrinin öncüleri arasındadır. Mazhar Osman, Almanya’da psikiyatri alanında aldığı eğitimin ardından 1912-1913 yılları arasında Lüleburgaz, Çatalca ve Haydarpaşa Asker Hastanelerinde çalışmıştır (Artvinli, 2017). 1932 yılında Ordinaryüs Profesör olan Mazhar Osman, aynı zamanda Türkiye’nin modern anlamdaki ilk ruh sağlığı hastanesi olan Bakırköy Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi’nin kurucusudur (TC Sağlık Bakanlığı, 2020). Bu doğrultuda Türkiye’de ordu alanında psikiyatrinin doğuşu 1896 yılında Raşit Tahsin ile başlamış ve gelişimi 20. yüzyılın başlarında asistanı Mahzar Osman ile devam etmiştir.

Türkiye’de orduda psikolojinin gelişimi orduda psikiyatrinin gelişiminden farklılaşmaktadır. Orduda psikiyatri esasında Türkiye’de psikiyatrinin doğuşuna yön vermiştir. Ancak orduda psikoloji, Türkiye’de psikolojinin başlangıcından yıllar sonra uygulamaya geçebilmiştir. Türkiye’de psikolojinin tarihi üzerine yapılan çalışmalar son derece sınırlıdır. Dr. Georg Anschütz’ün 1915 yılında Darülfünun’da yani günümüzdeki adıyla İstanbul Üniversitesinde göreve başlaması Türkiye’de psikolojinin başlangıcı olarak kabul edilmekle beraber (Batur, 2003: 4), ilk psikoloji eğitimi M. Şekip Tunç’un Umumi Psikoloji

Kürsüsünün başına geçmesiyle 1919 yılında başlamıştır (Kılıç, 2015: 23). Türkiye’de orduda psikoloji ise 1972 yılında başlamıştır. Orduda psikolojinin Türkiye’deki başlangıcı kendisi de psikiyatrist olan Prof. Dr. Kemal Aydınalp’ın girişimleriyle gerçekleşmiştir. Ordu alanında istihdam edilen ilk psikologlar Ferhunde Öktem, Refia Palabıyıköğlü, Neşe Erol ve Gülay Söhmen 1972 yılında Gülhane Askeri Tıp Akademisinde çalışmaya başlamıştır. 1974 yılında başlayan Kıbrıs Barış Harekâtıyla beraber şehit yakınları ve malul gazilerin sayısındaki artış, psikologların ordu içerisindeki önemini daha iyi kavranmasını sağlamıştır (Öktem, 2020). Her ne kadar Türkiye’de psikoloji eğitimi, sosyal hizmet eğitiminden yaklaşık yarım yüzyıl önce başlamış olsa da orduda ilk psikolog ve sosyal çalışmacı istihdamı aynı dönemde 1970’lerin başında gerçekleşmiştir.

Türkiye’de ordu alanındaki sosyal çalışmacılara ilişkin erişime açık bir veri bulunmamaktadır. Bu sebeple bu konudaki bilgiye halihazırda ordu alanında çalışan veya emekli olmuş sosyal çalışmacılarla görüşülerek ulaşılabilmektedir. Türkiye’de orduda sosyal hizmetin başlangıcı tıbbi sosyal hizmete dayanmaktadır. Türkiye’de ordu alanında çalışmaya başlayan ilk sosyal çalışmacı 1974 yılında Gülhane Askeri Tıp Akademisinde göreve başlayan sosyal çalışmacı Erol Zengin olmuştur. Sosyal çalışmacı Zengin, fizik tedavi ve rehabilitasyon ile psikiyatri kliniklerinde orduda sosyal hizmet uygulamaları noktasında tedavi gören askerlere yönelik sosyal etkinlikler düzenlenmesinde (konser, eğlence, moral gecesi ve spor müsabakalarına katılım vb.), hastaların kaynaklarla buluşturulmasında ve sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin uygulama danışmanlığında görev almıştır. 1975-1980 yılları arasında iki sosyal çalışmacının daha istihdam edilmesiyle GATA’daki sosyal çalışmacı sayısı üçe ulaşmıştır (Zengin, 2020).

1980-1996 yılları arasında ordu alanında sosyal çalışmacı istihdamı ne yazık ki gerçekleşmemiştir. 1996’ya gelindiğinde GATA bünyesinde FTR Uzmanı Ahmet Özgül’ün öncülüğünde ‘OHAL Gazi Destek Birimi’ kurulmuş, bu birimde sivil sosyal çalışmacılar Fatma Peker, Sinem Aksu, Emine Cayrat; asteğmen sosyal çalışmacılar, psikologlar ve sekreter olarak görev yapan bir çavuşun yer aldığı

multidisipliner ekipler oluşturulmuştur. Bu ekiplerce orduda sosyal hizmet uygulaması kapsamında tedavi gören yaralı gazilerin psikososyal sorunlarına ve gereksinimlerine ilişkin etkinlikler, hasta ziyaretleri gerçekleştirilmiş ve sosyal etkinlikler düzenlenmiştir. Ardından 1997 yılında GATA'nın psikiyatri, onkoloji, çocuk psikiyatrisi ve fizik tedavi kliniklerinde sosyal çalışmacı istihdam edilmeye başlanmıştır (Peker, 2020).

2000 yılına gelindiğinde TSK Rehabilitasyon ve Bakım Merkezinin tüm kliniklerinde (ampute, omurilik hasarı, beyin hasarı, akut bakım ve romotolojik rehabilitasyon) ve bakımevinde birer sivil sosyal çalışmacı ve asteğmen sosyal çalışmacılar istihdam edilmiştir. 2007'de TSK Rehabilitasyon ve Bakım Merkezi içerisine Malul Gazi Destek Birimi kurulmuş ve bu birimde üç sivil sosyal çalışmacı, asteğmen sosyal çalışmacılar ve iki psikolog istihdam edilmiştir.

2008 yılında Genelkurmay Başkanlığına, 2010 yılında Kara Kuvvetleri Komutanlığına ilk defa sivil sosyal çalışmacı ataması yapılmıştır. Genelkurmay Başkanlığı ve Kara Kuvvetleri Komutanlığında çalışan sosyal çalışmacılar, şehit yakınları ve gazilere ilişkin hakların iyileştirilmesine ilişkin mevzuat çalışmaları, haklar ve hizmetler konusunda bilgilendirme ve yönlendirme gibi görevler yürütmektedir (Ademhan, 2020).

2016 yılına gelindiğinde, GATA ve TSK Rehabilitasyon ve Bakım Merkezi Sağlık Bakanlığına devredilmiş olmasına karşın günümüzde TSK'ya bağlı içerisinde asteğmen sosyal çalışmacıların yer aldığı 'Gazi Koordinasyon Birimi', yaralı gazilerin özlük işlemlerini ve Kuvvet Komutanlıklarıyla koordinasyonu sağlamaktadır. 2020 Eylül ayı itibariyle Kara Kuvvetleri Komutanlığında toplam dört sivil sosyal çalışmacı görev yapmaktadır. Bunun yanında zorunlu askerlik hizmeti kapsamında orduya katılan sosyal çalışmacılar, asteğmen olarak rehberlik ve danışma merkezlerinde, garnizonların şehit yakınları ve gazi birimlerinde görevlendirilmeye devam edilmektedir. Öte yandan Hava ve Deniz Kuvvetleri Komutanlıklarında sivil sosyal çalışmacı kadrosu bulunmasına karşın bu kadrolara atama ne yazık ki yapılmamıştır.

Türkiye’de ordu kurumu ile sosyal hizmet eğitimi arasındaki ilk somut etkileşim 2015 yılında gerçekleşmiştir. Jandarma Genel Komutanlığı imzaladığı protokol çerçevesinde bir subayı (bu araştırmanın yazarını) Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümüne yüksek lisans eğitimi alması için göndermiştir. Bu durum başlangıçta Türkiye’de orduda sosyal hizmetin gelişimi için umut vaat edici olarak görülmüştür. Ancak güvenlik kurumu nam ve hesabına sosyal hizmet eğitimi alması personel gönderilmesi uygulaması ilerleyen yıllarda ne yazık ki bir daha tekrarlanmamıştır.

Türkiye’de orduda sosyal hizmet alanındaki akademik çalışmaların henüz ‘emekleme’ sürecinde olduğu söylenebilir. Halihazırdaki orduda sosyal hizmet araştırmalarının yoğun bir biçimde yurtdışındaki çalışmalardan yararlandığı göze çarpmaktadır. Kongar (1972, s. 50), gelişmekte olan ülkelerin, gelişmiş ülkelerin bilgi birikimlerinden yararlanmasının gayet doğal olduğunu vurgulamaktadır. Bunun yanında gelişmiş ülkelerin bilgi birikiminden yararlanılırken toplumsal farklılıkların göz önüne alınmamasının önemli sorunlar doğurabileceği konusunda uyarılarda bulunmaktadır. Bu kapsamda Türkiye’de orduda sosyal hizmet alanındaki akademik çalışmaların, sosyal hizmetin evrensel değerlerine bağlı ancak yerel bilgiyle desteklenen bir hassasiyette gerçekleştirilmesi, önem taşımaktadır. Bu bağlamda Türkiye’de orduda sosyal hizmetin inşasına katkı sağlayacak bilimsel bilginin üretilmesi son derece kıymetlidir.

Sosyal politikalar bir yandan yürürlükte bulunan mevzuattan etkilenirken aynı zaman kurumların politikasını etkilemektedir. Kurum politikaları da doğrudan veya dolaylı olarak sosyal hizmet uygulamasını şekillendirmektedir (Thompson, 2015: 50-52). Türkiye’de sosyal hizmetlerin kurumsal yapılanmasının diğer gelişmiş ülkelere göre daha geç bir tarihte başlamasında Türkiye’nin “geleneksel toplum yapısı” etkili olmuştur (Çağlar, 2017: 149). Bu doğrultuda Türkiye’de sosyal hizmetin kurumsal yapısının gelişiminde yaşanan güçlüklerin yansımalarını Türkiye’de orduda sosyal hizmet alanında da görmek mümkündür. Türkiye, şehit yakınları ve gazilere hizmet sunmakla görevlendirilen bir bürokratik yapıya ancak 2011 yılında kavuşabilmiştir. Türkiye mevzuatında sosyal hizmetin

nüfus grupları arasında kabul edilen kadın, yaşlı, çocuk ve engellilere yönelik mevzuat bulunmaktadır. Buna karşın orduda sosyal hizmet müracaatçı grupları arasında yer alan gaziler, aile üyeleri ve şehit yakınlarına yönelik mevzuatın halen bulunmaması ordu alanındaki yasal düzenlemelerin zayıflığına işaret etmektedir. Orduda sosyal hizmet müracaatçı gruplarının isimlerini ancak 1982 Anayasasında görmek mümkün olabilmektedir.

Türkiye’de orduda sosyal hizmetler alanındaki gelişmeler 1960 yılından itibaren ivme kazanmıştır. Bu değişimin yaşanmasında ordu alanında etkinlik göstermeye başlayan sivil toplum örgütleri ve OYAK etkili olmuştur. 1961 yılında Ordu Yardımlaşma Kurumu, 65.000 üyenin katılımıyla kurulmuştur. Kuruluşundan itibaren üyelerine borç vermeye ve konut kredisi sağlamaya başlamıştır. 1964 yılında üyelerine özel konut inşası, 1973 yılında ILO ile işbirliği çerçevesinde emekli maaşı sistemi, 1989 yılında bağışa dayalı emeklilik sistemi ve 1996 yılında konut ön biriktirim sistemi hayata geçirilmiştir. 2011 yılına gelindiğinde OYAK, ‘Avrupa’nın en büyük 1000 Emeklilik Fonu’ içerisinde 152. sırada yer almış, 2018 yılına gelindiğinde ise OYAK’ın daimi üye sayısı 363 bin kişiye kadar ulaşmıştır (Ordu Yardımlaşma Kurumu, 2020).

1982 yılında Türk Silahlı Kuvvetleri Mehmetçik Vakfı, zorunlu askerlik hizmetleri sırasında şehit olanlar, herhangi bir nedenle yaşamını yitirenler, malul gaziler veya herhangi bir nedenle engelli olan erbaş/erlere ve yakınlarına aynı yardım ve sosyal destek sağlamak amacıyla kurulmuştur. Vakfın faaliyete geçtiği 1982 yılından itibaren yaşamını yitirenlerin yakınlarına veya engelli olan erbaş/erlere nakdi yardım yapmıştır. Güvenlik görevlilerinin geride kalan çocuklarına da öğrenim süresi boyunca burs vermiştir (Mehmetçik Vakfı, 2019) Vakıf, 1997 yılında İstanbul, 2000 yılında İzmir, 2002 yılında Adana, 2003 yılında Trabzon, 2010 yılında Kocaeli ve Erzurum’da temsilcilikler açmıştır. Bağışlardan, ticari faaliyetlerden ve kurban kesimlerinden elde edilen gelirler, vakfın gelir kaynaklarını oluşturmuştur. Vakıf kurulduğu 1982 yılından Mart 2020’ye kadar şehit olan veya herhangi bir nedenle hayatını kaybeden 17177 erbaş/er yakınına,

10143 malul gazi veya engelli erbaş/ere nakdi yardım sağlanmıştır. Hak sahibi 3658 çocuğa ise öğrenim yardımında bulunulmuştur (Mehmetçik Vakfı, 2020).

1995 yılında Türkiye genelinde düzenlenen 'Haydi Türkiye, Mehmetçikle Elele' isimli bağış kampanyasında 56 saatlik sürede 60,8 milyon ABD doları değerinde bağış toplanmıştır. 1996 yılında bu bağışların amacına uygun bir şekilde kullanılabilmesi için TSK Elele Vakfı kurulmuştur. Vakfın kurucuları arasında Genelkurmay Başkanı, Kuvvet Komutanları ve Jandarma Genel Komutanı yer almıştır (TSK Elele Vakfı, 2014). 2000 yılına gelindiğinde toplanan bağışlarla inşa edilen TSK Rehabilitasyon ve Bakım Merkezinin açılışı, cumhurbaşkanının katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Merkez, görev sırasında yaralanan veya uzvunu yitiren gazilerin rehabilitasyonu için inşa edilmiştir. Kuruluşundan itibaren Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde faaliyet gösteren merkez 2016 yılında Sağlık Bakanlığına devredilerek 'Gaziler Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Eğitim Araştırma Hastanesi' adını almıştır (Sağlık Bakanlığı, 2020a). Bu dönüşüm sürecinde merkezde yer alan doktor, hemşire, sosyal çalışmacı ve diğer tüm profesyoneller askeri personel statülerine kaybederek Sağlık Bakanlığı personeli olmuştur.

Hastane bünyesinde yer alan tıbbi sosyal hizmet biriminde görevli sosyal çalışmacılar, akut, beyin hasarı, omurilik hasarı, ortopedik ve romatolojik rehabilitasyon servislerinde istihdam edilmektedir. Tedavi gören gazilere ve aile üyelerine psikososyal destek, sosyal haklar hakkında bilgilendirme, kurum ve kuruluşlarla koordinasyon, maddi gereksinimleri olan gazilerin kaynaklarla buluşturulması, taburculuk planlaması, maluliyet durumlarına göre iş yaşamına dönüş ve yasal konularda bilgilendirme, Gaziler Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Eğitim Araştırma Hastanesi Tıbbi Sosyal Hizmet Biriminin sunduğu hizmetler arasında yer almaktadır (Sağlık Bakanlığı, 2020b).

1999 yılında Türk Silahlı Kuvvetleri Dayanışma Vakfı, hayatını kaybeden veya malul olan subay, astsubay, uzman jandarma, uzman erbaş, sözleşmeli erbaş, erlere ve yakınlarına nakdi yardım ve sosyal destek sağlamak amacıyla

kurulmuştur. Her yıl belirlenen katkı payı miktarını (2020 yılı için 70 TL) ödeyen hak sahipleri TSK Dayanışma Vakfının sunduğu hizmetlerden yararlanabilmektedir. Kurulduğu 1999 yılından bu yana 3466 hak sahibi yakınına vefat yardımı, 1608 hak sahibine maluliyet yardımı, 758 hak sahibine avukatlık ücreti yardımı sağlanmıştır (TSK Dayanışma Vakfı, 2020).

Türkiye’de orduda sosyal hizmetlerin Cumhuriyet sonrası dönemde gelişiminde büyük rol oynamış Mehmetçik Vakfı, Türk Silahlı Kuvvetleri Dayanışma Vakfı, TSK Elele Vakfı gibi sivil toplum örgütlerinin kuruluş serüveni incelendiğinde, toplumsal yardımlaşma, dayanışma ve hayırseverlik motivasyonlarıyla oluşturulan kurumsal yapıların mevzuat hükümleriyle eklemlendirilerek hukuk devleti içerisinde konumlandırılmaya çalışıldığı dikkat çekmektedir. Bu noktada orduda sosyal hizmetler alanında kurulan sivil toplum örgütlerinin kimlik karmaşası içerisinde olduğu söylenebilir. Mehmetçik Vakfının üç orgeneral bir oramiralin bağışlarıyla kurulmuştur. Halihazırda Mehmetçik Vakfının yönetim kurulu, emekli general ve subaylardan oluşmaktadır. TSK Dayanışma Vakfı, kuvvet komutanlıkları bünyesindeki yardım sandıklarının yerine kurulmuştur. TSK Elele Vakfının kurucuları Genelkurmay Başkanı, Kuvvet Komutanları ve Jandarma Genel Komutanıdır. Görüldüğü üzere Türkiye özelinde orduda sosyal hizmetler alanında sosyal devletin sunmakla yükümlü olduğu kamu hizmetleri ilginç bir şekilde, hukuki olarak sivil toplum örgütü ancak uygulamada kamu kurumu benzeri yapılarla yerine getirilmektedir.

2011 yılı, müracaatçı gruplarına sunulacak orduda sosyal hizmetlerin kurumsal yapılanması adına dönüm noktası olarak kabul edilebilir. 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde ‘Şehit Yakınları ve Gaziler Dairesi Başkanlığı’ kurulmuştur. 2018 yılına gelindiğinde ise ilgili daire genel müdürlük düzeyine yükseltilerek ‘Şehit Yakınları ve Gaziler Genel Müdürlüğü’ adını almıştır. Şehit Yakınları ve Gaziler Genel Müdürlüğünün görevleri, şehit yakınları ve gazilere yönelik sosyal hizmet etkinliklerinin yürütülmesi, politikaların ve stratejilerin belirlenmesi, kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütleri

arasındaki koordinasyonun sağlanması olarak düzenlenmiştir (Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2020d).

1.4. TÜRKİYE'DE ORDUDA SOSYAL HİZMET MÜRACAATÇI GRUBUNA SUNULAN HİZMETLER

Terörle mücadele harekâtında yer alarak eve dönüş yapan gazilerin sayısı, her geçen gün artmaktadır. Silahlı çatışma koşullarında yer almaya bağlı bedensel, ruhsal ve sosyal alanda artan sorunlar ve gereksinimler toplumun önemli bir bölümünü etkilemektedir. Bu nedenle orduda sosyal hizmet müracaatçı grubuna sunulacak hizmetler büyük önem kazanmaktadır.

Sosyal çalışmacıların orduda sosyal hizmet müracaatçı grubuna sunulan hizmet ve kaynaklar hakkında bilgi sahibi olması gerekmektedir (Savitsky ve diğerleri, 2009: 335). NASW (2012: 19) sunulan hizmet ve kaynaklar konusunda orduda sosyal hizmet müracaatçı grubunun bilgilendirilmesinin iyilik halleri için önem taşıdığını belirtmektedir. Gazilerin gereksinim duyacağı hizmetler, gazilerin görev yaptığı bölgeye, koşullara, görev süresine, sıklığına ve yaşam deneyimlerine göre değişiklik göstermektedir. Bu nedenle hizmetlerin belirlenmesi titiz ve kapsamlı bir çalışmayı gerekli kılmaktadır (Sheafor & Horejsi, 2015: 501-502).

Orduda sosyal hizmet müracaatçı grubuna hizmet veren kuruluşlar arasında geniş bir yelpazede yer alan kamu kurumları, kuruluşları ve sivil toplum örgütleri yer almaktadır (Savitsky ve diğerleri, 2009: 335). Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, yerel yönetimler, Ordu Yardımlaşma Kurumu, Mehmetçik Vakfı, TSK Dayanışma Vakfı gibi kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütleri sundukları hizmetlerle ön planda yer almaktadır.

Zaman zaman aksaklıklar yaşansa da sunulan hizmetlerin hassasiyet içerisinde gerçekleştirilmesi çabası genelgede dikkat çekmektedir. İçişleri Bakanlığı

(2018) tarafından yayınlanan genelgede, şehit yakınları, malul gaziler, gaziler ve yakınlarına hizmet veren kamu görevlileri şu şekilde uyarılmaktadır:

“... en üst düzeyde gerekli ilgi gösterilecek, herhangi bir eksikliğe ve aksaklığa mahal verilmeyecek şekilde yazışmalar yapılarak maddi ve sosyal haklarının kanunlarımızın öngördüğü şekilde en kısa sürede teslim edilmesi sağlanacak, mağdur ve rencide edecek işlemlerden titizlikle kaçınılacaktır.”

Sunulan hizmetler noktasında kamu kurumlarının yanı sıra Ordu Yardımlaşma Kurumu ve Mehmetçik Vakfı da önemli işlevler yerine getirmektedir. Kongar (1972: 187), Ordu Yardımlaşma Kurumu'nun, Türkiye'deki sosyal refah kurumları içerisinde önemli bir konumda yer aldığını belirtmektedir. Ordu Yardımlaşma Kurumu muvazzaf güvenlik görevlilerine yönelik sosyal hak ve olanaklar sunarken Mehmetçik Vakfının odağında zorunlu askerlik hizmetini yerine getiren güvenlik görevlileri bulunmaktadır.

Mehmetçik Vakfı kurulduğu 1982 yılından günümüze toplum nezdinde büyük itibar ve güvenilirlik kazanmıştır. Barış Manço ile Samsun Belediye Başkanı arasında 1993 yılında geçen diyalog Mehmetçik Vakfına duyulan güveni gözler önüne sermektedir. Barış Manço, 24 Mayıs 1993 tarihinde konser vermek üzere Samsun'a gelmiştir. Konser için son hazırlıkların tamamlanıp dinleyicilerin konser alanına gelmeye başladığı esnada, Elazığ-Bingöl karayolunda 33 askerin şehit edildiği haberi konser alanına ulaşır. Bunun üzerine Manço, konseri iptal ederek belediyenin konser hazırlığı için yaptığı harcamayı üstlenmek istediğini Samsun Büyükşehir Belediye Başkanına 100.000 TL çek uzatarak ifade etmiştir. Belediye Başkanı ise Barış Manço'dan çekin belediyeye değil Mehmetçik Vakfına teslim edilmesini istemiştir (Samsun Kent Haber, 2019). “Sanat Güneşi” olarak anılan ve 1996 yılında hayata gözlerini yuman Zeki Müren, vasiyetiyle malvarlığını Mehmetçik Vakfı ve Türk Eğitim Vakfına bağışlamıştır (Hürriyet, 1999).

Barış Manço ve Zeki Müren örnekleri başta Mehmetçik Vakfı olmak üzere şehit yakınları ve gaziler alanında etkinlik gösteren sivil toplum örgütlerine duyulan güvene işaret etmektedir. Son dönemlerde ‘şehit yakınları’ veya ‘gazi’ isimleriyle

kurulan ve toplumun bu güvenini istismar etmeye çalışan sivil toplum örgütlerine de rastlanabilmektedir. Örneğin Kocaeli’de bir kişi, inşaat firmasına ait dükkânı, “Dilovası Şehit ve Gazi Aileleri” ismiyle kurduğu derneğin merkezi olarak göstererek, 10 yıl boyunca belediyeye olan kirasını ödememiştir. Belediye en sonunda tahliye işlemleri için hukuki yollara başvurmuştur (DHA, 2019). Sivil toplum alanında bu tip istismar olaylarının artması üzerine, kanun koyucu tarafından harekete geçilerek ‘Dernekler Kanunu’ içerisinde düzenleme yapılmış, kurulacak dernek ismi içerisinde ‘şehit’ veya ‘gazi’ kelimelerine yer verilmesi İçişleri Bakanlığının iznine tabi kılınmıştır (TBMM, 2004).

Terör gazilerini ve aile üyelerini koruyucu tedbirleri mevzuat hükümlerinde görmek mümkündür. Örneğin Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunda (1953, md.70), *“Memleketin ordu ve zabıta hizmetlerinde malül olanlara bağlanan emekli aylıkları ile, bu kabil kimselerin dul ve yetimlerine bağlanan aylıklar ve ordunun hava ve denizaltı mensuplarına verilen uçuş ve dalış ikramiyeleri”* ve *“askerlik malüllerine, şehit yetimlerine verilen harb malüllüğü zammı”* haczedilemeyecek mallar arasında kabul edilerek malul gaziler ve şehit yakınlarına hukuki koruma sağlanmıştır.

Türkiye’de orduda sosyal hizmet müracaatçılarına sunulan hizmetler, eğitim, sağlık, barınma, istihdam, psikososyal hizmet ve boş zaman değerlendirme alt başlıkları altında incelenecektir.

1.4.1. Eğitim Alanında Sunulan Hizmetler

Bireylerin eğitim hayatlarına etkin bir şekilde devam edebilmeleri, eğitim yaşamlarına yönelik özel gereksinimleri ile karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirilmesi, sosyal hizmet disiplini için önem taşımaktadır (Thompson, 2015: 43-50). Türkiye’de orduda sosyal hizmet müracaatçı grubuna eğitim alanında sunulan hizmetler şehit ve malul gazi çocukları odağında gerçekleşmektedir. Eğitim alanında sunulan hizmetleri okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim boyutlarıyla ele almak mümkündür.

Şehit ve malul gazi çocukları okul öncesi eğitim kurumlarından ücretsiz olarak yararlanabilmektedir. Şehit ve malul gazi çocuklarının okul öncesi ve ilköğretim kayıtları ikamet ettikleri adrese uygun olarak yapılmaktadır. Ancak şehit ve malul gazi çocukları ikamet ettikleri adrese bağlı olmaksızın diledikleri kuruma geçiş yapabilmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2014,md.11-68).

Eğitim yaşamlarına devam eden şehit çocukları ile malul gazilerin kendilerine veya çocuklarına yılda bir defa olmak üzere 'eğitim öğretim yardımı' sağlanmaktadır (SGK, 2020). Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanı, yaptığı açıklamada 2019 yılında 19462 bireyin eğitim ve öğretim yardımından yararlandığını, ilköğretim öğrencilerine 2076 TL, lise öğrencilere 3115 TL, yüksekokul öğrencilerine 4153 TL ödeme yapıldığını belirtmektedir (Anadolu Ajansı, 2019). Zorunlu askerlik hizmeti sırasında yaşamını yitiren veya yaralanan erbaş ve erlerin çocuklarına, Mehmetçik Vakfı (2020) tarafından öğrenim yardımı sağlanmaktadır. Çocuklara 18 yaşına kadar 700 TL, lise düzeyinde öğrenim görenlere 20 yaşına kadar 900 TL, ön lisans öğrenimi görenlere 25 yaşına kadar 1000 TL, lisans veya lisansüstü öğrenimi görenlere 26 yaşına kadar 1000 TL olmak üzere üçer aylık dönemlerde öğrenim aylıkları ödenmektedir. 1982-2020 yıllara arasında toplamda 3658 çocuk ve hak sahibine öğrenim yardımı yapılmıştır.

Türkiye'de okul öncesi özel öğretim kurumları, kontenjanlarının en az yüzde üçlük bölümü kadar öğrenciyi ücretsiz okutmakla yükümlüdür. Şehit çocukları ile malul gazi çocuklarının bu kontenjanlardan öncelikli olarak yararlandırılması mevzuat ile güvence altına alınmıştır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2015b, md.50; TBMM, 2007, md.13). Hak sahiplerinin, özel öğretim kurumlarına başvuru sırasında şehit veya gazi çocuğu olduklarını gösteren belgeyi eğitim kurumuna ibraz etmeleri yeterlidir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2012,md.58).

İlköğretim ve ortaöğretimde şehit ve malul gazi çocukları, sınavsız olarak parasız yatılı öğrenciliğe kabul edilmektedir (TBMM, 1982,md.5). Ortaöğretim kurumlarında eğitim gören şehit ve malul gazi çocuklarına mazeretlerini beyan

etmek ve bir defaya mahsus olmak üzere aynı türden okullara geçiş olanağı sunulmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı, 2017,md.23). Şehit ve malul gazi çocukların askeri okullara giriş sınavlarında ilave puan ve kontenjan hakkı sağlanmaktadır (Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2020c).

Gazi çocuklarının, duygusal, akademik ve sosyal gereksinimlerine yönelik desteklenmesinde öğretmenler, akranlar, üniversiteler, ordu mensupları (De Pedro ve diğerleri, 2011: 606) ve diğer tüm profesyoneller etkin rol oynamaktadır (Mmari ve diğerleri, 2008: 472). Gazi çocuklarının zorlu yaşam deneyimlerine yönelik olarak sosyal çalışmacılar, çocuğun ve çocuğun okul ile bağının güçlendirilmesinde rol alabilmektedir (Savitsky ve diğerleri, 2009: 331). Ancak Türkiye’de okul sosyal hizmetinin hayata geçmemiş olması gazi çocuklarının eğitim yaşamlarındaki psikososyal gereksinimlerinin tam anlamıyla karşılan(a)mamasına yol açmaktadır.

Yüksek öğrenimlerine devam eden şehit ve malul gazi çocuklarının yurt talepleri, öncelikli ve ücretsiz olarak karşılanmaktadır (Gençlik ve Spor Bakanlığı, 2016,md.8-13). Yükseköğretim Kurulunca yapılan düzenleme ile üniversite yaşantılarına devam eden şehit eş ve çocuklarına özel öğrenci statüsünde diledikleri üniversitede eğitimlerine devam edebilme olanağı sağlanmıştır. Hak sahiplerinin yüklendiklerin derslerin tamamını kayıtlı oldukları üniversite eş değer olarak tanımaktadır (NTV, 2018b). Böylece şehit yakınları diledikleri takdirde üniversite yaşantılarına aile bütünlüğü bozulmadan devam edebilmektedir. Bu düzenlemenin şehit yakınları dışındaki orduda sosyal hizmet müracaatçı grubunu da içine alacak şekilde kapsamı genişletilebilir.

1.4.2. Sağlık Alanında Sunulan Hizmetler

Sosyal politikanın önemli bir bileşeni olan sağlık, sosyal hizmet disiplinini yakından ilgilendirmektedir. Sosyal sorunların insan sağlığını doğrudan veya dolaylı olarak etkilemesi sosyal hizmet disiplini ile sağlık kuruluşları arasındaki ilişkiyi her geçen gün arttırmaktadır (Thompson, 2015: 43-50).

Türkiye’de orduda sosyal hizmet müracaatçılarında sağlık alanında çeşitli hizmetler sunulmaktadır. Güvenlik görevlileri ve aile üyeleri ‘Genel Sağlık Sigortası’ kapsamında sağlık hizmetlerinden yararlanmaktadır. Askeri birliklerin içerisinde hekim(ler) istihdam edilmekte, güvenlik görevlileri belirli aralıklarla mecburi sağlık kontrollerinden geçmektedir. Emir komuta heyeti, güvenlik görevlilerinin sağlığını koruyucu tedbirlerin alınmasından, güvenlik görevlileri de hastalandıklarında amirlerine bilgi vermekten sorumlu tutulmaktadır (Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu, 1961,md.57-71).

Sağlık alanındaki haklar aile üyelerine de sağlanmaktadır. Türkiye’de tedavisi olanaklı olmayan sağlık sorunlarıyla karşılaşmaları halinde, aile üyeleri yurtdışına tedavi için gönderilebilmekte ve tedavi masrafları ilgili komutanlıkça karşılanmaktadır. Buna paralel olarak yurtdışında görev yapan güvenlik görevlilerinin tedavi masrafları yine ücretsiz olarak karşılanmaktadır (Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu, 1961,md.57-71). Aile üyelerinin önemli ve tedavisi uzun süren bir hastalığı olması halinde, subay ve astsubaylara altı aya kadar ücretli, bu sürenin bitiminin ardından, ilave olarak altı ay ücretsiz izin verilebilmektedir. Güvenlik görevlilerinin veya aile üyelerinin özel sağlık durumları atamalarda göz önüne alınmaktadır (Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu, 1967, md.118-126). Yerleşim yerinin, özel sağlık gereksinimlerine uygun hizmet olanaklarına veya iklim özelliklerine sahip olması atamalarda dikkate alınmaktadır.

Zorunlu askerlik hizmeti öncesinde askerlik hizmeti yükümlülüğü olan bireyler kapsamlı sağlık kontrollerinden ve muayeneden geçmektedir. Bu sağlık hizmetleri için herhangi bir katkı payı veya ödeme talep edilmemektedir (Askerlik Kanunu, 1927, md.14). Zorunlu askerlik hizmeti sırasında sağlık alanında sunulan hizmetler bazı durumlarda terhis sonrası süreçte devam edebilmektedir. Zorunlu askerlik hizmeti sırasında tedavisine başlanan bireylerin tedavilerinin terhis sonrasında devam etmesi halinde, terhisin ardından ilk üç aylık süreçte ortaya çıkan tedavi masrafları, ‘Sosyal Güvenlik Kurumu’ tarafından karşılanmaktadır (Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu, 1961, md.57-71).

Zorunlu askerlik hizmeti sırasında görevlerinden dolayı yaralanan erbaş/erlere tedavinin devam ettiği süre boyunca en fazla 36 ay ile sınırlı olmak üzere aktif görevdeki bir uzman çavuş maaşının 2/3'ü miktarınca her ay sağlık yardımı yapılmaktadır (Askerlik Kanunu, 1927, Ek md.6).

Göreve bağlı yaralanma halinde tazminat hakkından aile üyeleri de yararlanabilmektedir. Yaralanan güvenlik görevlileri, anne, baba, kardeş ve çocuklarına maluliyet durumları göz önüne alınarak en yüksek devlet memuru brüt aylığının 25 ile 200 katı arasında değişen miktarlarda nakdi tazminat ödenmekte ve tüm tedavi masrafları ücretsiz olarak karşılanmaktadır. Güvenlik görevlilerinin hastalanma veya yaralanma nedeniyle tedavileri devam ederken refakatçilerine seyahat, konaklama vb. masraflar için ödeme yapılmaktadır (Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun, 1980, md. 3-6).

1.4.3. Barınma Alanında Sunulan Hizmetler

Barınma, sosyal politikanın önemli bir ögesini oluşturmakta ve aynı zamanda sosyal hizmet disiplini için büyük önem taşımaktadır (Thompson, 2015: 43-50). Güvenlik görevlileri ve aile üyeleri meslek yaşantıları boyunca lojmandan yararlanabilmektedir. Lojmanda yaşamak çeşitli fırsatların yanında bazı sorumlulukları da beraberinde getirmektedir. Lojmanlar, düşük ücretle barınma ve hizmet ile kaynaklara yakın olma imkânı sağlamaktadır. Gazi aileleriyle aynı çatı altında yaşam sosyal desteği arttırabilmektedir. Ancak, lojmanların mevzuatla belirlenmiş nispeten katı kuralları, meslek yaşantısı ile özel yaşamın iç içe geçmesi nedeniyle bazı aileler tarafından lojmanda oturmak tercih edilmemektedir.

Yapılan literatür taramasında, Türkiye'de askeri lojman yaşantısıyla ilgili bir araştırmaya rastlanmamıştır. Buna karşın ABD'de özel firmalar tarafından işletilen askeri lojmanda yaşayan 17000 katılımcıyla yapılan araştırmada katılımcıların %55'i askeri lojmanlarla ilgili olumsuz deneyimler yaşadığını belirtmiştir. Lojman içerisinde elektrik tesisatı hatasının yol açtığı tehlike,

çeşmelerden akan suyun kalitesizliği, ev içerisinde haşere-böceklerin olması, küflenme, lojman koşullarına ilişkin şikâyetlerin yönetim tarafından dikkate alınmaması ve olumsuz barınma koşullarının yol açtığı sağlık sorunları, katılımcıların memnuniyetsizlikleri arasında sayılmaktadır (Military Family Advisory Network, 2019). Konutun asgari yaşam standartları sağlamaması, aile üyelerinin ruh sağlığını ve aile içi ilişkilerini etkilemektedir (Thompson, 2015: 43-50). Askeri lojmanların fiziki koşullarıyla ilişkili Türkiye’de de benzer sorunların deneyimlendiği söylenebilir.

Türkiye’de tahsis edilen lojman dairesinde, aile üyelerinin beğenilerine uygun düzenleme yapabilmesi için lojman yönetiminden izin almaları gerekmektedir. Lojman yönetimi, dairenin teslim alındığı haliyle teslim edilmesini talep etmektedir. Lojmanda kalınacak sürenin belirsizliğiyle beraber aileler, dairenin fiziki şartlarının iyileştirilmesi için ilave harcamaları sınırlı tutmaktadır. Yine lojmanın teslim alındığı haliyle teslim edilmesi mecburiyeti, son derece eski durumdaki demirbaşların (duvar boyasıyla boyanmış gömme dolap, su almış veya şişmiş tuvalet banyo dolabı, işlevsiz durumdaki kapılar vb.) sökülüp atılmak yerine depolarda teslim günü için saklanmasına neden olabilmektedir.¹

Türk Silahlı Kuvvetleri kadrosunda görev yapan rütbeli personel (subay, astsubay, askeri memur, uzman jandarma ve katılmak istemeleri halinde uzman erbaşlar) Ordu Yardımlaşma Kurumunun yasal olarak üyesi kabul edilmekte ve her ay brüt maaşlarının yaklaşık %10 kesinti yapılmaktadır (Ordu Yardımlaşma Kurumu Kanunu, 1961: , md.17-18). Bu doğrultuda TSK bünyesinde görev yapan rütbeli güvenlik görevlilerinin neredeyse tamamının aynı zamanda OYAK üyesi olduğu söylenebilir. Aktif görevde olan güvenlik görevlileri böylece OYAK tarafından sunulan hizmetlerden yararlanabilmektedir. OYAK’ın üyelerine sunduğu “Konut Edindirme Hizmeti” çerçevesinde piyasa koşullarının altında

---

¹ Araştırmacı, iki farklı askeri lojmandaki toplam dört yıllık yaşam deneyimine dayanarak bu detaylara yer vermiştir.

konut kredisi sağlanmaktadır. Bunun yanında OYAK tarafından yaptırılan konutlar üyelere özel cazip koşullarla satışa sunulmaktadır (OYAK, 2020).

Şehit aileleri ve malul gazilere, Toplu Konut İdaresi tarafından bir daireyle sınırlı olmak üzere faizsiz konut kredisi verilmektedir (Toplu Konut Kanunu, 1984, Ek md.2). Toplu Konut İdaresi tarafından şehit aileleri ve malul gazilere yönelik faizsiz konut kredisi uygulaması, 1985 yılından günümüze devam etmektedir. Faizsiz olarak verilecek konut kredisi miktarı her yıl güncellenmekle beraber bu miktar 2019 yılı için 137.000 TL olarak belirlenmiştir. Kredinin geri ödemesi hak sahiplerinin almakta oldukları maaşların her ay $\frac{1}{4}$ 'ünün kesilmesiyle gerçekleşmektedir. 1986 yılından günümüze 24030 şehit yakını ve malul gazi faizsiz konut kredisi kullanmıştır (TOKİ, 2020). Terörle mücadele kapsamında yaralanarak malul olan gaziler, yaralanma tarihlerinden itibaren on yıl boyunca kamu konutlarında ücretsiz olarak ikamet edebilmektedir. Kamu konutlarından yararlanmak istemeyen malul gazilerin kiralari on yıl boyunca devlet tarafından karşılanmaktadır (Terörle Mücadele Kanunu, 1991, md.21)

1.4.4. İstihdam Alanında Sunulan Hizmetler

Gazilerin ordu yaşamında aldıkları askeri eğitimlerin ve uzmanlıkların sivil yaşamdaki istihdam piyasasının beklentileriyle uyumlu olmaması, istihdam alanında engellerle karşılaşılmasına yol açabilmektedir (Pease ve diğerleri, 2016). Türkiye'de orduda sosyal hizmet müracaatçı grubuna istihdam alanında sunulan hizmetlerin şehit aileleri, malul gaziler ve yakınları odağında gerçekleştiği söylenebilir.

Terörle mücadele sırasında şehit düşenlerin geride kalan eş ve çocuklarına ve anne, baba ve kardeşine birine bir kişi olmak üzere toplam iki kişiye kamu kurumlarında istihdam hakkı tanınmaktadır. Şehidin anne, baba ve kardeşinin olmaması durumunda iki kişilik istihdam hakkı eş ve çocuklara tanınmaktadır. Şehidin eş ve çocuklarının olmaması halinde iki kişilik istihdam hakkı anne, baba ve kardeşler tarafından kullanılabilir. Terörle mücadele sırasında

yaralanarak malul olan gazilerin kendileri, eş ve çocuklarından biri olmak üzere kamu kurumlarında bir kişilik istihdam hakkı tanınmaktadır. Malul gazilerin eş ve çocuklarının olmaması halinde, istihdam hakkı kendisi veya kardeşlerinden biri tarafından kullanılabilir (Terörle Mücadele Kanunu, 1991, Ek md.1).

İlkokul, ortaokul veya ilköğretim mezunu hak sahipleri hizmetli kadrosunda, ortaöğretim veya yükseköğretim mezunu hak sahipleri ise memur kadrosunda kamu kurum ve kuruluşları, kamu iktisadi teşebbüsleri, il özel idareleri ya da belediyeler bünyesinde istihdam edilmektedir (Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2014, md.10). Şehit yakını, malul gazi ve malul gazi yakınlarının atamaları ikişer veya üçer aylık aralıklarla gerçekleştirilmektedir. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2020a), Mart 2020'de 316, 2019 yılı içerisinde 1722, 2018 yılı içerisinde 586, 2017 yılı içerisinde 2189 hak sahibi şehit yakını, malul gazi ve yakınlarının atamasının gerçekleştirildiğini belirtmektedir.

Terörle mücadele sırasında şehit düşenlerin aile üyeleri, malul gaziler ve aile üyelerinden devlet memuru olarak görev yapanların tayin talepleri, öncelikli olarak yerine getirilmektedir (Devlet Memurlarının Yer Değiştirme Suretiyle Atanmalarına İlişkin Yönetmelik, 1983, Ek md.2). Ayrıca şehit aileleri, malul gaziler ve yakınlarından Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde görev yapan öğretmen ve kamu görevlilerine zorunlu hizmet noktasında kolaylıklar sağlanmaktadır. Şehitler ile malul gazilerin öğretmen olan eş, çocuk, anne, baba ve kardeşlerinin zorunlu çalışma yükümlülüğü bulunmamaktadır. Bunun yanında öğretmen olan şehit ve malul gazi yakınları aynı eğitim kurumunda azami sekiz yıl görev yapma kuralından muaf tutulmaktadır. Güvenlik görevlileri, şehit ve malul gazilerin öğretmen olan yakınları mazeretlerini beyan etmek şartıyla atama talepleri öncelikli olarak gerçekleştirilmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2015a, md.44-48, Geçici md.2).

Milli Savunma Bakanlığı, personel istihdam mevzuatlarında şehit aileleri, malul gazileri ve yakınlarının istihdamını destekleyen düzenlemelere yer vermektedir. Milli Savunma Bakanlığı, Genelkurmay Başkanlığı ve Kuvvet Komutanlıklarının

devlet memurluğu sınavlarında şehit ve malul gazilerin eş ve çocuklarının sınav sonuçlarına ilave %10 puan eklenmektedir (Milli Savunma Bakanlığı, 2015, md.6). Milli Piyango Bayilik başvuruları kurayla sonuçlanmaktadır. Ancak Milli Piyango İdaresi Genel Müdürlüğü, terörle mücadele sırasında yaralanan malul gazilerin Milli Piyango Bayilik başvurularını kuradan muaf bir şekilde sonuçlandırmaktadır (Hazine ve Maliye Bakanlığı, 2001, md.24).

1.4.5. Psikososyal Alanda Sunulan Hizmetler

Sosyal koşulların, belirli nüfus gruplarının ruh sağlığı üzerinde belirleyici bir etken olduğu kabul edilmektedir. Gaziler, ruh sağlığı sorunlarının yaygın görüldüğü nüfus grupları arasında yer almaktadır (Zastrow, 2009: 158). Bu nedenle orduda sosyal hizmet müracaatçı grubuna psikososyal alanda sunulacak hizmetler ve görev alacak profesyoneller önem kazanmaktadır (Wooten, 2015). Türkiye’de orduda sosyal hizmet müracaatçılarında psikososyal alanda hizmet veren kurumlar arasında Aile, Çalışma Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı öne çıkmaktadır. Ne yazık ki orduda sosyal hizmet müracaatçılarında yönelik sivil toplum örgütlerinin psikososyal alandaki etkinlikleri sembolik düzeyde kalmaktadır.

Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı Şehit Yakınları ve Gaziler Genel Müdürlüğü, orduda sosyal hizmet müracaatçı gruplarına hizmet vermektedir. Şehit Yakınları ve Gaziler Genel Müdürlüğü, şehit yakınları ve gazilere sunulan hakların belirlenmesi, gazilerin toplumsal yaşama uyumu, şehit-gazi çocuklarının eğitim yaşamlarının etkin bir şekilde sürdürülmesinin sağlanması, şehit-malul gazi veri tabanının oluşturulması ve sosyal politikaların belirlenmesi gibi görevleri bulunmaktadır (Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2020b). Bu görevleri alanda yerine getirmek için ‘Sosyal Hizmet Merkezleri’ içerisinde ‘Şehit Yakınları ve Gaziler Hizmet Birimleri’ oluşturulmuştur. Bu birimlerin görevleri mevzuatta, şehit yakınları ve gazilere yönelik sosyal hizmet etkinliklerini yürütmek, danışmanlık ve rehberlik hizmeti vermek, ailelerin yaşadığı sorunları dinlemek, çözüm önerileri geliştirmek, şehit

ve gazi ailelerine yönelik sosyal-kültürel etkinlikler düzenlemek ve şehit gazi çocuklarının eğitimi konusunda çalışmalar yapmak olarak belirlenmiştir (Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2013, md.15). Sosyal hizmet birimlerine mevzuat ile verilen görevlerin uygulamaya yansımalarının sınırlı olduğu söylenebilir. Bu noktada Sosyal Hizmet Merkezleri içerisindeki Şehit Gazi Birimlerinin kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesine gereksinim bulunmaktadır.

15 Temmuz Darbe Girişimi sonrası süreçte askeri hastaneler, Sağlık Bakanlığına bağlı birer devlet hastanesine dönüştürülmüştür. Bu dönüşümün sıcaklığına bağlı olarak yaşanan tartışmalar güncelliğini korumakla beraber askeri hastanelerde çalışan ruh sağlığı alanındaki tüm profesyoneller askeri statülerini kaybetmiş ve Sağlık Bakanlığının personeli haline gelerek tüm vatandaşlara hizmet vermeye başlamıştır. Ordu içerisindeki sağlık teşkilatlanmasının Sağlık Bakanlığına devri esasında, orduda sosyal hizmet müracaatçıları ile toplumun geneline tıbbi alanda sunulan psikososyal hizmetlerin aynı düzlemde buluşmasına yol açmıştır.

Türkiye’de sosyal hizmet mesleğinin Milli Savunma Bakanlığı nezdinde kabul gördüğünü ve tanındığını öne sürmek olanaklı görünmemektedir. Milli Savunma Bakanlığının raporları, mevzuatı ve uygulamaları bu düşünceyi destekler niteliktedir. Mart 2019’da Milli Savunma Bakanı, orduda sunulan psikososyal hizmetlere ilişkin meclisi yazılı olarak bilgilendirmiştir. TBMM’ye sunulan raporda askeri birliğe katılım yapan personelin mülakatlar ve anketler yoluyla değerlendirildiği, bu değerlendirmeler doğrultusunda ruh sağlığı hizmetlerinin sunulduğu, ‘Alo Mehmetçik’ telefon hattının 7/24 hizmet verdiği, koruyucu önlemler kapsamında düzenli aralıklarla eğitimler verildiği belirtilmektedir (Milliyet, 2019). MSB’nin söz konusu yazılı açıklamasında ‘psikososyal destek’ yerine ‘psikolojik destek’ ifadesi sıkça tekrarlanmıştır. Yine aynı açıklamada psikososyal hizmet sunan profesyoneller doktor ve psikolog olarak tarif edilmiştir. Yapılan açıklamada sosyal çalışmacıların psikososyal alanda hizmet sunan profesyoneller arasında sayılmamış olması, büyük bir talihsizlik olmakla beraber aynı zamanda malumun ilanı niteliğindedir.

MSB bünyesinde psikososyal alanda sunulacak hizmetlerin yasal zemine oturtulması amacıyla Temmuz 2019'da "Milli Savunma Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği" oluşturulmuştur. "Koruyucu ve önleyici" hizmetlerin yürütülmesi, "çalışma ortamının bireylerin psikolojik ve sosyal yönü üzerindeki etkilerin" ortaya konması ve "bireylerin sosyal hayata uyumlarının" gerçekleştirilmesi sunulacak hizmetlerin amaçları olarak sıralanmıştır. Bu amaçlara ulaşmak adına askeri birliklerde rehberlik ve danışma merkezlerinin oluşturulması ve hizmet vermesi planlanmıştır (Milli Savunma Bakanlığı, 2019). Sosyal hizmetin doğasına, amaçlarına ve hedefleriyle aynı hassasiyetleri taşıyan, müracaatçı grubunun sosyal iyilik haline sıkça vurgu yapan bu mevzuatta sosyal hizmet mesleği yer almamaktadır. Buna karşın psikososyal alandaki hizmetlerin psikolog ve psikolojik danışmanlarca verileceği belirtilirken 'psikologlar' psikoloji; 'psikolojik danışmanlar' ise 'rehberlik ve psikolojik danışmanlık' bölümü lisans eğitimini tamamlamış profesyoneller olarak ayrıntılı bir biçimde tanımlanmıştır. Bu mevzuatta sosyal hizmet mesleğinin yer almamış olması esasında Türk ordusunun kılcal damarlarına kadar giden askeri birlikler içerisindeki 'Rehberlik ve Danışma Merkezleri' içerisinde sosyal hizmet mesleğinin varoluşunu gerçekleştirememesi anlamını taşımaktadır.

1.4.6. Boş Zaman Değerlendirme Etkinlikleri için Sunulan Hizmetler

Orduda sosyal hizmet müracaatçı grubuna yönelik boş zaman değerlendirme etkinlikleri içerisinde sosyal tesisler önemli bir yere sahiptir. Türkiye özelinde askeri kimlik kartına sahip olmak sosyal tesislerden yararlanmanın ön koşulu olarak değerlendirilmektedir.

Askeri kimlik kartı, güvenlik görevlileri, şehit yakınları, malul gaziler, eş, çocuklar, ebeveynler ve evli olmayan kardeşlere verilmektedir. Sosyal tesisler, kışla, lojman içerisinde ya da bağımsız bir biçimde hizmet vermektedir. Berber, kuaför, güzellik salonu, kantin, pastane, lokanta, bar, misafirhane, spor merkezi, piknik alanları, çocuk parkı, havuz, hobi merkezi, okuma odası gibi olanakların bir kısmı veya nadiren tamamı sosyal tesisler içerisinde yer almaktadır.

Kırsal alanda yaşam, gazilerin hizmetlere erişimi noktasında son derece sınırlıdır (Sheafor & Horejsi, 2015: 501-502). Buna paralel olarak Türkiye özelinde İstanbul, Ankara, İzmir gibi Türkiye'nin büyük illerinde veya büyük çaplı askeri birlikler içerisinde hizmet veren tesislerin diğer bölgelere göre daha geniş olanaklara sahip olduğunu belirtmek yerinde olacaktır.

Orduevleri gazilerin ve aile üyelerinin kısa süreli konaklama ve boş zaman değerlendirmesi için yararlanabileceği sosyal tesisler arasında yer almaktadır. Orduevleri, gazilerin ordu içerisindeki statülerine göre subay orduevi, astsubay orduevi, uzman erbaş misafirhanesi vb. biçimlerde farklılaşmaktadır. Orduevleri Türkiye'nin belli başlı il ve ilçelerinde yer almakta, fiziki koşullar ile sunulan hizmetlerin niteliği orduevleri arasında değişkenlik göstermektedir. Türkiye'deki bulunan orduevleri aşağıda yer almaktadır (TEMAD, 2017):

Çizelge 1. Türkiye'deki Orduevleri

Adana Orduevi	Edirne Orduevi Keşan Orduevi	Kayseri Orduevi	Manisa Orduevi
Afyonkarahisar Orduevi	Erzincan Orduevi	Kırklareli Orduevi	Mardin Orduevi
Ağrı Orduevi	Erzurum Orduevi	Kars Orduevi Sarıkamış Orduevi	Mersin Orduevi
Ankara Etiler Orduevi Ankara Gazi Orduevi Ankara Tandoğan Orduevi Ankara Sıhhiye Orduevi Ankara Merkez Orduevi	Eskişehir Orduevi	Kırklareli/Lüleburgaz Orduevi	Sakarya Orduevi
Balıkesir Orduevi	Gaziantep Orduevi	Kocaeli/İzmit Orduevi	Sivas Orduevi

Bitlis/Tatvan Orduevi	Girne Orduevi	Kocaeli/Gölcük Orduevi	Tekirdağ Orduevi Çorlu Orduevi
Bursa Orduevi	Hatay Orduevi	Konya Orduevi	Trabzon Orduevi
Çanakkale Orduevi Gelibolu Orduevi	İstanbul Aksaray Orduevi B.Çekmece Orduevi Fenerbahçe Orduevi Harbiye Orduevi Hadımköy Orduevi Kalender Orduevi Maslak Orduevi Selimiye Orduevi	Malatya Orduevi	
Diyarbakır Orduevi	İzmir Orduevi	Magosa Orduevi	

Kaynak: TEMAD. (2017, 17.12.2017). Türkiye'deki Orduevleri. 07.04.2020, <http://temad.org>

Tatil bölgelerinde kurulmuş olan tesislerde orduda sosyal hizmet müracaatçı grupları yılın belirli dönemlerinde yaz veya kış tatili yapabilmektedir. Bu tesislerde konaklama, yeme-içme ücretleri piyasa koşullarının nispeten altındadır. Hak sahipleri bu tesislerden yararlanabilmek için yılın belirli dönemlerinde puan esasına göre tercih yapmakta ve tercih sonuçlarına göre 7-10 günden oluşan dönemlerde kendilerine tahsis edilmiş odada konaklayabilmektedir. Talebin yüksek olması nedeniyle bu tesislerden sınırlı sayıda hak sahibi yararlanabilmektedir. Ancak hak sahipleri tesislerden günübirlik olarak da yararlanabilmektedir. Yaz dönemlerinde rağbet gören sosyal tesisler Antalya/Karpuzkaldıran, Akçay/Balıkesir, Erdek/Balıkesir, Bodrum/Muğla, Gümüldür/İzmir, Urla/İzmir, Eski Foça/İzmir, Marmaris/Muğla, Gelibolu/Çanakkale, Side/Antalya, Anamur/Mersin, Marmara Ereğlisi/Tekirdağ, ve Kumburgaz/İstanbul'da bulunmaktadır. Kış dönemlerinde hizmet veren ve kayak tatillerinin yapılabildiği sosyal tesisler Ilgaz/Çankırı, Uludağ/Bursa ve Erciyes/Kayseri'de bulunmaktadır (TESUD, 2020). Ancak şunu belirtmek gerekir ki tahsislerin sınırlı sayıda olması nedeniyle kış dönemlerinde tesislerden konaklamalı olarak yararlanabilmek nadiren mümkün olabilmektedir.

1.5. GENELCİ SOSYAL HİZMET KAPSAMINDA ORDUDA SOSYAL HİZMET UYGULAMASI

Genelci sosyal hizmet, sosyal çalışmacıların farklı disiplinlerden bilgi ve beceri kazanarak sosyal hizmetin farklı alanlarından müracaatçı gruplarıyla çalışabilmelerini olanaklı kılmaktadır. Genelci sosyal hizmetin tam tersi ise belli bir müracaatçı grubu ya da belli sorunlar odağında uzmanlaşmış bir yaklaşımı ifade etmektedir (Sheafor & Horejsi, 2015: 71). Orduda sosyal hizmet uygulaması birey, çift, aile, grup ve toplumla çalışmayı, sosyal hizmet araştırmasını, vaka yönetimini ve biyopsikososyotinsel değerlendirmeyi içeren geniş bir yelpazeye sahiptir (CSWE, 2010: 4). Bu uygulamalar, eğitim, sağlık, çocuk refahı, ruh sağlığı, adli hizmetler ve şiddet alanlarında yoğunlaşmaktadır (Savitsky ve diğerleri, 2009: 327).

Orduda sosyal hizmet uygulaması, kanıta dayalı bilgidен yararlanma, iyi uygulama ve uygulamadan gelen deneyimin alanyazına aktarılması gibi konulara öncülük etmektedir (CSWE, 2010: 10). Şiddetin neredeyse normalleştirildiği uygulama alanlarında çalışabilmek sosyal çalışmacıların donanımlı olmasını gerekli kılmaktadır (Dominelli, 2012: 190). Sosyal çalışmacıların çalıştıkları alana ilişkin güçlü bilgi temeline sahip olmaları müracaatçıya doğru sorular yöneltmelerini, aldıkları yanıtları doğru bir biçimde anlamlandırmalarını ve etkili sosyal hizmet uygulaması gerçekleştirebilmelerini olanaklı kılmaktadır (Kadushin & Kadushin, 2013: 337-347). Bu doğrultuda orduda sosyal hizmetin bilgi temeli ve genelci sosyal hizmet ilkeleri doğrultusunda gerçekleştirilen sosyal hizmet uygulaması önem kazanmaktadır. Etkili orduda sosyal hizmet uygulaması için sosyal çalışmacıların sahip olması gereken temel ve ileri düzey uygulama bilgisi aşağıda yer almaktadır:

Çizelge 2. Orduda Sosyal Hizmet Uygulamasında Temel ve İleri Düzeyde Uygulama Bilgisi

Temel Bilgi	İleri Uygulama Bilgisi
-------------	------------------------

Askeri ve İç Güvenlik Kuruluşları arasındaki farklılıklar (Örneğin. Kara-Hava-Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, Jandarma Genel Komutanlığı)	TSSB, depresyon, travmatik beyin yaralanması, madde kullanımı, uyku sorunları, intihar, çocuk ihmali gibi konularda kendini değerlendirme ölçeklerinin kullanımı
Milli Savunma Bakanlığı, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve diğer kurum ve kuruluşlardaki sosyal çalışmacıların sunulan hizmetlerdeki rolleri	TSSB, depresyon, madde kullanımı, endişe, panik, obsesif kompulsif ve uyum bozuklukları
Ordu içindeki özel gruplar (özel kuvvetler, pilotlar, her iki ebeveyni güvenlik görevlisi olan aileler) ve aile içerisindeki diğer kırılgan gruplar	TSSB, depresyon, madde kullanımı, diğer anksiyete bozuklukları, davranışsal (intihar düşüncesi, aile içi şiddet, çocuğa kötü muamele) ve psikososyal (evlilik, aile, meslek yaşantısı) konular
Görev döngüsü, savaş stresinin unsurları, görev öncesi ve sonrası değerlendirme, görev sonrası yeniden uyum	Görevler ile silahlı çatışmadan kaynaklı sorunlara yönelik tedavilere aşına olma
Savaş travması, silahlı çatışma stresi, travma sonrası tepkiler ve TSSB tanısı hakkında tarihsel bilgi	Psikososyal ve mesleki rehabilitasyon, bilişsel davranışçı tedavi, bilişsel süreç terapisi ve maruz kalma tedavisi konularında uzmanlık eğitimi
Göreve ilişkin hassasiyet, risk, dayanıklılık ve koruyucu etkenler	Bakım sistemi içerisinde yer alan kurum-kuruluşlar ve uygulamaları
Hizmet ve görevdeki deneyimler ve risk faktörleri	Güvenlik görevlileri, gaziler ve aile üyelerini izleme, erken tanı, intihar için risk değerlendirmesi, hatalı ilaç kullanımı, alkol bağımlılığı, çocuğa yönelik kötü muamele, aile içi şiddet ve tehlikeli davranışlar
Farklı kurum ve kuruluşlarca sunulan hizmetlerin benzerlikleri ve farklılıkları	Sağlık sistemi içerisinde sosyal çalışmacıların rolleri, disiplinler arası bakım, koordinasyon ve tedavi yönetimi
Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığı ile Milli Savunma Bakanlığının bakım konusundaki koordinasyonu	Kurum ve kuruluşlarının madde bağımlılığı önleme, izleme ve tedavi programlarını tanıma
Kurum ve kuruluşların destek programları	Travma, amputasyon, TSSB, yanık ve diğer patlamaya bağlı yaranelere yönelik hizmet veren çok disiplinli tedavi merkezlerini tanıma
Görev sonrası ortaya çıkan sorunları kavrama	Multidisipliner bir biçimde yürütülen bakım, tedavi yönetimi ve iyileşme
Görev, savaş travması ve çevresel etmenlerin sonuçlarına yönelik geliştirilen programlar	TSSB, madde bağımlılığı, intihar, sigara kullanımı, depresyon, kronik ağrı yönetimi ile gazilerin gereksinimlerine yönelik raporları tanıma
Cinsel travma deneyimi yaşayan kadın ve erkekler	Güvenlik görevlilerinin çocukları ve aileleri için okul temelli müdahaleleri tanıma

Kaynak: Wooten, N. R. (2015). Military Social Work: Opportunities and Challenges for Social Work Education. Journal of Social Work Education, 51(Suppl 1), 6-25. (Yazar tarafından Türkiye'deki kurum ve kuruluşlara göre yeniden uyarlanmıştır.)

Sosyal hizmet uygulaması, çalışmaların odaklandığı alanlara göre mikro, mezo ve makro düzeyde gerçekleştirilmektedir. Bu düzeyler, sosyal hizmet

uygulamasında bireyle çalışma, grupla çalışma, aileyle çalışma ve toplumla çalışma biçimindedir (Sheafor & Horejsi, 2015: 8). Buna paralel olarak Zastrow (2009: 72) da genelci sosyal hizmet uygulamasının birey, grup, aile ve toplumla çalışmayı içerdiğini belirtmektedir.

Bu bölümde ilk önce ordu kültürü ve orduda sosyal hizmet uygulamasına değinilecektir. Ardından terör gazileri ve aile üyeleriyle yürütülen orduda sosyal hizmet uygulamaları, bireyle, grupla, aileyle ve toplumla orduda sosyal hizmet uygulaması alt başlıkları altında ele alınacaktır.

1.5.1. Ordu Kültürü ve Orduda Sosyal Hizmet Uygulaması

Ordu kültürü, diğer kültür gruplarından ayrılmaktadır. Askeri mimariyle dizayn edilen kışlada ya da arazide yaşam sürülmesi, silah vb. araç gereç kullanılması, güvenlik hizmeti sunulması, askeri hukuk düzenlemelerine tabi olunması ve grubun diğer üyelerinin de asker olması hiç şüphesiz ordu kültürünün inşasında etkili olmaktadır (Özkaya, 2019: 36-45).

Sosyal çalışmacılar, kültürün insan yaşamındaki öneminin ve etkilerinin farkında olarak, hem kendi ve hem müracaatçılarının kültürü hakkında bilgi sahibi olmalıdır (Zastrow & Kirst-Ashman, 2006: 218-220). Gerek ordunun kendine özgü kültürel yapısı gerek ordu mensuplarının sosyokültürel farklılıkları orduda sosyal hizmet uygulamasının kültürel farklılıklara duyarlı olmasını gerekli kılmaktadır. Kültürel farklılıklara duyarlı sosyal hizmet uygulaması, müracaatçı gruplarının farklılıklarına uygun yaklaşımları ve kurumsal yapılanmayı gerektirmektedir (Jarolmen, 2013: 149). Sosyal çalışmacılar, hizmet verdikleri müracaatçı grubunun gelenekleri, görenekleri, değerleri, aile sistemleri ve tarihleri hakkında bilgi sahibi olmalıdır (NASW, 2015: 24). Dil, din, cinsiyet, cinsel yönelim, ırk, siyasi düşünce ve daha pek çok farklılıkların göz önüne alındığı, toplumsal cinsiyete duyarlı, önyargıların farkındalığı içerisinde sürdürülen bir uygulama, özgürleştirici sosyal hizmet uygulamasının gerçekleşmesine katkı sağlamaktadır (Thompson, 2015: 163-166). Bu doğrultuda, sosyal çalışmacılara ordu kültürü ve işleyişi

hakkında gerekli eğitimin verilmesi gerekmektedir (Savitsky ve diğerleri, 2009: 336).

Ordu, kendini özgü hiyerarşik yapısı ve kültürüyle karmaşıktır (Wooten, 2015). Dekle (2018), ordunun kendine özgü kültürü bulunduğunu ifade etmektedir. Stres altında görev yapma, mesleki yaşantının aileye dönük çok boyutlu etkisi, ordu kurumundaki disiplin ortamının aile içi ilişkilere etkisi, görev yapılan bölgelerde eşin kendi meslek yaşantısını sürdürebileceği olanakların bulunmaması, tayinin çocuğun eğitim yaşantısına yönelik olumsuz etkileri ordu kültürünün inşasında etkili olmaktadır (Şen, 2016: 134).

Orduda sosyal hizmet uygulaması, sosyal hizmetin diğer alanlarındaki uygulamalardan çeşitli yönleriyle ayrılmaktadır. Benzer yaşam deneyimlerine sahip müracaatçılar arasında ortak bir kültür gelişebilir. Gaziler, ortak bir kültürün gelişebildiği müracaatçı grupları arasında yer almaktadır. Sosyal çalışmacıların müracaatçıların kültürünün sosyal hizmet uygulamasını ne yönde etkileyeceği hakkında öngörüsünün olması gerekmektedir. Çünkü kültür, müracaatçının tutum, davranış ve beklentileri üzerinde etkili olabilmektedir (Sheafor & Horejsi, 2015: 139-145).

Türkiye’de, askerliğin yetişkin erkekler için zorunlu bir hizmet olduğu düşünüldüğünde, on binlerce genç kimileri haftalarca, kimileri aylarca aynı kurum içerisinde, aynı üniformayı ve askeri botu giymekte, aynı mavi renkli nevresim takımları içerisinde, aynı tip yatakta yatmakta, aynı saatte uyanmakta ve uyumakta, aynı yemekleri yemekte, aynı kantinden alışveriş yapmakta, aynı ankesörlü telefonda sevdikleriyle konuşmaktadır. Tüm bu aynılıklar içerisinde esasında her bir güvenlik görevlisi birbirinden eşsiz ve farklı bireylerdir. Bunun yanında her biri Türkiye’nin farklı coğrafyalarında, farklı kültürel dokular içerisinde yaşam sürmüşlerdir. Ordu kurumu içerisinde ‘birlik ve beraberlikten’ doğan ‘tekliğin’ içerisinde ‘bireyin eşsizliği’ ve ‘kültürel farklılıklara duyarlılık’ kavramları orduda sosyal hizmet uygulamasında önem kazanmaktadır.

Gazilerin farklı etnik, dini ve kültürel özelliklerinin yanı sıra ordu kurumunun kültürel yapısına ilişkin bilgi, orduda sosyal hizmetin bilgi temeli içerisinde yer almaktadır (NASW, 2012: 18). Sosyal çalışmacılar, güvenlik görevlilerinin görev motivasyonunu korumasına zemin teşkil eden ordunun tarihsel geçmişi, gelenek görenekleri, değerleri ve kurum kültürünü yakından bilmelidir. Rütbe, sınıf, aile tipi, yaş, engellilik durumu, memleket gibi kültürel farklılıklar, uygulama sırasında dikkate alınmalıdır (CSWE, 2010: 8-13; Dekle, 2018). Türk Silahlı Kuvvetleri, milattan önce 209'da (TSK, 2019), Jandarma Genel Komutanlığı 1839 yılında (Jandarma Genel Komutanlığı, 2019b) kurulmuş ve hizmet vermeye başlamıştır. Türk Silahlı Kuvvetlerinin 2250 yıla, Jandarma Genel Komutanlığının ise 180 yıla yakın bir geçmişi olduğu düşünüldüğünde ordu kurumundaki sosyal, kültürel ve tarihsel inşa sürecinin ne kadar güçlü olduğu daha iyi anlaşılacaktır. Özkaya (2019: 58) ordu içerisinde de Kara-Hava-Deniz Kuvvetleri Komutanlıklarının birbirinden ayrılan kültürünün olduğunu belirtirken günümüzde 2016 yılında İçişleri Bakanlığına bağlanan Jandarma Genel Komutanlığında Kara Kuvvetleri, Deniz Kuvvetleri Komutanlığına bağlanan Sahil Güvenlik Komutanlığında Deniz Kuvvetleri kültürünün devam ettiğini belirtmektedir.

Psikososyal hizmetlerden yararlanmanın neden olduğu damgalanma ve mesleki kariyerin olumsuz yönde etkileneceği endişesi, güvenlik görevlilerinin psikososyal hizmetlerden yararlanmasını önleyebilmektedir (Elbogen ve diğerleri, 2013: 138; Savitsky ve diğerleri, 2009: 329). Bu sorunun kültürel köklerini Özkaya (2019: 60) şu şekilde açıklamaktadır:

“...askeri kültürde kişi değil teşkilat önemlidir. Baki olan kişiler değil, kurumdur. Kişiler de buna riayet ettikleri müddetçe değerlidir. Kurumdan önce kendini düşünen personel, teşkilat kültürü konusunda eksiklikleri olan kimse durumuna düşmüş olur.”

Ordu kültürünün orduda sosyal hizmet uygulamasına olası etkilerini Hoge ve diğerlerinin (2004: 21) araştırma bulgularında da görmek mümkündür. Araştırma sonuçlarına göre hizmet alanların damgalanacaklarının, komutanların hizmet alanlara farklı muamelede bulunacağını, silah arkadaşlarının kendilerine daha az güvенеceğinin, komutanları tarafından suçlanacaklarının düşünülmesi ve

kariyerin zarar göreceği endişesi psikososyal hizmetlerden yararlanmaya isteksiz olunmasına yol açmaktadır.

1.5.2. Bireyle Çalışma Bağlamında Orduda Sosyal Hizmet Uygulaması

Bireylerle sosyal hizmet uygulaması, farklı alanlarda hizmet veren sosyal hizmet örgütlerinde yaygın bir biçimde gerçekleştirilmektedir. Bireyle çalışma, karmaşık sorunların çözümü için bireylerle birebir olarak gerçekleştirilen çalışmayı ifade etmektedir. Sosyal hizmetin en başta danışmanlık rolü olmak üzere muktedir kılıcı, eğitici ve savunucu rolleri bireyle çalışmada ön planda yer almaktadır (Zastrow, 2009: 73). Bu roller yerine getirilirken müracaatçıların genellenmemesi, sayılara indirgenmemesi ve her bir müracaatçının eşsiz olduğu ilkelerine uygun hareket edilmesi müracaatçıların bireyselliklerine saygının bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (Kadushin & Kadushin, 2013: 81-117).

Mikro düzeyde etkili orduda sosyal hizmet uygulamasında sosyal çalışmacılar, askerlik kültürü, askeri eğitimin aşamaları, görev sırasındaki riskler ve askerlik öncesi yaşantının görev yaşamına etkisi hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Bunun yanında fiziksel ve ruhsal tanılarının, müracaatçının meslek yaşantısını, sağlık kontrollerini, maluliyet derecelerini, maluliyet tazminatlarını ve görevden ayrılışlarını ne yönde etkileyeceğinin göz önüne alınması gerekmektedir (Wooten, 2015). Sosyal çalışmacı ile müracaatçı arasında olumlu yönde bir ilişkinin kurulabilmesi için ilgi, samimiyet, güven, gizlilik ve bireyselliğe saygı önemlidir. Müracaatçıların sosyal hizmet uygulaması sırasında işbirliğine açık olması için öncelikle sosyal çalışmacıya güven duyması gerekmektedir. Güven duygusu, müracaatçının yaşadığı sorunları, duygu ve düşüncelerini şeffaflık içinde sosyal çalışmacıyla paylaşmasını sağlamaktadır (Kadushin & Kadushin, 2013: 19-117). Güven ilişkisinin kurulmasının ardından güvenlik görevlisi, aile üyeleri, askeri birliğini etkileyen psikososyal sistemler değerlendirilerek askeri-sivil kuruluşlarla iş birliği içerisinde yapılan uygulama sürdürülmelidir (US Department of Army, 2006: 31). Uygulama sürecinde müracaatçıların

erişebileceği hizmetler hakkında bilgi verilmesi, alternatiflere değinilmesi ve önerilerde bulunulması müracaatçıların önündeki sis perdesinin kaldırılmasında etkili olmaktadır (Zastrow & Kirst-Ashman, 2006: 237).

Bireyle çalışma bağlamında orduda sosyal hizmet uygulaması, tıbbi sosyal hizmet alanı içerisinde gerçekleştirilebilmektedir. Sağlık kuruluşlarında birbirinden farklı uzmanlık alanlarında profesyoneller görev yapmaktadır. Bu nedenle tanışma evresinde, sosyal çalışmacının müracaatçıya kendisini tanıtmayı, rol ve sorumluluklarından söz etmesi gerekmektedir. Sağlık kuruluşlarında tedavi gören müracaatçıların odasına girilmeden önce seslenilerek odaya giriş için izin istenmesi, hasta yatağı çevresindeki perdenin çekilmesinin ardından görüşmeye başlanması müracaatçının mahremiyetinin gözetildiğinin ve müracaatçıya saygı gösterildiğinin anlaşılmasını sağlayacaktır (Kadushin & Kadushin, 2013: 140-151).

Bireyle çalışma bağlamında gerçekleştirilen etkili orduda sosyal hizmet uygulamasında tinsellik büyük önem taşımaktadır. Tinselliğin üzerinde uzlaşılan tek bir tanımı bulunmamaktadır. Tinselliğe yönelik tanımlamalar arasında “mana”, “yol”, “umut”, “ahlak için yol gösterici”, “yolculuk” gibi ifadeler ön plana çıkmaktadır (Sheafor & Horejsi, 2015: 483-490). Tinselliğin, müracaatçıların başetme kapasitesi üzerinde olumlu etkileri bulunmaktadır (Zastrow & Kirst-Ashman, 2006: 270-273). Güvenlik görevlilerinin göreve hazırlık sürecine ilişkin anlatılarında göreve çıkmadan önce helallik istendiği abdest alındığı ve namaz kılındığı sıkça yer almaktadır (Arabacı, 2018b). Tinsellik, müracaatçıların zorlu yaşam deneyimleri ve sorun çözme süreçlerinde önemli işlevler üstlenmektedir. Tinselliğin sosyal hizmet uygulaması boyunca göz ardı edilmemesi ve bu konuda farkındalığa sahip olunması uygulamanın etkinliği açısından önem taşımaktadır (Thompson, 2015: 65-70).

1.5.3. Grupla Çalışma Bağlamında Orduda Sosyal Hizmet Uygulaması

Toplumların karşılaştığı riskleri en aza indirmek, travmatik yaşam deneyimlerinin ardından dayanıklılığı arttırmak için sosyal hizmet uygulamasında grupla çalışma önemli bir yer tutmaktadır (Dominelli, 2012: 149). Engellilik, ruh sağlığı, çocuk, genç, yetişkinlik alanlarındaki sorunların yanı sıra toplumla çalışma kapsamında özellikle toplum eğitimi de grup çalışmalarından yararlanılabilir (Kongar, 1972: 102). Gruplarla sosyal hizmet uygulamasının ortaya çıkışı sosyal hizmetin gelişimiyle paralel bir seyir izlemiştir. Sosyal diyalog, rekreasyon, eğitim, görev, problem çözme, kendine yardım, sosyalleşme, terapi grupları gibi çok geniş yelpazede ele alınabilecek grup türleri bulunmaktadır (Zastrow, 2009: 76-81).

Orduda sosyal hizmet uygulamasında, askerlik yaşamının gereklilikleri, aile sistemi ile sivil bireyler arasındaki etkileşim, askeri birlik içerisindeki uyum ve silah arkadaşları arasındaki etkileşim son derece önemlidir (Wooten, 2015). Bu etkileşimde gaziler-aile üyeleri; gaziler-gaziler; emir komuta heyeti-gaziler; emir komuta heyeti-gazi aileleri arasındaki etkili iletişimin desteklenmesi gerekmektedir. Çünkü bireyler arasında iletişimi geliştirmek ve uzlaşmayı sağlamak sosyal hizmetin misyonları arasında yer almaktadır (Dominelli, 2012: 131).

Güvenlik görevlileri, gaziler, eşleri, çocukları, ebeveynleriyle ve sevdiklerinin etkilendiği sorunların belirlenmesi, sorunlara yönelik çözüm önerilerinin grup atmosferi içerisinde tartışılması ve benzeri amaçların gerçekleştirilmesi için odak grupları oluşturulabilir. Ortak sorunlarla karşılaşan bireylerin bir araya gelmesinde kendine yardım grupları, arzulanan davranış değişikliklerinin gerçekleştirilebilmesinde sosyalleşme grupları, birbirinden farklı niteliklere sahip üyelerin bir araya gelmesi ve farklılıklara ilişkin farkındalık oluşturulmasında karşılaşma grupları işlevseldir (Zastrow & Kirst-Ashman, 2006: 316-317).

Grupla çalışma bağlamında orduda sosyal hizmet uygulamasında konu odaklı ve durum odaklı grup çalışmaları gazi çocuklarıyla gerçekleştirilebilir (Jarolmen, 2013: 215). Gazi çocuklarıyla belirlenen temalarda konu odaklı bir grup çalışmaları ya da aynı travmatik olaya tanıklık etmiş gazilerle durum odaklı grup çalışmaları gerçekleştirilebilir. Çocuklarla gerçekleştirilen grup çalışmalarında çocukların deneyimleri hakkında konuşması ve çizimlerle bu deneyimleri paylaşması sağlanabilir (Webb & Zayas, 2019: 261). Örneğin okul temelli olarak gazi çocuklarıyla bir aylık süreçte çocukların ebeveynlerinin evde olmamasına yönelik duygularını tanımlaması ve etkin bir şekilde bu duygularla başetmesi amaçlanabilir (Johnson ve diğerleri, 2007: 34).

Grupla çalışma bağlamında orduda sosyal hizmet uygulaması gazi eşleriyle gerçekleştirilebilir. Gazi eşlerinden oluşturulan destek gruplarında müracaatçıların duygu ve düşüncelerini grup içerisinde ifade etmesi, ebeveynlik veya çalışan rollerinden kaynaklı sorumlulukların ne şekilde sürdürülebileceği gibi konularak tartışılarak müracaatçının güçlenmesi sağlanabilir (Sheafor & Horejsi, 2015: 482-483). Lojmanda yaşayan eşler belirli periyotlarla birbirlerinin evlerinde sohbet etmek amacıyla toplanabilmektedir. Bunun yanında lojmandaki sosyal tesisler içerisindeki çay bahçeleri, pastane vb. tesisler de bu toplantılar için mekânsal olarak kullanılabilir. Periyodik grup ziyaretlerinin yanında kutlama, taziye ve diğer özel günlerde eşlerin bir araya gelmesinin enformel destek grubu işlevi gördüğü söylenebilir.

1.5.4. Aileyle Çalışma Bağlamında Orduda Sosyal Hizmet Uygulaması

İnsan davranışlarının şekillenmesinde toplumsal etkileşim, önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda bireyden çok aileye odaklanılması gerektiğine vurgu yapılmaktadır (Kongar, 1972: 32). Bireyin yaşam deneyimlerinin aile üyeleri, aile üyelerinin yaşam deneyimlerinin birey üzerindeki etkileri aileyle gerçekleştirilecek sosyal hizmet uygulamasının önemini arttırmaktadır. Boşanma, sağlık sorunları, ölüm, duygusal veya davranışsal sorunlar, finansal sorunlar, madde bağımlılığı, suç ve daha birçok deneyim aile üyelerinin yaşantısını etkilemektedir. Aileyle

çalışma sırasında sosyal çalışmacıların eğitici, savunucu, vaka yöneticisi, arabulucu (Zastrow, 2009: 73-76) ve danışmanlık (Sheafor & Horejsi, 2015: 498-502) rolleri ön planda yer almaktadır. Aynı zamanda bu rollere uygun olarak sosyal çalışmacıların ailelerin gereksinimlerini etkin bir şekilde değerlendirecek bilgiye sahip olmaları gerekmektedir (CSWE, 2010: 9).

Güvenlik görevlisi ebeveyn evden ayrılmadan önce aileyle koruyucu önleyici çalışmalar gerçekleştirilerek, tek ebeveynli aile yaşantısında görev ve sorumlulukların ne şekilde sürdürüleceği, hangi hizmetlere gereksinim duyulacağı belirlenebilir (Sheafor & Horejsi, 2015: 498-502). Koruyucu önleyici hizmetler eve dönüş sonrası yaşantı öncesinde de gerçekleştirilmelidir (Meadows ve diğerleri, 2017). Güvenlik görevlisi aile üyelerine, görev sırasındaki deneyimlerine yönelik soruların ne şekilde sorulacağı, yöneltilen sorular sırasında sergilenecek tutum ve davranışlar konularında aile üleriyle eve dönüşün hemen öncesinde koruyucu önleyici çalışmalar gerçekleştirilebilir (Sheafor & Horejsi, 2015: 498-502). Yine koruyucu önleyici hizmetler kapsamında ev ziyaretleri gerçekleştirilerek müracaatçının yaşam koşulları hakkında da daha kapsamlı bilgiye ulaşılabilir (Kadushin & Kadushin, 2013: 117-151).

Aileyle çalışma bağlamında orduda sosyal hizmet uygulaması çevrimiçi olarak da gerçekleştirilebilmektedir. Müracaatçıların yeterli zamanlarının olmadığı ya da hizmetlerin ekonomik bir biçimde verilebilmesini sağlamak adına sosyal hizmet uygulamalarında çevrimiçi görüşmelerden yararlanılabilir (Jarolmen, 2013: 146-147). Bunun yanında aile üyesinin görev nedeniyle evden uzakta olduğu dönemlerde güvenlik görevlisinin sosyal hizmet görüşmesine çevrimiçi olarak dahil olması sağlanabilir (Webb & Zayas, 2019: 103).

Aileyle çalışma bağlamında orduda sosyal hizmet uygulamasında, sosyal çalışmacıların savunuculuk rolü büyük önem taşımaktadır. Sosyal çalışmacılar, ötekileştirilmiş, dışlanmış ve baskıya uğramış müracaatçı gruplarının seslerini duyurabilmek için savunuculuk rolünü üstlenmektedir (Dominelli, 2012: 217). Savunuculuk, sosyal çalışmacıların en önemli rollerinden biri olarak kabul

edilmektedir. Savunuculuk, müracaatçıların yararına yönelik hareket etmeyi ve taleplerde bulunmayı gerektirmektedir (Zastrow & Kirst-Ashman, 2006: 64). Savunuculuk nihai olarak müracaatçının kendi haklarını yine kendisinin savunmasını amaçlamaktadır (Sheafor & Horejsi, 2015: 46). Gazi ailelerinin sorun ve gereksinimlerini dile getirebilecekleri resmi ve resmi olmayan iletişim yolları hakkında bilgilendirilerek kendileri için savunuculuk yapabilmelerinin sağlanması, orduda sosyal hizmet müracaatçı grubunu etkileyebilecek mahkeme kararları ve yasal düzenlemeler hakkında politika yapıcılara geri bildirimlerde bulunulması, orduda sosyal hizmet alanında hizmet veren kurum ve kuruluşlarla işbirliği halinde olunması, aileyle çalışma bağlamında gerçekleştirilen savunuculuk faaliyetlerine örnek verilebilir (NASW, 2012: 35-37).

Köklü ve güçlü bir kurumsal yapıda savunuculuk yapmak esasında sosyal çalışmacılar için hiç de kolay değildir (Zastrow & Kirst-Ashman, 2006: 64). Ife (2008: 212), sosyal çalışmacıların sosyal adaletsizliğe karşı başkaldırısının, birçok profesyonelin seslerini yükseltmediği konuları gündeme taşımalarının, mesleki kariyerlerini olumsuz yönde etkileyebileceğini ve baskın grubun sosyal çalışmacıları hedef almasına yol açabileceğini belirtmektedir. Tüm bu riskler, insan hakları örgütleri ile sosyal hizmet meslek örgütlerinin, sosyal çalışmacılara ilişkin sorumluluklarını bir kat daha arttırmaktadır. Sosyal çalışmacıların, aktif görevde olan güvenlik görevlileri ve aile üyelerinin savunuculuk etkinlikleri içerisinde yer almasının güçlüklerinin farkında olması gerekmektedir (NASW, 2012: 35-37). Çünkü bu etkinliklerde yer almak, kariyer için risk oluşturabilir.

Aile üyesinin şehit olmasının ardından geride kalan aile üyeleri, kayıp ve yas süreciyle başetmek durumunda kalmaktadır. Genç yaşta hayatını kaybeden bireyin önündeki uzun yılları yaşayamadan dünyadan ayrıldığı ve ölüme hazırlıksız yakalandığı düşüncesi geride kalan sevdiklerin bu travmatik yaşam deneyimiyle başetmesini güçleştirmektedir. Sosyal çalışmacılar, ölüm ve yas konularında eğitim ve sağlık kuruluşlarında danışman ve kolaylaştırıcı roller üstlenmektedir (Zastrow & Kirst-Ashman, 2006: 564-568).

Sosyal çalışmacılar, güvenlik görevlisinin şehit olduğu veya yaralandığı bilgisinin aile üyelerine ilk defa verilmesinde diğer profesyonellerle beraber görevlendirilebilmektedir. Bu tür durumlarda aile üyelerinin haberi almasının ardından vereceği olası tepkiler, haberin ne şekilde açıklanacağı, hangi detaylara değinileceği gibi konularda sosyal çalışmacıların ön hazırlık yapması gerekmektedir. Olumsuz haber, açık bir biçimde, haberin özünü değiştirecek yumuşatıcı ifadeler kullanılmadan verilmelidir. İmkanlar dahilinde haber verilecek müracaatçıların yanlarında diğer sevdiklerinin olması sağlanmalıdır (Kadushin & Kadushin, 2013: 210-214).

1.5.5. Toplumla Çalışma Bağlamında Orduda Sosyal Hizmet Uygulaması

Toplumla sosyal hizmet uygulamasının üzerinde uzlaşılan tek bir tanım olmamakla beraber sosyal planlama, yerel kalkınma, sosyal aksiyon, makro çalışma gibi kavramlar zaman zaman birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. İnsan hakları, eğitim, sağlık, barınma, istihdam, boş zaman değerlendirme, farklı nüfus gruplarına yönelik hizmet geliştirme gibi konularda toplumla çalışma gerçekleştirmektedir (Zastrow, 2009: 87-89). Toplumla çalışma kapsamında en sık telaffuz edilen modeller arasında yerel kalkınma, toplumsal planlama ve sosyal aksiyon yer almaktadır. Yerel kalkınma topluluk üyelerinin kendilerine yardımını ve geliştirmesini; toplumsal planlama sorunların çözümü için alandaki uzmanlardan destek alınmasını ve sosyal aksiyon ise güç dengelerinin yeniden belirlenerek değişimin başlatılmasını amaçlamaktadır (Zastrow & Kirst-Ashman, 2006: 33).

Toplumla çalışmanın önemli bir boyutunu toplum kalkınması oluşturmaktadır. Toplum kalkınmasında topluluğun güçlü ve zayıf yanlarının ortaya konması, mevcut sorunlar için stratejiler belirlenmesi, topluluk içinden yerel liderlerin çıkarılması, topluluk içindeki güç ve ilişkiler örüntülerinin belirlenmesi ve işbirliği halinde olunacak diğer toplulukların belirlenmesi gibi konular ön planda yer almaktadır. Toplum kalkınması değişimi ve gelişimi yönetmeye, işbirliğini

sağlamaya, yerel liderliğin inşasına, dayanıklılığın ve esnekliğin artırılmasına imkan vermektedir (Dominelli, 2012: 153-168).

Toplumla çalışmanın bir diğer önemli boyutunu sosyal aksiyon oluşturmaktadır. Sosyal aksiyon, kısa sürede önemli sonuçlar almayı hedeflerken bu sonuçlara ulaşmada ikna, baskı, propaganda araçlarından yararlanmaktadır. Başarıya ulaşmak için toplumun desteğiyle sosyal çevrede önemli değişimler amaçlanmaktadır (Kongar, 1972: 136-139). Kurum politikalarında değişimin yaratılması ve adil olmayan uygulamalara son verilmesi için protesto ve boykottan da bir yöntem olarak yararlanılabilir. Buna karşın genellikle bir kurumun mensubu olarak çalışmaları ve kariyerlerine vereceği olası zararlar nedeniyle sosyal aksiyonun genellikle sosyal çalışmacılar tarafından tercih edilmediği söylenebilir (Zastrow & Kirst-Ashman, 2006: 36-38). Bunun yanında Kongar (1972: 141) Türkiye özelinde sosyal hizmet uygulamalarında sosyal aksiyondan yararlanmanın güçlüklerini şu şekilde özetlemektedir:

“...üniter bir devlet yapısına sahip, demokratik ilkeleri henüz tam anlamıyla benimsemiş olduğu iddia edilmesi biraz zor olan, ekonomik kalkınmasını tamamlayamamış, kişisel hak ve özgürlüklerinin garantilerinin uzun bir geçmişe dayanmadığı, devletin genellikle mevcut sosyal ve ekonomik düzenin bekçisi sayıldığı bir ülkede, sosyal eylemin bir teknik olarak uygulanmasını yaratacağı güçlükler ortadadır.”

Toplumla çalışma bağlamında orduda sosyal hizmet uygulaması, hak temelli bir düzlemde yürütülmelidir. Sosyal hizmet, insan gereksinimlerini insan hakları çerçevesinde ortaya koymayı gerektirmektedir. Hak temelli sosyal hizmet uygulaması, sosyal çalışmacıların profesyonel yaşamlarında ihtiyaç sözcüğünden ziyade hak sözcüğünün ön plana çıkarması anlamına gelmektedir (Ife, 2008: 89-92). Bu anlamda karanlık bölgelerde kalan hak ihlallerinin, sosyal hizmet araştırmalarıyla açığa çıkarılması insan haklarının tam manasıyla hayata geçirilebilmesine katkı sağlamaktadır (Dominelli, 2012: 221). Elbette sosyal çalışmacıların mesleki yaşantılarında sayısız hak ihlallerine tanıklık etmeleri, belirli bir sürenin ardından hak talebine isteksiz bir şekilde yaklaşmaları gibi bir riske sebep olabilir. Bu kapsamda sosyal çalışmacıların, hak ihlallerine karşı

öfkelenmekten hiçbir zaman vazgeçmeyerek hak talebinin mesleki değerlerin odağında olduğunun bilinci içerisinde profesyonel yaşantılarını sürdürmeleri gerekmektedir (Ife, 2008: 162).

Toplumla çalışma bağlamında orduda sosyal hizmet uygulamasında, sosyal çalışmacıların savunuculuk ve eğitici rolleri ön planda yer almaktadır (Wooten, 2015). Bu roller yerine getirilirken gaziler ve aile üyelerine sunulan hizmetler, bu hizmetlere erişim, hizmet sunumunda yetkili olan kurum ve kuruluşlar, sivil toplum örgütlerinin işlevleri-rolleri, kurumlar arasındaki iletişim örüntüleri, bürokratik yapı ve mevzuat (askeri yönergeler, talimatlar ve devamlı emirler dahil) hakkında sosyal çalışmacıların bilgi sahibi olması gerekmektedir (NASW, 2012: 12-19).

Toplumla çalışma bağlamında orduda sosyal hizmet uygulamasında sosyal hizmetin savunuculuk rolü büyük önem taşımaktadır. Çünkü sosyal çalışmacılar, toplulukların hak ve menfaatlerini korumaktan sorumludur (Dominelli, 2012: 172-173). Savunuculuk, baskının yoğun olduğu koşullarda sorulması dahi cesaret edilemeyen soruların gücü elinde bulunduran gruba yöneltilmesini gerekli kılmaktadır (Ife, 2008: 40). Eğitici rolü, müracaatçıların hak ve yükümlülükleri, başvuru yapılacak makamlar, kurumların işleyişleri, kurumlar arası ilişkiler ve prosedürler hakkında müracaatçıların bilgilendirilmesini gerekli kılmaktadır (Kadushin & Kadushin, 2013: 337-347).

20. yüzyılın başlarında meydana gelen nükleer kazanın ardından Chalk Nehrinde oluşan atıkların temizlenmesi için 500'ün üzerinde güvenlik görevlisi Kanada Hava Kuvvetleri tarafından görevlendirilmiştir. Temizlik emrini yerine getiren güvenlik görevlilerinin büyük bölümü, yaşantılarının ilerleyen dönemlerinde kansere yakalanmıştır (Dominelli, 2012: 149). Yine bir başka örnek, sözleşmeli olarak çalışan güvenlik görevlileri için verilebilir. Toplumsal cinsiyet rolleri, erkeklerden güçlü, sportif, korkusuz olmalarını ve duygularını açığa çıkarmamalarını beklemektedir. Yine, toplumsal olarak, erkeklerin mesleklerinde başarılı olmaları ve kariyer basamaklarında yükselmesi arzulanmaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerine bağlı beklentiler erkekler üzerinde önemli baskı

unsuru halini alabilmektedir (Zastrow & Kirst-Ashman, 2006: 327-332). Oysa sözleşmeli olarak görev yapan güvenlik görevlileri, sözleşmelerinin bir sonraki dönemde yenilenip yenilenmeyeceğine ilişkin yoğun kaygı duymakta (Martinez Borrego, 2019: 521) ve toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı baskıya maruz kalmaktadır. Gerek tazminat talebi reddedilen gaziler gerek sözleşmeli olarak çalışan güvenlik görevlileri için sosyal hizmetin savunuculuk rolü daha büyük anlam ifade etmektedir.

Toplumla çalışma bağlamında orduda sosyal hizmet uygulamasında toplumun diğer üyeleriyle çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Orduda sosyal hizmet müracaatçı grubu dışında kalan bireylerin katıldığı bir araştırmada, katılımcıların %90'ının gündelik yaşamda bir gazi ile karşılaştıklarında 'hizmetleriniz için teşekkür ederim' ifadesini kullandığı bulunmuştur. Ancak gazilerin %49'u kalıplaşmış cümlelerle kendilerine teşekkür edilmesinden rahatsızlık duyduğunu belirtmiştir. Bu nedenle sivil bireylere, gazilerle karşılaştıkları zaman gazilerin görev yaptıkları yerlere ve deneyimlerine ilişkin sorular yöneltmesi, takdirlerini bireyselleştirilmiş sözcüklerle ifade etmeleri, yani gazilere biricik oldukları hissettirmeleri önerilmektedir (Cohen Veterans Network, 2019).

1.6. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırma, terörle mücadelede aktif olarak yer almış gazilerin, görev öncesi, sırası ve eve dönüş sonrasındaki yaşam deneyimlerini anlamayı, sorunlarını ve gereksinimlerini ortaya koymayı ve katılımcıların düşünceleri çerçevesinde çözüm önerileri geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Araştırmada aşağıda sıralanan sorulara cevap aranacaktır:

- Terör gazilerinin ve aile üyelerinin görev öncesindeki yaşam deneyimleri, sorunları ve gereksinimleri nelerdir?
- Terör gazilerinin ve aile üyelerinin görev sırasındaki yaşam deneyimleri, sorunları ve gereksinimleri nelerdir?

- Terör gazilerinin ve aile üyelerinin eve dönüş sonrası yaşam deneyimleri, sorunları ve gereksinimleri nelerdir?
- Terör gazilerine ve aile üyelerine görev öncesi, sırası ve eve dönüş sonrası sorunları ve gereksinimlerine yönelik katılımcıların düşünceleri çerçevesinde ne tür hizmetler sunulmalıdır?

1.7. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Çalışmanın terör gazilerinin ve aile üyelerinin görev öncesi, sırası ve eve dönüş sonrasındaki yaşam deneyimlerini, sorunlarını ve gereksinimlerini ortaya koymasının yanı sıra terör gazilerinin ve aile üyelerinin iyilik hallerini arttırmaya yönelik çözüm önerileri sunması çalışmanın güçlü yönlerini oluşturmaktadır. Türkiye’de orduda sosyal hizmet alanındaki akademik çalışmaların son derece sınırlı olması, bu çalışmanın önemini arttırmaktadır.

Türkiye’de orduda sosyal hizmet alanındaki ilk doktora tezi olma iddiasındaki bu çalışmanın alanyazına önemli katkılar sağlayacağına, sosyal hizmetin evrensel ilkeleriyle yerel bilgiyi buluşturacağına, ilgili kurum ve kuruluşların ulusal politika ve stratejilerini belirlemesine ve orduda sosyal hizmet müracaatçı gruplarına yönelik geliştirilecek sosyal politikaların şekillendirilmesine katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

Bunun yanında bu çalışmanın, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı gibi kamu kurum ve kuruluşlarında; TSK Mehmetçik Vakfı, TSK Dayanışma Vakfı, TSK Elele Vakfı gibi sivil toplum örgütlerinde ve Ordu Yardımlaşma Kurumunda görev yapan başta sosyal çalışmacılar olmak üzere diğer tüm profesyonellere rehberlik edeceğine, orduda sosyal hizmet alanında çalışmalar yürüten sosyal çalışmacılara ve diğer profesyonellere bilgi sağlayarak rehberlik edeceğine inanılmaktadır.

1.8. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu araŐtirmanın sınırlılıkları, iki temel başlık altında incelenebilir. Bu sınırlılıklar, görüşme ortamı ve iletiŐimle ilişkilidir.

AraŐtirmanın veri toplama aşaması Dünya ve Türkiye genelinde koronavirüs salgınının olduğu dönemde gerçekleştirilmiştir. Salgın koşullarının yol açtığı riskleri asgari düzeye indirmek amacıyla derinlemesine görüşmeler için evin bahçesi, park, çay bahçesi, sahil gibi açık alanlar tercih edilmiştir. Görüşmeler esnasında katılımcıların yaşam alanlarının gözlemlenememesi araŐtirmanın birinci sınırlılığını oluşturmaktadır.

Salgın koşullarına bağlı alınan tedbirler doğrultusunda araştırmacı ve katılımcı görüşmeyi cerrahi maske takılı olarak gerçekleştirmiştir. Beden dili, etkili iletişimin önemli bir unsuru konumundadır. Maske nedeniyle görüşme sırasında araştırmacının ve katılımcının beden dili kullanımının sınırlanması, tarafların birbirlerinin jest ve mimiklerini görüşme esnasında gzlemleyememesi araŐtirmanın ikinci sınırlılığını oluşturmaktadır.

2. BÖLÜM: YÖNTEM

2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırmada terör gazilerinin ve aile üyelerinin görev öncesi, sırası ve eve dönüş sonrası sorunlarını ve gereksinimlerini derinlemesine ortaya koymak amacıyla nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, araştırmacıyı dünyanın merkezine konumlandıran, dünyayı daha görünür ve anlaşılır kılmak amacıyla yorumlayıcı ve somut uygulamalardan oluşan bir etkinlik olarak tanımlanmaktadır. Nitel araştırmada, araştırmacının evrene yönelik yorumlayıcı ve doğal yaklaşımı, görüşme, alan notları, fotoğraf, video kayıt gibi tekniklerle dünyayı temsili bir diziye dönüştürülmektedir (Denzin & Lincoln, 2011: 3).

Nitel araştırma esasında sosyal yaşamı anlamaya yönelik oldukça farklı yaklaşımları bünyesinde barındırmaktadır (Saldana ve diğerleri, 2011: 3-4). Rengarenk iplerden dokunmuş bir kumaşa benzediğinden nitel araştırmayı sade ve basit bir şekilde tanımlamak olanaklı görünmemektedir. Nitel araştırmaların içerisinde birbirinden farklı yaklaşımlar olmasına karşın bu yaklaşımların ortak yönleri de bulunmaktadır. Araştırmacının başrolde yer alması, verilerin katılımcıların deneyimledikleri ortamdan toplanması, veri toplama sırasında birden çok yöntem veya veri kaynağından yararlanılması, araştırmanın katılımcıların yorumlarıyla şekillenmesi, araştırmanın tümevarımsal ve dinamik bir şekilde ilerlemesi ve konuya yönelik bütüncül bir anlayış geliştirmesi nitel araştırmanın ortak özellikleri arasında yer almaktadır (Creswell, 2012: 42-47).

Nitel araştırma yönteminin tarihsel süreçte ortaya çıkışı ve gelişimi, yorumsamacı paradigmaya dayanmaktadır. Yorumsamacı paradigmanın doğuşunu Yunan ve Roma felsefesine kadar eskiye götürmek mümkün olmakla beraber sosyal bilimlerde yorumsamacı paradigmanın Kant ile ortaya çıktığı Dilthey, Weber ve Husserl gibi isimler tarafında daha ileriye götürüldüğü kabul edilmektedir. Yorumsamacı paradigma, araştırmacının, katılımcıların kendilerini, başkalarını, olguları ve davranışları nasıl yorumladıklarını anlama sorumluluğu taşıdığını

belirtmektedir. Bu nedenle, araştırma sırasında insanlarla etkileşime geçilerek insanların dünyaya ilişkin algılarının yorumlanması amaçlanmaktadır (Glesne, 2011: 5-15).

Nitel araştırma, bir sorun ya da konuyu keşfetmek, karmaşık bir konuya ilişkin detaylı bir anlayış geliştirmek, kırılan grupların seslerini duyurmak veya katılımcıların bir konuyu hangi bağlamda değerlendirdiği anlaşılacak istendiği zamanlarda kullanılabilir (Creswell, 2012: 47-49). Öte yandan belli bir olguya ilişkin deneyimin bıraktığı izleri irdelemeye olanak sağladığı için nitel araştırma sosyal hizmetin doğasına son derece uygundur (Krysik & Finn, 2010: 99). Terör gazilerinin ve aile üyelerinin sorunlarını keşfetmeye, gereksinimlerine yönelik kapsamlı bir anlayış geliştirmeye ve sosyal hizmet müracaatçı grupları arasında yer alan terör gazileri ve aile üyelerinin seslerini daha yüksek bir şekilde duyurmaya olanak sağladığı için bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Terör gazilerinin ve aile üyelerinin yaşam deneyimlerini anlamaya ve derinlemesine kavramaya imkan vermesi nedeniyle bu araştırmada nitel araştırma desenlerinden fenomenolojik yaklaşım tercih edilmiştir. Fenomenolojik yaklaşım, bireylerin bir fenomen ya da kavramla ilişkili yaşam deneyimlerinin ortak anlamına odaklanmaktadır. Fenomenolojik yaklaşımda “deneyimin özüne” odaklanılırken söz konusu fenomeni deneyimlemiş bireylerden veriler öncelikli olarak görüşmeler yoluyla toplanmaktadır (Creswell, 2012: 76-105). Yaşam deneyimlerinin özüne ulaşabilme ve bu deneyimlere atfedilen anlamı ortaya koyma amacı, bu araştırmada fenomenolojik yaklaşımın tercih edilmesinde etkili olmuştur.

Araştırma öznelerini aile üyelerinin oluşturması neden durum çalışmasının kullanılmadığı sorusunu akıllara getirebilir. Bu araştırmada durum her bir aile üyesinin deneyimlerine odaklanılmış, veri toplama tekniği olarak yalnızca derinlemesine görüşmeden yararlanılmış ve her bir araştırma öznesinin bakış açılarına doğrudan yer verilmiştir. Araştırmanın bu özellikleriyle durum

çalışmasından ayrılması sebebiyle bu araştırmada fenomenolojik yaklaşımdan yararlanılmıştır.

Nitel araştırmalarda olgu hakkında gerekli anlayışın kazanılmasını, değişik bakış açılarının fark edilebilmesini ve araştırmacının zamanı etkili kullanabilmesini sağlayacak veri toplama tekniğinin seçilmesi önerilmektedir (Glesne, 2011). Bu nedenle, bu araştırmada veri toplama tekniği olarak derinlemesine görüşme kullanılmıştır. Görüşmede katılımcıların bakış açılarının kavranması amaçlanmaktadır. Görüşme ile katılımcıların deneyimleri, düşünceleri, beklentileri, algıları ve endişelerine yönelik bir anlayış geliştirilebilir. Öte yandan katılımcıdan edinilecek bilgilerin niteliği görüşmecinin becerileriyle yakından ilişkilidir (Patton, 2014: 421-422).

Görüşme içerisinde araştırmacının ve katılımcının olduğu en az iki kişi arasındaki etkileşimi ifade etmektedir. Görüşmeye başlanmasıyla beraber nitel araştırmacı, araştırmanın amaçları doğrultusunda hazırladığı soruları katılımcıya yöneltmekte ve görüşme boyunca soruları yeniden biçimlendirebilmektedir. Görüşme araştırmacının katılımcıların görüşleri, tutumları, düşünceleri ve algıları hakkında fikir edinmesine ve çok boyutlu açıklamalar geliştirmesine imkan sağlamaktadır (Glesne, 2011).

Görüşme kendi içerisinde yapılandırılmış, yarı-yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşme olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Bu çalışmada yarı-yapılandırılmış görüşme kullanılmıştır. Yarı-yapılandırılmış görüşmeler, soruların yeniden düzenlenebilmesine, soruların esnek bir şekilde yöneltilebilmesine, kullanılan dilin seviyesinin ayarlanabilmesine ve sorularla ilgili açıklama yapılabilmesine olanak sağlamaktadır (Lune & Berg, 2017: 67-70). Tüm bu nedenler bu araştırma için yarı yapılandırılmış görüşmenin tercih edilmesinde etkili olmuştur.

2.2. ARAŞTIRMANIN ÖZNELERİ

Bu araştırmada öznelerin seçiminde amaçlı örneklem kullanılmıştır. Amaçlı örneklem, araştırmacının problemine ve araştırmacının odağındaki fenomene uygun bilgiler vereceği düşünülen katılımcıların seçimini ifade etmektedir (Creswell, 2012: 154-157). Patton (2014: 45-47), amaçlı örnekleme, araştırmacının amaçlarını gerçekleştirmek için zengin bilgiye sahip olduğu değerlendirilen katılımcıların seçimi olarak tanımlamaktadır. Amaçlı örneklem, gücünü derinlemesine anlayışa yaptığı vurgudan almaktadır. Amaçlı örnekleme araştırmacı, bilgileri veya deneyimleri kullanarak araştırmacının öznelerini seçmektedir (Lune & Berg, 2017: 38-39).

Bu araştırmacının öznelerini, terörle mücadelede aktif olarak yer almış ve eve dönüş yapmış farklı görev sürelerine sahip terör gazileri ve aile üyeleri oluşturmaktadır. Terör gazisi araştırma öznelerinin seçiminde askerlik yaşantısı sırasında terörle mücadelede etkin bir şekilde yer alma ve eve dönüş yapma kriterleri bulunmaktadır. Aile üyesi olarak eşler, yetişkin çocuklar ve diğer çocuklar araştırmaya dahil edilmiştir.

Gelişim dönemlerine ait duygusal, zihinsel, ruhsal, sosyal, ve dil gelişimi özellikleri dikkate alındığında yöneltilen soruların anlaşılmasında 12 yaşını doldurmamış çocukların güçlük yaşayabileceği değerlendirilmektedir. 12 yaşın altındaki çocukların kendilerini sözel olarak ifade etmeleri diğer yaş gruplarına göre nispeten sınırlıdır. Bu durum derinlemesine görüşme yerine oyun ve resim tekniği gibi gelişim dönemlerine uygun yöntemlerin tercih edilmesini gerekli kılmaktadır. Bilişsel geçişler, soyut kavramlarla düşünme yeteneği ve gelişim dönem özellikleri dikkate alınarak 12 yaşını doldurmamış terör gazisi çocukları, araştırma özneleri seçim kriterlerinin dışında bırakılmıştır.

Doyum noktasına ulaşıldığına kanaat getirilmesinin ardından veri toplama süreci tamamlanmış ve bu süreçte 10 terör gazisi ve aile üyeleriyle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı askeri öğrencilik dönemiyle birlikte

eski bir asker olup askeri eğitim süreciyle birlikte 14 yıllık askerlik deneyimi bulunan eski bir askerdir. Araştırmacının araştırma alanına girmesini kolaylaştıran üçüncü kişiler, anahtar kişi olarak tanımlanmaktadır (Glesne, 2011). Araştırmacı, araştırmanın öznelerine ulaşabilmek amacıyla halihazırda orduda görev yapan ve terörle mücadelede yer alan 16 'devre arkadaşıyla' iletişime geçmiştir. Araştırmacının iletişime geçtiği devre arkadaşları, anahtar kişi rolü üstlenerek, araştırmacının öznelere erişimini kolaylaştırmıştır. Anahtar kişilerden geçmişte terörle mücadelede etkin olarak görev yapmış ve sonrasında emeklilik, istifa, maluliyet vb. sebeplerle eve dönüş yapmış terör gazileri ve aile üyeleriyle görüşmeler gerçekleştirilmek istendiği, bu kriterlere uygun olan terör gazilerinin araştırma hakkında bilgilendirilmesi istenmiştir. Bu bilgilendirme sırasında anahtar kişiler, katılımcı adaylarının araştırmaya dahil olma motivasyonlarını arttırmak amacıyla araştırmacının basın yayın organlarına yansıyan bilimsel çalışmalarının internet bağlantılarını özne adaylarıyla paylaşmıştır. Araştırmaya katılmaya gönüllü 18 terör gazisinin iletişim bilgileri, anahtar kişiler vasıtasıyla araştırmacıyla paylaşılmıştır. İletişim bilgileri paylaşılan terör gazileri, telefonla aranarak araştırma hakkında kapsamlı bir şekilde bilgilendirilmiştir.

Bilgilendirme sırasında dört terör gazisi, kamu görevlisi olduklarını/olmayı planladıklarını ve araştırmaya katılmaları nedeniyle zarar görebilecekleri endişesiyle araştırmaya katılmak istemediklerini belirtmiştir. İki terör gazisi kendilerinin araştırmaya katılabileceğini ancak eş ve çocuklarıyla görüşülmesini istemediklerini ifade etmiştir. İki terör gazisi ise aile üyeleriyle görüştüktan sonra haber vereceğini belirtmiş olmasına rağmen araştırmacıya telefonla geri dönüş yapmamıştır. Bunun yanında söz konusu iki terör gazisi araştırmacının telefon aramalarını yanıtsız bırakmıştır.

Sonuç olarak araştırmaya katılmaya gönüllü 10 terör gazisi, 10 eş ve altı farklı aileden² 10 çocuk olmak üzere toplam 30 özne ile yüz yüze derinlemesine

---

² Araştırmaya katılan her bir ailenin çocuğu/çocukları bulunmasına karşın 12 yaş ve üzerindeki çocuklar 1,2,6,7,8,9 numaralı ailelerde bulunmaktadır. Bu doğrultuda altı farklı aileden 10 çocuk özne araştırmaya dahil edilmiştir.

görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Her bir aileyle yapılan derinlemesine görüşmelerin ortalama süresi 83 dakika 49 saniyedir.

2.3. ARAŞTIRMAYA KATILAN TERÖR GAZİLERİNİN VE AİLE ÜYELERİNİN SOSYO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Aile 1

Terör Gazisi1: 51 yaşındadır. Ön lisans mezunudur. 28 yıllık evli olup 16 yaşında bir oğlu vardır. Orduda 29 yıl çalışmış olup meslek yaşantısının 19 yılı terörle mücadelede geçmiştir. Terörle mücadelede Bingöl, Diyarbakır, Hakkâri, Şırnak ve Tunceli illerinde görev yapmıştır. Emekli olarak ordudan ayrılmıştır. Sivil yaşantısında boş zamanlarında çocuğuyla tenis oynamakta balık tutmaktadır. Emeklilik sonrasında farklı bir işte çalışmayı düşünmemektedir.

Eş1: 53 yaşındadır. Lise mezunudur. Hemşire emeklisidir. Eşinin görev yaptığı tüm yerleşim birimlerinde kendisi de yaşamıştır. Eşinin evde olmadığı esnada çocuğuyla bulunduğu lojmanın apartmanına roketatarlı saldırı düzenlenmiştir. Çocuğunun üniversite sınav sonucuna göre daha geniş olanaklara sahip bir şehre taşınmayı arzulamaktadır.

Çocuk1: 16 yaşında erkek çocuğudur. Liseye devam ederken yoğun bir şekilde üniversite sınavlarına hazırlanmaktadır. Şırnak'ta güvenlik gerekçesiyle 1.sınıfa başlatılmamış, okuma-yazmayı annesinden öğrenmiştir. Tayinler nedeniyle 10'un üzerinde öğretmen değiştirdiğini belirtmiştir. Babasıyla tenis oynamayı çok sevmektedir.

Aile 2

Terör Gazisi2: 40 yaşındadır. Lise mezunudur. 17 yıllık evli olup üç çocuğu vardır. Orduda 16 yıl görev yapmış ve meslek yaşantısının 10 yılını aktif olarak terörle mücadelede geçirmiştir. Terörle mücadele sırasında Şırnak, Diyarbakır,

Bingöl ve Tunceli illerinde görev yapmıştır. Emekli olmuş ve ordudan ayrılmıştır. Sivil yaşantısında hayvancılıkla uğraşmaktadır.

Eş2: 37 yaşındadır. Lise mezunudur. Memur olarak çalışmaya devam etmektedir. Eşinin görevleri nedeniyle toplamda beş yıl eşinden ayrı yaşamıştır. Eşinin uzun süreli göreve gittiği dönemlerde memleketinde anne ve babasıyla yaşamıştır.

Çocuk2-1: 12 yaşında kız çocuğudur. Altıncı sınıftadır. En çok Matematik dersini sevmektedir. En az sevdiği ders ise İngilizcedir. Boş zamanlarında arkadaşlarıyla parkta vakit geçirmektedir.

Çocuk2-2: 16 yaşında kız çocuğudur. Lise ikinci sınıfta eğitim görmektedir. Babasının mesleği nedeniyle şu ana kadar dört defa okul değiştirmek zorunda kalmıştır. Boş zamanlarında alışveriş merkezine gitmekten ve spor yapmaktan hoşlanmaktadır.

Aile 3

Terör Gazisi3: 39 yaşındadır. Yüksek lisans mezunudur. Orduda 18 yıl görev yapmış ve meslek yaşantısının sekiz yılını aktif olarak terörle mücadelede geçirmiştir. Terörle mücadelede Şırnak, Diyarbakır ve Adıyaman illerinde görev yapmıştır. Altı yıllık evlidir. Dokuz aylık ve iki buçuk yaşında iki çocuğu vardır. Görev sırasında yaralanmaya bağlı olarak emekli olmuş ve ordudan ayrılmıştır.

Eş3: 31 yaşındır. Lisans mezunudur. Altı yıldır sınıf öğretmeni olarak çalışmaktadır. Eşinin görevleri nedeniyle eşinden yedi ay ayrı yaşamıştır.

Aile 4

Terör Gazisi4: 33 yaşındadır. Ön lisans mezunudur. Orduda altı yıl görev yapmış ve meslek yaşantısının üç yılını aktif olarak terörle mücadelede geçirmiştir. Terörle mücadelede Diyarbakır ilinde görev yapmıştır. Dokuz yıllık evlidir. Üç, beş ve yedi yaşlarında üç çocuğu vardır. Boş zamanlarında çocuklarıyla zaman geçirmekte ve ev işleriyle ilgilenmektedir. Görev sırasında yaralanmaya bağlı olarak emekli olmuş ve ordudan ayrılmıştır. Şu anda bir üniversitede memur olarak çalışmaktadır.

Eş4: 29 yaşındadır. Ön lisans mezunudur. Eşinin görev yaptığı tüm illerde kendisi de yaşamıştır. Ev kadınıdır.

Aile 5

Terör Gazisi5: 36 yaşındadır. Lise mezunudur. Orduda sekiz buçuk yıl görev yapmış ve meslek yaşantısının altı yılını aktif olarak terörle mücadelede geçirmiştir. Terörle mücadelede Bingöl, Şırnak ve Mardin illerinde görev yapmıştır. 12 yıllık evlidir. 7 ve 10 yaşlarında iki çocuğu vardır. İstifa ederek ordudan ayrılmıştır. Şu anda infaz koruma memuru olarak çalışmaktadır.

Eş5: 35 yaşındadır. İlkokul mezunudur. Eşinin görev yaptığı tüm illerde kendisi de yaşamıştır. Ev kadınıdır.

Aile 6

Terör Gazisi6: 50 yaşındadır. Ön lisans mezunudur. Orduda 29 yıl görev yapmış ve meslek yaşantısının 16 yılını aktif olarak terörle mücadelede geçirmiştir. Terörle mücadelede Batman, Siirt, Şanlıurfa ve Hakkâri illerinde görev yapmıştır. 26 yıllık evlidir. İki çocuğu vardır. Emekli olarak ordudan ayrılmıştır. Boş zamanlarında tarımla ilgilenmektedir.

Eş6: 46 yaşındadır. Lise mezunudur. Eşinin görev yaptığı tüm illerde kendisi de yaşamıştır. Ev kadınıdır.

Yetişkin Çocuk6-1: 25 yaşında yetişkin kız çocuğudur. Üniversite mezunudur. Babasının mesleği nedeniyle şu ana kadar altı defa okul değiştirmek zorunda kalmıştır. Asker olmayı planlamaktadır. Boş zamanlarında spor yapmaktan hoşlanmaktadır.

Yetişkin Çocuk6-2: 20 yaşında yetişkin kız çocuğudur. Üniversite ikinci sınıfta eğitim görmektedir. Babasının mesleği nedeniyle şu ana kadar beş defa okul değiştirmek zorunda kalmıştır. Boş zamanlarında arkadaşlarıyla vakit geçirmekten hoşlanmaktadır.

Aile 7

Terör Gazisi7: 42 yaşındadır. Lise mezunudur. Orduda 15 yıl görev yapmış ve meslek yaşantısının 10 yılını aktif olarak terörle mücadelede geçirmiştir. Terörle mücadelede Hakkâri, Şırnak ve Muş illerinde görev yapmıştır. 13 yıllık evlidir. 12 yaşında bir çocuğu vardır. İstifa ederek ordudan ayrılmıştır. Şu anda bir üniversitede memur olarak çalışmaktadır.

Eş7: 40 yaşındadır. Lisans mezunudur. Eşinin görevleri nedeniyle dört yıl süreyle eşinden ayrı yaşamıştır. Ev kadınıdır.

Çocuk7: 12 yaşında erkek çocuğudur. Altıncı sınıfa gitmektedir. Babasının görevleri nedeniyle dört yıl süreyle annesiyle birlikte memleketinde babasından ayrı yaşamıştır. Büyüdüğünde arkeolog olmak istemektedir. Boş zamanlarında arkadaşlarıyla vakit geçirmektedir.

Aile 8

Terör Gazisi8: 43 yaşındadır. Lise mezunudur. Orduda 13 yıl görev yapmış ve meslek yaşantısının üç buçuk yılını aktif olarak terörle mücadelede geçirmiştir. Terörle mücadelede Diyarbakır ve Şırnak illerinde görev yapmıştır. 20 yıllık evlidir. 2, 4, 14, ve 18 yaşlarında dört çocuğu vardır. İstifa ederek ordudan ayrılmıştır. Şu anda işsizdir.

Eş8: 41 yaşındadır. İlkokul mezunudur. Eşinin görevleri nedeniyle üç buçuk yıl süreyle eşinden ayrı yaşamıştır. İşçi olarak çalışmaktadır.

Çocuk8-1: 18 yaşında kız çocuğudur. Lise mezunudur. Lisans eğitimine devam etmeyi düşünmemektedir. Boş zamanlarında internette zaman geçirmekten hoşlanmaktadır.

Çocuk8-2: 14 yaşında kız çocuğudur. Lise birinci sınıftadır. Boş zamanlarında arkadaşlarıyla vakit geçirmekten hoşlanmaktadır.

Aile 9

Terör Gazisi9: 58 yaşındadır. Ön-lisans mezunudur. Orduda 26 yıl görev yapmış ve meslek yaşantısının 11 yılını aktif olarak terörle mücadelede geçirmiştir. Terörle mücadelede Diyarbakır, Tunceli ve Batman illerinde görev yapmıştır. 26 yıllık evlidir. 22 ve 24 yaşlarında iki yetişkin çocuğu vardır. Emekli olarak ordudan ayrılmıştır. Eve dönüş sonrası yaşantısında tarımla ilgilenmektedir.

Eş9: 43 yaşındadır. İlkokul mezunudur. Eşinin görevleri nedeniyle yaklaşık üç yıl eşinden ayrı yaşamıştır. Ev kadınıdır.

Yetişkin Çocuk9-1: 22 yaşında kız çocuğudur. Üniversite mezunudur. Eğitim yaşamı boyunca yedi defa okul değiştirmek zorunda kalmıştır. Diyetisyen olarak çalışmaktadır.

Yetişkin Çocuk9-2: 24 yaşında erkek çocuğudur. Lisans mezunudur. Spor salonu işletmektedir.

Aile 10

Terör Gazisi10: 36 yaşındadır. Lisans mezunudur. Orduda 10 yıl görev yapmış ve meslek yaşantısının beş yılını aktif olarak terörle mücadelede geçirmiştir. Terörle mücadelede Hakkâri ilinde görev yapmıştır. Altı yıllık evlidir. Üç yaşında çocuğu vardır. İstifa ederek ordudan ayrılmıştır. Eve dönüş sonrası yaşantısında uzman memur olarak çalışmaktadır.

Eş10: 33 yaşındadır. Lisans mezunudur. Eşinin görevleri nedeniyle yaklaşık bir yıl eşinden ayrı yaşamıştır. İngilizce öğretmenidir.

Çizelge 3. Terör Gazileri ve Aile Üyeleri Hakkında Genel Bilgiler

Aile No	Statü	Terör Gazisi ve Eşinin Yaşı	Yetişkin çocuk / Çocuk Cinsiyeti ve Yaşları	Yaşanılan Bölge	Orduda Çalışılan Süre (Yıl)	Terörle Mücadelede (Yıl)	Terörle Mücadele Görevinde Bulunulan İller	Ordudan Ayrılma Nedeni	Aileyle görüşme süresi (dk)
Aile1	Astsubay	51/53	E/16	Akdeniz	29	19	Bingöl, Diyarbakır, Hakkâri, Şırnak, Tunceli	Emeklilik	128.10
Aile2	Uzman Çavuş	40/37	K/12 K/16	Akdeniz	16	10	Şırnak, Diyarbakır, Bingöl, Tunceli	Emeklilik	101.45
Aile3	Uzman Çavuş	39/31	K/9 aylık K/2	Akdeniz	18	8	Şırnak, Diyarbakır, Adıyaman	Maluliyet Sonucu Emeklilik	81.47
Aile4	Astsubay	33/29	K/3 E/5 K/7	İç Anadolu	6	3	Diyarbakır	Maluliyet Sonucu Emeklilik	84.03
Aile5	Uzman Çavuş	36/35	E/7 E/10	Akdeniz	8	6	Bingöl, Şırnak, Mardin	İstifa	41.50
Aile6	Uzman Çavuş	50/46	K/25 K/20	Akdeniz	29	16	Batman, Siirt, Şanlıurfa, Hakkâri	Emeklilik	82.42
Aile7	Uzman Çavuş	42/40	E/12	Karadeniz	15	10	Hakkari, Şırnak, Muş	İstifa	81.17

Aile8	Uzman Çavuş	43/41	K/18 K/14 K/4 K/2	Akdeniz	13	3	Diyarbakır, Şırnak	İstifa	61.02
Aile9	Astsubay	48/43	K/22 E/24	Ege	26	11	Diyarbakır, Tunceli, Batman	Emeklilik	81.18
Aile10	Subay	36/33	K/3	İç Anadolu	10	5	Hakkari	İstifa	94.32

2.4. VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırmacının öznelerini terörle mücadelede yer almış ve eve dönüş yapmış terör gazileri ve aile üyeleri oluşturmaktadır. Terörle mücadelede etkin olarak görev yapmış ve sonrasında emeklilik, istifa, maluliyet vb. sebeplerle eve dönüş yapmış 10 terör gazisi kendilerinin ve aile üyelerinin araştırmaya katılmaya hazır olduğunu belirtmiştir. Ardından araştırma özneleriyle yeniden telefonda görüşülerek terör gazilerinin ve aile üyelerinin tamamının görüşme için uygun oldukları tarih ve saat aralıkları belirlenmiştir. Araştırmacı bu tarih ve saat aralıklarını dikkate alarak farklı illerde yaşayan ailelerle görüşme yapmak için bir seyahat planı hazırlamıştır.

Araştırmacı eski bir asker olmasına rağmen terörle mücadelede yer aldığı sırada evli olup silahlı çatışma koşulları altında görev yapmış ve günümüzde sivil yaşamda olan terör gazilerine ve aile üyelerine ulaşmak hiç de kolay olmamıştır. Bu süreçte araştırmacı dört temel güçle karşılaşmıştır. Veri toplama sürecinde anahtar kişiler aracılığıyla ulaşılan terörle mücadele deneyimi bulunan güvenlik görevlilerinin büyük bir bölümünün halen aktif görevde olduğu fark edilmiştir. Bu durum araştırmacının eve dönüş yapmış terör gazilerine ulaşmak için ilave çaba harcamasına yol açmıştır. Bir diğer güçlük, terör gazilerinin araştırmaya katılmaları durumunda kişisel bilgilerinin açığa çıkacağına ve sivil yaşamdaki kariyerlerinin araştırmaya katılmalarına bağlı olarak zarar göreceğine yönelik endişeleri olmuştur. Özellikle eve dönüş sonrası yaşantılarında kamu görevlisi olarak çalışan veya kamu görevlisi olmak için sınavlara hazırlanan terör gazilerinin bir bölümü araştırma hakkında kapsamlı bilgilendirilmesine, anonim kalacaklarına yönelik güvence verilmesine rağmen araştırmayı katılmayı

reddetmiştir. Araştırmacı tarafından yaşanan bir başka güçlük iki terör gazisinin aile üyelerinin araştırmaya katılmalarını istememesinden kaynaklanmıştır. Bu durumun terör gazilerinin aile üyelerini olası risklerden koruma refleksinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bir diğer güçlük, veri toplama süreci öncesi 10 Aralık 2019 tarihinde Çin'in Wuhan şehrinde ortaya çıkan ve 11 Mart 2020'de Türkiye'de ilk olarak görülen koronavirüs salgınından kaynaklanmıştır. COVID-19 salgını tüm Türkiye'ye hızla yayılmış ve günlük yaşamı tüm boyutlarıyla etkilemiştir. Türkiye'de salgın nedeniyle 10 Nisan 2020 tarihinden itibaren belirli tarihlerde, saatlerde, illerde ya da yaş gruplarına yönelik sokağa çıkma yasağı uygulanmıştır. 10 Haziran 2020 tarihinde Türkiye'de normalleşme takviminin açıklanmasıyla beraber 22 Haziran 2020 tarihinden itibaren araştırmacı sahaya çıkmıştır. Araştırmacı, terör gazilerinin ve aile üyelerinin yaşam deneyimlerine, sorunlarına ve gereksinimlerine yönelik veri toplama sürecinde yüz yüze görüşmeyi tercih etmiştir. Araştırmacı Türkiye'nin sekiz farklı ilinde yaşayan 10 aileye ulaşabilmek için salgın koşulları nedeniyle otobüs, uçak ve tren gibi toplu taşıma araçlarını kullanmayarak şahsi otomobiliyle seyahat etmiştir. 22 Haziran 2020 tarihinde başlayan veri toplama süreci 05 Eylül 2020 tarihinde tamamlanmıştır. Bu tarihler arasında Kayseri, Kahramanmaraş, Osmaniye, Adana, Hatay, Samsun, İzmir ve Ankara illerine seyahat edilmiştir. Salgına bağlı alınan tedbirler nedeniyle görüşmeler, araştırmacı ile özneler arasında en az bir buçuk metre mesafe olacak şekilde kapalı olmayan alanlarda gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler apartmanın bahçesi, terası, balkonu, park, çay bahçesi ve sahilde gerçekleştirilmiştir. Yüz yüze görüşmelerin tamamında araştırmacının ve öznelerin maske takması iletişim sırasında beden dili kullanımını sınırlandırmıştır.

2.5. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanan üç farklı yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. *Terör Gazileri İçin Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu EK-1*'de, *Eşler İçin Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu EK-2*'de ve *Çocuklar İçin Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu EK-3*'te yer almaktadır. Terör gazileri ve aile üyeleri için hazırlanmış olan yarı

yapılandırılmış görüşme formları ısınma, görev öncesi, görev sırası, eve dönüş sonrası ve çözüm önerileri olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır. Terör gazileri için hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formunun ilk bölümünde yaş, eğitim, rütbe, kurum, aylık gelir, hanede yaşayan kişi sayısı, terörle mücadelede yer alınan süre gibi sosyo-demografik bilgiler; görev öncesi bölümde terör gazilerinin görev haberini almalarının ardından yaşantılarında meydana gelen değişimler ve deneyimler; görev sırası bölümde terörle mücadele deneyimleri, aile içi ilişkilere etkileri, uzun süre evden uzakta kalma ve tayin; eve dönüş sonrası bölümde terör gazilerinin sivil hayata uyumu ve çözüm önerileri bölümünde terörle mücadelede yer alan güvenlik görevlileri, eve dönüş yapmış terör gazileri ve aile üyelerine sunulması gereken hizmetler ve yapılması gereken düzenlemeler konularında sorular bulunmaktadır. Eşler için hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formunun ilk bölümünde yaş, eğitim, meslek durumu, eşten ayrı yaşanan dönemlerde kimlerle birlikte yaşandığı, asker eşi olmanın nasıl bir duygu olduğu; görev öncesi bölümde görev haberinin alınmasıyla beraber eş ve çocukların yaşantısında meydana gelen değişimler; görev sırası bölümde eşlerin deneyimleri, tek ebeveynli aile yaşamı, çocuk bakımı, çocukların yaşantısı ve travmatik yaşam deneyimleri; eve dönüş sonrası bölümde eşin sivil yaşama geçişi, uyum, aile içi ilişkiler ve son bölümde eşlerin görev ve eve dönüş sonrası yaşantıdaki gereksinimleri ve çözüm önerileri konularında sorular yer almaktadır. Çocuklar için hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formunun ilk bölümünde yaş, eğitim yaşamı, boş zaman etkinlikleri ve geleceğe yönelik planlar; görev öncesi bölümde çocuğun babasının evden ayrılacağı konusunda nasıl bilgilendirildiği; görev sırası bölümde asker çocuğu olmanın eğitim yaşamına etkileri; eve dönüş sonrası bölümde geçmiş deneyimlerin sivil yaşama etkileri ve son bölümde görev sürecinde ve eve dönüş sonrası yaşantıda çocukların gereksinimlerine yönelik sunulması gereken hizmetler ve yapılması gereken düzenlemeler konularında sorular yer almaktadır.

2.6. VERİLERİN ANALİZİ

Nitel araştırmada verilerin analizi çeşitli basamaklardan oluşmaktadır. Ham veriler toplanmasının ardından veriler analiz için hazırlanarak düzenlenmekte ve

veriler tekrar okunmaktadır. Verilerin kodlamaları el ya da bilgisayar yardımıyla gerçekleştirilerek temalar, betimlemeler ve birbirleri aralarındaki ilişkiler meydana getirilmekte ve yorumlanmaktadır (Creswell, 2014: 183-215). Derinlemesine görüşmeler akıllı telefonun ses kayıt yazılımı vasıtasıyla kaydedilmiştir. 10 terör gazisi ve aile üyeleriyle yapılan görüşmelerin ses kayıtlarının toplam uzunluğu **14 saat 2 dakikadır**. Ses dosyalarının transkripsiyonu ile derinlemesine görüşmeler **209** sayfalık metin dosyasına dönüştürülmüştür. Verilerin analizi sırasında görüşmelerin dökümleri ve alan notları yeniden düzenlenmiş ve döne döne okunmuştur. Verilerin analizi için NVivo 12 Pro yazılımı kullanılarak kodlar ve temalar oluşturulmuş ve son aşamada temaların anlamları yorumlanmıştır.

Araştırmacı, 'Araştırma Yöntemleri Uygulama ve Araştırma Merkezi' (AYEUM) tarafından verilen sekiz dersten oluşan '**Temel NVivo Kullanımı Eğitimi**' 13 Nisan 2020 tarihinde başarıyla tamamlamıştır. Sonrasında araştırmacı yine AYEUM tarafından verilen 14 dersten oluşan '**İleri NVivo Kullanımı ve Nitel Veri Analizi Eğitimi**' 24 Mayıs 2020 tarihinde tamamlamıştır. NVivo ile nitel veri analizi konusunda yetkinlik kazanan araştırmacı veri analizinde NVivo 12 Pro programını tercih etmiştir.

NVivo, QSR International firmasınınca araştırmacıların bildirimleri doğrultusunda geliştirilmiş bir nitel veri analizi yazılımıdır. NVivo ile karmaşık yapıdaki metin, ses, resim ve video dosyaları düzenlenerek yönetilebilmekte, veriler içerisinde belirlenen ölçütler doğrultusunda detaylı sorgulamalar yapılabilmekte, veriler görselleştirilerek aşamalar ve ilişkiler gösterilebilmekte ve raporlanabilmektedir (Bazeley & Jackson, 2013: 2-3). Nitel veri analizinde kullanılan birçok program bulunmasına karşın kullanıcı dostu sade arayüzü, programın verilerin sorgulanmasına ve görselleştirilmesine imkan vermesi ve araştırmacının programa ilişkin yetkinliği nedeniyle bu araştırmada NVivo 12 Pro programının kullanımı tercih edilmiştir.

2.7. ETİK KONULAR

Nitel görüşmeler için önem taşıyan yakın ve içten ilişkisinin kurulması amacıyla araştırmacı, geçmiş askerlik deneyimi ve asker çocuğu olduğu konusunda katılımcıları bilgilendirmiştir. Katılımcıların araştırmacıyla ortak yönlerinin bulunduğunu öğrenmeleri araştırmacı-katılımcı ilişkisini güçlendirmiştir.

Araştırmanın öznelere, kendi özgür iradeleriyle araştırmaya katılmayı kabul etmişlerdir. Katılımcılara araştırmaya katılmaları için hiçbir biçimde ikna, baskı veya zorlamada bulunulmamıştır. Araştırmanın öznelere oluşturulan terör gazileri, eş ve çocuklarına ad-soyad gibi kimlik bilgilerinin açıklanmayacağı, rumuzlar kullanılarak katılımcıların anonim kalmalarının sağlanacağı güvencesi verilmiştir. Öte yandan katılımcıların görüşme sırasında sözünü ettikleri kimlik bilgilerini açığa çıkarma olasılığı bulunan tarih, yer, kurum ismi vb. bilgiler için aynı şekilde rumuzlar kullanılacağı katılımcılara taahhüt edilmiştir.

Araştırma amaçlı çalışma için aydınlatılmış onam formu yetişkinler ve çocuklar için olmak üzere iki farklı formatta hazırlanmıştır. Yetişkinler için hazırlanmış 'Araştırma Amaçlı Çalışma için Aydınlatılmış Onam Formu' **EK-4**'te, çocuklar için hazırlanmış onam formu **EK-5**'te yer almaktadır. Daha anlaşılır kılmak amacıyla çocuklar için hazırlanan onam formundaki açıklamalarda basit ve sade bir dil kullanılmıştır. Onam formunun okunduğundan emin olunmasının ardından katılımcıların araştırmaya ilişkin soruları yanıtlandırılmıştır. Aydınlatılmış onam formlarının imzalatılmasının ardından onam formunun bir kopyası da katılımcılara verilmiştir. Katılımcılara derinlemesine görüşmenin akışını bölmek ve görüşmelerin bütününe transkripsiyonunu sağlamak amacıyla ses kayıt cihazının kullanılmasının arzulandığı açıklanmıştır. Katılımcıların yazılı onamlarının ve ses kaydına başlamadan hemen önce sözlü onamlarının alınmasının ardından kayıt cihazı aktif duruma getirilmiştir.

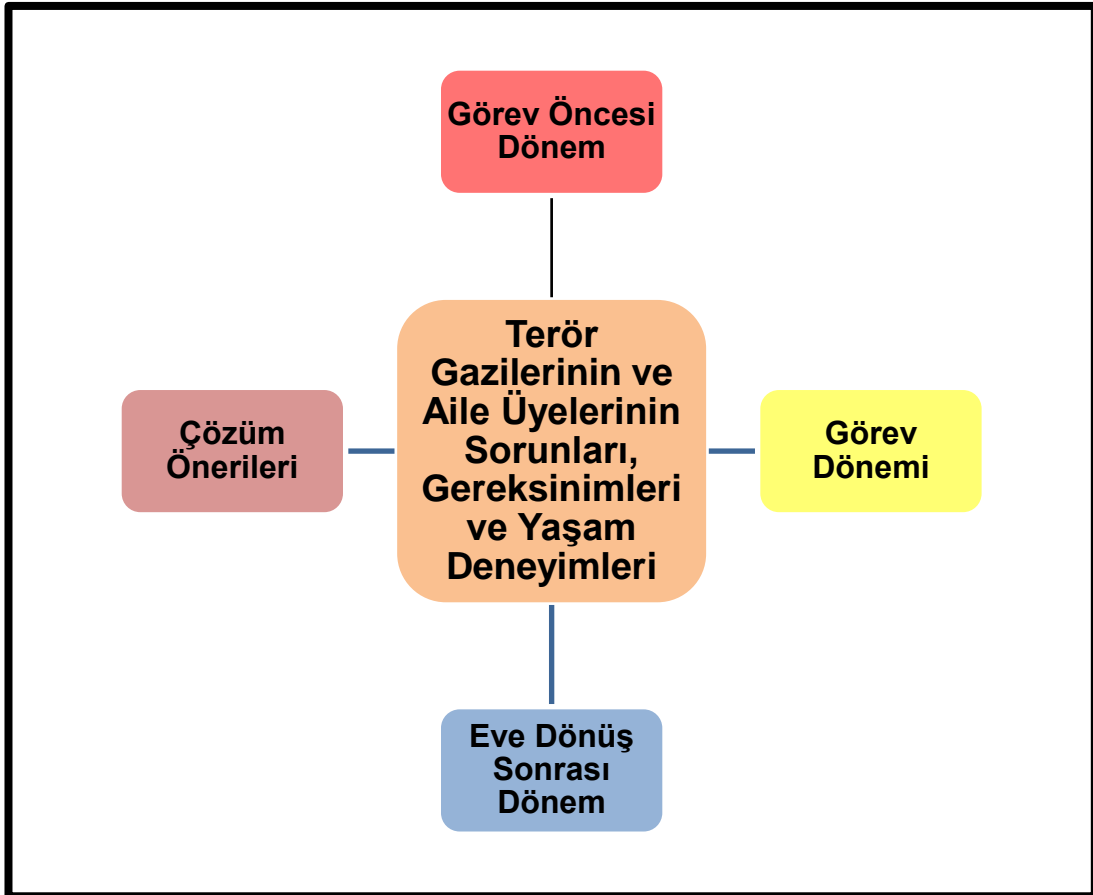
Etik komisyon başvurusunun yapılacağı dönemde koronavirüs salgını nedeniyle Türkiye genelinde üniversiteler dönüşümlü mesai uygulamaktaydı. Ofise

gelmeyen üniversite personeli ise görev ve sorumluluklarını evden çalışarak yürütmekteydi. Bu olağanüstü koşullara rağmen başta bu doktora tezinin danışmanı olmak üzere etik komisyon izni sürecinde görev alan tüm idari ve akademik personel başvuru sürecinin sorunsuz bir şekilde tamamlanmasına özverili çalışmalarıyla katkıda bulunmuşlardır. Başvurunun olağanüstü salgın koşulları altında 15 gün gibi kısa bir süre içerisinde sonuçlanması bu fedakar çalışmanın en büyük göstergesi olarak kabul edilebilir.

Etik komisyon izni için talep edilen tüm belgeler hazırlanarak 27 Nisan 2020 tarihinde Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne teslim edilmiştir. Hacettepe Üniversitesi Senatosu 12 Mayıs 2020 tarihli, 35853172-300 sayı numaralı, 'Etik Komisyonu İzni' konulu yazısında "Orduda Sosyal Hizmet: Terör Gazilerinin ve Aile Üyelerinin Yaşam Deneyimleri, Sorunları ve Gereksinimleri" isimli bu araştırmayı inceleyerek etik açıdan uygun bulmuştur. Alınan etik komisyon izni **EK-6**'da yer almaktadır.

3. BÖLÜM: BULGULAR

Araştırmanın bulguları, terör gazilerinin görev öncesi, sırası, eve dönüş sonrası sorunları ve gereksinimleri ile sundukları çözüm önerileri olmak üzere dört temada ele alınmaktadır.

Şekil 1. Terör Gazilerinin ve Aile Üyelerinin Sorunları ve Gereksinimleri Tema Gösterimi

Görüşmeler sırasında terör gazileri ve eşleri, araştırmada kendilerine yöneltilen soruların benzerlerinin yaşantılarının hiçbir döneminde bir başkası tarafından kendilerine yöneltilmediğini belirtmiştir. Katılımcılar, yaşam deneyimlerini ve yaşadıkları sorunları kelimelerle tarif etmekte güçlük çektiklerini kimi zaman heyecanla kimi zaman çekinerek ifade etmiştir.

“Anlatılmaz yani şimdi ben kelimelerle ifade edemiyorum yani.” (Aile 4-TG)

“Ya hocam ben rahat ifade edemedim. Bilmiyorum yani nasıl söylenir. Yani aslında anlatacak çok şey var da yaşanmışlardan. Ya nasıl böyle kelimelere döküp ifade edeyim onu bilemedim ya. Çünkü daha önce hiç böyle bir şey yaşamadım.” (Aile 5-TG).

“Nasıl diyeyim, nasıl anlatayım bilmiyorum ki.” (Aile 7-Eş)

Katılımcıların araştırmada yöneltilen soruların benzerlerinin daha önce hiçbir profesyonel tarafından kendilerine yöneltilmemiş olduğunu ifade etmesi esasında güvenlik kurumunda sorun tespitinin dahi bir tabu halini aldığını göstermektedir. Araştırma kapsamında duygu, düşünce ve deneyimlerini ifade etme olanağı bulan katılımcılar dinlenilmekten duydukları memnuniyeti görüşmeler sırasında sık sık ifade etmiştir.

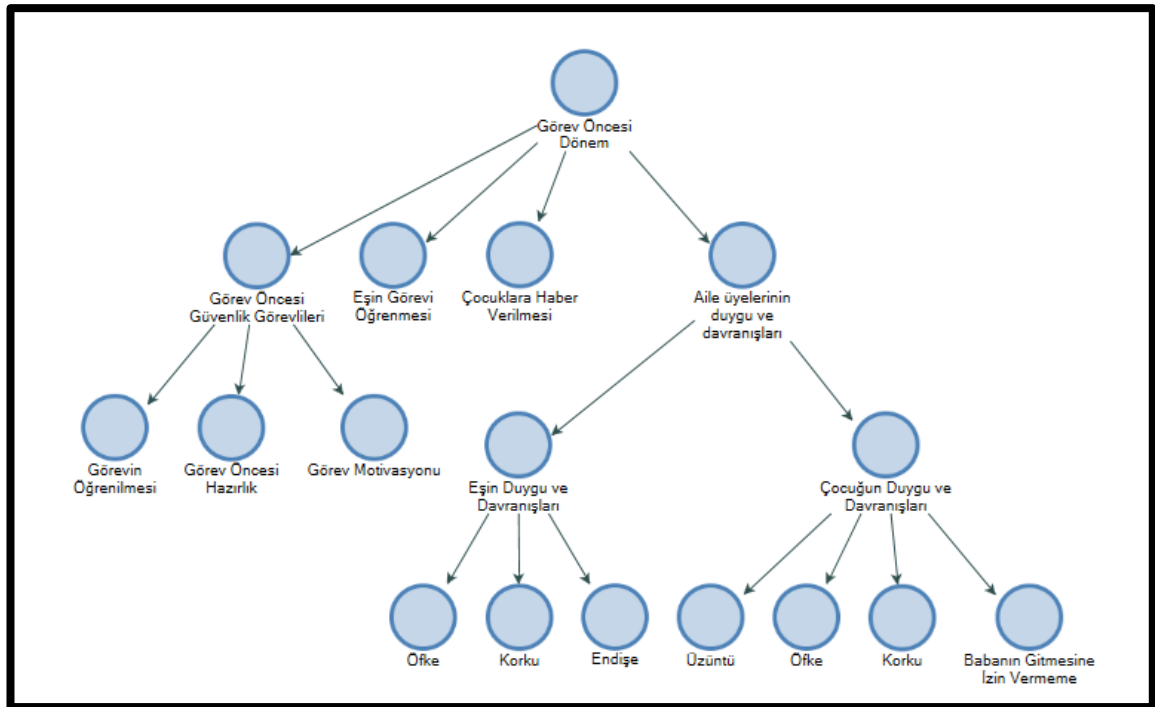
“Sizin bu soruları sormanız belki de çok iyi bu konuda neler yapılabilir siz bunu çok iyi bir şekilde kaleme alabileceksiniz belki.” (Aile 1-TG)

“Ya bunlar işte eksik imkânlar. Sizin gibi hocalar sayesinde yani umarız gerekli yerlere iletilir. Hani bunlar düzeler inşallah diye umut ediyorum.” (Aile 5-TG).

Terör gazileri, görüşmeler esnasında, yaşanan sorunların çözüme ulaştırılması noktasında araştırmayı son derece önemli bulduklarını ifade etmiştir. Nitekim katılımcılar, araştırmadan beklentilerini şu şekilde dile getirmiştir.

3.1. GÖREV ÖNCESİ DÖNEMDEKİ SORUNLAR VE GEREKSİNİMLER

Görev öncesi dönem, görev haberinin alınmasıyla başlamakta ve güvenlik görevlisinin evden ayrılmasıyla son bulmaktadır. Görev haberinin alınmasıyla birlikte güvenlik görevlilerinin, eş ve çocukların yaşantılarında önemli değişimler meydana gelmektedir. Görev öncesi dönem, görev öncesi güvenlik görevlileri, eşin görevi öğrenmesi, çocuklara haber verilmesi ve aile üyelerinin duygu ve davranışları kategorileri altında ele alınacaktır.

Şekil 2. Görev Öncesi Dönemdeki Sorunlar ve Gereksinimler Modeli (NVivo 12 Pro Gösterimi)

Terör gazilerinin ve aile üyelerinin ifadelerinin yoğunluğuna göre hazırlanan kod bulutu Şekil-3'te yer almaktadır. Kod bulutundaki metinlerin boyutu, kodların kullanım yoğunluğunu göstermektedir.

Şekil 3. Görev Öncesi Dönemdeki Sorunlar ve Gereksinimler Temasına İlişkin Kod Bulutu

3.1.1. Görev Öncesi Güvenlik Görevlileri

Görev haberi aniden gelen bir telefon aramasıyla veya görev takviminin güvenlik görevlileriyle paylaşılmasıyla öğrenilmektedir. Bu haberle beraber güvenlik görevlileri, göreve ve aile içi rollerine yönelik hazırlıklara başlamaktadır. Aile üyelerini geride bırakacak olmaya karşın güvenlik görevlilerinin göreve gitme motivasyonlarının yüksek olduğu ve söz konusu motivasyon kaynaklarının çeşitlilik gösterdiği fark edilmektedir.

3.1.1.1. Görevin Öğrenilmesi

Katılımcılar, görev haberinin çoğunlukla ansızın gelen bir telefonla iletildiğini ve acilen askeri birliğe gelmelerinin emredildiğini belirtmektedir. Eşler, gelmesi muhtemel görev haberinin yaşantılarında belirsizliğe yol açtığını ve günlük yaşamlarını sırf bu yüzden planlayamadıklarını vurgulamaktadır.

“İlk ben mesleğe başladım evlendim. Yani 20 gün izne ayrılmıştım. Oradan bizi üs bölgesine A üs bölgesine gideceğiz diye mesela düğün yaptım geri çağırdılar beni. Yani 12. 13. günümde izinden çağırdılar beni geri çağırdılar. Ondan sonra çektik gittik. Altı ay ben hiç geri dönmedim mesela. Yani evet evlendim altı ay ayrı kaldım.[...] Zaten emin ol ya üç gün görev bir gün

istirahatımız anca vardır. Üç günde bir eve gelir sonra bir daha gideriz. Üç gün görev. Hep günümüz böyle geçiyordu yani ben görevden geliyordum örnek yani zaten dağdan taştan gelmişim. Banyoya geçtim hanım telefonu getirdi. Baktım bizim tim komutanı arıyor. Hadi acil gel helikopter pistine beş dakikaya helikopter pistinde olun. Yani bak bu köpüğü bile yıkamadan kovaya doldurup suyu döktüm avludan.” (Aile 2-TG)

“Yani kaçta gittikleri belli değil. Her gün aynı saatte işe gidip her gün aynı saatte gelmiyorlar. Ne zaman nöbet olacak belli değil mesela. Ya önünüzü göremediğiniz bir görev aslında askerlik öyle söyleyeyim.[...] Ya genelde anlık haberler geliyor, anlık çıkışlar oluyor. Birkaç gün öncesinden çok nadirdir haber aldığı ona göre günlük planladığı. Ama anlıktır bir saat öncesinden haber gelir. Yarım saat içerisinde çıkması gerekir. Anlık yaşıyorduk yani.” (Aile 3-Eş)

Görev tarihi, yeri ve süresi hakkında çoğu zaman birlik komutanlığı tarafından bilgilendirilme yapılmamasından kaynaklı belirsizlik güvenlik görevlilerinin ve aile üyelerinin endişelerini arttırmaktadır (Hosek ve diğerleri, 2006: 41). Göreve gidilecek bölge, görev zamanı ve görevin ne kadar süreceği gibi bilgiler askerlik mesleğinde gizli bilgi olarak kabul edilmektedir. Göreve gidecek personelin emniyeti için bu bilgilerin ilgililer dışında kimseyle paylaşılmamasına özen gösterilmektedir. Öte yandan katılımcılar, görevin detaylarıyla ilişkili bilgileri aile üyeleriyle dahi paylaşmadıklarını belirtmektedir.

“Öyle yani aileye ayrıntılı bilgi yok. Onları o düşünceyle rahatsız etme yok. Yani ben göreve gideceğim derim çıkarım. O da der ‘Allah’a ismarladık’.” (Aile 6-TG)

“Çoğunlukla göreve gideceğimi bilmiyorlardı. Yani gizli tutuluyordu bu. Bazı durumlarda mesela benim evim vardı merkezde. Bizi göndermiyorlardı eve istihbarat açısından. Yani şimdi biz eve geldiğimizde sağda solda konuşabiliriz. Bir marketten alışveriş yapabiliriz. Mesela operasyona gideceğim bana peynir ver domates ver. Maalesef bunu yapan içimizde çok arkadaş vardı. O yüzden bizi birlikte bekletiyorlardı görev ve operasyon olacaksa. Eşim bile bilmiyordu. Bazı bildiği durumlarda tabi heyecan yapıyordu. İşte dikkatli olun. Sizlerin duacıyız. Bunun gibi yani.” (Aile 7-TG)

Katılımcılar, görev tarihine kadar olan bekleyişin yıpratıcı olduğunu, yakında evden ayrılacak olmaları nedeniyle aile üyeleriyle daha fazla zaman geçirmek için ilave çaba sarf ettiklerini belirtmektedir. Anlatılardan görev öncesi bekleyişin en az görev dönemi kadar örseleyici olduğu anlaşılmaktadır.

“En nefret ettiğim olay beklemektir. Yani gideyim de bir an önce şu helikoptere bineyim. Beni atsınlar da ne olacaksa olsun.” (Aile 9 -TG)

“Mesela bir görev olduğu zaman bir burukluk çökerdi yani üstüne. Bizi bırakıp gidiyor. Günü belli değil. Üç gün diye gider ama geleceği günü bellidir. Ama bir giderdi bir ay gelmezdi. Bir hafta gelmezdi. 10-15 gün gelmezdi.” (Aile 9-Eş)

“Eşimle çok fazla vakit geçirmeye çalışıyorum. Yani mesaiden bile gerekirse kaçmaya çalışıyordum. Böyle hani çünkü nasıl olsa ayrılacam diyorum. Önümüzde sayılı gün var. Bir hafta kalmış. Bir hafta Ankara’da böyle her yere gitmeye çalışıyoruz. Çünkü o kadar kısıtlı bir zaman ki. Gideceğim gün belli. Hatta bazen dua ediyorum. İnşallah diyorum hani böyle hava kötü olur uçak kalkmaz da bir hafta daha ertelerler. Bir hafta daha kalsın diye. Ama o zaman işte gideceğimiz gün kesinleşince zaten birkaç gün de komutanlarımız izin verirdi böyle ailelerimiz ile vakit geçirelim diye. Yani böyle evde durmazdık. Devamlı sağa sola giderdik. Gezerdik. Alışveriş yapardık falan. Böyle baş başa kalmaya çalışırdık yani. Çünkü gittiğimiz zaman en az dört ay veya altı ay gelmeyeceğimi biliyorum yani. Hatta daha da uzayabiliyor bazen.” (A10-TG)

Görev öncesi dönem, aile üyeleriyle birlikte değerlendirilebilecek ‘son fırsat’ olarak nitelendirilebilmektedir. Bu durumda aile üyeleri birlikte daha fazla zaman geçirmeye çalışmakta ve bunun için ilave çaba sarf edilmektedir. Öte yandan görev öncesi dönemi ‘gergin bekleyiş’ olarak gören güvenlik görevlileri belirsizliğin son bulması için bir an önce evden ayrılmak istemektedir.

3.1.1.2. Görev Motivasyonu

Vatan sevgisi, din, diğerkâmlık ve gönüllülük gibi olgular, katılımcıların göreve ilişkin motivasyonlarına kaynaklık etmektedir. Öte yandan A1-TG kodlu katılımcı çocuk sahibi olmanın evden ayrılmayı zorlaştırdığına işaret etmektedir.

“Aslında göreve giderken yani ben hep işimi öncelikle kabul eden tiplerdendim dolayısıyla görev dendiği zaman içimde hep böyle bir heyecan hissederek yani. [...] Çocuk olunca eve bağlayıcılığı açısından o biraz daha etkiledi sonraları.” (Aile1 -TG)

“Ben göreve alışık olduğum için ben arazi görevlerini seviyordum. Arazi görevlerini sevdiğim için de seve seve gidiyordum arazi görevlerine.[...] Terörle mücadele aslında şey hocam gönüllük işidir. Gönlünü vereceksin,

yüreğini vereceksin, cesaretini vereceksin. Ya bu iş gönül işidir hocam yani parası için yapılacak bir görev değildir.” (Aile3 -TG)

“Görev emri geldiğinde koşarak gidebiliyorduk. Eşim da hatta bazen benimle dalga geçer. Dalga dediğim espri konusu olur. Sen koşarak gidiyordun görevlere hiç arkana bile bakmıyordun. Camdan bakıyordum, dönüp de bakmıyordum sen hızlı bir şekilde gidiyordun diye. Hani biz görevlere o şekilde koşu koşu gidiyorduk.” (Aile 4-TG)

“Şöyle ben kendimi özel hissediyordum. Burada hepimizin bir özelliği vardı vatan evladı olarak. Ben kendimi hep özel hissettim o gibi durumlarda. Yani şu var en büyük düşüncem. Ben gitmeyeceğim. O gitmeyecek. Bu gitmesin kim gitsin. [...] Şöyle eğer bir görev verilmişse bu yaradan tarafından seçilmişsin demektir.” (Aile 7-TG)

“Sebepe şu, vatana, millete hizmet edelim. Silah merakı var. Hareket var. Hareketi seviyoruz.[...] Bunun sonunda hiçbir ödül olmasa da Allah'ın huzurunda savaşan kullardanız. Peygamberin huzurunda savaşan kullardanız. Boş verin onu bunu. ‘Kardeşim Dünya’da Müslüman olarak cenneti garantilemiş tek kişi kimdir? Şehittir’ diyordum. Ve o psikoloji ile o ruh ile yaşıyordum zaten.” (Aile 9-TG)

Görev motivasyonu, bireyin orduya katılma ve görevde yer alma motivasyonu ile ilişkilidir (Faris, 1982). Bireyin orduya katılmasında ekonomik sebepler dışında kişisel nedenler, ülke sevgisi veya kariyer planları etkili olmaktadır (Hosek ve diğerleri, 2006). Görev motivasyonuna, askeri birlik içerisindeki uyumun (Faris, 1982), birlik ruhunun ve ortak inançların (Moskos, 1970) kaynaklık ettiği belirtilmektedir. Wong (2003) yaptığı araştırmada silah arkadaşları arasındaki güçlü duygusal bağların ve silah arkadaşı için savaşmanın önemli bir motivasyon kaynağı olduğunu bulmuştur (Wong, 2006).

3.1.1.3. Görev Öncesi Hazırlık

Görev öncesi hazırlıklar hem göreve hem de aile içi sorumluluklara ilişkindir. Hazırlık sürecine eşlerin de dâhil olduğu fark edilmektedir. Görev öncesi yapılan hazırlıklar, göreve ve özel yaşama ilişkin olabilmektedir. Göreve ilişkin planlamalar, tatbikatlar, görevde kullanılacak araç-gerecin bakımı ve onarımı görev öncesinde fazladan mesaiye yol açabilmektedir. Özel yaşama ilişkin hazırlıklar ise genellikle ev yönetimine ilişkin evden ayrılmadan önce

tamamlanması gereken işleri ifade etmektedir. Görev öncesinde yapılan hazırlıkların önemli zaman alması, özel yaşama yeterince zaman ayrılamamasına yol açmaktadır (Hosek ve diğerleri, 2006: 38).

“Hocam göreve gideceğim zaman eşim işte böyle kahvaltı türü şeyler hazırlıyor. Arazi görevlerine yönelik alacağım malzemeleri hazırlıyordu. Özellikle yemek için özellikle. Pastaymış, kekmiş, börekmiş, çörekmiş bu tür şeyler yapıyor eşim. İşte hocam ben de bunları göreve götürüyorum hocam. [...] Fatura zamanı ise faturaların ödenmesi olsun, malzeme alınacaksa eve işte malzeme alınması olsun bu evin ihtiyaçları falan bu tür hazırlıklar oluyor.” (Aile3 -TG)

“Şimdi ben her zaman göreve giderken mutlaka dönmeyeceğim diye gidiyorum. Ben hiç korkmazdım terörden. Hiç kimseden. Allah'tan başka kimseden korkmazdım. Ben dönmeyeceğim diye paraları eşime verirdim. Notları yazardım. Bir tane ajandam vardı. Çantamdaydı. Ben tüm notlarımı, her şeyimi hiç dönmeyecekmiş gibi giderdim. Vedalaşırdım. Ama eşimle çocuklarıma hep derdim ki rahat olun. Geri geleceğim derdim.” (Aile9 -TG)

“Yarın göreve gidecem veya biz de şöyle olurdu. Bir hafta önceden ya da iki hafta önceden bir hazırlık süreci oluyordu. Faaliyetler falan yapılıyor bölgeyi tanımak için. Sonuçta oradaki araziyi tanımak için kendimiz çalışıyorduk.” (Aile10 -TG)

3.1.2. Eşin Görevi Öğrenmesi

Eşler, güvenlik görevlilerinin eşlerini bilgilendirmesiyle ya da diğer asker eşleri aracılığıyla görevi öğrenilebilmektedir. Eşler, görev haberini almalarıyla birlikte morallerinin bozulduğunu, kendilerini belirsizlik içerisinde hissederek endişelendiklerini ve sağlıklarının olumsuz etkilendiğini ifade etmektedir.

“Yani kaçta gittikleri belli değil. Her gün aynı saatte işe gidip her gün aynı saatte gelmiyorlar. Ne zaman nöbet olacak belli değil mesela. Ya önünüzü göremediğiniz bir görev aslında askerlik öyle söyleyeyim.” (Aile 3-Eş)

“Yani dediğim gibi onun gittiği zaman ben çok rahatsızlanırdım. O gittiği zaman ben hayattan kopardım. Yani resmen hiç öyle bir dönemim olmadı.” (Aile 4-Eş)

“Hani mesela eşimle çarşıya çıkardık. Orada bilgi gelirdi hemen. Göreve gidecen. Hani tamam o anda bitiyorsun. Hayallerin bitiyor. Her şey bitiyor. Bekliyorsun. Bir bekleyiş içerisine giriyorsun.” (Aile 9-Eş)

“Tabi şimdi zaten ben söylemeden önce onlar az çok sezebiliyorlardı. Lojmanlarda çünkü ben söylemesem bile mutlaka benim arkadaşlarımdan birinin eşinden veya kadınların birbiri ile çok güzel irtibatı vardı. Şimdi herkes biliyor yani birinin kocası mutlaka söylüyordu. İşte şuraya göreve gidiliyormuş diye. Hatta ben bazen sorardım eşime. Yani derdim ki sor bakayım biz nereye gidecekmışiz göreve? Hangi ile gideceğiz falan diye. Tabiki moraller bozuluyordu.” (Aile 10-TG)

“Ertesi gün ben göreve gideceğim diyordu. Zaten bende hemen bir kaygısı başlıyordu. İşte eşime söylüyordum. ‘Telefonunu şarj ettin mi? İşte ben senden nasıl haber alırım? Bana bir irtibat numaralarını bırak.’ Yani hep böyle sürprizli bir haber alma çabası içine giriyordum yani.” (Aile 10-Eş)

Görev öncesindeki gergin bekleyiş kimi zaman eşin en kısa sürede görev için evden ayrılmasının istenmesine yol açabilmektedir (Laser & Stephens, 2011: 29). Pincus ve diğerleri (2001), görev haberin alınmasıyla birlikte eşler tarafından korku, endişe ve öfke gibi olumsuz duygular deneyimlenebildiğini belirtmektedir. Güvenlik görevlilerinin eşleriyle görev öncesi dönemde yapılan araştırmada yaklaşık her iki eşten birinin depresyon tanısı aldığı bulunmuştur. Eşlerle yapılan bir başka araştırmada ise görev öncesi dönemde eşlerin stres düzeyleri, sivil ailelerdeki eşlere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur (Warner ve diğerleri, 2009).

3.1.3. Çocuklara Haber Verilmesi

Babaların çocuklarına göreve gidecekleri konusunda açıklama yap(a)madıkları veya evden ayrılma konusunu kimi zaman geçiştirdikleri fark edilmektedir.

“Oğluma özellikle Doğu'dayken hani ben de araziye göreve gidiyorum tarzı hiç söylememiştim.” (Aile 1-TG)

“Biz onun meslek hayatında ne yaşadığını çok bilmezdik ama. Hani etrafımızdaki konu komşudan duyduğumuz kadarıyla şimdi göreve gitti, şöyle oldu falan.” (Aile 6-Ç-1)

“Her zaman biz bunun çok sıkıntısını yaşadık yani. Babam iş hayatıyla ilgili bize hiçbir zaman hiçbir bilgiyi vermiyordu. Yani biz işte böyle yok komşulardan, lojmanda işte komşulardan bir şey duyarsak öğreniyorduk. İnsan tabii işte bu bilinmezlik çok kötü bir şey. Çünkü işte gidiyor gelmiyor. Ne zaman gelecek belli değil. Soru soruyorum hiçbir şey söylenmiyor. Ya bilmiyorum belki de bizi düşündüğü için böyle davrandı ama hiçbir zaman bize bir bilgi vermedi yani dediğim gibi. Yok, işte çalışmaya gittiklerinde bile yok işte biz yemeğe gidiyoruz. İşte maç yapmaya gidiyoruz falan diye gidiyorlardı.” (Aile 6-Ç-2)

“Ya küçükken yapılmıyordu (açıklama). Habersiz oluyordu. Gittikten sonra haberim oluyordu. Artık alıştıktan sonra söylüyordu.” (Aile 8-Ç-2)

Ebeveynler, çocuklarına görev haberini nasıl ve ne şekilde verecekleri konusunda kararsız kalmaktadır. Çocuklara bir açıklamada bulunulmaması, onları üzmemeye gayesiyle rasyonelleştirilmeye çalışılmaktadır. Babalar, çoğu zaman görev konusunda çocuklarına bir açıklamada bulunmadan evden ayrıldığı için çocukları bilgilendirmenin ağır duygusal yükünü ne yazık ki anneler tek başına üstlenmektedir.

“Nasıl anlatayım? Gidecek gelecek. Ne diyeyim yani acıtasyon yapmıyordum yani çocuğa. Bunun bir görev olduğunu. Gidecek gelecek Allahın izniyle. Yine gidecek gelecek baban.” (Aile 7-Eş)

“Babam bize söylemiyordu. Daha sonrasında annem bize söylüyordu. İşte birkaç gün sonra gelecek diye. Öyle oluyordu.” (Aile 8-Ç-1)

“Bir gün öncesinden ben demezdim veya eşim de demezdi. O gün herhangi bir işe gidiyormuş gibi çıkardı. Daha sonrasında anlatırdım ben. İşte babanız görevde gelemeyecek diye. Üzülmesinler diye söylediğimiz zaman daha buruk oluyorlardı. O yüzden demezdik.” (Aile 8-Eş).

“Yani sürekli şu soru oluyordu zaten. Ne zaman gelecek? Ve annemiz bize bunu hiçbir zaman şey yapmadı. Yani gidecek ama gelecek. Yani bize şöyle çocuklar böyle çocuklar. Babanız şehit olabilir gibi bir şey söylemiyordu. [...] Çok küçükken babam sabah beşte göreve giderdi mesela beşte altıda. Biz yedide sekizde okul için uyanacaksak mesela babam beşte bizi kaldırırdı. Ve öper giderdi. Mesela bu çok şey bir şey. Mesela biz o zamanlar anlamıyorduk. Ya işte hani çocuklar babanız işe gidiyor ya sizi öpüp görüp gitmek istiyor falan diye söyleniyordu. O zamandan sonra tabiki anladık. Ya dönemezsem oluyormuş aslında. Yani bunun asıl sebebi buymuş. Ama dediğim gibi bize o zamanlar bu şekilde çok anlatılmıyordu.” (Aile 9-Ç-1)

Çocuğun babanın evden ayrılışı konusunda ebeveynleri tarafından bilgilendirilmesi çocuğun iyilik hali için son derece önemlidir. Çünkü çocuk babanın neden gittiğini veya ne kadar süreliğine gittiğini kavrayamayabilir. Bunun yanında çocuk babanın evden ayrılmasının kendisinin uygunsuz bir davranışından kaynaklandığı yönünde düşünce geliştirebilir. Öte yandan hatalı düşünceleri nedeniyle çocuk babasına yönelik öfke duyabilir (Darwin, 2009). Bu doğrultuda görev öncesi dönemde çocuğa ailede meydana gelecek değişimler konusunda ebeveynler tarafından bilgilendirme yapılması, çocuğun görev döneminde yaşayacağı olası sorunları önlemektedir (Mmari ve diğerleri, 2009: 467).

3.1.4. Aile Üyelerinin Duygu ve Davranışları

Görev haberinin alınmasından babanın evden ayrılmasına kadar süren görev öncesi dönemde aile üyelerinin duygu ve davranışlarında değişimler meydana gelmektedir. Bu kategori, eş ve çocukların duygu ve davranışları kodları altında ele alınacaktır.

3.1.4.1. Eşin Duygu ve Davranışları

Eşler, eğitim, tatbikat veya görev nedeniyle sevdiklerinden kimi zaman birkaç gün kimi zaman ise aylarca ayrı kalmaktadır. Güvenlik görevlisinin evden ayrılacak olması aynı zamanda geride kalan eşin ev içerisindeki tüm sorumlulukları ve özellikle çocuk bakımını tek başına üstlenmesi anlamına gelmektedir. Görev öncesi dönemde eşler tarafından yaklaşan ayrılık nedeniyle olumsuz duygular deneyimlenebilmektedir (Pincus ve diğerleri, 2001). Ayrılıkla beraber ailede meydana gelecek değişim, geride kalan eşin kendisini dışlanmış veya yalnız hissetmesine yol açabilmektedir (Burrell ve diğerleri, 2006: 45). Eşler, görev öncesi dönemde endişe, korku ve öfke duygularını yoğun bir şekilde deneyimlediklerini ifade etmektedir.

3.1.4.1.1. Endişe

Görev sırasında güvenlik görevlilerinin can güvenliğinin risk altında olması ve “ya bir şey olursa” düşüncesi eşlerde yoğun kaygıya neden olmaktadır. Bu doğrultuda eşler tarafından endişe ve korkunun duygularının deneyimlendiği fark edilmektedir.

“Ya üzülüyor insan hani göreve gönderiyorsun ama genelde de Doğu'da göreve gittiği için riskli bölgelere gitti. Bir de benim eşim genelde bu keskin nişancı timinde yer aldı. İster istemez bir tedirginlik insan üzerinde oluyor. Hani gönderiyorsun ama sağ salim geri dönecek mi dönmeyecek mi? Bunlar çok tedirgin ediyordu beni.” (Aile 1-Eş)

“İnanın ben daha ona göreve gideceğimi söylemeden yüzünün rengi değişiyordu. Yüzünde bir endişe görüyordum. [...] Her göreve gidiyorum dediğimde böyle bir endişe bir korku ben ne yaparım endişesini gördüm.” (Aile 1-TG)

“Ya çok kötü oluyorum. Yani böyle direk yani şey geliyor hep gözümün önüne ya bir şey olursa ne olacak? Ne yaparım? Ha bir de biz severek evlendik arada böyle yani çok farklı düşünüyorsun hep o geliyor aklıma yani.” (Aile 2-Eş)

“Yine mi diyoruz bir gün sonra yine mi, haftaya yine mi mutlaka tedirginlik oluyor. Hep bir belirsizlik olduğu için tedirginlik var korku var acaba ne olacak? Herkese bir şey olmuyor, her gittiğinde sağ salim dönüyorlar ama ister istemez oluyor. Haber alamıyorsunuz, istediğiniz zaman ulaşamıyorsunuz o da tedirginlik yaratıyor.” (Aile 3-Eş)

Görev süresinin belirsizliğinin yanı sıra geride kalan eşin evde yalnız kalacak olması eşlerin endişesini arttırmakta ve hatta bu kaygı sağlık sorunlarına yol açabilmektedir.

“Ya çoğu zaman genellikle ben onun göreve gideceği zaman ya ben hastalanırdım ya çocuğum hastalanırdı. Mutlaka bir serum takılırdı yani bize. Beni sıtma tutardı. Böyle bir üşüme tutardı. Öyle ateşim çıkma değil de sıtma tutardı, titremeye başladım. Çünkü korkusundan değil evde olmamasının tedirginliği. Çünkü yok. Gidiyor. Başında biri yok teksin. Sanki koca dünyada senden başka kimse yok. Hep öyle hissederdim.” (Aile 4-Eş)

“Hani gidince ben tekim. En büyük kaygı o.” (Aile 6-Eş)

500 güvenlik görevlisi eşiyle yapılan araştırmada eşlerin %96.6'sının görev dönemlerinde kendilerini yalnız hissettiği, %91.4'ünün ise geleceğe ilişkin belirsizlik nedeniyle endişe duyduğu bulunmuştur (Schumm ve diğerleri, 2001).

3.1.4.1.2. Korku

Eşlerin korkusunun ilk boyutunu sevdiklerinin hayatını kaybetmesi ya da bir zarar görmesi ihtimali ikinci boyutunu ise eşin uzun bir süre yalnız kalacak olması oluşturmaktadır. Eşler, sevdiklerini de endişelendirmemek adına bu korkularını gizlemeye çalışabilmektedir.

“İlk görev haberini aldığımda eşime nasıl söyleyeceğimi yani ilk iş eşim aklıma geliyor. Çünkü yalnız kalmaktan benim eşim korkuyordu. Mesela benim ilk düşündüğüm oydu.” (Aile 3-TG)

“Acaba bir daha gelecek mi? Geri görebilecek miyim? Acaba son görüşüm mü? Bunlar geçiyor yani insanın aklından. Tabii ki bir tedirginlik bir korku oluyor. Ama mesleğin verdiği ayriyetten bir onur bir gurur olduğu için açıkçası o onur, gurur bastırıyor o korkuyu. Ben de bastırdı şahsen. Yani ben seve seve gönderiyordum. Yani gurur duyuyordum çünkü. Ya tabii korku da var. Korku, endişe tabii ki oluyor olmuyor değil. Ama o gurur daha bir öne geçiyordu baskın çıkıyordu açıkçası.” (Aile 7-Eş)

“Ben çok üzülüyordum. İçten içe korku yaşıyordum ama belli etmezdim. O gidene kadar mutlu görünürdüm ki etkilenmesin diye, çocuklar da etkilenmesin diye.” (Aile 8-Eş)

Güvenlik görevlisi eşleriyle yapılan araştırmada eşlerin %93.3'ünün görev döneminde sevdiklerinin güvenliğiyle ilişkili korku duyduğu bulunmuştur (Schumm ve diğerleri, 2001). Rosen ve Durand (1995) da sevdiklerinin tehlikeli koşullar altında görev yapması nedeniyle geride kalan eşlerin yoğun bir şekilde korku duyduğunu belirtmektedir.

3.1.4.1.3. Öfke

Terör saldırısına maruz kalma ihtimalinin yüksek olduğu bölgelere göreve gidilecek olması eşlerin öfkelenmesine yol açabilmekte ve bu öfke çocuklar tarafından da hissedilebilmektedir.

“Annemler çok üzülüyordu çok sinirleniyordu.” (Aile 2-Ç-1)

“Ya şey oluyordu böyle öfke başlıyordu. Hani onun gideceği aklımıza geliyordu ya. Ya bir çıkıyordu üç ay sonra geldiği oluyordu. Hani haber yok bir şey yok. Mesela çatışmaları gözünün önünde gördüğün oluyor. Şehir böyle komple bir çatışma içinde oluyordu. Panzerler yanıyordu yani böyle nasıl diyeyim. Evimin penceresine varana kadar sallandığı oluyordu. ‘Ya gitme. Niye gidiyorsun? Ya niye gidiyor?’ diye düşünüyorsun.” (Aile 5-Eş)

3.1.4.2. Çocuğun Duygu ve Davranışları

Güvenlik görevlisi çocukları kırılgan gruplar arasında yer almaktadır. Gerçekten de güvenlik görevlisi çocuklarının çevresinde kendi kontrolleri dışında birçok değişim meydana gelmektedir. Değişimin yol açtığı belirsizlik, güvenlik görevlisi çocuklarının korku, endişe ve yalnızlık hissetmelerine yol açmaktadır (Hall, 2016: 114). Babalarının evden ayrılacaklarını öğrenen çocuklarda endişe, korku, öfke gibi duygular deneyimlenmekte ve çocuklar, veda anında babanın evden dışarı çıkmasını engelleyen davranışlar sergileyebilmektedir.

3.1.4.2.1. Üzüntü

Çocuklar, babanın evden ayrılacağını öğrendiklerinde hissettikleri üzüntüyü tarif etmenin güçlüğüne işaret ederken çocukların bir bölümü babalarının göreve gideceğini öğrendiklerinde ağladıklarını belirtmektedir.

*“Üzülüyordum gittiğinde de özlüyordum arıyordum ki öyle zaman geçiyordu”.
(Aile 1-Ç-1)*

“Ya oğlum babası göreve gittiği zaman ona çok düşkündü. Nasıl diyim ben size üzülüyordu davranış değişiklikleri oluyordu. Babam para almasın da yanımızda olsun ben parasını istemiyorum. Ama oğlum diyordum parasız da

olmuyor ne yiyip ne içeceğiz. O zaman çocuğa o yaştaiken o yaştaki çocuğa bunu anlatamıyorduk. O hep yanında olmasını istiyordu.” (Aile 1-Eş)

“Çok kötü bir duygu öyle anlatılacak bir şey değil dediğim gibi.” (Aile 2-Ç-1)

“Aynen diyordu gideceğim diye. Bende oturup ağlıyordum her seferinde gideceği açıklandığında. Vurulduğu zaman annem saklamıştı sadece. [...] Hep odalara saklanıyordum yani böyle ağlıyordum falan. Herkes olumsuz etkileniyordu, moralleri düşüyordu.” (Aile 2-Ç-2)

“Küçüktü yani üç dört yaşlarında tabii ki hissediyordu. Gitmesini istemiyordu. Arkadan el sallıyordu. Geri geliyordu, ağlıyordu.” (Aile 2-Eş)

3.1.4.2.2. Babanın Gitmesine İzin Vermeme

Çocuklar evden ayrılacaklarını hissettiklerinde sözlü olarak ya da beden dilleriyle babanın evden gitmesine müsaade etmeyen mesajlar iletmektedir. Çocuklar bu mesajı “baba gitme” diyerek sözlü bir şekilde ya da babanın evin kapısından dışarı çıkışına engel olarak, evin kapısını kilitleyerek ya da ayrılık anında çocuk odasında saklanarak vermektedir.

“Hep yanımda kal dercesine net mesajlar verdi bana. İşte biraz önce söyledim ellerini böyle göğsünde kapatıp ben kapalıyım mesajı verdi bazı zamanlar giderken. Hani böyle çoğu zaman boynuma sarılır veya ben onun boynuna sarılırım böyle vedalaşarak giderdim. Ama bazı zamanlar hayır gitme bir adım iki adım böyle geri geri uzaklaşarak aynı şekilde ‘hayır gitme ben vedalaşmak istemiyorum’ mesajını aldım çoğu kez hissettim.” (Aile 1-TG)

“Şöyle babası görevden geldiği zaman veya babasının göreve gideceğini hissettiği zaman babasını kapıdan uğurlarken gelmiyordu odalara kaçıyordu.” (Aile 1-Eş)

“Yani şimdi çocuklar ufakken yani baba gitme diyor. Yani nereye gittiğimizi bilmiyor da her evden çıkışta yani. Küçüktü tabii belki şu an aklına gelmiyordur onun da. Baba gitme derdi.” (Aile 2-TG)

“Memlekete geçtiğimizde üç ayda bir geldiğinde bir şey oluyordu yani. Babasının gideceğini fark ediyordu. Gitmemesini istiyordu tabii ki yani.” (Aile 7-Eş)

“O dönemde küçüktü. Şöyle. İzne geldiğimde bir keresinde kapının önüne geçip babam gitmeyecek. Böyle anahtarı bile saklamıştı. Ya benim otobüsüm gelmişti iniyordum evden. Bunu anladı. Anahtarı aldı kapıdan. Kilitledi kapıyı.” (Aile 7-TG)

“O anı daha çok yaşamak istiyordum. Zaten gidecek yani. Zaman daha yavaş geçsin diye bazen gitmesini istemezdik.” (Aile 8-Ç-2)

3.1.4.2.3. Korku

Terörle mücadelenin sürdüğü, güvenlik endişesinin bulunduğu illerde yaşayan ailelerde babanın evden ayrılacak olması çocukta korkuya yol açabilmektedir.

“Yani korkuyorduk. Gitmesini hiçbir zaman istemiyorduk. Zaten gittiğinde de biz mesela Doğu’da iken annem pencerelerinin önüne kavanoz koyuyordu işte bir tıkırtı bir ses olursa kavanoz kırıldığında bilelim uyanalım hep gibisinden”. (Aile 9-Ç-2)

3.1.4.2.4. Öfke

Babanın evden ayrılacağıının öğrenilmesi çocuklar tarafından öfkeyle karşılanabilmektedir.

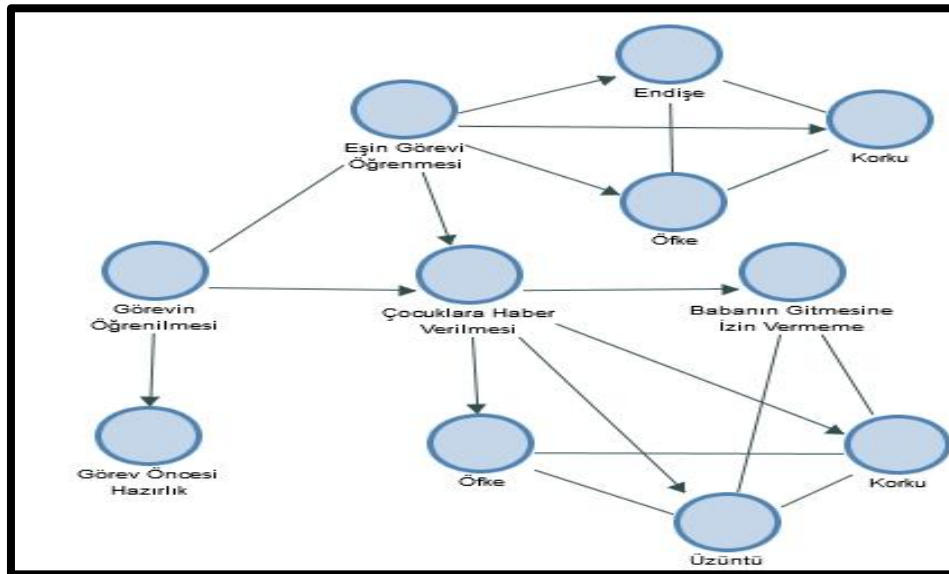
“Direk yüzü düşüyordu hepsinin. Hissettirmemeye çalışsa da üçünün de yüzü düşüyordu. Hiçbir zaman ben göreve gideceğim diye hiç kimse işte ‘bu bizim işimiz, bu bizim görevimiz, işte bizim yazımız böyleymiş’ demiyordu. Üçünün de yüzü düşüyordu. Ama çocuklar büyüyünce böyle oldu. Çocuklar büyümeden önce hep eşim onları teselli ediyordu. İki çocuğum da agresifleşiyordu. Ben göreve gideceğim dediğim zaman sinirleniyorlardı. Bunu hep yaşadım. İki çocuğum da sinirlenirdi ben gideceğim zaman. Durduk yere sinirlenirdi çocuklar.” (Aile 9-TG)

Çizelge 4. Katılımcıların Görev Öncesi Dönemdeki Sorunları ve Gereksinimleri Kod Sıklığı

Görev Öncesi Dönem	Terör Gazileri	Eş	Çocuk
Görev Öncesi Güvenlik Görevlileri			
Görevin Öğrenilmesi	6	3	-
Görev Motivasyonu	9	-	-
Görev Öncesi Hazırlık	4	-	-
Eşin Görevi Öğrenmesi	1	4	-
Çocuklara Haber Verilmesi	1	2	6

Aile Üyelerinin Duygu ve Davranışları			
Eşin Duygu ve Davranışları			
Endişe	2	5	-
Korku	1	2	-
Öfke	-	1	1
Çocuğun Duygu ve Davranışları			
Üzüntü	-	2	4
Babanın Gitmesine İzin Vermeme	3	2	1
Korku	-	-	1
Öfke	1	-	-

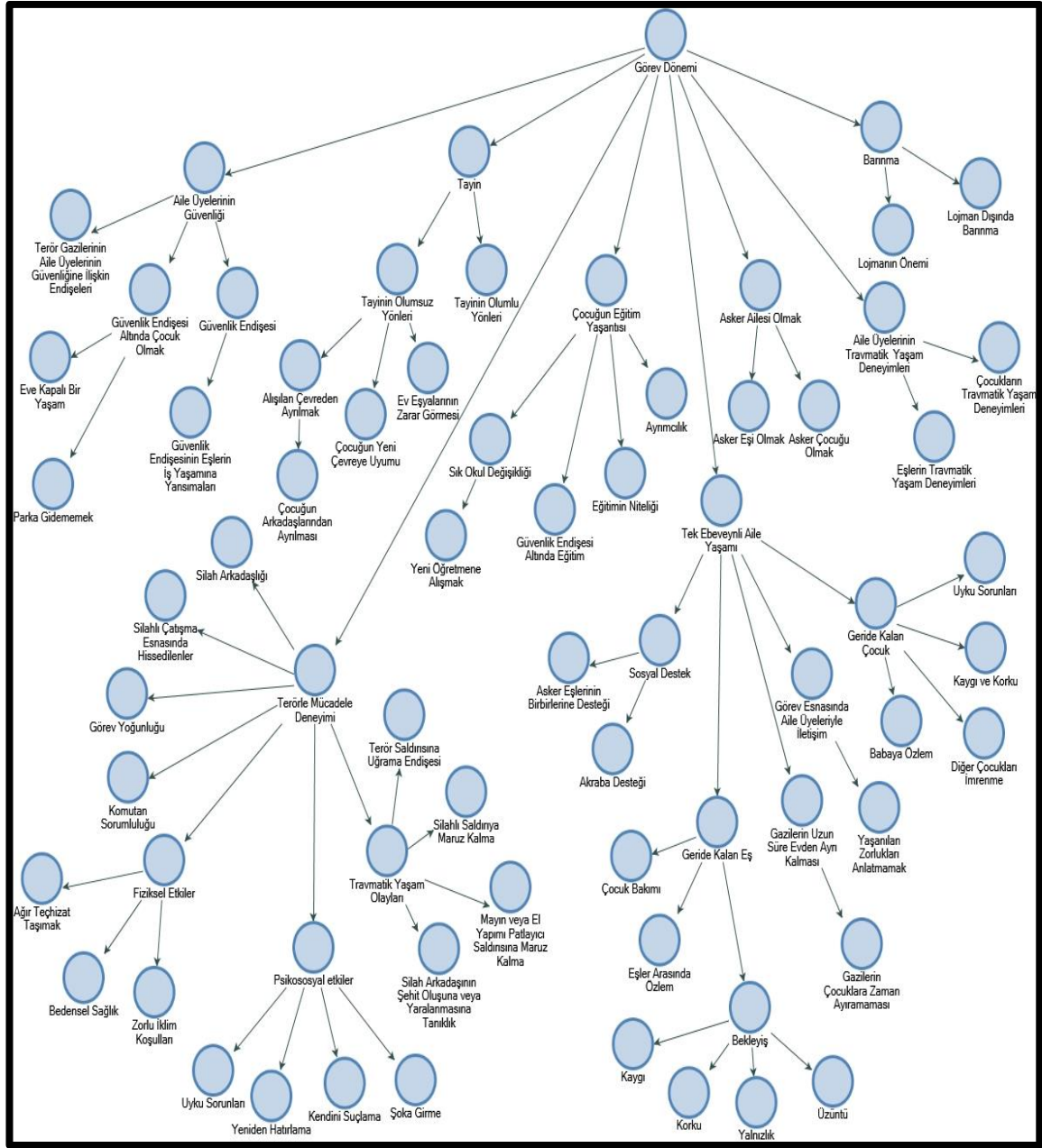
Terör gazilerinin ve aile üyelerinin görev öncesi dönemdeki sorun ve gereksinimlerine ilişkin kodlar arasındaki ilişkiler Şekil-4'de yer almaktadır. Gösterimde kodları birbirine bağlayan düz çizgi (--) kodlar arası ilişkiyi, ok (--->) kodlar arası tek yönlü ilişkiyi göstermektedir.

Şekil 4. Görev Öncesi Dönemdeki Sorunlara ve Gereksinimlere Yönelik İlişkisel Analiz (NVivo 12 Pro Gösterimi)

3.2. GÖREV DÖNEMİNDEKİ SORUNLAR VE GEREKSİNİMLER

Görev dönemi, güvenlik görevlisinin görev için evden ayrılmasıyla başlayıp eve dönüş yapmasıyla son bulan bir evre olarak tanımlanabilir. Görev sürecinde güvenlik görevlileri, eş ve çocuklarının yaşantısında büyük değişimler meydana gelmektedir. Bu noktada görev dönemi temasında, terörle mücadele deneyimi, asker ailesi olmak, tek ebeveynli aile yaşamı, aile üyelerinin travmatik olaylara tanıklığı, aile üyelerinin güvenliği, çocuğun eğitim yaşantısı, tayin ve barınma kategorileri altında incelenecektir.

Şekil 5. Görev Dönemindeki Sorunlar ve Gereksinimler Modeli (NVivo 12 Pro Gösterimi)

Terör gazilerinin ve aile üyelerinin ifadelerinin yoğunluğuna göre hazırlanan kod bulutu Şekil-6'da yer almaktadır. Kod bulutundaki metinlerin boyutu, kodların kullanım yoğunluğunu göstermektedir.

Şekil 6. Görev Dönemindeki Sorunlar ve Gereksinimler Temasına İlişkin Kod Bulutu

3.2.1. Terörle Mücadele Deneyimi

Terörle mücadelede yer alınması travmatik yaşam olaylarının ağır bir biçimde deneyimlemesi, zorlu arazi ve iklim koşullarında uzun süre görev yapılması ve önemli sorumluluklar alınması anlamına gelmektedir. Güvenlik görevlileri bu deneyimden biyolojik, psikolojik ve ruhsal yönden etkilenmektedir.

Bu temada terörle mücadele deneyimi kategorisi, silahlı çatışma esnasında hissedilenler, komutan sorumluluğu, görev yoğunluğu, silah arkadaşlığı,

travmatik yaşam olayları, fiziksel etkiler ve psikososyal etkiler kodları altında ele alınacaktır.

3.2.1.1. Silahlı Çatışma Esnasında Hissedilenler

Araştırmanın öznelere silahlı çatışma sırasındaki hisleri değişkenlik göstermektedir. A2-TG ve A9-TG kodlu katılımcılar silahlı çatışma sırasında hiçbir endişe taşımadıklarını ifade etmektedir. Bu anlatının arka planında görev motivasyonu ve terörle mücadeleye yüklenen anlam bulunmaktadır.

“Ya o psikolojiyi vallahi ben de bir türlü çözemedim. Oradan mermi gelmekten ziyade biz onları nasıl buluruz yakalarız biz de şey vardı yani. Hani bir an önce böyle nerede buluruz hatta bir pusuda yani düşürdüm üç tanesini. Birini vurduk ikisi kaçtı. Yani taşın arkasında sen mi ben mi gideyim diye birbirimizle yarışıyoruz yani. Ben gideyim öteki diyor ben gideceğim vuracağım. Aramızda anlaşmazlık bile oluyordu yani hedefe ben gireyim sen gir muhabbetine. Ben öyle bir mermi gelecek falan hiç aklıma gelmiyor yani.”
(Aile 2-TG)

“Bende çatışmaya girerken özellikle çatışmadan bahsediyorum... Çatışmaya girerken benim vücudum buz gibi olurdu. Beynimin en ortasından buz gibi sular inerdi aşağıya. Hiçbir şey hissetmeden direk girerdim olaya. Annem için, babam için, eşim için, çocuklarım için savaşıyor hissedirdim kendimi.”
(Aile 9-TG)

Terörle mücadelede uzun süre yer alma bir noktadan sonra duyarsızlaşmaya yol açabilmektedir. Öte yandan A10-TG kodlu katılımcı, silahlı çatışma sırasında duyulan endişeye ve silahlı çatışma koşullarının ruhsal yönden etkilerine işaret etmektedir.

“Ben anlamadım önce. Beni yanımdaki uzman çavuşlar ikaz etti. O kadar acemiyim yani. Uzman çavuşlar bağırdı. Dedi karşı taraftan atıyorlar dedi. Hemen herkes bi kayalık buldu. Bir taş buldu. Arkasına geçti. Ben hala ayakta dolaşıyorum. Çünkü bilmediğim için olayı bilmiyorum. Hala durumu kavrayamadım yani. Ondan sonra karşı taraftan üzerimize makineli tüfek atışı yapıldıktan sonra sağdan soldan böyle sekme sesleri, mermi sekme sesleri gelmeye başladıktan sonra ben şunu anladım: Yani dedim ki bu şeyler bizden giden değil. Bize atılan, yapılan atışlardan seken mermiler. Sesleri zaten farklı gelmeye başladı. O zaman anladım. Ama o zaman da tabii insan psikolojik olarak etkileniyor. Yani kalbimiz tabii daha hızlı atmaya başlıyor. Tabii can derdi ortaya çıkıyor.” (Aile 10-TG)

3.2.1.2. Komutan Sorumluluğu

Katılımcılar, terörle mücadele sırasında kendilerinden ziyade emir komuta ettikleri personelin can güvenliğinden endişe duyduklarını belirtmektedir. Komutan, personelin şehit olması veya yaralanması halinde bu sorumluluğun kendisine ait olacağı düşüncesi taşımaktadır.

“Ya benim prensibim bir şey olacaksa bana olsun prensibiyle ben hareket ettim. Ben onun annesine babasına nasıl anlatacağım bu vebali diye onun korkusuyla yaşadım. Sekiz yıllık terörle mücadele hayatım boyunca bir kişiye bile bir şey olmasını istemezdim yani ben. Yani kendinden çok onları düşünüyorsun hocam. Bunu ben B. Operasyonlarında daha çok yaşadım. B. Operasyonlarında kendim en önden gidiyordum en kritik yerlerde kendim duruyordum. Başımdan şöyle bir olay geçti bu B. operasyonlarında. Elemanım vardı çocuğun gözü kara ve hiçbir şeyden korkmuyor bu çocuk. Çatışma sırasında aniden gözüm onun üzerindeydi. Çocuk da açıktan ateş etmeye çalışıyor. Bağurdım, çağırdım, kızdım her türlü lafı söyledim. Hocam böyle yani bir şey olma korkusu.” (Aile 3-TG)

“Benim zaten aklımın yarısı personelimde askerimde kalıyor. Yani diyorum ki aman personelim yaralanmasın, şehit olmasın, ona bir şey olmasın. Ben kendi ailemi değil onların ailesini düşünüyorum. [...] Bana göre en büyük sorun benim emrimin altındaki rütbelisi, askeri. Yani beni en çok sarsan onların sorumluluğu. Kendim, ailem bana bir şey olur şey olur. Yani yüzde beş desem mi demesem mi bilemiyorum yani. O amir sorumluluğu var ya komutan sorumluluğu o ağır basıyor. Sorumluluk öyle bir şey ki. [...] Aman diyorsun bu şehit olursa yaralanırsa bunun ailesine ne olur yazık olur. Onun sorumluluğu zaten ağır basıyor. Bana bir şey olursa önemli değil. Ben ölürsem şehidim kalırsam gaziyim. Ben kendimi düşünecek fırsat bulamıyorum.” (Aile 6-TG)

“Orada mesela gidiyon birine bir şey olur mu? Birine mermi gelir mi onun korkusu.” (Aile 8-TG)

Olası bir terör saldırısı sonucu şehit veya yaralıların olması halinde bu haberin ailelere nasıl verileceği ve ailelerin duyacakları acı, katılımcıları endişelendirmektedir. Bu kaygı komutan sorumluluğunu ağırlaştırmaktadır.

3.2.1.3. Görev Yoğunluğu

Araştırmanın özneleri görevlerin çok sık olduğunu ve görev dönüşünde dinlenmeye dahi fırsat bulamadıklarını belirtmektedir. Görevlerin yoğunluğu ve

yorgunluk, evde bulunulan zaman dilimleri içerisinde dahi aile üyeleriyle zaman geçirilememesine ve aile içi sorumlulukların yerine getirilememesine yol açmaktadır.

“Zaten üç gün görev geliyorsun bir gün istirahat veriyorlar. Onda da zaten üç günün yorgunluğu. Zaten yatıp uyuyorsun. Yani evin ufak tefek bir ihtiyacı varsa onu karşılıyorsun. Öbür gün akşama, bilemedin bir sonraki gün sabah giden gelmiyor zaten. Bir daha üç gün daha görev.” (Aile 2-TG)

“Mesela iki gün diye gidiyorduk göreve ama dönüşümüz belli olmuyordu dört gün beş gün. Bir şekilde eve gönderiyorlardı iki gün istirahat. Birinci gün bakımdır, temizliktir tekrar çağırıyorlardı. İkinci gün bir sonraki görevlerin plan projesi yapılıyordu yine çağırıyorlardı. İstirahat bile edemedi tekrar göreve hazırlanıyorduk. O şekilde yoğun bir şekilde geçti. [...] Benim en çok zoruma giden mesaiden geldikten sonra telefonumun sürekli açık olması. Her an görev var gel demeleri bu ihtimali üzerine yaşamamız.” (Aile 4-TG)

“Ya eşim yani böyle eve geldiği zaman daha doğrusu bizimle ilgili hiçbir şey hatırlamıyor. Diyorum hani çocuğa şöyle yaptım. Verdiğim yemeği bile hatırlamıyor. Geldiğim saatleri bile hatırlamıyor. Çünkü o eve geldiği zaman ya yatıyordu ya dinleniyordu. Çünkü zaten yorgun bitkin geliyordu. Yani rengi mengi gitmiş oluyordu. Zaten kendine gelene kadar bir sonraki göreve çağırılıyordu. Onun çok varlığını biz bile hatırlamıyoruz yani.” (Aile 4-Eş)

“Geliyorduk zaten hep herkes yorgun bir şekilde iki üç gün evlerde kalıyorduk. Sonra hemen bir görev çıkıyordu. Bir daha göreve gidiyorduk.” (Aile 10-TG)

Askeri hareketliliğin başlamasıyla birlikte görev sürelerinde artış meydana gelmekte ve her bir görev arasındaki süre kısalmaktadır. Görev yoğunluğunun artış göstermesi, güvenlik görevlilerinin morallerini olumsuz yönde etkilemektedir (Hosek ve diğerleri, 2006: 38) Ağırıklı olarak Irak ve Afganistan’da görev yapmış gazilerin yer aldığı araştırmada görev süreleri altı ile on ay arasında bulunmuştur (SteelFisher ve diğerleri, 2008: 223).

3.2.1.4. Silah Arkadaşlığı

Güvenlik görevlileri, terörle mücadele sırasındaki birlikteliğin silah arkadaşlığını sivil yaşantıdaki arkadaşlıklardan farklı kıldığını ifade etmektedir. Silah

arkadaşları özellikle terörle mücadele sırasında güvenlik görevlilerinin birincil sosyal destek kaynağı halini almaktadır.

“Zaten Doğu'ya geldiğinde herkes biliyor ki en sıkıntılı zamanında operasyonda tim arkadaşların var. Eğer aran kötü bile olsa bir şekilde iyiye çevirmen gerekiyor. Bu son operasyonlarda da daha bir sağlamaştı arkadaşlık dostluk. Artık komutancılık kalkıyor. Bir arkadaş, abi kardeş ilişkisi halini alıyor. Zaten olması gereken de o. Batıya göre zaten kıyaslanmaz bu ilişkiler.” (Aile 4-TG)

“Terörle mücadelede olduğun ortamı sivil hayatta imkânı yok bulamazsın. Yani birbirine çok güveniyorsun yani ne bileyim. Ya bir kişi ayakta kalıyor yeri geliyor beş kişi istirahat ediyor. Ya yürüyüşünden adam tanıyorsun gece karanlıkta. Bu güzellikleri var.” (Aile 5-TG)

Katılımcılar kimi zaman silah arkadaşlarının güvenlikleri için kendi yaşamlarını riske attıklarını kimi zaman ise silah arkadaşları sayesinde hayatta kaldıklarını belirtmektedir.

“50 kişi tekrar çıktı bir tane şehidimizi aramak için. 50 kişi hocam kendi canını ortaya koyarak artık şehit olmak, vurulmak umurumuzda değil o arkadaşımızı arıyoruz. Çünkü herkes ortaya çıktı hocam sokaklarda şehidimizi arıyoruz. Şehidimiz hocam bir süre sonra 35 metre geriden bulduk biz şehidimizi. Evin içerisinde arıyoruz. Timden arkadaşlar dışarıda arıyor yani bir kişi hocam yani düşün o anda biz ateşe maruz kalsak hocam belki birçok daha şehit verebilirdik.” (Aile 3-TG)

“Abi haddime değil ama dedim o ağacın ortasında durman yanlış dedim. Ya bir şey olmaz dedi. Olsun sen yine de bu tarafa gel dedim. Kolundan tuttum. Diğer ağaca doğru çektim. Mevzideyiz. Çatışmanın ortasındayız. İki ağacın ortasından mermi geçti. Buz gibi. O bana baktı. Ben ona baktım. Bana sarılacaktı. Sarılma dedim. Burada dedim bu sefer ikimiz birden gideriz. O benim için hayatım boyunca en gururla anlattığım olayımdır.” (Aile 9-TG)

3.2.1.5. Travmatik Yaşam Olayları

Güvenlik görevlileri terörle mücadele sırasında sayısız travmatik yaşam olayı deneyimlemekte ve/veya bu olaylara tanıklık etmektedir. Teröristlerin silahlı saldırısına maruz kalma, silah arkadaşının şehit oluşuna veya yaralanmasına tanıklık etme, mayın veya el yapımı patlayıcı saldırısına maruz kalma ve terör

saldırısına uğrama endişe güvenlik görevlilerinin başlıca travmatik yaşam deneyimleri arasında yer almaktadır.

3.2.1.5.1. Silahlı Saldırıya Maruz Kalma

Katılımcılar teröristlerin silahlı saldırısı esnasında gelen mermilerden son anda kurtulduklarını ifade etmektedir. A4-TG ve A5-TG, gelen mermilerin sırt çantalarına isabet ettiğini, A7-TG ise keskin nişancı mermisinin başının hemen üzerinden geçtiğini aktarmaktadır.

“Görevin ilk günü bir sokaktan ilerleyip dört köşe bir yerden bir eve sığrama yapacaktık. Orada tam sığrama yaptığımızda bizi taradılar. Üç kişi birlikte sığramıştık. Benim çantama gelmiş, çantamdaki kutuyu patlatmış. Orada bir yaralı da verdik.” (Aile 4-TG)

“Tabur komutanımız dedi. Siz dedi ortaya yatın dedi. Gece saat 02.00’de çözüleceğiz. Farklı bir noktaya intikal edeceğiz. Saat 01.30’ da tam bizim yatmış olduğumuz yere zaten yamaca yatıyoruz böyle. O taraftan bize öyle bir mermi geliyor ama tabii kafamızın üstünde sırt çantalarımız var delik deşik. Yani kafayı hafiften kaldırsan girecek mermi. Hani ne bileyim Allah korudu yani.” (Aile 5-TG)

“E-B karayolunda operasyona gidiyorduk. Operasyona giderken konvoyu ateş açıldı bütün araçlara. İşte sağ sol yukarılardan doçkalarla, roketle, bombalarla. Ben de Kobra’nın (zırhlı araç) içindeydim. [...] Karşıdan birden Biksi ve Zagros mermisi. Yani Zagros mermisi ben ağacın dibindeyim. Belli yani bize nişan almış. Ağacın dalını kırıyor. O mesafeden ölçtük yani. 30 santim üzerimizden yani benim kafa istikametinin 30 santim üzerinden ağacın dalını kırıyor. Kepçenin o çelik demiri var ya oraya vuruyor. Oradan sekiyor ön tarafa vuruyor.” (Aile 7-TG)

“Bir 600 metre. 550-600 metre öteden Biksi-Kanas-Doçka. Aldığımız bilgilere göre dört kişilik bir grup tacizde bulundu ama her yerimiz bertaraf. Mermi yağdı. Biz o taraftan, her taraftan toz toprak çıkıyor.” (Aile 8-TG)

Silahlı çatışmalar yakın mesafelerden saatlerce devam edebilmekte, bu esnada güvenlik görevlileri silah arkadaşlarının şehit oluşuna veya yaralanmasına tanıklık edebilmektedir. A10-TG, silahlı çatışma sırasında yaralandığını aktarmaktadır.

“Akşamleyin hava kararmaya yakında bizim bulunduğumuz yerlere baya bir ağır silahlarla olsun işte şeylerle baya bir yoğun ateş altında kaldık. Ben o zaman tim komutanıydim. Bölük komutanım yaralandı. [...] Biz de görüntü alınan yerlere atış yaptık. Atış yaptığımız esnada karşıdan da bize karşılık gelince biz adamların üzerine üzerine geldik. Sonra zaten büyük bir çatışma. Etrafımız komple sarılmış. Tepenin etrafını komple sarmışlar. Büyük bir grubun arasında kaldık yani. Nereden baksanız 200-250 kişinin arasında kaldık orada. 40-50 kişi. Yani 6-7 saat adamların arasında kaldık yani. Tabi takviyeler sabah geldi ama takviyeler geldiğinde zaten şehit olanlar vardı. Yaralı olanlar vardı. Ben de yaralıydim. O kadar yakın mesafeden çatışmaya girdik ki 40-50 metre. Yer yer 20 metreye kadar düşüyordu yani.” (Aile 10-TG)

Türkiye'deki terör gazileriyle yapılan araştırmada yaklaşık her on gaziden dokuzunun silahlı çatışmada yer aldığı bulunmuştur (Başçılar & Karataş, 2021: 31). Gazilerle yapılan bir başka araştırmada Afganistan'da görev yapmış yaklaşık her beş gaziden üçünün, Irak'ta görev yapmış her on gaziden dokuzunun görev sırasında silahlı saldırıya uğradığı bulunmuştur (Hoge ve diğerleri, 2004).

3.2.1.5.2. Silah Arkadaşının Şehit Oluşuna veya Yaralanmasına Tanıklık

Silahlı çatışma sırasında yaşanan travmatik yaşam olayları son derece ağırdır. Katılımcıların büyük bir bölümü tanıklık ettikleri olayları gözleri yaşlı bir şekilde ya da sesleri titreyerek aktarmıştır. Mayına basan silah arkadaşının kopmuş bedeni... Teröristlerin işkencesine maruz kalan askerlerin çığlıklarının telsizden saatlerce dinlenilmesi... Terörist mermisinin silah arkadaşının başına isabet etmesi... Ve daha niceleri. Katılımcıların neredeyse tamamı silah arkadaşlarının şehit oluşuna ya da yaralanmasına tanıklık ettiklerini belirtmektedir.

“İki asker önünde böyle bir mayına basma olayı olmuştu. Mayına basma olayında O askerimiz yaklaşık bir saat kadar yaşadı. Onun hemen arkasındaki de gözlerini kaybetmişti. O askerimiz işte böyle gözlerimize bakarak böyle birazcık kendisine gelir gibi oldu. O anda işte biz ona sorular sorarak bilincini açık tutmaya çalışıyorduk. Memleketini sorduk. Ondan bundan bahsederken benim babama haber verme şeklinde işte şöyle söylemler olmuştu gözüme bakarak tabi yardım istemişçesine. Ama ne yapacağız bir şey yok tabii ki. Çünkü vücudunun yarısı kopmuş vaziyetteydi alt kısım özellikle tabii. Sonra doktorumuz geldi bilmem ne yaptı helikopter geldi. Helikoptere bindikten beş on dakika geçmeden havada eks oldu (hayatını kaybetti) diye bize söylediler. Oradaki yardım isteğini gözlerinden görüyorsunuz ve babasına söylemememizi istiyor. Bizden isteme sebebi ise babası yaşlı olduğu için tek başına olduğu için annesi çok önceden öldüğü

“İçin işte ailenin tek bireyi olduğunu hissettirdi bize. Ama işte bu tür olaylar tabii aylar da yıllar da geçse unutulmuyor hocam ya (ağlayarak aktarıyor).” (Aile 1-TG)

“Bana doğru ateş edin benim etrafım sarıldı bana doğru ateş edin. Yani kendini öldürmek için şey istiyor ateş istiyordu. Tabii etmediler ama onlar da teröristlerin eline geçti aşağı yukarı akşam sekizden gece 12’ye kadar helikopterler gelip telsizlerin kriptosunu değiştirene kadar işkence yaptılar. Onda bile ben yerimde duramamıştım yani ama yapacak da bir şey yoktu. Bir gün sonra da bulduk cesetlerini şehitlerin ama yani kesmişler. Adamlara farklı farklı işkenceler yapmışlardı. Ya bu beni çok etkilemişti mesela. Ama ondan sonra işte teröristlerden dolayı hiç acıma duygusu kalmamıştı bende. Çünkü telsizden seslerini duyuyorduk. Hani gelin alın üsteğmeni uzman çavuşlar işte onları anlatıyorlar yani bunu bütün birlikler dinledi yani. Yani aşağı yukarı dört beş saat bu işkence sürdü. Sabah bulduğumuzda çok kötü şekillerdelerdi. Ya bu beni çok etkilemişti. En çok etkileyenlerden biri. Yani sabaha kadar ağlamıştım orada.” (Aile 2-TG)

“Bir gün önce ‘çocuğum olacak işte komutanım izne gideceğim’ diye böyle seviniyordu. İşte ertesi gün işte biz çatışma bölgesine gittik operasyona gittik. O arkadaş girdiği yerde patladı. Çocuğunu görmeden şehit oldu.” (Aile 3-TG)

“Hava daha Ağustos ayı Haziran Temmuz Ağustos gibi. Havada zaten sıcak tam bittiğimiz noktada pusuya düştük. Zaten yorulmuştuk. Normal ateş mermilerin baskısı var. Bir de orman yangını gibi çalılar göbeğimize kadar geliyor o hizada otlar var onlar da yandı. Orada bir tane Tim Komutanı Teğmen şehit oldu. Bir tanede Uzman Çavuş tim elemanı şehit oldu o görevde. O teğmen gerçekten hiç aklımdan gitmiyor. [...] Koruyucu çocuğu diye şehit olan bir Teğmen vardı A.B. Koruyucunun oğluydu. O da Doğu’ya gönüllü geldi. Artık biz bir bölük seviyesinde yaralı ve şehit verdik. Yani bu toplamlarına da bakacaksak üç bölük var. Bir bölük yaklaşık 150 kişi bunun 100 kadarı yaralı vermişizdir. Yani bunlara diğer birliklerden gönüllü personel istendi. A.B Teğmen gönüllü olarak geldi ve şehit oldu. O da kafasından mermi yedi.” (Aile 4-TG)

“O çatışmada benim yanımda bulunan arkadaşlardan bir tanesi şehit oldu. Bir tanesi yaralandı.” (Aile 6-TG)

“Kucağıma da aldım. Yoldan ben aldım şehidi. Araçların üzerinde uçaksavar olur ateş açmak için karşıya. Bu arkadaşımız aslında üstün cesaret gösteriyor. Uçaksavarla 250’lik mayonu atıyor karşıya düşünün. Yine onun üstünde uçaksavar var oradan ateş ediyor şehidimiz. Sonra mayonu tekrar takarken 250’lik bitiyor. O arada eğiliyor. İşte o sırada kafasının yan tarafı, sağ gözlüğün yan tarafına bir mermi alıyor. Ben onu gidiyorum araçtan alıyorum. Bizim Kobraya alıyorum. Bizim Kobra da daha gözleri bile açıktı. Belki ölmemişti bile. Devlet Hastanesine yetiştirdik hızlı bir şekilde. Hani biliyorsunuz kobra aracında yaylı bir sistem olduğu için o da savruluyor. Yani hızlı gitmek zor. Hızla içeri girdik ama yetiştiremedik. Vefat etti.” (Aile 7-TG)

“Şimdi biz yurtdışına terörle mücadele görevine gittik. A. Ülkesinin sınırlarına girdik. Ondan sonra işte mayın detektörü arıyor. Çocuğun bir tanesi çok yoruldu çok bıktı demek ki L. Komandodan. Biz Özel Harekât timi olduğumuz için biz gitmedik. Çocuk mayın aranmayan bir bölgeye girerken orada mayına bastı. Havaya uçtuğunu gördüm çocuğun. Sırt çantası ile birlikte mayına bastığını gördüm çocuğun.” (Aile 9-TG)

“O günü de unutmak mümkün değil hani. Yani şimdi anlatması güzel oluyor ama yaşaması da sıkıntı. Çünkü çok şehit verdik. Bir de çoğuna yardıma da gidemedik. Adamlar bağıra bağıra bazıları şehit oldu. [...] Mesela sesler geliyor yaralılardan ama şey yapamıyorduk yani gidemiyorduk yanlarına. Çünkü yanlarına gitmemiz için açıktan gitmemiz lazım. Nevşehir’deki peri bacaları gibi arazi. Sivri sivri kayalar var ama araları açıktı. Gitmemiz mümkün değildi yani. [...] 17 şehit vardı. 23 yaralı vardı.” (Aile 10-TG)

Türkiye’deki terör gazileriyle yapılan araştırmada yaklaşık her beş gaziden üçünün silah arkadaşının şehit oluşuna, yaklaşık her beş gaziden dördünün ise silah arkadaşının yaralanmasına tanıklık ettiği bulunmuştur (Başcılar & Karataş, 2021: 31).

3.2.1.5.3. Mayın veya El Yapımı Patlayıcı Saldırısına Maruz Kalma

Mayın ya da el yapımı patlayıcı saldırısına maruz kalan gaziler sayısız defa ölüm riskiyle karşı karşıya kaldıklarını ve son derece travmatik yaşam olaylarına maruz kaldıklarını ifade etmektedir.

“Binada şehit olacak arkadaş binanın önünde oturuyor hocam orada her neyse. Aradan saniyeler geçmişti ki patlama gerçekleşti hocam. Patladı yani saniyeler sonra patlama. Her yer simsiyah toz bulutu oldu. Şarapnel parçaları sağımızdan solumuzdan geçiyor. Ben Kobra aracının tekerleğinin önünde olduğum için basınç olduğu gibi fırlatacaktı. Ben son anda sol kolumla kapıyı yakaladım yoksa beni alıp götürcekti.” (Aile 3-TG)

“Biz bu süreçte bile karakola baskın yedik, taciz yedik, roketler falan yakınımızda patladı. [...] En son görevde yakınım bir el bombası düştü. Ondan önceki de görevin ilk günü. Bir odadan tam çevre emniyetine bakıyoruz. Tam o sırada bir taş sesi geldi. Benim bulunduğum koridora atamadı yan duvarıma düştü. Patlama sesiyle dedik neredeyse el bombası bulunduğumuz koridora düşüyormuş dedik.” (Aile 4-TG)

3.2.1.5.4. Terör Saldırısına Uğrama Endişesi

Görev süresince terör saldırısı tehdidi altında bulunma gazilerde endişeye ve bu uyku sorunlarına yol açabilmektedir.

“Ben şimdi uyuyorum bu nöbetçi de uyursa işte o da gelir bu terörist mevziye sizar bizi öldürür gibisinden. Emin ol uyku tutmuyordu benim gözlerimi. Ben o yüzden 12’ye kadar yatardım. Bu bir iki arkadaş 12’ye kadar nöbet tutardı. 12’den de sabaha kadar tek başıma ben nöbet tutardım. Kendimi öyle daha iyi güvende hissedirdim.” (Aile 2-TG)

“Ya gece karanlıkta gidiyorsunuz hiç kimse yoksa senin takım arkadaşların var tim arkadaşların var. Önüne her şey çıkabilir. Allahla sen baş başasın. Yani bunu ne kadar para verirsen adam bu işi yapar. Namlunun ucunda ilerliyorsun yani.” (Aile 4-TG)

“Atıyorum bir Kanas 800 metreden istediği bir insanı öldürür. Keskin nişancı veya kendilerinin zaten farklı silahları var. Yani ben devriye atıyorum. Bir olay olmasa da o anda ben vurulacağım hissediyorum yani. Devriyede mermi nereden gelecek diye hissediyorum mesela. Örneğin en basiti bu. Yani sürekli tehlikedeydim.” (Aile 8-TG)

“Ya onun psikolojisi çok ayrı. Gecenin karanlığında bilmediğiniz bir yere sizi helikopterle bırakıyorlar. Yani elinizi bile göremiyorsunuz şöyle 15-20 santimden baktığınız zaman. Yani şey olarak sıkıntı şimdi bilinmeyen bölgelere atıyorsunuz. Siz bilmiyorsunuz. [...] Başınıza ne geleceğini bilmiyorsunuz. Valla başımıza her şey gelebilirdi yani öyle bir yer. Çünkü yürürken bastığımız yerlere dikkat ediyoruz. İşte ne bileyim her an bir şey patlayabilir. Her an her şey olabilir. [...] Şimdi Güneydoğu’da mesela intikal yani yürümeye başladığımız zaman olayın tehlikesi de başlıyor. Yine aynı şekilde araçta da aynı. Ben mesela araç intikallerinde çok tedirgin olurdum.” (Aile 10-TG)

3.2.1.6. Fiziksel Etkiler

Elverişsiz yaşam alanları, zorlu iklim koşulları, sınırlı kaynaklar, haşereler ve benzeri etmenler görevin fiziksel güçlükleri arasında yer almaktadır (Hosek ve diğerleri, 2006: 41). Güvenlik görevlileri günlerce ve haftalarca mevsim koşulları fark etmeksizin arazide bulunmakta, ağır teçhizatlı bir şekilde kilometrelerce yürümektedir. Fiziksel etkiler, bedensel etkiler, ağır teçhizat taşımak ve iklim koşulları kodları altında incelenecektir.

3.2.1.6.1. Bedensel Etkiler

Görevin beden üzerindeki başlıca etkileri yetersiz beslenme, yorgunluk ve uykusuzluktan kaynaklanmadır. İklim koşulları gazilerin cilt sağlığına, gece görüş cihazı ise göz sağlığına zarar vermektedir.

“15 gün 20 gün bir aya yakın görev oluyordu. O görevden eşim döndüğü zaman derisi soyulmuş olarak geliyordu bazen.” (Aile 1-Eş)

“Yani çok yorgun oluyorsun zaten bir de beden yorgunluğu var. Yürümüştün iki gün üç gün boyunca devamlı yürümüştün, çok uyumamışsın. Geliyor zaten banyo da yaptın mı doğru yatağa. Kimi dayacak halin kalmıyor. Dinlenmen lazım ki bir sonraki güne hazırlanasın yani.” (Aile 2-TG)

“Yani başarıyı sağlayabilmek için de sen özveride bulunman gerekiyor. Uykusuzluğa dayanman gerekiyor hocam. Arazi şartlarına dayanman gerekiyor.” (Aile 3-TG)

“Mesela gözlerimde sıkıntı var. Kulaklarımda sıkıntı var. Bunlar hep görev eseri yani.” (Aile 5-TG)

“Beslenemiyorduk mesela. Ben onu iyi hatırlıyorum yani. Kumanyamız bitiyordu. Kumanyamız bittiği zaman işte bazen en yakın karakolla telsiz irtibatı kurup merkezden kumanya isterdik. Bize de o zaman işte uzun kaşarlar var ya bizim time 2-3 tane kaşar yollar. Bazen ekmek göndermeyi bile unuturlardı. Beslenemiyorduk yani işte. Bazen napıyorduk? Tarlalardan oradan buradan işte. Orada vatandaşın meyvesi varsa oradan yerdik. O konuda şeydik mesela görevden geldiğimiz zaman mutlaka herkes kilo vermiş olurdu yani. Bir de arazi çok sarp arazi olduğu için tabi ayaklarını burkanlar, diz dönenler oluyordu. Bunlar tabi hesapta olmayan sakatlıklar oluyordu.” (Aile 10-TG)

Zorlu iklim koşulları altında görev yapmak, güvenlik görevlilerinin solunum yolu enfeksiyonuna veya cilt enfeksiyonuna yakalanma riskini arttırmaktadır (Spelman ve diğerleri, 2012).

3.2.1.6.2. Ağır Teçhizat Taşımak

İçerisinde günlerce yeterli olacak yiyecek, su, kıyafet, mühimmat ve yardımcı ekipmanın bulunduğu sırt çantası, silah ve çelik başlıkla beraber güvenlik görevlileri engebeli arazilerde kilometrelerce yürümektedir.

“Çok ağır yük taşıdım özellikle de mesleğimde o S’deki yıllarımda. 14 kiloluk keskin nişancı silah taşıyordum o yıllarda. Dolayısıyla silah da çanta kadar vardı. Bir 40 kilonun üzerinde bir yükte geziyordum uzun süre dağlarda.” (Aile 1-TG)

“En büyük zorluğu ne biliyor musun? En büyük zorluğu o sırt çantayı taşımak.” (Aile 6-TG)

Koruyucu ekipmanlardaki teknolojik gelişmelerle birlikte güvenlik görevlilerinin silahlı çatışmalardaki ölüm oranlarında düşüş gözlenmektedir. Buna karşın güvenlik görevlileri kompozit başlık, çelik yelek vb. ekipmanlarla birlikte görev esnasında yaklaşık 45 kg. ilave yük taşımaktadır (Spelman ve diğerleri, 2012).

3.2.1.6.3. Zorlu İklim Koşulları

Çetin kış koşulları en az terör saldırıları kadar tehlikelidir. Katılımcılar, aşırı soğuk hava koşulları nedeniyle silah arkadaşlarından donarak şehit olanların veya donma nedeniyle ayağı kesilenlerin olduğunu belirtmektedir.

“Çok aşırı soğuk havalarda örneğin göreve gittiğimiz zamanlarda ben mesela ölmek için sabaha kadar tepede dolandığımızı biliyorum tim olarak. Görev yaptığımız zamanlarda ayağı donup ayağı kesilen veya buna benzer çok olaylara şahit olmuştum. Ama en azından emir komuta ettiğim kendi timime bunları yaşatmamak adına bunları yaptım. Sabaha kadar tepe dolandım. Çünkü silahımızın buz tuttuğu bir ortamdaydık. Siz de durursanız siz de buz tutacaksınız. Bu açıkça görülüyordu. İşte bu yüzden buna mecbursunuz çok zor belki ama. Yorulmazsanız da ölüyorsunuz. Mecbursunuz buna.” (Aile 1-TG)

“Yurtdışında H Harekâtı’nda orada eksi 30 derece falandı. Rahmetli M Astsubay şehit oldu. Şehit olması yani Allah rahmet eylesin... Artık o kadar kar tipi vardı ki bir ara hava açıldı. Helikopter geldi. İşte naşı alacak şehidin. Naaşını bulamadık yani. Kar o kadar yağmış. O zaman çok üzülmüştük.” (Aile 5-TG)

Güvenlik görevlileri yıpratıcı iklim koşulları altında görev yapabilmektedir. Örneğin Afganistan ve Irak görevlerinde gece ile gündüz sıcaklık farkının yaklaşık 38 derece olduğu belirtilmektedir (Spelman ve diğerleri, 2012).

3.2.1.7. Psikososyal Etkiler

Katılımcıların tamamı derinlemesine görüşmeler esnasında travmatik yaşam olaylarını deneyimlediklerini veya bu olaylara tanıklık ettiklerini aktarmaktadır. Yapılan bir araştırmada, silahlı çatışmada yer alan, silahlı çatışmada yaralanan veya silah arkadaşının yaralanmasına tanıklık eden gazilerde TSSB'nin daha sık görüldüğü bulunmuştur (Castro, 2009).

“Hocam oradakiler ruhen hepsi sıkıntılı. Kendim de dâhil hocam artık bir standarda bağlamışız. Çünkü başka türlü işin içinden çıkılmıyor. Her gün ölümü düşünerek yaşanmıyor. Biz şuna alıştırdık kendimizi bugün de nasibimizde varsa işte ölmeden döneriz. O şekilde çıkmaya başladık. Çünkü önümüzden bir tim geçti, bir dakika geçmedi bir patlama sesi geldi. Bir dakika önce geçerken selam verdiğimiz başka timden. Kendi timimdeki şehitleri daha söylemiyorum. Oradan kaza kurşununa bir tane şehit verdik. Artık bu olayları göre göre insan artık boşluyor mu diyeyim artık başka bir âleme mi geçiyor başka bir yöne mi hareket ediyor?” (Aile 4-TG)

“Hani daha önce bu operasyonda da yaralandığı için hani ben ona hatta şey diyordum. ‘Senin çok iyi çok sağlam bir psikolojin varmış. Senin yaşadıklarını başkası birisi yaşasa kesin delirirdi’ falan diyordum yani. Çünkü eşimin sürecinde hani o zaman biz evli değildik. Tanışmamıştık bile ama anlattı o süreci. Yani bir sekiz dokuz aylık iyileşme süreci yaşamış ve çok zor yani.” (Aile 10-Eş)

Travmatik yaşam deneyimleri gazilerin ruhsal ve sosyal iyilik hallerine zarar vermektedir. Şoka girme, uyku sorunları, yeniden hatırlama ve kendini suçlama görevin terör gazileri üzerindeki başlıca psikososyal etkileri arasında yer almaktadır.

3.2.1.7.1. Şoka Girme

Terör gazileri, mayın, el yapımı patlayıcı veya silahlı terör saldırısı anında kendilerinin veya saldırıya maruz askerlerin bir kısmının şoka girdiğini ifade

etmektedir. Askerlerin terör saldırı sırasında kendilerini korumak için yere yatmaları ya da bir mevzi içerisine girmeleri gerekmektedir. Ancak şoka giren askerler hareketsiz kalmakta ve bu esnada kendilerine yapılan çağrılara tepki vermemektedir.

“Rütbelilerimizde de hep şunu görüyorduk. Çok çabuk etkileniyorlardı ve bir süre şok içinde kalıyorlardı. Hatta ben o olayda hemen bu battaniye, battaniye değil de paçolar çünkü vücudunun yarısı yoktu. Kendine gelse bile o durumu görse bile yine şoka girecektir düşünceyle hafif böyle bir rampa yerde sırt üstü yatar vaziyette kalmıştı. Bacakları koptuktan sonra nasıl ki o anda öbür askerlerimiz görünce onlardan da kendinden geçenler oluyordu. Hemen askerlerimize o görüntüyü göstermemek adına üzerini paçoyla kapatmaya çalıştım. Diğer askerlerimizi biraz uzaklaşın emniyet alın anlamında uzaklaştırmaya çalıştım. Ama asıl amacım onu görmesinler ondan etkilenmesinler diye. Yine doktorumuz geldiğinde bile o durumu görünce doktor da şoka girdi yani. Yarasını sarmaya çalışıyordu önce. ‘Hocam yarayı niye sarmaya çalışıyorsunuz ki şu an kan akıyor ki’ dedim. Doktor da dedi ki ‘ben ne yaptığımı bilmiyorum ki ben de şoka girdim’ dedi.” (Aile 1-TG)

“İlk mermiyi yediğin an donup kalıyorsun hocam hiçbir şey yapamıyor, ayakta dikiliyor. Şunu söyleyeyim ki L Dağı’nda bir silahlı çatışmaya girdik. Akşam üzereydi. Hava kararmak üzereydi. Bilmiyorum normal asker timi olduğu için hocam mermiler sağımıza solumuza düştüğü an benim unsurdan bir iki kişinin böyle ayakta beklediğini gördüm ben. Şok gibi o an donup kalıyor hiçbir şey yapamıyor. Mermi düşüyor sağına soluna ama hissetmiyor yani çocuk mermi düşüyor sağına soluna dondu kaldı çocuk. O an sen kendini kurtarıyorsun ama bu sefer çocuğu kurtarmak için sen kendinden bir şeyler veriyorsun. Önüne bak diyorsun vuruyorsun onlarla uğraşıyorsun. Bu sefer de böyle olaylar yaşıyorsun.” (Aile 3-TG)

“Orada öyle akşamleyin taburun kamelyasında otururken birden bir patlama sesi geldi. Polis noktasına roket attılar. Böyle kaldık yani. Çünkü yapacağımız bir şey yok. İlk mesela o zaman bir şoklanmıştım yani.” (Aile 10-TG)

3.2.1.7.2. Uyku Sorunları

Katılımcıların büyük bir bölümü uyku sorunları yaşadıklarını aktarmaktadır. Eş ve çocuklar bu sorunlara yakından tanıklık etmektedir. Rüyada silahlı çatışmayı görme, uyuyamama, uyku esnasında şehitleri sayıklama, yanında tabanca bulundurmadan uyuyamama ve en hafif seste uyanma gazilerin uykuya ilişkin başlıca sorunları olarak sayılabilir.

“Hocam özellikle 90’lı yıllarda yaşanan şeyler de bazen ürkütücü boyuttaydı. O zamanlarda bazen geceleri böyle irkilerek ya hani böyle çatışmaya girmiş girdim hissiyatı yeni gelmişim demek ki öyle yaşadım. O zaman eşimin beni uyandırdığı zamanları biliyorum. Ne yapıyorsun ne oldu şeklinde böyle bir fakat galiba sonradan geçenlerde de söylemiştim. Biraz herhalde kaşarlandık diyoruz. Sonradan artık normalmiş gibi geliyor. Aslında normal değil ama normalmiş gibi geliyor.” (Aile 1-TG)

“Çok sayıklardı çok. Yattığı zaman yatamazdı. Böyle o anı yaşardı. Böyle uyandırırız falan. Çok şehit oldu yanında birebir yaşadığı olaylar olmuştu daha önce. Hep onları sayıklardı rüyasında. Birebir o anı yaşıyor yani öyle şeyler görürdü. Uyku düzenini bozdu yani o görevlerde.” (Aile 2-Eş)

“Yani hala görev bitmiş gelmiş ama hala gelememiş ruhu görevde. Hala operasyon çantası sırtında, silah elinde öyle gibi yani kendisi evde ama ruhu değil. Tedirgin uyurdu mesela. Televizyon izliyordu ama izlemiyor sanki kendiyse konuşuyor genelde böyle olurdu. Uyurken falan silahını yanına koyardı yastığının altına. Görevlerden sonra bunu çok sık yapardı.” (Aile 3-Eş)

“Özellikle babamdan yana ama herkeste bir sıkıntı yarattı yani. Yani şöyle söyleyeyim babamın uykularda sıkıntılar oluyordu. Artık böyle sinir stresten saçları dökülmeye başladı. Öyle ölçsüz kilo almaya başladı. Tavırlarından falan da yani çok belliydi.” (Aile 6-Ç-2)

Uyku sırasında duyulan en ufak ses gazilerin sıçrayarak uyanmasına, silahlı çatışma koşullarını anımsatan tepkiler vermelerine yol açabilmektedir.

“Mesela geldiğinde bir tıkırtı, çatırtı işte ufak bir şey olsun ufak bir seste kalkardı. Çatışma var! Çatışma var! Yataktan kalkardı, fırlardı.” (Aile 9-Eş)

“Yani bir kere hiç unutmuyorum. Lojmandayız. Bu kalorifer petekleri yandığında hafif böyle bir ses çıkartır ya böyle çat çat çat diye. Gecenin bir yarısı böyle uykusu normalde çok ağırdır ama hemen böyle bir kalktı. Dedi noluyor? Nereden bu ses geliyor? Yani böyle hani o da demek ki bazı şeyleri tabi bana anlatmıyordu. Ama kendi yaşadığı için böyle şey tedirgin oluyordu yani bazen.” (Aile 10-Eş)

Seelig ve diğerleri (2010: 1203) de yaptıkları araştırmada görevde yer almanın, güvenlik görevlilerinin uyku süresini ve uyku kalitesini olumsuz bir şekilde etkilediğini bulmuştur.

3.2.1.7.3. Yeniden Hatırlama

Katılımcılar zaman zaman travmatik yaşam deneyimlerinin akıllarına geldiğini, olaylar üzerine uzun uzun düşündüklerini belirtmektedir.

“O arkadaş girdiği yerde patladı. Çocuğunu görmeden şehit oldu. Bir yıl sonra benim hastanede çocuğum oldu. Çocuğu elime aldım işte çocuğu elime alınca işte annem var eşim var. Bu arkadaşım aklıma geldi Çocuk elimde ama sevinemiyorum. (Ağlayarak) Sevinemedim öyle elimde çocuk çocuğa bakıyorum yani. Pencereye döndüm kendim görmelerini istemedim beni öyle. Ağlamamı görmelerini istemedim o şekilde. Çok kötü bir duyguydu. Ya unutamıyorsun bu tür şeylere artık unutamadığım olaylardan biri buydu hocam.” (Aile 3-TG)

“İşte o şehit olması var ya beni çok etkiledi. Yani biz nasıl oldu da o arkadaş şehit verdik? Nasıl yaralandı? Nasıl oldu da o şey oldu diye. Yani o beni çok etkiledi mesela. Aynı zamanda da çok yıprattı. Ya uyuyamadığımız zamanlar oldu. Belki saçımın yarısı döküldü. Çünkü onu sürekli düşünüyorsun neden böyle oldu böyle. Nerede hata yaptık? Ne oldu? O konunun tam psikolojisi de. Bunu böyle yapsak daha mı iyi olurdu? Böyle böyle insanı yıpratıyor.” (Aile 6-TG)

Yeniden hatırlamanın, travmatik yaşam olaylarının deneyimlenmesinden kaynaklandığı belirtilmektedir. Gazilerle yapılan bir araştırmada yaklaşık her beş gaziden birinin travmatik yaşam olaylarını yeniden hatırladığı bulunmuştur (Sullivan & Elbogen, 2014: 4).

3.2.1.7.4. Kendini Suçlama

Komutan pozisyonunda bulunan güvenlik görevlileri travmatik olaya ilişkin üzüntülerini astlarına yansıtmamaya çalışmaktadır. Çünkü komutanın üzüntüsü, “güçlü” olunması gereken ordu kurumunda bir “zayıflık” olarak algılanabilmektedir. Öte yandan komutan, emir komuta ettiği personelin şehit olmasında ya da yaralanmasında bir sorumluluğunun bulunup bulunmadığını kendi içerisinde defalarca ve defalarca sorgulayabilmektedir. Örneğin A9-TG, askerin mayına basarak şehit olmasından dolayı halen kendisini suçlamaktadır.

“Bizler aslında tabii insansınız, üzülüyorsunuz içiniz kan ağlıyor. Ama dışınıza yansıtmamak için de ekstra enerji sarf ediyorsunuz. Niye çünkü

etrafınızda emir komuta ettiğiniz insanlar var. Sanki bu bir zayıflıkmiş gibi görüyorsunuz o zaman. Halbuki normal insani duygular bunlar ama yapamıyorsunuz, yapamıyorsunuz mümkün değil. Bir de bu konunun baskısı var. Yalnız başınıza bir taşın arkasında kaldığında bir çalının dibinde oturduğunuzda her şeyi düşünüyorsunuz. [...] Ya bu askeri böyle göndermeseydik bu arkadaşımız bu şekilde olmasaydı diye. Ciddi anlamda böyle bir sorguluyorsunuz her şeyi sorguluyorsunuz. Kendinizi sorguluyorsunuz, komutanlığınızı sorguluyorsunuz, bu sistemi sorguluyorsunuz, her şeyi baştan sona sorguluyorsunuz. Bilmiyorum ama karmaşık duygular oluyor. Tabi ki özellikle birkaç saat sonrası yaşanan olayın tamamen dış dünyaya kapalı bir hale dönüşüyorsunuz.” (Aile 1-TG)

“Sonra dedim ki niye gitmedim? Niye çocuğun peşinden koşmadım? Ama yasak. S. Komandonun bir askerine şey yapmak yasak. Orada sohbet ettik hatta. Dedim ki bu çocuk gidiyor, nasıl olacak falan diye. Dediler ki canından bezmiş bir şey olmaz. Tam böyle A. ülkesi sınırına girdik. Üs bölgesi yapacağız böyle yerleşeceğiz. O günden sonra ömür boyu vicdan azabı çektim. Dedim ki oğlum sen her şeye konuşursun. Her şeye karışırın. Niye gidip o çocuğu çağırmadın? Niye gidip tutmadın kolundan? Dedim ki o kadar orada o operasyonda o gün gelen 600 kişinin içerisinde en büyük suçlu sensin dedim. Kendimi suçlu ilan ettim. Neden? Onu yakalayabilirdim dedim. Aslında görevim değil. Üstüme vazife de değil ama etkilendiğim en büyük olaylardan birisi budur.” (Aile 9-TG)

3.2.2. Asker Ailesi Olmak

Askeri personelin mesleki yaşantısı esnasındaki yaşam deneyimleri doğrudan ve dolaylı olarak aile üyelerini de etkilemektedir. Bu durum asker ailelerini diğer ailelerden farklı bir konuma taşımaktadır. Asker ailesi olmak kategorisi asker eşi ve asker çocuğu olmak kategorileri altında incelenecektir.

3.2.2.1. Asker Eşi Olmak

Araştırmaya katılan eşlerin neredeyse tamamı asker eşi olmanın nasıl bir duygu olduğunu tarif ederken bir yandan son derece gururlu olduklarını öte yandan asker eşi olmanın büyük zorlukları bulunduğunu dile getirmektedir. A3-Eş, asker eşi olmayı “yılın yarısını yalnız geçirmek” biçiminde tanımlarken esasında bu zorluklara işaret etmektedir.

“Ben eşimin asker olması ile her zaman gurur duydum. Gururlu bir meslek bence.” (Aile 1-Eş)

“Asker eşi demek yılın yarısını yalnız geçirmek demek. Her an her şey olabilir demek. Sabahtan akşamı planlayamazsınız demek. Yani sabah başka bir hayatı var. Akşam görev olup gidebiliyorlar.” (Aile 3-Eş)

“Gurur verici. Ama çok yorucu ve yıpratıcı bir şey.” (Aile 5-Eş)

“Ya ben hiçbir zaman pişman olmadım. Ama zor gerçekten kolay değil.” (Aile 6-Eş)

“Şimdi öncelikle gerçekten özel ve gurur verici bir şey yani. [...] Sıradan memurluklar değil de bu asker eşiyim demek çok farklı bir duyguydu. Yani o gurur verici bir şeydi benim için açıkçası.” (Aile 7-Eş)

“Asker eşi olmak hem gurur verici hem de zorlukları olan bir şey. Ben eşim asker dediğim zaman gururlanıyordum ama zorlukları da vardı.” (Aile 8-Eş)

“Asker eşi olmak bir yönden çok iyi. Hani dışarıdan böyle o yıllarımda çok güzel geliyordu. Hani asker eşi. O kadar gurur verici ama çok zorlukları var.” (Aile 9-Eş)

“Ya aslında çok gurur verici bir şey ama çok zor.” (Aile 10-Eş)

3.2.2.2. Asker Çocuğu Olmak

Çocuklar asker çocuğu olmanın ne anlama geldiğini aktarırken annelerinin anlatılarına benzer şekilde “gurur” ve “zorluk” sözcüklerine sıkça yer vermektedir.

“Çok zor bir şey çünkü her zaman yer değiştiriyorsunuz. Sonra göreve gittiğinde göremiyorsunuz babanızı öyle. [...] Babanız oranın komutanı olduğu için gurur duyuyorsunuz.” (Aile 1-Ç-1)

“Yani anlatılacak bir şey değil. Çünkü baban askerdeyken çok kötü duygular yaşıyorsun.” (Aile 2-Ç-1)

“Ne güzel baban gidiyor herkesin canını kurtarıyor sen de bununla gururlanıyorsun falan.” (Aile 2-Ç-2)

“Hem dünyanın en güzel şeyi hem de dünyanın en zor şeyi.” (Aile 6-Ç-1)

“Ya işte yani babam askerdeyken hani. Ben sadece çocuktum yani. Çok fazla bir şey hissetmiyordum. Ama büyüdükçe gururlanmaya başladım.” (Aile 7-Ç-1)

“Ben gurur duyuyordum. Babam komutan, uzman dediğim zaman herkesin bakışları daha bir değişiyordu.” (Aile 8-Ç-1)

“Ya bilmiyorum asker kızımı demek bana hala çok güzel gelir. Yani öyle söyleyeyim. Güzel yani bence. Ama çok zorluğu da var.” (Aile 9-Ç-1)

3.2.3. Tek Ebeveynli Aile Yaşamı

Güvenlik görevlisinin göreve gitmesi aile üyelerinin ve yakınların geride bırakılması anlamına gelmektedir. Uzun bir süre aile üyelerinden ayrı kalınması ve çoğu zaman eve ne zaman dönüleceğinin bilinmemesi güvenlik görevlileri kadar geride kalan aile üyeleri için de zorlayıcıdır (Hosek ve diğerleri, 2006: 23). Sevdikleri görevde olan eşlerin stres düzeyleri diğer eşlere göre anlamlı bir şekilde yüksek bulunmuştur. Tek ebeveynli aile yaşantısı sırasında hamile olma veya çocuk sahibi olma geride kalan eşlerin stres düzeyini arttıran etmenlerin arasında yer aldığı bulunmuştur (Haas & Pazdernik, 2007). Yapılan araştırmada görevde olan aile üyesinin yokluğuna alışmaya çalışmanın aile üyelerinin stres düzeylerini arttırdığı bulunmuştur (Drummet ve diğerleri, 2003).

Babanın evden ayrılmasıyla beraber aile üyeleri tek ebeveynli aile yaşantısına geçiş yapmaktadır. Tek ebeveynli aile yaşamı kategorisi, gazilerin uzun süre evden ayrı kalması, görev esnasında aile üyeleriyle iletişim, sosyal destek, geride kalan eş ve çocuk kodları altında incelenecektir.

3.2.3.1. Gazilerin Uzun Süre Evden Ayrı Kalması

Güvenlik görevlilerinin bir bölümü terörle mücadele bölgelerine tayin olduklarında ailelerini bu bölgelere götür(e)memektedir. Bu durumda eş ve çocuklar bir önceki görev yapılan ilde yaşamlarına devam etmekte veya memleketlerine taşınmaktadır. Bu zor kararın verilmesinde eşin çalışma, çocukların eğitim ve aile üyelerinin sağlık durumları etkili olmaktadır. Tayin olunan bölgeye aile üyelerinin

taşın(a)maması halinde güvenlik görevlileri uzun yıllar sevdiklerinden ayrı yaşamak zorunda kalmaktadır.

“Başkasının anlaması zor da. O an nasıl oluyor bilmiyorum ama bize normal geliyor yani. İşten dolayı bana hep normal geldi yani. O zaman o kafada düşündüğümüz için yani o işin içinde olduğumuz için. [...] Çocuk doğdu 28 gün sonra konuşabildim ancak. Çocuğu görme olayı falan üç ay sonra olmuştur.” (Aile 2-TG)

“Hani hala şunu bile düşünüyordum. O dört yılı Doğu’da ailemsiz nasıl yaptım geldim. [...] Yani bazı durumlarda kıskançlık olur şu olur bu olur. Benim bir dağda, dağın tepesinde tel örgülerin içinde olduğumu biliyor. Ee yani o yüzden pek bir sorun olmadı yani öyle söyleyeyim.” (Aile 7-TG)

“Bu dört yıl bunu mecbur yapacağız. Dört yıl birbirimizi görmeyeceğiz. O da doğal olarak razı oluyordu. Dört yıl çekeceğiz bu şekilde.” (Aile 8-TG)

“14 ay orada eşimden, çocuğumdan ayrı kaldım. Götürememe sebebimde o zamanlar helikopterle ulaşım vardı. Altı aylık çocuğum vardı. Altı aylık çocuğumu işte hasta olursa helikopter gelemeyeceğine göre, kar yağdığında Ovacık’a gelemeyeceğini düşünerek ki doğru yaptık. Götüremedim. Şunu da söyleyeyim: Güneydoğu’da da iki yıl boyunca görev yaptığım yerde ev imkânı olmuyordu. Haftada iki gün evime gelebiliyordum. Hemen hemen dört yılı aileden ayrı geçirmiş oluyorum.” (Aile 9-TG)

A6-TG, aile üyelerinden uzun süre ayrı kalmanın kimi zaman güvenlik görevlilerinin askerlik mesleğinden istifa etmelerinin arka planında yer aldığı vurgulamaktır.

“Kimse eşinden çocuğundan ayrı kalmak istemiyor. Sırf bu yüzden de zaten birçok insan istifa eden var. Birçok insan eşini ailesini kaybetmemek için, ayrı kalmamak için meslekten ayrılan arkadaşlar oluyor işte.” (Aile 6-TG)

Görev nedeniyle aile üyelerinden ve yakınlardan ayrı kalmak görevin en zor yönünü oluşturmaktadır. Gazilerin uzun süre evden uzakta kalmasının yol açtığı güçlüklerin ilave olarak aile üyeleriyle yapılan bir araştırmada görev süresinin uzamasının güvenlik görevlilerinin stres düzeylerini anlamlı bir biçimde arttırdığı ortaya konmuştur (Hosek ve diğerleri, 2006: 78).

3.2.3.1.1. Gazilerin Çocuklarına Zaman Ayıramaması

Katılımcılar, terörle mücadelenin sürdüğü bölgelere aile üyeleriyle birlikte taşınırsalar dahi görevler nedeniyle evden uzun süre ayrı kalmaktadır. Öte yandan günlerce ve haftalarca arazide bulunan, ağır teçhizatla kilometrelerce yol kat eden güvenlik görevlileri eve son derece yorgun bir şekilde dönüş yapmaktadır. Katılımcılar, görevler arasında bulunan iki-üç günlük boş zamanda ancak dinlenmeye fırsat bulabildiklerini ve evde buldukları zaman diliminde dahi çocuklarına zaman ayıramadıklarını üzüntüyle ifade etmektedir.

“Çocuğuna zaman ayırma diye bir şey yoktu. Özellikle Güneydoğu'dan bahsedeyim yani. Batı'da yine hem gezmemize, pikniğimize şuna buna gidiyorduk. Batı'da tamam ama Doğu'da yani bir kere götürüp mangal yaktım mı? Yakmadım. Nereye gideceğiz, gezeceğiz? İzinden izine ancak.” (Aile 2-TG)

“Ya hocam inanın çocuklar konusunda biz zaten bir şey yapamıyoruz ya. Yorgun eve geliyoruz. Ya istirahat etmeye bile fırsatımız olamıyor.” (Aile 4-TG)

“Ama çok zor bir meslek. Yani tam eve geliyorsun botunu çıkaramadan yeniden giyip göreve gidiyorsun. Ben bir hafta çocuklarımın yüzünü göremediğim oldu. Eve gidip gidip geldiğim halde. Gece gelirdim çocuklar uyumuş. Sabah erken giderdim. Öyle olduğu dönemlerde oldu yani. [...] Ya şöyle söyleyeyim ben mesleğimi seve seve yaptım. Yoğunlukları oldu. Yokuşlar-inişler oldu. Zor yanları oldu, fedakârlık oldu. Ailemizle yeterince ilgilenemedik. Çocuklarımızla ilgilenemedik.” (Aile 6-TG)

A5-TG, çocuğunu aylarca göremediğini, çocuğunun ameliyatında bile yanında olamadığını üzüntüyle aktarırken askerlik mesleğinden istifa kararında bu deneyimlerin etkili olduğunu belirtmektedir.

“Ya hocam benim büyük kız vardı Güneydoğu'da. Ya ben sekiz buçuk ay görmedim onu. 2009 yılıydı. Daha iki aylıktı gittiğimde. Bir geldim 11 aylık. Ya işte hatta ben bunu görmediğim sırada ameliyat oldu. Ya yine gelemedim. Durumlar öyle kötüydü ne bileyim. Çocuk artık telefona baba diyor, beni bilmiyor da. [...] İstifa ettim. Yine 2015 yılı içerisinde karar vermiştim. Çünkü artık çocuklarıma gerekli zamanı ayıramıyordum. Yani ne kadar da olsa yıllar geçiyor yani bir daha da bunların çocuklukları geri gelmeyeceğine göre. Biz küçükken çok fazla sevgi göremedik. Bunun yoksunluğuyla büyüdük. Ya zaten şurada yaşıyorsak ailemiz için yaşıyoruz. Bazı şeylere de ailemiz için

katlanıyoruz. Ya tamam hadi benim rezilliğim bir yana da. Eşim çocuklarım da rezil olduktan sonra bir anlamı da kalmıyor. Ama işte çocuklar olunca iş değişti. Artık dayanamaz oldum.” (Aile 5-TG)

Türkiye’de terör gazileriyle yapılan araştırmada yaklaşık her beş gaziden dördünün aile üyelerine yeterince zaman ayıramadıkları bulunmuştur (Başcılar & Karataş, 2021: 31).

3.2.3.2. Geride Kalan Eş

Güvenlik görevlilerinin görev için evden ayrılmasıyla beraber eşlerin yaşantısında büyük değişimler meydana gelmektedir. Eşlerin yalnız kaldıkları dönem, bekleyiş, ev içi sorumlulukların üstlenilmesi, çocuk bakımı ve eşler arası özlem kodları altında incelenecektir.

3.2.3.2.1. Bekleyiş

Derinlemesine görüşmeler esnasında eşler, yalnız ya da çocuklarıyla birlikte yaşadıkları dönemi duygulanarak (gözleri dolarak, sesleri titreyerek veya ağlayarak) anlatmıştır. Eşler, sevdiklerinin görevde olduğu esnada yalnızlık, kaygı, korku ve üzüntü duygularını yoğun bir şekilde ve uzun süreli deneyimlediklerini, bu durumdan dolayı ruh sağlıklarının bozulduğunu hissettiklerini ifade etmektedir.

“Hava bana hep böyle biraz karanlık gibi gelirdi basık gibi gelirdi. Sanki hiç güneş yokmuş. Sanki hiç dışarı çıkılacak bir hava yok. Sanki hep rüzgâr var. Sanki yağmur yağdı yağacak. Ben Oranın havasını hep kasvetli hatırlıyorum. Hiçbir zaman benim için güneş doğmadı yani orada.” (Aile 4-Eş)

“Konuşamıyordum. Kekeme olmuşum sanki. Böyle ailem konuşuyordu ben konuşacak kelime cümle bulamıyordum. Ailemle olsun kardeşlerimin olsun. Ya hatta annem diyor ‘senin eski şeyini hatırladığımızda tamamen bitmişsin’ diyor.” (Aile 5-Eş)

“Benim yaşantımda yeme, içme her şey var ama evde bir tat yok, huzur yok. Yani maddi yönden çok sıkıntı çekmiyorduk ama manevi yönden çok sıkıntılar çekiyorduk. Psikolojimiz bozuktuk yani. Sürekli psikolojimiz bozuktuk. Onu da çocuklarımıza yansıtıyorduk mesela. Asker eşlerinin çoğu, hepimiz

öyleydik. O şeyimizi çocuklarımıza yansıtıyorduk. Yansıtık yani. [...] İşte babam yok. Babam ne zaman gelecek dediğinde bilmiyorum diyordum. Sert çıkışlarda bulunuyorduk. Bilmiyorsun. Senin de bir bilgin yok. Zaten psikolojin bozuk. Eşin iyi mi gelecek? Kötü mü gelecek? Nasıl gelecek? Hiçbir bilgin yok. Bazen hani çocukları alttan alıyorduk. Şöyle olur. Böyle olur. Ama psikolojimiz bozuk yaşadık yani.” (Aile 9-Eş)

“Sürekli telefona bakıyorsunuz. Ders anlatıyorum mesela konsantr olamıyorum. O dönemde özellikle Batı’da kaldığım dönemde. Ee tabi tekim orada birde. Onun vermiş olduğu sıkıntı da var bende. Yani çok zor o olayın psikolojik boyutu yani. [...] Yani dediğim gibi obsesif olmaya başlamıştım. Yani hani acaba niye aramıyor beni? Ya işte böyle kendi kendime kurduğum şeylere inanmaya başlamıştım yani. Hâlbuki öyle bir şey yok belki hani. Ne bileyim arazide değil. Ya da ne bileyim evet karargâhta ama ben olayı o şekilde şey yapamıyordum. İnanamıyordum yani.” (Aile 10-Eş)

Eşlerle yapılan araştırmada görev nedeniyle eşler arasındaki ayrılık ile eşin fiziksel, ruhsal iyilik hali ve evlilik doyumu arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur (Burrell ve diğerleri, 2006: 49). Eşlerle yapılan bir başka araştırmada yaklaşık her dört eşten üçü görev döneminde yalnız, her iki eşten biri ise görev döneminde endişeli hissettiğini belirtmiştir (SteelFisher ve diğerleri, 2008). Buna paralel olarak Burton ve diğerleri (2009) de yaptığı araştırmada eşleri görevde olan kadınların stres düzeyleri, eşleri görevde olmayanlara göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur

3.2.3.2.1.1. Yalnızlık

Yalnızlık, eşlerin iyilik haline ve sosyal işlevselliğine büyük zararlar vermektedir. Eşlerden biri “ruh gibi” yaşadığını, bir başka eş ise “aylarca” evden çıkmadığını aktarmaktadır.

“Şimdi yalnızlık da var. Çocuğuna kenetleniyorsun. Yeri geliyor eşinden bir hafta haber alamıyorsun, yalnız başınasın, kimseye bir şey diyemiyorsun. Hani lojman dışında oturduğumdan kimseye görevde eşim diyemiyorsun. Dışarıda oturduğunda bunu diyemezsin. Öyle bir şey yani.” (Aile 2-Eş)

“Ruh gibisiniz. Evde kimse yok. Haber alamıyorsunuz.” (Aile 3-Eş)

“Abi çoğunlukla yalnız yaşıyordum. Yani kapı pencere kapalı kilitli bir şekilde. Belki de aylarca penceremiz, perdemiz hiç açılmadan tek başına yaşadım.” (Aile 5-Eş)

“Yani nasıl diyeyim size okuldan geliyorum eve. Tabii sürekli anahtarla kapıyı açan biri yok bana. Ondan sonra evin içine giriyorum. Yani yemek yesem mi, yemesem mi? Ne yapmam, ne etsem? Yani sürekli böyle bir yalnızlık hali. O da tabii bir şeyden sonra insan üzüyor hani. Tam bir de böyle yeni evlendik. Ve ayrıldık.” (Aile 10-Eş)

3.2.3.2.1.2. Kaygı

Evde yalnız kaldıkları süre boyunca eşler, sevdiklerinin kötü bir haberini almaktan endişe duymaktadır. Görevde olan eşten haber alamamak bekleyiş sürecinde kaygıyı arttırmaktadır.

“Ya nasıl anlatsam size tabii ki üzülyordum. Her günüm o zaman terörle mücadele görevine gittiğinde bir tedirginsin, her an tedirgin. Sen ne olup ne olmadığını arkadaşlarımızdan birileri gelip işte çatışma çıkmış şu olmuş bu olmuş bazen duyumlar alıyorduk. Kimin olduğunu bilmiyorduk. Şehitler geliyordu. İnsan o zaman çok tedirgin oluyordu. Bazen uykularımız kaçırıyordu. Yani tedirgin bir bekleyiş içindeydik.” (Aile 1-Eş)

“Zor kısmı yalnızlık ve hep aklımda hep korku endişe içindesin yani. Kendini bıraktın. Zaten sen evin içindesin, kapını kitliyorsun, oturuyorsun ama o sanki her an bir şeyler duyacakmışın gibi. Zaten o sıralar benim karşı komşumun eşi şehit oldu. Beraber gittiler göreve. Ya hep böyle endişe içindesin. Acaba benim kapım mı? Acaba oraya mı gelecek, oraya mı gelecek? Hep bunları düşünüyorsun.” (Aile 2-Eş)

“Yani bir yemek yapıp yemek istemiyorsunuz, kalkıp kahvaltı yapmak istemiyorsunuz. İşe gidiyorum kahvaltı yapmadan gidiyorum mesela. İşten dönüyorum öyle bir şeyler atıştırıyoruz falan. Hani sürekli ona odaklanmış durumdayız. ‘Arar mı acaba? Dönecekler mi? Ne yaptılar? Ne zaman gelecekler? Daha çok mu? Arasam mı? Arayabilir mi acaba? Arasam açabilir mi? Ulaşabilir miyim?’ Bu şekilde yani evde yoksa biz de Onunla gidiyorduk. Ruhumuz gidiyordu yani evdeydik ama.” (Aile 3-Eş)

“Bekliyorsun. Bir bekleyiş içerisine giriyorsun. Şehit mi gelecek? Yaralı mı gelecek? Peki ne olacan? Hayatın ne olacak? Hep böyle o kaygıyla o düşünceyle. Mesela ben yatardım. Derdim ki keşke ben de beklesem. Eşimle gitsem. Onun yaşadıklarını bende yaşasam. Hep böyle düşünürdüm. Sonra derdim ki işte arkamda çocuklarım var. Onları nasıl koyup gidecem. Onları düşünerek. Yani sabah ve akşam aklımda hep o. Beklemek o kadar zor o kadar zor ki. Asker eşi olmak çok zor. [...] Uyuyamazdım ablam. Yani

Doğulardasın. Dışarıda oturuyorsun. Ben yattığım zaman kafamın altına bıçak koyardım. Kapının önüne kavanozlar koyardım. Eşimin botlarını koyardım. Tüfeğimiz vardı. Tüfek koyardım. Onlarla uyurdum. Yani uyurdum derken sabah ezanı okunduktan sonra uykuya dalardım. Yani sürekli bir kaygı içinde yaşıyorsun. [...] Sağ mı gelecek? Yaralı mı gelecek? Nasıl gelecek? Hayatımız nasıl olacak? Çocuklarımız babasız mı kalacak? Hep bir kaygı içindesin. Baş ediyorsun hayatı ama çok zorlanıyorsun (Gözleri yaşlı)". (Aile 9-Eş)

Güvenlik görevlileri de görevde oldukları esnada eşlerinin büyük bir endişe içerisinde olduğunu aktarmaktadır. A3-TG, geride kalıp bekleyen eşlerin yükünün daha ağır olduğuna işaret etmektedir.

"Eşlerimiz tabii bunlar hep böyle kötü kötü şeylerin yaşandığını biliyor ve bunu bilerek göreve gönderiyor. Arkanızdan bekliyor böyle tedirgin bir bekleyiş acaba sana bir şey gelirse ne olur. Hayatım boyunca hep bunu düşündü. Ben de böyle birazcık da böyle riskli bu riskli demeyim ama hareketli görevleri sevdiğim için ona zaten ben isteyerek gittim. Özel Harekâtı ilk isterdim. Ama işte benim bu isteğim hep Onu böyle tedirgin bekletti, endişeyle bekletti." (Aile 1-TG)

"Hocam aslında geride beklemekte olan daha zor aslında." (Aile 3-TG)

"Onun dışında tabii dediğim gibi işte haberleri takip ediyor. Devamlı işte hep şey Doğu. Ben o taraflara çok gidiyorum işte. A. şehri mesela. Oralara bakıyor. Mesela ben evliyken yurtdışına terörle mücadele görevlerine de gittim. Haberleri takip ediyorlardı. Noluyor? Bir şeyler oluyor mu falan diye. Ama eller devamlı telefonda yani." (Aile 10-TG)

3.2.3.2.1.3. Korku

Eşlerin en büyük korkusu görev esnasında sevdiklerinin başına kötü bir şey gelmesidir. Her ne kadar belli edilmemek için çaba harcansa da bu korku diğer aile üyeleri tarafından da hissedilmektedir.

"Eşim daha doğrusu eşime sorduğum zaman bana yansıtılmaya çalışıyor. Yani korktuğunu falan. Niye, çünkü benim göreve odaklanmamı istiyor. Göreve kendimi vermemi istiyor. O yüzden de bana yansıtılmaya çalışıyor. Tabii ama sen hissediyorsun ister istemez korktuğunu." (Aile 3-TG)

"Annemde çok hissediyordum. Bize belli etmemeye çalışsa bile. Çok fazla tedirgin oldu, korktu." (Aile 6-Ç-2)

“Süreç olarak ama hep dönecekler mi? Nereye gidiyorlar? Hep o korku vardı.” (Aile 6-Eş)

“Eşinizin mesleğinin ölüm kalım mücadelesi olması. Onun her an kötü haberinin gelecek olması. Ona nasıl diyeyim nasıl anlatayım bilmiyorum ki. Yani o mesleğinin vermiş olduğu... Özellikle Doğu’da görev yaparken bu tehlikenin ne olduğunu bilmek. Sürekli sırtınızda bir kambur varmış gibi. Yani kambur demeyeyim de. Nasıl anlatayım bilemiyorum sadece zorluğu oydu yani benim için. Yani can korkusu diyelim kısacası.” (Aile 7-Eş)

“Benim eşim çok psikolojik olarak... Çocuklar çok farkında değildi. Ama eşimin çok çok böyle sabahlara kadar uyumayıp korkudan hem bizden kötü haber gelecekmış diye hem de normalde evde yalnız kaldığı için. Mesela benim çocuğum olmadan eşim sabaha kadar uyumazdı. Ben biliyorum. Kaç defa şahit oldum.” (Aile 9-TG)

Görev döneminde eşler uzun süre evde yalnız yaşamak durumunda kalabilmektedir. A10-TG, eşinin evde tek kalmaktan korktuğunu belirtmektedir.

“Yanında birisi olmasını istiyor. Ee tabii evde her yer şimdi sessiz. Şimdi kendi korkuları da oluyor. Karanlıktan, ondan, bundan vesaire falan.” (Aile 10-TG)

3.2.3.2.1.4. Üzüntü

Eşler sevdiklerinden ayrı yaşam sürdükleri dönemlerde üzüntü duymaktadır. Bunun yanında doğum, veli toplantısı gibi önemli yaşam olaylarına “baba” figürünün katılım sağlayamaması eşleri daha fazla üzmektedir.

“Ben duyuyordum sonra başkasından biz gittikten sonra ağlıyorlarmış yani. Komşumuz da vardı mesela onun da eşi uzman çavuştu benimle beraber. Onlarla birlikte oturup ağlıyorlarmış yani akli fikri bizlerde.” (Aile 2-TG)

“Eşim evde olmadığı için kızımın babası evde olmadığı için üzülüyordum. Zaten normalde duygusalım. Ancak hiçbir zaman ona belli ettirmedik yani. O olmadığı zaman bizim gözyaşlarımızın haddi hesabı yoktu yani.” (Aile 4-Eş)

“Annem genelde belli etmezdi. Sevindiği konularda vardı. Üzüldüğü konularda vardı. Gurur duyduğu konular da vardı. Daha çok üzülürdü tabii daha uzakta olduğu için.” (Aile 8-Ç-2)

“Çocuklarımla okulda bir şey olduğu zaman ben yalnız gitmek zorunda kalıyordum. Diğerleri eşleri ile gelirdi. Onda bir burukluk olurdu. [...] Mesela ben ikinci kızıma doğum yapacaktım. O zaman Doğu'daydık. Yine böyle terör olayları olmuştu. Beni eşim memlekete gönderdi ve doğuma yetişemiyordu. İzin vermiyorlardı. Çok üzül müştüm yani. İnsan o anda eşinin yanında olmasını istiyor. Sonra o da son dakika gelmişti doğuma girmeden. Oluyordu öyle üzüntüler şeyler.” (Aile 8-Eş)

3.2.3.2.2. Evi İçi Sorumlulukların Üstlenilmesi

Görev döneminde ev içi sorumlulukların tamamını eşler tek başlarına üstlenmek zorunda kalabilmektedir.

“Evin hem erkeği hem bayanısın. Yani onun yapması gereken görevleri de ben yapıyordum. Çünkü o zamanlar çok uzun zaman göreve gidiyordu. 15 gün 20 gün bir aya yakın görev oluyordu.” (Aile 1-Eş)

“Hani her şey sana kalıyor. Dışarıda hiçbir şey göremiyorsun. Evin geçimi, çocuğun bakımı her türlü her şey sana kalıyor mesela.” (Aile 5-Eş)

“Hani hem anne hem baba oluyordu. Biraz zorluk çekiyordu. Babamız yok zaten onu üstlenmeye çalışıyordu.” (Aile 8-Ç-2)

“Evin sorumluluğu bende hani. O sorumluluğu çok fazla yaşadım yani. Mesela eşim görevden geldiğinde hani o böyle çok şey değildi. ‘Bu odanın prizi nerede?’ falan diye soruyordu yani. Adam artık o kadar evden uzaklaşmıştı görev dönüşünde.” (Aile 10-Eş)

Eşler, tüm sorumlulukları tek başlarına üstlenmenin ardından özgüvenlerinin arttığını ve bu zorlu sürecin ardından kendilerini daha da güçlenmiş hissettiklerini dile getirmektedir.

“Eşim de işte Doğu'dayken bütün hesap kitap işlerini ben yapardım. Hiç zorlanmadım yani o konuda. O girişkenliğimi kendim yani her işimi kendim yaparım yani. Hani derler ya taşı sıkırsa suyunu çıkarır. Hani o şekilde bütün işlerimi kendim halledebiliyordum.” (Aile 7-Eş)

“Hani ilk ayrı kaldığımızda bir anda o bana çok zor olmuştu. O benim yanımda olunca çünkü bir özgüven vardı. Eşiniz yanınızda her şey bir şeyler ters de gitse yetişecek. Veya bir şey olsa... Ama olmadığı zaman ne bileyim öncelerde ilk bir korku vardı. Sonra sonra her şeyi kendim yapmaya

başlamıştım. Evde yok. Çocukların hastalığı olsun, okul olsun bilmediğiniz bir yerdesiniz. Daha çok özgüven gelmişti bana aslında.” (Aile 8-Eş)

Güvenlik görevlileri de aile içi sorumlulukların tamamını görev dönemlerinde eşlerinin üstlendiğini kabul etmektedir.

“Bazen çocukların, evin yükü tamamen bayanların üstüne kalıyor diyebilirim. Hani imkânı olan belki annesi babası ne bileyim kız kardeşi eşinin yanında olabilir. Ama benim böyle bir imkânım olmadı. Çoğu şeyi eşim tek başına göğüslemek zorunda kaldı.” (Aile 4-TG)

“Bütün işlerle hanım ilgilendi. Ya işte çocuk olsun, ev olsun ne bileyim yaşamsal gıda olsun, sağlık ihtiyaçları olsun...” (Aile 5-TG)

“O artık evin reisi gibi. Yani evin bütün alışverişi olsun arabanın muayenesi bile onun üzerine kalıyor. Mesela en basitinden evin bir yeri bozuluyor. Kendi yaptırmaya çalışıyor. Ondan sonra işte eve bir şey alınacak o gidiyor markete. Ne bileyim bütün faturaları, vergileri bilmem neleri her şeyi o ödüyor. Yani çünkü ben gittiğim yerde internet de çekmiyor olabiliyor yani. Şimdi mevcut durumda internet bankacılığı, şudur budur falan var ama her şeyi o takip ediyor. Normalde benim görevlerimi, evde benim yapmam gereken şeyleri o yapıyordu. Hatta şöyle söyleyeyim arabayı bile onun üzerine aldık yani. Çünkü ben o zaman görevdeyim yani. Eve bir araba almamız gerekiyordu o gitti aldı arabayı. Arabayı o kontrol etti. Normalde erkeğin yapması gereken şeyler bunlar. Ama hep kendisi yapıyordu.” (Aile 10-TG)

Görev döneminde ‘babanın’ aile içerisindeki tüm sorumluluklarını geride kalan eş üstlenmektedir (Mmari ve diğerleri, 2009: 463) Güvenlik görevlisi eşleriyle yapılan araştırmada yaklaşık her üç katılımcıdan biri görev döneminde ev işlerini tek başına yönetmekte zorlandığını belirtmektedir (SteelFisher ve diğerleri, 2008). Güvenlik görevlisi eşleriyle yapılan bir araştırmada yaklaşık her üç eşten birinin ev işleri ve tamirat vb. işleri tek başına yapmakta zorlandıkları bulunmuştur (Schumm ve diğerleri, 2001).

3.2.3.2.3. Çocuk Bakımı

Evi içi sorumluluklarda olduğu gibi çocuk bakımını da kadınlar yalnız başlarına üstlenmek zorunda kalmaktadır. A2-Eş, doğum yaptığı esnada eşinin yanında

olmadığını, A5-Eş ise çocuğun doğumundan sonra eşinin göreve gittiğini ve dokuz ay boyunca eve geri dönmediğini aktarmaktadır.

“Yani mesela ben ilk çocuğuma doğum yaptığımda eşimin haberi bile yoktu. Yani dağdaydı, görevdeydi. Sıkıntılı oluyor yani psikolojikmen çok kötü oluyorsun. Herkesin eşi yanında. Benim eşim yanımda değil yani öyle durumlar yaşadık.” (Aile 2-Eş)

“Kızım oldu. Kızımla birlikte yaşamaya başladık. Tabi bu sürede eşimi hiç görmedik. Eşim doğduktan sonra kırkı çıktıktan sonra eşim bir gitti. Dokuz ay gelmedi. O sürede iki defa geldi. Onda da bir defa evde kaldı. Şey yapıyordum. Bir yaşındaki bir bebekle sanki büyük bir insan gibi sohbet etmeye başladım. Yani zaten eşimle görüşemiyorum. Ailem zaten uzakta. Yani gel desen gelemiyorlar. Çıkış yok, giriş yok. Bir bebeği koca bir insan yaptım. Onunla konuştum, onunla avundum.” (Aile 5-Eş)

“Hem anne oluyorsun hem baba oluyorsun.” (Aile 9-Eş)

Tek ebeveynli aile yaşamı sırasında duyulan kaygı, korku, üzüntü, yalnızlık hissi eşlerin çocuk bakımında isteksiz olmalarına yol olabilmektedir.

“Çocuğuma bile bakmak istemiyordum yani. Çocuğun bile gözünde kararıyor yani eşin öyle olunca.” (Aile 4-Eş)

“Çocuklar evde tek bütün yük annenin üzerinde. O da dert. Babam ne zaman gelecek? Babam nerede? Anneden bir şey istiyorlar. Babanız gelecek. Babanız gelince. Psikoloji böyle” (Aile 9-TG).

Çocuk bakımı, tek ebeveynli aile yaşantısı sırasında geride kalan eşin tek başına üstlenmek zorunda kaldığı en önemli sorumluluk halini almaktadır. Yabancı ülke ordularında güvenlik görevlisi çocuklarının bakımı için hizmet veren kurum ve kuruluşlar bulunmasına karşın (Hall, 2016: 88), Türkiye’de çocuk bakımı konusunda ordu kurumu bünyesinde sunulan bir hizmet bulunmamaktadır.

3.2.3.2.4. Eşler Arasında Özlem

Güvenlik görevlileri ve eşler, uzun süren ayrılık dönemlerinde duyulan özlemin aralarındaki bağı güçlendirdiğini ifade etmektedir.

“Aslında çok daha fazla bağlanıyorsun. Hasret oluyor daha çok bağlanıyorsun, daha çok kenetleniyorsun birbirine. Ben yani hiç dediğim gibi yok eşim yanımda. Yok ben ayrılalım, aman boş vereyim, yok şöyle böyle değildim. Böyle yolunu gözlerdim hep. [...] Ne bileyim ama evde daha çok kenetlendik yani. Hasret var ya evde durmuyor, daha çok kenetlenirdik. [...] Tabii ki insan eşini yanında istemez mi? İster tabii ki. Hep hasretti yani hep hasretti aramızdaki öyle yani.” (Aile 2-Eş)

“Ya birbirinin kıymetini daha iyi anlıyorsun. İletişim sadece telefonlaydı zaten başka bir şey yoktu da. Yani ne bileyim ya özlem duygusu işte. Gitgide artıyor artıyor artıyor. Başka bir şey yok. Tabii ki mecbursun. Mecbur sabrediyorsun. Halen o görevi yapmakta olan arkadaşlarımıza vallahi Allah yardım etsin. Allah sabır versin. Allah kolaylık versin. Çok zor iş yani.” (Aile 5-Eş)

“Tek kötü tarafı o ailenin olmaması. Ama iki üç ayda bir görmekte daha bir iyi özlem. Çünkü özlem oluyor arada. Özlem olması daha iyi.” (Aile 7-TG)

Öte yandan güvenlik görevlileri, görev esnasında aile üyelerinden uzakta olduklarından ve eve ne zaman geri döneceklerinin çoğu zaman belli olmamasından büyük rahatsızlık duymaktadır (Hosek ve diğerleri, 2006: 33). Uzun süren ayrılıklar, eşler arasındaki özlemi arttırmaktadır. Yapılan bir araştırmada görev süresinin uzamasının geride kalan eşin ruh sağlığı tanısı alma riskini arttırdığı belirtilmektedir (Mansfield ve diğerleri, 2010).

3.2.3.3. Geride Kalan Çocuk

Babadan ayrı kalınan dönemlerde çocuklarda duygusal ve davranışsal değişimler meydana gelmektedir. Güvenlik görevlisi çocuklarıyla yapılan araştırmada görev döneminde çocuğun davranışsal sorunlar yaşama riskinin daha yüksek düzeyde olduğu bulunmuştur (Barker & Berry, 2009). Babanın yokluğuna uyumun en önemli belirleyicileri arasında çocuğun duygusal gelişiminin, asker çocuğu olmaktan duyulan memnuniyetin ve alınan sosyal desteğin yer aldığı belirtilmektedir (Amen ve diğerleri, 1988). Öte yandan çocuğun iyilik hali, görev döneminde annenin duyduğu endişe ve korkudan zarar görebilmektedir (Mmari ve diğerleri, 2009: 462). Yine buna paralel olarak başka bir araştırmada geride kalan eşteki depresif semptomların, çocuktaki depresif semptomların ortaya çıkışında etkili olduğu bulunmuştur (Finkel ve diğerleri, 2003). Tek ebeveynli aile

yaşantısı esnasında geride kalan çocuk, kaygı ve korku, babaya duyulan özlem, diğer çocuklara imrenme ve uyku sorunları kodları altında incelenecektir.

3.2.3.3.1. Kaygı ve Korku

Çocuklar, babalarının evde olmaması ile ilgili olarak kendilerine yeterli açıklamanın yapılmadığından yakınmaktadır. Çocuklar, babalarını yitirme endişe ve korkusu içerisinde ağladıklarını, geceleri uyuyamadıklarını ifade etmektedir.

“Bu korku endişe yani ölecek falan böyle şeyler. [...] Yani hep yalnız hissediyordum, hep ağlıyordum işte dediğim gibi hiç çalışmıyordum (derse) mesela.” (Aile 2-Ç-2)

“Çocuk akli herhalde ondandır. Gece yatarken ertesi gün ya gelemezse korkusu. Çok kez ben ağlayarak dua edip uyuyordum.” (Aile 6-Ç-1)

“O çaresizce bekleyiş veya ne olacak acaba? Nereye gidecek? Bize de söylemiyordu. Anneme de söylemiyordu. O çok kötü bir bekleyişti. [...] Hani insan bir şey oluyor. Ben eğlenirsem ayıp mı olur hani? Babam belki orada hayatını tehlikeye sokuyor. Bizim burada mutlu olmamız suç mu ya da haksızlık mı oluyor acaba diye bir psikolojiye giriliyordu mutlaka. Ne olursa olsun.” (Aile 6-Ç-2)

“Mesela babam Güneydoğu’da kaldığı zaman ben burada yani hani gece yatamıyordum açıkçası babam oradayken. Nasıl yatıyor? Nasıl kalkıyor? Bize de anlatmıyordu çünkü. Onları çok merak ediyordum. O konuda çok zorluk çektim.” (Aile 8-Ç-1)

“Uzakta birinin olması zaten hep bir burukluk. Telefonla konuşurken falan heyecanlanıyorduk. İşte ne zaman geleceksin? Her an bir haber gelecekmiş gibi hissederdik yani. Korkardık, üzüldük.” (Aile 8-Ç-2)

Babalar da çocuklarının endişe ve korkusunu telefonda konuşurken ve eve dönüş yaptıklarında hissettiklerini belirtmektedir.

“Görevde olduğum zamanlarda sürekli endişeli bir şekilde bekledikleri duygusu hâsıl oluyor tabii ki. Özellikle oğlumun akli başına gelmesi dönemlerinde üç yaşından sonraki dönemlerde Onu biraz daha fazla etkiliyordu. O çünkü istiyordu, sürekli babam yanımda olsun. Ben onun

yanında olmadığımdeki ruh halini annesinden dinliyorum ya da ilk karşılaşma anımızda hissediyorum.” (Aile 1-TG)

“Baba ne yapacağın orada? Napiyon? İşte ölecece mi? Vurulacan mı? Mesela haberleri izliyorlar. Arıyorlar. ‘Orada böyle bir olay olmuş baba, neredesin?’ gibi o şekilde şeyler oluyordu yani.” (Aile 8-TG)

Belirsizlik, babanın evden ayrılmasıyla aile üyelerinin değişen rollerine uyum ve tüm bu deneyimlerin periyodik olarak yaşanması, görev döneminde çocuklarda depresyon ve endişe riskini arttırmaktadır (Huebner ve diğerleri, 2007).Yapılan bir araştırmada babanın görevde olduğu dönemde çocuğun endişe düzeyinin diğer çocuklara göre anlamlı bir şekilde yüksek olduğu bulunmuştur (Chandra ve diğerleri, 2010) Yapılan bir başka araştırmada da endişeye ilave olarak güvenlik görevlisi çocuklarının depresyon düzeyleri de diğer çocuklara göre anlamlı bir şekilde yüksek bulunmuştur (Cozza ve diğerleri, 2005). Bir başka araştırmada bir yıl içerisinde bir aydan daha uzun bir süre babalarından ayrı yaşayan çocuklarda depresyon ve endişe düzeyi diğer çocuklara göre daha yüksek bulunmuştur (Gewirtz & Davis, 2014).

3.2.3.3.2. Babaya Özlem

Çocuklar, ayrı kaldıkları dönemde babalarını çok özlediklerini ifade etmektedir. A9-Ç-1 ise babasının evde olmadığı bir yaşama alışmak zorunda kaldığını ifade etmektedir.

“Ya bazen üzüldüm işte babam uzakta olduğu için. Bazen de gurur duydık işte babam asker sonuçta diye”. (Aile 8-Ç-2)

“Göreve gidiyor. Bazen bir ay gidiyor. Bazen iki ay gidiyor. Bazen on gün gidiyor. Hiç belli olmuyor dönüşü. O yüzden biraz alıştık. Hani o babadan uzaklığa alıştık ister istemez.” (Aile 9-Ç-1)

“Yani babam geldiğinde çok mutlu oluyorduk. Ama babam gittiğinde her zaman üzülyorduk. Özlüyorduk onu.” (Aile 9-Ç-2)

Çocuklar sık sık annelerine babalarının eve ne zaman döneceğini sormaktadır. Anneler, babaya duydukları özlem nedeniyle çocukların büyük zorluklar çektiğini aktarmaktadır.

“Yani işte yine mi babam göreve gitti? Niye benim babam burada değil? Bir hasta oldu mu mesela şey yaparlar sıkıntı o da. Sıkıntı dediğim gibi babaya düşküdüler zaten küçükken. Çok göremediği için çocuk hep sıkıntı yani. Öyle büyüdüler.” (Aile 2-Eş)

“Hep bir eksikliği oluyordu yani. Hani diyordu şimdi babam olsa böyle olurdu. Şimdi o çocuk küçük de olsa babayı biliyor yani.” (Aile 4-Eş)

“Eşim dört yıl Güneydoğu’da iken biz memlekette olduğumuz için sadece özlem diyelim yani. Özlem, babasını özliyordu. Hatta bir keresinde dayım sordu: ‘Babanı özledin mi?’ Onun cevabını hiç unutamam. ‘Özledim’ dedi. ‘Ama hiç gelmiyor babam’ dedi. Yani uzun bir süre gelmemiştii babası.” (Aile 7-Eş)

“Gitsin tamam babamız. Anne seninle yatacağımız şeyine girerlerdi. Ama çok üzgün ve buruk olurlardı. Sürekli sorarlardı. İşte babamdan haber geldi mi? Konuştukları zaman öyle derlerdi. Ama konuşmadıkları zaman mesela benim oğlum altı aylıkken babası bırakıp Doğu’ya gitti. Ben memlekette kaldım. Babası gitti. Oğlum sürekli sürekli ağlıyor. Eşimin de resmi duvarda üst kattaydı. Kayınvalidelerde kalıyor. Oraya çıkıyorum çocuk susuyor. Altı aylık bir çocuktan bahsediyorum. Susuyor. Sonra iniyorum yine başlıyor. Ağlıyor. Ben o resmi getirdim oraya koydum. Çocuğumun ağlamaları biraz kesildi sonra.” (Aile 9-Eş)

3.2.3.3.3. Diğer Çocuklara İmrenme

Veli toplantısı ve düğün gibi etkinliklerde arkadaşlarını babalarıyla birlikte gören çocuklar arkadaşlarına imrenmektedir.

“Annem ile mesela düğünlere falan gittiğimiz zaman babam yanımızda olmadığında herkes işte babasıyla falan oyun oynuyorlardı. Eşleriyle falan dans ediyorlardı. Biz hep kenarda falan otururduk. Onları izlerdik.” (Aile 8-Ç-1)

“Sonuçta babanız yanınızda yok. Yani arkanızda olan bir kişiyi sonuçta hissetmiyorsunuz. Okulda falan bir toplantı olduğunda, ailecek bir şey olduğunda babam hep eksik oluyordu.” (Aile 8-Ç-2)

3.2.3.3.4. Uyku Sorunları

A6-Ç-2, silahlı çatışma seslerinden ve üzeri kanlı bir şekilde eve dönen babasını görmesinin ardından uyuyamamaya başladığını söylemektedir. Mmari ve diğerleri (2009: 456), okul çağındaki çocukların, televizyon veya internet yoluyla silahlı çatışmalara ilişkin haberler almaları ve kamuoyunda yer alan tartışmaları takip etmelerinin babanın güvenliğine yönelik duydukları kaygı ve korkuyu arttırdığını belirtmektedir. Nitekim A8-Ç-1, televizyonda şehit haberine denk gelmesi durumunda geceleri uyuyamadığını aktarmaktadır.

“Benim için en büyük sıkıntı psikolojik olardı. Babam çatışmaya girmişti. Ben o zamandan sonra çok sıkıntı yaşadım. İşte hani uyuyamıyordum. Bırakın tek başıma uymayı yanımda biri varsa yine uyuyamıyordum. Çok kötü bir süreçti o. Çünkü çatışmaya gittiklerinde silah sesleri bizim kulaklarımıza kadar gelirdi. Küçüğüz diye bize bir şey de söylemiyorlardı. İşte babam geliyordu üstünde kan. İnsanlar ayılıp bayılıyor. Şehit verilmiş. Çok sıkıntılı süreçlerdi. Tek başıma yatamamaya başladım. Daha sonra böyle sabaha kadar güneş çıkana kadar bekliyordum. Daha sonra uyuyabiliyordum. Sürekli bir tedirginlik vardı. Hani küçük yer olduğu için hiç kimseye güvenemiyorsun. Hani acaba buda mı böyle buda mı şöyle diye bir tedirginlik başlıyor.” (Aile 6-Ç-2)

“Genellikle haberleri izledikten sonra oluyordu işte. Bir yerde şehit haberini duyduktan sonra. Diğer askerler de şehit olduğu zaman öyle bir etki yaratıyordu. Acaba benim babam onun yerinde olsa ben nasıl durumda olurum falan diye. Daha uyuyamıyordum yani. Bilmiyorum ben onları düşünmekten uyuyamıyordum. Acaba uyusam mı? Acaba babam uyuyabiliyor mu diye tekrar gözlerim açılıyordu falan. Rüyalar görüyordum.” (Aile 8-Ç-1)

Yapılan bir araştırmada babanın görev nedeniyle evde olmadığı dönemlerde çocuğun annesiyle birlikte uyuma sıklığının iki katına çıktığı bulunmuştur. Çocuğun babanın evde olmadığı dönemlerde annesiyle birlikte uyumayı istemesindeki en belirleyici etmenin yalnızlık hissi olduğu belirtilmektedir. Öte yandan söz konusu araştırmada kız çocuklarının erkek çocuklarına göre annesiyle birlikte daha sık uyuduğu bulunmuştur (Forbes ve diğerleri, 1992).

3.2.3.4. Görev Esnasında Aile Üyeleriyle İletişim

Güvenlik görevlileri ve aile üyeleri, görev sırasında sevdikleriyle iletişim kurmakta önemli güçlükler yaşamaktadır. A2-TG ve A5-TG, görev bölgesinde cep telefonlarının çekmediğini ve bu yüzden aile üyeleriyle iletişim kurmakta zorlandıklarını aktarmaktadır.

“Telefon da çekmiyordu. [...] Telsizle yani işte aşağıda bizim üs bölgesinde bir arkadaşın işte yani bizim komşunun hanımının kocası vardı. İşte O aşağıdaydı. Onun hanımıyla irtibata geçmiş. O da bizim arkadaş aramış işte çocuğu oldu gibisinden. O da telsizle bana bildirmişti mesela. Ondan sonra görev bitti. 28 gün sonra aşağı indim de öyle konuştum.” (Aile 2-TG)

“Ya (telefon) çekmiyordu zaten. Üs bölgelerine gidiyorduk bazen. Çok nadir yerlerde çekiyordu. Zaten 20-30 günlük görevlerde telefon götürmüyorsun yasak. Yani belli bir üs bölgesine çıkıp orada faaliyetlere gidiyorsan üs bölgesine götürüyorsun. Zaten orada da her yerde çekmiyor. Belli bir noktada çekiyor. Sürekli de oraya çıkamıyorsun. İşte keskin nişancı olur falan.” (Aile 5-TG)

Cep telefonunun zil sesinin veya ekran ışığının görev esnasında yaratacağı riskler, aile üyelerinin sevdiklerini dilediklerinde arayamamalarına yol açmaktadır.

“Hocam her gün görüşmüyorduk. Ben müsait olduğum zamanlar onu aramaya çalışıyordum. O benim görevde olduğum zaman aramıyordu. Ben arama diyordum. Yani ben seni ararım diyordum. Göreve çıktığın zaman ne olacağını bilemiyorsun.” (Aile 3-TG)

“Ya ben aramam yani çoğu zaman aramam önemli bir şey yoksa. Aramam, Onun aramasını beklerim. Sadece mesaj atabilirim. Mesajlara cevap dönüşler de zaten uzun sürerdi, bir gün falan geçebiliyordu yani. Genelde kendi arar. Günlerce aramayabilir. Bilerek aramıyorum mesela telefonun ekranı var ışığı var mesela. Görüntü verebilir karşı tarafa. O yerini belli eder. Ben o yüzden aramam ve üzerini örter saklanır öyle cevap yazarmış, mesajlarımı öyle dönermiş. Telefonun sesi duyulur, bir yere odaklanmışsa dikkati dağılır falan o yüzden aramam.” (Aile 3-Eş)

“Babam göreve gittiğinde biz telefonla bile arayamıyorduk yani. Hani yanlış bir ortamdadır. Başı belaya girmesin diye.” (Aile 6-Ç-2)

Eşler, telefonla ulaşamadıklarında ya da aranmadıklarında sevdiklerinin can güvenliği konusunda endişelenmektedir.

“O müsait oldukça zaten bizi arıyordu. Şöyle bir haftalık göreve gittiğinde iki güne bir arardı yani mutlaka ikinci gününde arardı. Ben zaten aramadığı gün daha doğrusu aramadığı gün değil de içime kurt düştüğü gün yani diyorum Allah’ım niye hiç sesi çıkmıyor.” (Aile 4-Eş)

“Yani şey yapamıyorsun, ulaşamıyorsun bazen. Hani üzülüyorsun. Bazen sinirleniyorsun açmayınca da. Niye beni aramıyor? Benim merak edeceğimi aklına getirmiyor mu? Bu tarz böyle şeylere giriyorsunuz yani. Duygusal boyutu baya zor yani o dönemde. [...] Her gece sürekli böyle telefona bakıyordum artık. Arıyor mu? İşte ne zaman arar acaba?” (Aile 10-Eş)

“Bir gün aramayın şey oluyor. Hemen acaba başına bir şey mi geldi? İnsanı da rahatlatmak lazım tabii.” (Aile 10-TG)

A5-Eş, cep telefonu kullanımlarının yasak olması nedeniyle eşiyle uzun süre iletişim kuramadığından yakınıırken A7-Ç1, babasıyla her gün düzenli olarak görüntülü konuştuğunu belirtmektedir.

“Hani zaten çok uzun bir süre konuşma olmuyordu telefonlar yasak olduğu için. İlk dönemlerde baya yasaktı.” (Aile 5-Eş)

“Her gün konuşuyorduk görüntülü.” (Aile 7-Ç-1)

Görevin gerek güvenlik görevlileri gerek aile üyeleri üzerindeki zorlayıcı etkilerinin azaltılmasında aile üyeleri arasındaki iletişim önemli yer tutmaktadır (Campbell ve diğerleri, 1998). Babanın görevde olduğu dönemlerde, çocuğun ebeveynleriyle olumlu ilişkinin iyilik hali için son derece önemli olduğu belirtilmektedir (MacDermid ve diğerleri, 2008). Nitekim güvenlik görevlisi çocuklarıyla yapılan araştırmada görev öncesinde ve görev süresince aile içerisindeki sağlıklı iletişim ortamının çocuğun görevden kaynaklanan ayrılıktan kaynaklanan stresi azalttığı bulunmuştur (Houston ve diğerleri, 2013).

Aile üyelerinden ayrı kalma, uzun çalışma süreleri ve görev esnasındaki belirsizliğin yol açtığı yüksek stres gibi etmenler nedeniyle görev dönemlerinde aile üyeleri arasındaki iletişim kanallarının geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Başka araştırmalarda da güvenlik görevlileri, görev yaptıkları bölgedeki bağlantı sorunları nedeniyle zaman zaman aile üyeleriyle telefonla iletişim kuramadıklarını belirtmektedir. Yapılan bir araştırmada her dört güvenlik görevlisinden üçünün görev döneminde eşleriyle iletişim kurmakta güçlükler yaşadıkları bulunmuştur (Schumm ve diğerleri, 2001). Güvenlik görevlisi eşleriyle yapılan bir başka araştırmada ise yaklaşık her iki katılımcıdan biri görev döneminde sevdikleriyle iletişim kurmakta güçlükler yaşadığını belirtmektedir (SteelFisher ve diğerleri, 2008). Güvenlik görevlilerinin bir bölümü görev dönemlerinde aile üyeleriyle telefonla konuşmanın evi daha çok özlemelerine yol açtığını ve bu yüzden görev dönemlerinde sevdikleriyle sık sık telefonda konuşmaktan kaçındıklarını ifade etmektedir (Hosek ve diğerleri, 2006: 43).

3.2.3.4.1. Yaşanılan Zorlukları Anlatmamak

Güvenlik görevlileri, telefon görüşmesinde sevdiklerine yaşadıkları güçlükleri anlatmamakta ve aile üyelerinin endişelerini gidermek amacıyla pembe yalanlar söylemektedir.

“Ben fırsat buldukça müsait oldukça arıyordum. Hani aradığım zaman da böyle belli etmemeye çalışıyorum yaşadığım zorlukları. Ya işte rahatız, işte görevdeydik geldik. Bir şekilde yalan söylemek zorunda kalıyoruz çünkü anlatamıyoruz. Belki kafamızın üstünden mermi geçti şimdi tutup da bunu eşimize, annemize, yakınlarımıza anlatamıyoruz kimse anlatmıyordur. Hani onları oturduğu yerde tedirgin etmeyelim. Bizi daha fazla merak etmesinler diye hep geçiştirmelik oluyordu yani.” (Aile 4-TG)

“Çok konuşamıyorduk. Konuştuğumuz zaman da bize bir şey belli etmiyordu. Nerede olduğunu falan söylemiyordu. Ben mesela hep babama şunu sorardım: ‘Baba orada çatışıyor musunuz? Sizin orada teröristler falan var mı?’ diye. Babam hep yok derdi. Öyle falan teselli ederdi.” (Aile 8-Ç-1)

“Hep böyle onları rahatlatacak şeyler söylüyorum ama tabi ki ateşin ortasındayız yani. Onların haberi yok. Hiçbir şeyden haberi yok. O kadar kötü yerlerde operasyonlara gidiyoruz ki ben ama hep yalan söylüyordum onlara. Çünkü doğru söylesem bu sefer onlar da tedirgin olacaklar. Zaten devamlı

haberlere bakıyorlar işte. Acaba ne zaman haberini alacağız diye. Ben hep onları rahatlatmaya çalışırdım. Bir taraftan kendim sıkıntı içerisindeyim. Öyle yani kötü bir görevde. Onlar üzülmesin diye hep onlara oyun oynadık. Hep tiyatro vardı yani. [...] Bir de patlama seslerini çok duyuyormuş. Diyor sen konuşurken hep arkandan patlama sesleri geliyordu. Ben inanmıyordum zaten sana diyordu. Yani senin güvende olmadığını biliyordum diyor. Tabi ben yalan söylüyordum. Kışladayız falan diyordum ama ne kadar yalan söylersem söyleyeyim o arkandan mesela L. Operasyonları'nda ağır silah atışları yapıldığı zaman arkadan gümbür gümbür ses geliyordu yani. İnanmıyormuş ama ben inanıyor zannediyordum. O da beni kandırıyormuş yani.” (Aile 10-TG)

Eşler de aynı şekilde görevdeki sevdiklerini kaygılandırmamak adına yaşanan sorunları telefonda anlatmamaktadır. Aile 10-Eş, kendisine pembe yalanlar söylendiğini fark etmesine rağmen bu durumu eşine belli etmediğini söylemektedir.

“Mesela aradığı zaman, evde olmadığı zaman çocuklar hasta olduğunda söylemezdim. Bilirdim ki bizi düşünecek. Herhangi bir sorunumuzu belli etmezdim telefonda duymasın diye.” (Aile 8-Eş)

“Bir kere diken üstündesiniz. Yani hani bana diyordu. ‘Ben karargâhın içindeyim. Sen beni merak etme’ diyordu. Ama o dönemde mesela terör olayları zamanında ben onun arazide olduğunu biliyordum yani. Hani böyle tabi ki ben bazı şeyleri yansıtmamaya çalışıyordum.” (Aile 10-Eş)

3.2.3.5. Sosyal Destek

Tek ebeveynli aile yaşantısı sırasında akrabalar ve diğer asker eşlerinin sunduğu sosyal destek aile üyelerinin iyilik hali noktasında büyük önem taşımaktadır. Sosyal destek, akraba ve asker eşleri odağında incelenecektir.

3.2.3.5.1. Asker Eşlerinin Birbirlerine Desteği

Eşler, yalnız kaldıkları dönemdeki en büyük destekçilerinin diğer asker eşleri olduğunu belirtmektedir. Asker eşleri, tek ebeveynli aile yaşamı sırasında birbirlerinin evinde kaldıklarını, alışverişe birlikte gittiklerini ve zor dönemleri yardımlaşma ve dayanışma içerisinde birlikte atlattıklarını ifade etmektedir.

“Eşiniz görevde. Sohbet edebileceğiniz, konuşabileceğiniz tek kişi komşularınız. O da meslektaş olunca daha iyi oluyor. Komşuluk şeyleri Doğu’da daha güzel orada çünkü. Hep olaylara gittikleri için bir tedirginlik var. İnsanlar birbirlerine daha iyi davranıyor. Bilmiyorum bir yardımlaşma dayanışma daha güzel Doğu’da. Daha iyiydi yani benim dönemimde öyleydi.” (Aile 1-Eş)

“Ya yine bir haftalık iki haftalık olunca arkadaşlarla kalıyorduk. Yani asker eşleri vardı hep birlikte kalıyorduk. [...] Eşler arasında tabii birbirine destek oluyorsun, kardeş oluyorsun bir şey olsa mesela. Farz edelim bir mahrum bölgedeyiz bir ilaç mesela. Birbirlerinin alışverişini yapıyorsun. Hiç çekinmiyorsun yani hiçbir konuda dışarda olsa bunu yapamam. [...] İşte insanlar hani böyle birbirine gidersin gelirsin. Onun eşi göreve gitmiş. Düşersin kalkarsın, birbirine destek olursun. Eşi bile yani mesela ki evde olan bir şey olsun. Mesela benim çocuğum kafasını çarpmıştı. Komşunun eşi evdeydi hemen tuttu sağlık ocağına gittim. Yani destek her konuda yani.” (Aile 2-Eş)

“Üst kat komşum da asker eşiydi. O da benim gibi yalnızdı o da ev hanımıydı. Onunla birlikteydik çoğu zaman.” (Aile 3-Eş)

“Biz hep beraber giderdik. İki üç arkadaşımız vardı. Biz birlikte market alışverişimizi yapardık. Eşimin devrelerinin eşleri. Hep beraber gider. Market alışverişimizi yapar beraber eve dönerdik.” (Aile 4-Eş)

“Her şeyi birlikte paylaştığımız arkadaşlarımız oluyordu. Yani onlarla bekliyorduk. Yani bekleme süreçlerimiz de hep birlikteydik. Aynı şeyleri paylaşıyorduk.” (Aile 6-Eş)

“Hep beraberdik yani asker eşleri hep beraberdik. Birbirimizi avutuyorduk işte. Bir şekilde sohbet muhabbet. Biraz ağlıyorduk, biraz gülüyorduk. Böyle geçiriyorduk günlerimizi yani. Orada da arkadaş ortamında birbirimize sarılmıştık. Yani Doğu’nun o güzelliği vardı Doğu’da olmanın. Evet orada arkadaş ortamı, asker eşlerinin birbirine sağladığı destekle ayakta duruyorduk.” (Aile 8-Eş)

Güvenlik görevlileri de asker eşleri arasındaki güçlü dayanışma ve yardımlaşmaya yakından tanıklık etmektedir. A10-TG, eşler arasındaki bu destek sayesinde gözünün arkada kalmadığını dile getirmektedir.

“En büyük desteğimiz en büyük dayanağımız diğer arkadaşların eşleriydi. Onlar birbirleri arasında böyle körler sağırklar birbirini ağırlar misali. Hocam onlar yine birbirlerine destek olmaya çalıştılar hep.” (Aile 1-TG)

“Bayanlar artık kendi aralarında güç birliği yapıyorlardı. Ben son yaralandığım yıl lojmana taşınmıştık. Orada da göreve gidenler oluyordu kendi aralarında bir güç birliği oluşturuyorlardı.” (Aile 4-TG)

“Oradaki arkadaşın eşine söylerdi bir şey olduğunda. Onlar alacağını alır. O şekilde birbirine yardımcı olurlardı.” (Aile 6-TG)

“Arkadaşların eşleri birbirine destek oluyordu. Bazen birbirlerinde kalıyorlardı.” (Aile 5-TG)

“Yani biz mesela görevlere gittikten sonra kadınlar devamlı birbirlerine oturmaya giderlerdi. Ne bileyim yani birbirlerini yalnız bırakmazlardı. O güzel bir şey. Yani benim en azından gözüm arkada çok kalmıyordu o yönden.” (Aile 10-TG)

3.2.3.5.2. Akraba Desteği

Tek ebeveynli aile yaşantısı esnasında başta gazinin ve eşinin anne babası olmak üzere akrabaların sunduğu destek önem kazanmaktadır.

“Hocam eğer uzun görev belli ise eşimin yanına gelebilecek akrabaları varsa onları getiriyordum. Mesela kız kardeşim geldi, bir kere kuzenim geldi bir ara. Bir ara babam geldi, kayınvalide geldi. Hani fırsat buldukça eşimi yalnız bırakmamaya çalışıyordum. [...] Görev bitiminde bizim akrabalar tekrar geri getiriyorlardı eşimi.” (Aile 4-TG)

“Memleket olmamızın şöyle bir avantajı oldu o sırada. Yani anneanne var, babaanne var, dedeler var, akrabalar var. Ne bileyim memleketinizdesiniz yani gurbet gibi olmuyor memleket. [...] Yani annemizin, babamızın, büyüklerimizin yanında olması sürekli. O güç oldu yani bize.” (Aile 7-Eş)

“Bazen babaannesini göndermek zorunda kalıyordum okula. Amcası gitmek zorunda kalıyordu çağırıldıkları zaman. Onlarda çok zorlandığımız oldu.” (Aile 8-Eş)

“Bazen işte eşimin annesi, babası falan gelirdi bize. Yalnız bırakmamak için.” (Aile 10-TG)

Terörle mücadelenin sürdüğü bölgelerde tek ebeveynli aile yaşamı sürdüren Aile 4-Eş, anne-babalarının ya da akrabalarının güvenlik gerekçesiyle yanlarına

gelmek istemediklerini, Aile 5-TG ise gelseler dahi alışamadıkları için kısa süre sonra geri döndüklerini belirtmektedir.

“Yani birilerini çağırdığımız zaman bizim eve gel dediğimiz zaman mesela... Ben doğuluyum. Benim ablam bile dedi ki yani kardeşim gelmeye geliyim de ben sana. Biliyorsun ortalığın kötü olduğunu. Ben beş çocuğumu da tehlikeye atıp Doğu’ya gelmem dedi. Yani sadece yaz dönemi için çağırdım. Çünkü yazın biraz daha yoğun çağırıyorlardı eşimi göreve. Ben de çok yalnız kalmak istemedim. Sen teksin, sen gel. Bizim için daha iyi olur. Yani hiç kimse evime gelmek istemiyordu. Çünkü biliyoruz diyorlar oranın sıkıntısını.”
(Aile 4-Eş)

“Ya annem babamlar hiç gelemediler. Gelip gitseler de bir hafta on gün durup gitmek zorunda kaldılar. İşte yaşlı insan alışamıyor.” (Aile 5-TG)

Görev dönemlerinde, geride kalan aile üyelerinin önemli bir bölümü eşin ebeveynlerinin evine taşınmaktadır. Bu taşınma çoğunlukla sosyal destek kaynaklarını arttırmak, büyükanne ve büyükbabadan çocuk bakımı konusunda yardım almak için gerçekleştirilmektedir (Hosek ve diğerleri, 2006: 42).

3.2.4. Aile Üyelerinin Travmatik Yaşam Deneyimleri

Aile üyeleri, terör olaylarına bağlı travmatik yaşam olayları deneyimlemektedir. Aile üyelerinin travmatik yaşam deneyimleri kategorisi, eş ve çocuk kodları altında incelenecektir.

3.2.4.1. Eşlerin Travmatik Yaşam Deneyimleri

Eşlerin terörle mücadelenin sürdüğü bölgelerdeki yaşantıları korku ve endişeden bağımsız düşünülemez. A1-Eş, evine roketatarlı terör saldırısı düzenlendiğini, A2-Eş ise evin camından silahlı çatışmayı izleyebildiğini belirtmektedir.

“Kaldığımız binanın üstünde... Ben bilmiyorum roket patlamasını orda duydum. Roket atmışlar lojman üzerinde patladı. O arada da saat 21.00-21.30 arası. Hava yeni kararıyor hava yaz olduğu için. Ben dedim herhalde eşim çıktı onu nizamiyede taradılar. Yeni çıkmıştı ya. Eşim yalnız çıkınca silah seslerini duymuş ve arkasından taradılar çünkü roketlerden sonra. Ben

oğlumla tam roketin patladığı taraftaydım. Evin içi aydınlandı çünkü. Çocuk odasına yatırmıştım. Çocuğumu aldım, yere yatırdım koridora. Odadan belki pencereden bir zarar gelir diye evin koridoruna. Niye, cam yok koridora yatırdım yere. Hemen koştum telefonu açtım. Işıkları söndürdüm. Ben yani taradılar diye korktum çok korktum.” (Aile 1-Eş)

“Güneydoğu’da mesela özellikle bir operasyonda. Şey yakında yani çatışma bölgesi. Cudi Dağı’nda hatta üç şehit vermiştik hiç unutmam. Onda mesela dürbünle izliyordu yani beni bile görüyordu. Dürbünle o çatışma anları falan hepsini gözetlemiş yani.” (Aile 2-TG)

“Güneydoğudayken mesela yine iki dağın arasındasın. Bir çatışmayı, bir şeyi rahatlıkla izleyebiliyorsun. Çok yakın mesela. Bakıyorsun eşim orada bir şey mi olacak? Bir şey mi oldu? Ne yaparsın? Ne edersin? Bilmiyorum yani o duyguları gerçekten anlatmak çok zor. Anlatamıyorum bile...” (Aile 2-Eş)

“Mesela Doğu’dayken çok iyi hatırlıyorum. Yine bir terör olayları olmuştu. Bakkallar kapanıyordu. Sabahtan kapımı açtığımda benim kapıma tebeşir ile artı işareti konmuştu. Apartmanda asker dairelerine, üç tane daire vardı. İşaret koymuşlardı. Ben hemen kapıyı kapattım. Ne yapacağımı bilemedim. Eşimi de arayamadım yani üzülür diye. Sonra tekrar baktım. Üç kişinin evinde de aynı işaret vardı. Onlar da asker eşlerini belki hani korkutmak amacıyla... Ondan bir süre etkilendim mesela. Her kapıyı açtığımda önce açmadan bakardım bir ses var mı? Yok mu? Sokağa çıkarken bir tedirginlik yaşıyordum.” (Aile 8-Eş)

3.2.4.2. Çocukların Travmatik Yaşam Deneyimleri

Silahlı, roketatarlı veya el yapımı patlayıcı terör saldırılarına maruz kalma veya tanıklık etme çocukların travmatik yaşam deneyimleri arasında yer almaktadır. Çocuklar her ne kadar anne ve babaları belli etmemek için çaba harcarsa da terör olaylarının gözlerinin önünde gerçekleştiğini belirtmektedir. Bu deneyimler çocukların büyük korku ve endişe duymasına yol açmaktadır. Örneğin A6-TG eve geldiğinde yaralı ve üzeri kanlı bir şekilde görülmelerinden dolayı çocukların ruh sağlığının etkilendiğini belirtmektedir.

“Nasıl anlatayım ki aslında o gün bir protesto vardı biz lojmandaydık akşama doğru. Babam filan aşağıya indiler askerlerin oraya gittiler sonra silah sesleri bir anda halk bağıyor. Evimiz tam o yolun kenarında yolda da bir sürü insan var yüzlerce. Bağırıyorlar filan böyle bir sürü olaylar oldu, füze müze atıldı bir şeyler oldu. Binaya düştü onlar yani.” (Aile 1-Ç-1)

“Okulun önünde büyük ateşler yakıp biraz da dağıtınca oradaki insanlar... Onlardan ciddi anlamda tedirgin oldu. İşte hatta bana hep ‘baba bırak gidelim’ tarzında birtakım çıkışları da oldu.” (Aile 1-TG)

“Bir kez çatışma oldu bizim lojmana. Yani psikolojim bozulmuştu galiba hep ağlıyordum acaba babama bir şey olacak mı falan.” (Aile 2-Ç-2)

“Babam yaralanmıştı. O zaman bir abimiz şehit olmuştu. O çok net hatırladıklarımın bir tanesi. [...] Daha sonra ateş seslerini duyduk. Nizamiyenin içerisinde yaşadığımız için lojmanda.” (Aile 6-Ç-1)

“İşte böyle çatışmaya gittiklerini biz bahçede oturuyorduk. Dışardan silah sesleri evimize kadar geliyordu. Biz bu ses ne diye sorduğumuzda ‘işte düşün var havaya ateş ediyorlar’. Gözümüzün önünde insanlar ayılıp bayılıyor yani korkudan, telaştan. Babam eve geliyor üstü kan. Kimse bize bunu küçüğümüz diye açıklama yapmadığı için. Hani bende bu çok kötü kaldı.” (Aile 6-Ç-2)

“Yaralandığımız gün birliğe çok yakındı. Ses mes duyuldu. Kızım benim işte küçüktü o zamanlar. [...] Yani kuşbakışı gözüküyordu o sesler o şeyler. O şehit verdiğimizde çocuk onlara şahit oldu. O ortamı yaşadı. Benim yaralandığımı yaşadı, gördü.” (Aile 6-TG)

“Ama o şeyde hatta bir kere gözümüzün önünde bir araba patlatıldı ve araba havaya uçtu. Ben en çok onu unutamıyorum. Annemin o anı çok başka bir şey. Hani yansıtmamak da zaten bir yere kadar. Ama bazı şeyler gözünün önünde olunca tabii ki berbat yani.” (Aile 9-Ç-1)

3.2.5. Aile Üyelerinin Güvenliği

Aile üyeleri sevdiklerinin yanısıra kendi can güvenlikleri için de endişelidir. Aile üyelerinin güvenliği kategorisi, güvenlik endişesi ve terör gazilerinin aile üyelerinin güvenliğine ilişkin endişeleri kodları altında ele alınacaktır.

3.2.5.1. Güvenlik Endişesi

Terörle mücadelenin sürdüğü bölgelerde yaşayan aile üyeleri evden dışarıya çıktıklarında ve hatta evin içerisinde kendilerini güvende hissetmediklerini belirtmektedir.

“Ve oraya gittiğimde eşime demiştim. Burası hiç güvenli bir yer değil demiştim. Eşime de söyledim. Gel dedim o zaman da maaşsız emekli olabiliyordu. Emekli ol dedim maaşsız. Benim maaşım ikimize de yeter dedim. O çok düşündü bir şey demedi. Benim çok tedirgin olduğumu anlayınca hiçbir şey söylemeden sabaha kadar... Sabah da dedim ki: ‘Ya gel’ dedim ‘kamyondan ev indirmeden geri döndürelim buradan’ dedim ‘gidelim’ dedim. [...] Ama ben hani o bölgede özellikle lojmanın arka cephesi halka bakıyordu sivil halka. Ben üç ay yatak odamda yatamadım. Çocuğumu yatıramadım orada. En son bir izine geldik gittik eşim dedi ki. Epey ara verdik dedi 20 gün. ‘Yatak odasında yatalım artık’ dedi. Korkuyorduk çünkü her an biri bize roket gelecek patlayacak diye. Eşim göreve gittiğinde ben kendim yatak odasında çocuk odasında da çocuğumu da yatırmadım, kendim de yatmadım. Salonda kanepede yattık.” (Aile 1-Eş)

“Hep bir endişe içindesiniz. Bir market bile yok. Bir şey yok. İlçeye inmek zorundasın ve hep bunlar risk. O riski yeri geliyor almak istemiyorsun. Ama yine illa ki market alışverişi yapmak zorundasın. Bir şeyleri karşılamak zorundasın. Burada yapılacak bir şey yok. Küçük bir sağlık ocağı var. Biz o hastaneye gitmek zorundayız ve o riski göze alıp gidiyorsun. Yani her an her şey olacak korkusuyla Allah’a emanet gidiyorsun yani.” (Aile 2-Eş)

“Onlar evde oturuyordu. Yani evden dışarı bile çıktıkları yoktu. En fazla komşuya giderler aynı apartmanda o yani. Ondan sonra çıkayım. O sıralar çarşıda gezdiği bir şey yoktu hani öyle tek başına. Güvenli bir ortam değildi.” (Aile 2-TG)

“Baba olmak zorunda, belinde silahı olmak zorunda. Hiçbir şekilde adım dahi atamıyorduk yani. Çünkü bize zarar vereceklerini biliyorduk hepimiz.” (Aile 9-Ç-1)

Sayısının az olması nedeniyle lojmanlardan sınırlı sayıda aile yararlanabilmektedir. Lojmanda yaşamayan A4-Eş, güvenlik kaygısı nedeniyle ev içerisinde çeşitli tedbirler aldığını aktarmaktadır.

“Aman sesimiz çıkmasın. Ne alt komşu duysun ne üst komşu duysun. Evde yokmuşuz gibi davranıyorduk. Hatta çoğu zaman perdelerimiz çekiliydi yani.” (Aile 4-Eş)

Lojman dışında yerel halkla birlikte yaşayan aile üyeleri güvenliklerine yönelik endişe duyabilmektedir. Sivil halkla birlikte yaşayan aile üyeleri, ülkenin güvenlik politikalarına muhalif grupların saldırısına uğrayabilmektedir. Bu endişe nedeniyle aile üyeleri, güvenlik görevlisi ailesi olduklarını sivil bireylerden gizli tutabilmektedir (Mmari ve diğerleri, 2009: 463). Güvenlik görevlisi eşleriyle

yapılan bir başka araştırmada her dört eşten biri görev dönemlerinde kendi güvenliklerine ilişkin endişe duyduklarını belirtmektedir (SteelFisher ve diğerleri, 2008: 225).

3.2.5.1.1. Güvenlik Endişesinin Eşlerin İş Yaşamına Yansımaları

Çalışan eşler, terör örgütüne sempati duyan meslektaşlarının olması nedeniyle iş yaşamında temkinli davranışlar sergilediklerini ifade etmektedir.

“Arkadaşlarımızda şöyle bir durum vardı. Çoğunun yakınlarından terörist olan vardı. Ben onların yanında bir şey konuşmıyordum zaten. Çoğunda gizli tutuyorduk göreve gittiklerini falan. Hep gizli tutuyorduk...” (Aile 1-Eş)

“Nasıl diyeyim burda terör yandaşı meslektaşlarımız da vardı. Tabii ki samimi olmuyorduk ama bir selamlaşmamız oluyordu. Benim onlara dikkat ettiğim kadar onlar da bana dikkat ediyordu. Yani nasıl anlatayım davranışlarımıza dikkat ediyorduk karşılıklı. Açık arıyorlar gibi diyebilirim ya...” (Aile 3-Eş)

3.2.5.2. Terör Gazilerinin Aile Üyelerinin Güvenliğine İlişkin Endişeleri

Güvenlik görevlileri, görev nedeniyle evden uzakta oldukları dönemlerde geride kalan aile üyelerinin güvenliğine yönelik endişe taşımaktadır.

“Araziye gidiyordum kendimle ilgili hiçbir endişem yoktu aslında ama. Aile ile ilgili endişeler yaşıyordum. Çünkü o çok yakınımızda bazı olaylar olduğu zaman... Özellikle eşim tedirgin olduğunda Onun çok rahat ulaşabileceği bir ortam sağlayamamıştık. [...] Yani Ona onu söyleyip arkasından da göreve gittiğim zaman, ‘acaba evde ne oldu, acaba biri eve molotof kokteyli mi atar, ya da işte bir şey yapar mı?’ gibisinden endişelerle düşünüyorduk yani düşünmüyorduk değil. Bu endişeleri hep taşıdım.” (Aile 1-TG)

“Ya bize bir şey olursa diyordu hani. Ya bana bir şey olursa diyordu yani öyle konuşmalarımız oluyordu.” (Aile 2-Eş)

“Tabanca almıştım tabancamı eşime bırakıp gidiyordum. Yani bir şey daha var da şimdi bilmiyorum söylesem mi? Yapılmaması gereken bir şey yapıyordum. Ya işte hanıma getirmiştım. Tek bir ses duyarsan balkondan çek at aşağıya demiştım. Sana bir şey olmasın, onlara olsun diye...” (Aile 5-TG)

“Şimdi orada ne yapıyorlar? Ne yapacaklar? Biz oraya gidince ne yapacaklar? Bunun sıkıntısı.” (Aile 8-TG)

Uzun süreli görevler öncesinde aile üyelerinin memlekete dönmeye karar vermelerinde güvenlik endişesi etkili olmaktadır.

“Uzun süreli gittik mi göreve memlekete gönderiyorduk çoluğu çocuğu. Yani bir de tek kalırsa biz güvenemiyorduk yani. Bizim en çok aklımıza takılan benim daha doğrusu aile olayıydı. Yani mesela sonuçta ailenin emniyette olmasını istersin yani”. (Aile 2-TG)

3.2.5.3. Güvenlik Endişesi Altında Çocuk Olmak

Güvenlik endişesi çocukların temel hak ve hürriyetlerinden yararlanmalarını sınırlandırmaktadır. Çocuklar çok uzun süreler eve kapalı bir yaşam sürmekte ve parka gidememektedir.

3.2.5.3.1. Eve Kapalı Bir Yaşam

Ebeveynlerin güvenlik endişesiyle yerel halkla olan etkileşimi sınırlandırması çocukların yereldeki diğer yaşlılarıyla zaman geçirememesine neden olmaktadır.

“Çok dışarı çıkamadım ki. Sadece evde oturdum, asosyal oldum. Annem benimle ilgileniyordu zaten ben çok küçükken emekli olmuş. Yani hep benle ilgileniyordu zaten. İkimiz de evdeydik dışarı çıkmıyorduk. Küçükken zaten oyuncaklarla oynuyordum öyle zaman geçiyordu. Dışarı çıkamıyordum mesela. Bayağı olaylar vardı. Sonra arkadaşlarım da zaten çok olmadı. Sürekli evde vakit geçiriyordum. İnsanlarla tanışmıyordum. Oyuncaklarla oynuyordum. Güneydoğu’da lojmandan dışarı çıkmıyorsunuz. Lojman bahçesi çok küçük. Her yerde binalar var. Adam akıllı çocuk yok. Hepsi büyük yaşta. Oynayabileceğiniz birleri yok. Sonra zaten olaylar filan olduğunda direkt zaten eve geçiyorsunuz.” (Aile 1-Ç-1)

“Bir binanın önüne indiğimizde hani ‘kimin çocuğuyla oynuyor kimin çocuğuyla muhabbet ediyor’ bilmiyoruz. Ya mümkün olduğunca biz de izole ediyoruz çocuklarımızı”. (Aile 4-TG)

“Dışarı çıkamıyor. Sürekli evde kapalı. Baba görmüyor. Sadece anne ile arkadaş gibilerdi yani.” (Aile 5-TG)

3.2.5.3.2. Parka Gidememek

Güvenlik endişesinin bulunduğu yerlerde ebeveynler çocuklarını parka götürmemeyi tercih etmektedir. Aile 4-Eş, çocuğunu nadiren parka götürdüğünü ve parkta buldukları esnada büyük kaygı duyduğunu belirtmektedir. Aile 5-Eş ise “beş yıl boyunca” çocuğunu parka götürmediğini ifade etmektedir.

“İlk çocuğumla da yani öyle rahatlıkla parka gitmedim. Her parka gittiğimde böyle kötü hissettim. Bundan sonra tek başıma hiç götürmedim zaten. Götürmek istemedim de. [...] Ama ben dışarıdayken parka gittiğimde hep gözüm kızımın üzerindeydi. Sanki alıp götürceklermiş gibi sanki bizi onunla tehdit edeceklermiş gibi.” (Aile 4-Eş)

“Ya çocuk çabuk olgunlaştı diyebiliriz hocam. Hani tam bebekliğini, çocukluğunu o çocuksu duygularla birlikte hiç yaşamamışız diyebiliriz. Bu şekilde hayat hep bizimle birlikte onu da olgunlaştırıyor yani. Hocam şöyle söyleyeyim. Her gün bir parka götüremedik. Eve salıncak aldık. Evde salladık, balkonda oynadık.” (Aile 4-TG)

“Çocuklarını dışarı çıkarıp parkı bilemeyen çocuklar vardı. Benim çocuklarım hiç görmedi. Beş yıl boyunca ne bir park ne salıncak hiçbir şey yaşamadı.” (Aile 5-Eş)

3.2.6. Çocuğun Eğitim Yaşantısı

Terörle mücadele bölgesinde yaşam, tek ebeveynli aile hayatı ve tayinler çocuğun eğitim yaşantısında birçok sorunla karşılaşmasına yol açmaktadır. Güvenlik görevlilerinin çocuklarına eğitim veren okullardaki öğretmenlerle yapılan bir araştırmada babanın görevde olmasının çocuğun eğitim yaşantısını olumsuz yönde etkilediği bulunmuştur (Chandra ve diğerleri, 2010). Bir başka araştırmada babası görevde olan çocukların derse daha az katılım gösterdiği bulunmuştur. Öğretmenler, babası görevde olan çocukların eğitim yaşamlarındaki sorunların çocukların duygularını ifade etme olanağını bulamamalarından kaynaklandığı değerlendirilmektedir (Mmari ve diğerleri, 2009: 462).

Çocuğun eğitim yaşamı kategorisi, sık okul değişikliği, eğitimin niteliği, güvenlik endişe altında eğitim ve ayrımcılık kodları altında incelenecektir.

3.2.6.1. Sık Okul Değişikliği

Rütbe ve statüye göre değişiklik göstermekle beraber terörle mücadelede rol alan güvenlik görevlileri iki ile üç yılda bir tayin olmaktadır. Her bir tayin aynı zamanda çocuğun okul değişikliği anlamına gelmektedir. Her okul değişikliği, arkadaşlardan ve öğretmenlerden ayrılmayı, yeni öğretmenlere, arkadaşlara ve eğitim ortamına uyum sağlamayı gerektirmektedir.

“Arkadaşlarınızı tanıyorsunuz. Öğretmenleri tanıyorsunuz. Öğretmenin anlatım tarzını bilmiyorsunuz. Etrafınızı tanıyorsunuz. Sadece aileniz var. Bu da olumsuz etkiliyor.” (Aile 1-Ç-1)

“İkinci sınıfta iki öğretmen değiştirdim. Üçüncü sınıfta başka bir öğretmene geçtim. Altıncı sınıfa kadar farklı bir şehirdeydim. Daha sonra yedi ve sekizinci sınıfı başka bir şehirde okudum.” (Aile 6-Ç-1)

“Şöyle bir şey var zorluk olarak dediğim gibi. Eğitimin sürekli parça parça ilerliyor. Bir yerden tutturamıyorsun ve gittiğin yerde hangi okul varsa ona gitmek zorunda kalıyorsun. Senin bir seçeneğin yok. Tek tercih oradaki okula gitmek. Yani bu kadar. Bunun çok sıkıntısını yaşadım.” (Aile 6-Ç-2)

“İki yılda bir, üç yılda bir, beş yılda bir okul değiştirdik. O da kötü. Arkadaşlara alışacan, ortama alışacan falan derken filan derken... Zaten ne ders var ne bir şey var.” (Aile 9-Ç-2)

Anneler, her bir tayinin çocuğun eğitim yaşamına ayrı zarar verdiğini aktarmaktadır.

“Çocuğumun şöyle her görev yeri değiştirdiğimizde çocuğumuz etkilendi bir kere birinci dönemi. Nasıl söyleyeyim gerçekten boş geçmediyse bile çocuklar çok etkilendi. Öğretmen değişikliği, arkadaş değişikliği, komşu değişikliği... Yani nasıl söyleyeyim. Oğlumun eğitimini hep geriye gönderdi yani.” (Aile 1-Eş)

“Eğitim s¼reçleri aynı şekilde tamamen allak bullak oluyor. S¼rekli değişik ortamlara giriyorlar. Doğu, batı olayı var. Yani en b¼y¼k sıkıntı dediğim gibi bizden çok çocuklardı.” (Aile 6-Eş)

3.2.6.1.1. Yeni Öğretmene Alışmak

Okul değişikliğiyle birlikte yeni öğretmenlerin ders anlatım yöntemlerine alışılmakta güçlükler çekilmektedir. Çocuklar, sık öğretmen değişikliğinin akademik başarıyı olumsuz yönde etkilediğini belirtmektedir.

“Mesela iki yıl bir yerde okuyorsunuz. Bu oranın hocanın anlatım tarzına alışıyorsunuz. Müdüre müdür yardımcısına alışıyorsunuz. Öğretmene tam adapte olmuşken dersleri anlamaya başlamışken bir yıl sonra yeniden taşınyorsunuz. Sonra bir daha orada tekrar öğretmen alışıyorsunuz. Bir de orada tekrar öğretmen daha çok farklı öğretmen. Anlatım tarzı uygun olan var olmayan var. Sıkıntı oluyordu.” (Aile 1-Ç-1)

“Arkadaşlarımdan ayrılınca öğretmenlerinden ayrılıyorsun. Ondan sonra derslerin zaten... Öğretmenlerin değişince zaten yeni bir öğretmen. Alışmak zor oluyor böyle.” (Aile 2-Ç-1)

“Bazı öğretmenlere alışamıyordum. Ondan sonra bir öğretmene alışamazsan dersi de yapamıyorsun. Böyle işte bazen öyle oluyordu.” (Aile 2-Ç-2)

“Eğitim hayatı açısından sanırım en b¼y¼k eksisi hani. Çünkü sanırım hayatımda benim kadar öğretmen değiştiren insan yoktur ve çok zor. Şimdi nasıl anlatsam ki sürekli bir temel atılma işlemi var. Herkesin anlatış şekli farklı, bilgi birikimi farklı ve onu aktarma şekli farklı. Bu da eksileri arasına giriyor. [...] İşte sürekli öğretmen değiştirmek sana farklı açılardan sürekli zarar veriyor. Yani belki diyorum sabit bir yerde kalsaydık. Gerçekten iyi bir öğretmenden ve tek bir seferde eğitim alabilmiş olsaydım. Belki de benim hayat standartlarım çok farklı yerlerde olabilirdi.” (Aile 6-Ç-1)

3.2.6.2. Eğitimin Niteliği

Babalar, Türkiye'nin doğusunda verilen eğitimin batıdaki illere kıyasla daha düşük nitelikte olmasından dolayı çocuklarının akademik başarısının arzulanan düzeye ulaşamadığından yakınmaktadır. Katılımcılar, eğitimin niteliğindeki sorunların sözleşmeli öğretmen istihdamından ve sınıf genelindeki düşük akademik başarıdan kaynaklandığını düşünmektedir.

“Şimdi hocam şöyle söylüyüm. Siz Batı'dan tayin oldunuz diyelim. 'Batı'da aldığı eğitimin aynısını Doğu'da alabilecek mi?' endişeniz var sürekli. İşte bunu da yaşıyorsunuz zaten.” (Aile 1-TG)

“Yani benim büyük kızım dağın başında ilkokul bire başladı. Başladığında işte anaokuluna gönderdik. Gidip öğretmeniyle görüşüyorduk. Diğer çocuklar yani çok geri olduğu için. Arada uçurum olduğu için benim çocuğuma bir şey veremediler, temel atamadılar. Oradan git yine Doğu'ya. Dış karakolun orada okul yok. Koruyuculara verdik çocuğu. Koruyucuların servisiyle öyle getirirdi orada. Çocukken öyle eğitim alamadı. [...] Yani Doğu'da önce Türkçeyi öğretiyorlar. Oradaki çocuklar çok geri. Anne baba hiç ilgilenmiyor. Yani aynı seviyede olacak ki çocuk hocalar üstüne bir şey koysun. Yani öncelik önce çocuk kapasitesi, ondan sonra öğretmen diyelim biz. Keşke çocuklarımıza daha iyi bir eğitim verseydik. En büyük şeyimiz o olurdu. Ama yapacak bir şey yok yani.” (Aile 6-TG)

“Şimdi okul durumu oluyor. O da biliyorsunuz eğitim kötü. Mesela bir Doğu'daki eğitimle Batı'daki aynı olmuyor. Öğretmenler genellikle sözleşmeli oluyor. Yani ilk düşündüğümüz eğitim oluyor.” (Aile 7-TG)

“Benim oğlum benim karşıma çıktı dedi ki 'baba' dedi 'beni Doğu'da okuttun' dedi. 'Mesela Yozgat'ta okuttun' dedi. 'Beni Batı'da okutsaydın ben başka puan alırdım' dedi. Puan aldıktan sonra 'kusura bakma' dedi. 'Bu sadece benim suçum değil' dedi. 'Ee oğlum ben ne yapabilirim, ben seçebiliyor muyum?' dedim. 'Baba kusura bakma ben de babamı seçemedim bu hayatta' dedi.” (Aile 9-TG)

3.2.6.3. Güvenlik Endişesi Altında Eğitim

Bölgedeki terör sorunu, çocukların eğitim yaşantılarında travmatik olaylar deneyimlemelerine yol açmaktadır. Aile 1-TG, güvenlik endişesi nedeniyle çocuğunu birinci sınıfta okula göndermediğini, A9-Ç-2 dershanede silahla ve bıçakla tehdit edildiğini, A6-Ç-1 ise akran zorbalığına maruz kaldığını belirtmektedir.

“Birinci sınıf Güneydoğu'da. Hatta okula gitmedi annesi öğretti. O zamanlar ortam çok gergin olduğu için. Ben de dedim ki bir yıl okula gitmesin, nasıl olsa bir yıl sonra Batıya döneceğiz. Orada gitsin oradaki bir yıllık kaybı ben göze alıyorum dedim.” (Aile 1-TG)

“Ben sınıfa geldikten sonra benim bir sınıf arkadaşım ben asla şimdiye kadar öyle bir şey hissetmediğim, böyle bir izlenim almadığım arkadaşım bana şey dedi: 'Ya kızım bizimkiler sizinkileri alt etmiş. Ya kızım bizimkiler senin babanı

öldürmüş senin burada ne işin var.’ O kare gözümün önünden hiç gitmiyor.” (Aile 6-Ç-1)

“Asker çocukları için özel araç tutulup o şekilde okula gidip geliyorduk. Aslında balkondan baksanız okulu görürsünüz ama tehlikeli ve sıkıntılı bir yer olduğu için bu şekilde bir tedbir almışlardı.” (Aile 6-Ç-2)

“Dershaneye gitmek istedim. Dershanede bana silah çektiler. Bıçak çektiler. Ondan sonra dershaneye gidemedim ben. [...] Çarşıdaydı dershane. İşte yazıldım dershaneye. Parasını da ödedik. Ama bir gün gidebildim 2. gün gidemedim.” (Aile 9-Ç-2)

3.2.6.4. Ayrımcılık

Çocuklar, bazı öğretmenlerin ve sınıf arkadaşlarının sırf asker çocuğu olmaları nedeniyle kendilerine mesafeli davrandığını, ayrımcı tutum ve davranışlara maruz kaldıklarını belirtmektedir.

“Bir tek soğuk olabiliyordu öğretmen olsun öğrenci olsun. Bir tık daha soğuk yaklaşıyorlar. Bilmiyorum askerden çekiniyorlar veya korkuyorlar. Bilemiyorum çok...” (Aile 1-Ç-1)

“Böyle asker çocuğuyla oranın yerlisi arasında çok fark vardı. Onlar hep ön plandalar. Ona bir yerden puan kırmaz. Ben ufak bir şey söylesem puan kırar gibi.” (Aile 2-Ç-2)

“Ama bazı insanlar terör yanlısı olduğu için asker çocuğu olanlara hep bir şey gözüyle bakıldı. Kötü gözle bakıldı yani hoşlarına gitmediği için. [...] Babam asker olduğu için böyle göz ucuyla yanlısı bakan insanlar da oldu. Ama küçük yer olduğu için babamlar sürekli git gel yapıyorlardı okula. Sınıfta başka asker çocukları da olduğu için bir yerden sonra kimse şey yapmıyordu. Nasıl diyeyim kötü gözle bakmamaya çalışıyorlardı. Çünkü hani biliyorlardı yani oradaki askerlerin okula yardımını. Yani bizimkiler çok yardımda bulunuyorlardı her türlü.” (Aile 6-Ç-2)

“Abi çekemiyorlardı. Kıskanıyorlardı. Giyimimizi kuşamımızı. Bunlardan öte hep düşman gibilerdi bize. [...] Abi adamların abisi terörist şimdi. Tabi ki o yani mevzu o yani. Adamların abisi terörist bizi niye sevsinler ki yani.” (Aile 9-Ç-2)

Görev yapılan bölgenin kültürü ve yaşam biçimindeki çeşitlilikler, güvenlik görevlisi çocuğunun özellikle okul ortamında ‘farklı’ olarak görülmesine ve

ayrımcılığa maruz kalmasına yol açabilmektedir (Hall, 2016: 112). Öte yandan ülkenin güvenlik politikalarına yönelik tartışmalar, güvenlik görevlisi çocuklarının eğitim ortamında hedef haline gelmesine, sınıf içerisinde akran zorbalığına maruz kalmasına neden olabilmektedir (Mmari ve diğerleri, 2009: 463).

3.2.7. Tayin

Tayin, güvenlik görevlisi, eş ve çocukların yaşantısında önemli değişimlere yol açmaktadır. Araştırmanın özneleri, yaşadıkları birçok sorunun esasında sık tayinden kaynaklandığına dikkat çekmektedir. Öte yandan katılımcılar tayinin kazanımlarını da göz ardı etmemektedir. Tayin kategorisi, tayinin olumlu ve olumsuz yönleri kodları altında incelenecektir.

3.2.7.1. Tayinin Olumlu Yönleri

Katılımcılar, tayin sayesinde yeni yerler gördüklerini, yeni insanlarla tanışarak güçlü dostluklar kurduklarını belirtmektedir.

“Dostluklar açısından çok güzel dostluklar kuruluyor. Çok yeni arkadaşlar, yeni yerler, farklı yaşantılar, farklı gelenekler görüyoruz.” (Aile 2-Eş)

“Asker çocuğunun en büyük avantajı ülkenin dört bir köşesini gerçekten geziyorsun. Türkiye'yle ilgili az veya çok bir bilgi topluyorsun yani.” (Aile 6-Ç-2)

“Hiç görmediğin bir yere gidiyorsun. Yeni arkadaşlar ediniyorsun. O yönde bir zorluğu yoktu. Ben seviyordum.” (Aile 8-Eş)

Yaşanılan bölgeden veya çalışma koşullarından memnun kalınmadığı durumlarda bir süre sonra tayin olunacağına bilinmesi katılımcıları mutlu etmektedir.

“Şöyle eğer Doğu'da kötü bir yerdeysen uzun süre kalmamak iyi bir şey.” (Aile 1-Eş)

“Yani tayinin tek faydası şu olur: Çalıştığın yerde ailenle huzursuzsan, işte yer iyi değil, sosyal hayatı yok. Amirlerinle, arkadaşlarınla anlaşamıyorsan, huzur yoksa tayin o anlamda çok iyi.” (Aile 6-TG)

“İyi yanı da kötü bir yerdeyseniz daha iyi bir yere çıktıysa tayininiz daha iyi bir hayat sürme açısından da iyi yanı.” (Aile 7-Eş)

Alanyazında her ne kadar tayinin aile üyeleri üzerindeki olumsuz etkilerine fazlaca yoğunlaşmış olsa da zaman zaman aile üyeleri tayinin olumlu yönlerine de değinmektedir (Burrell ve diğerleri, 2006: 44).Yapılan bir araştırmada sık tayinin çocuğun davranışsal gelişimine katkı sağladığı bulunmuştur (Weber & Weber, 2005). Buna paralel olarak bir başka araştırmada da tayinin güvenlik görevlisinin ve eşinin iyilik haline zarar vermediği ve hatta sık tayinin çocukların sosyal yetkinliklerini geliştirdiği belirtilmektedir (MacDermid ve diğerleri, 2008)

3.2.7.2. Tayinin Olumsuz Yönleri

Sık taşınma, ev eşyalarının taşınma esnasında zarar görmesi, tayin tercihlerinin dikkate alınmaması, mahrum bölgelerdeki barınma sorunları, alışılan çevreden ayrılmak ve yeni çevreye uyum tayin alanında yaşanan başlıca sorunlar arasında yer almaktadır.

“Yani iki yılda bir tayin ya da illa dört defa şark olması mı gerekiyor? Dört şarkın gerekçesine çünkü bizden başka farklı memurlar da var. En başta tabi kolluk kuvvetleri de var. Polis teşkilatıyla en başta karşılaştırırsak kendimizi o insanların bir kere şarkı, çok sıkıntılı dönemlerde iki kere şark yaptıkları oldu. Yani bunlar bizi gerçekten çok etkiledi. Çocuğumuza ve işimize olan yansımaları gerçekten düşündürdü.” (Aile 1-TG)

“Sürekli taşınmak gerçekten bizi de yıprattı. Eşya taşımak özellikle bir topluyorsun bir açıyorsun tekrar topluyorsun.” (Aile 1-Eş)

“Ya ben şu an memurum. Hani beş tane tercih yapıyorsun. İlk tercihin, ikinci tercihin yani en kötü ikinci tercihin geliyor. Yani bize o zaman veriyorlardı 8-10 tane il. Onda da tercih dışı geliyorduk yani. Seversen yap sevmezsen git der gibi. Ya bilmediğin bir ortam, bilmediğin bir semt. Yeni işyerindeki görev vazifen.” (Aile 5-TG)

“Eşyaları topla. Yeni ev git. Lojman çıkacak mı? Kiralık ev bulacan. Bulduğun ev, eşyalar yeni eve sığacak mı? Kaloriferli mi? Sobalı mı? Akıyor mu? Küflü mü? Suyu var mı? Tazyikli mi? Makine çalışacak mı? Say say bitmez.” (Aile 6-TG)

Sık tayin, güvenlik görevlileri aileleri için önemli bir stres unsurudur. Yapılan bir araştırmada sık tayinin, düşük fiziksel sağlık, ruhsal sağlık ve evlilik doyumuyla ilişkili olduğu bulunmuştur (Burrell ve diğerleri, 2006). Çünkü tayinle beraber aile üyelerinin mevcut sosyal destek kaynaklarında değişimler meydana gelmekte ve yerleşim yeri değişikliğiyle mevcut sosyal destek kaynakları yitilmektedir (Drummet ve diğerleri, 2003).

3.2.7.2.1. Ev Eşyalarının Zarar Görmesi

Katılımcılar, taşınma esnasında ev eşyalarının zarar görmesi nedeniyle eşyalarını daha sık yenilemek durumunda kaldıklarını belirtmektedir.

“Eşya da zarar görüyor taşınırken. Yani biz Doğu’ya giderken mesela eşyanın yarısını adam kasanın üzerinde götürmüş. Sıkıştırmaya çalışmış, çamaşır makinem yamulmuş, baya bir zarar görmüştü”. (Aile 1-Eş)

“Ben altı yıl görev yaptım diyeyim altı buçuk yıl. Sekiz defa ev değiştirmişimdir. Hiçbir eşyamızın hayrını göremiyoruz. İki üç taşımada sonra yenilemek gerekiyor. Yeni oturma grubu aldım ilk taşınmada zedelendi. Buzdolabında sekiz on tane darbe yeri vardı. Artık onları görmemezlikten geliyoruz. Yani o dolapları biz çıkarıp taka taka artık kendi kendine sallanmaya başlıyordu. Kendimiz yıprandığımız gibi eşyalarımız berbat duruma geliyor bu süreçte.” (Aile 4-TG)

“Taşınmadır, ıvırdır zıvırdır. Zaten evden eve nakliyata veriyorsun. Sigortalı diyorsun ama tabi bunlar hep nafîle. Bütün eşyalar kırılıyor. Tekrar dizmek zorunda kalıyorsun.” (Aile 5-TG)

3.7.7.2.2. Alışılan Çevreden Ayrılmak

Katılımcılar, tayinle birlikte alışmış oldukları çevreden ve arkadaşlarından ayrıldıkları için zorlandıklarını ifade etmektedir.

“Tam bir yere alışıyoruz tayin oluyor. Tam gittiğimiz bir yere alışıyoruz alışacağımız zaman gitmiş oluyoruz. [...] Komşuluk ilişkilerinden tutun da

ortama kadar her şeyi yarım bırakıp yükümüzü sırtlayıp gidiyoruz.” (Aile 4-TG)

“Düzenin gidiyor evini topluyorsun. Ya ne bilim şehre alışyorsun. Sonra bambaşka bir yere gidiyorsun. İnsanlar başka, hayat başka. Nasıl diyeyim ya duygu başka. Hepsi bambaşka oluyor.” (Aile 5-Eş)

“Yani tam dediğim gibi bir ortama alışyorsunuz. Tam bir arkadaş ortamı kuruyorsunuz. Çevreye alışyorsunuz. Hop ne oldu tayin çıktı. Haydi, hurra haydi bir daha aynı terane. En kötü yanı o diyelim.” (Aile 7-Eş)

3.7.7.2.2.1. Çocuğun Arkadaşlarından Ayrılması

Çocuklar, arkadaşlarından ayrılırken büyük üzüntü duymaktadır. Öte yandan sık tayinden dolayı yaşanılan bölgede uzun yıllar kalınmaması köklü çocukluk arkadaşlıklarının kurulamamasına yol açmaktadır.

“Mesela bir ortama giriyorsunuz sınıf 20 kişilik hepsine alışyorsunuz. Ona bir alışma süreciniz var. Bu bir senede bile tanıyamıyorsunuz yarısını tanıyorsunuz. Sonra bir yıl daha geçiyor tam ortama ayak uyduruyorsunuz. Taşınıyoruz. Mahallenizdeki insanları tanıyorsunuz tam ayak uyduruyorsunuz. Geri taşınıyoruz.” (Aile 1-Ç-1)

“Çok kötü. Mesela ben okulumdan ayrılırken tüm arkadaşlarım hediyelerle kâğıtlar yazmıştı bana. Öyle ayrılmak çok üzücü. [...] Eskilerinden ayrılmak çok kötü zaten yenileri ile tanışmakta bağlanması uzun sürüyor. Eski arkadaşlarımın numarası yok, şuanda yok konuşamıyoruz. Ben bir kere annemin telefonundan ulaşmaya çalıştım ama numarasını da bulamadım böyle.” (Aile 2-Ç-1)

“O süreçte yani sürekli tayin görüyoruz. Bir de geride insan bırakmak çok acayip bir şey.” (Aile 6-Ç-1)

“Hani benim çocuğum bir mühendis çocuğu olmuş olsaydı belki ilkokuldan lise son sınıfa kadar... Muhtemelen aynı yerde aynı bölgede aynı arkadaş ortamında olacaktı hayatı. Bir yerde başladığı güzellikleri epey bir müddet alıp götürebilecekti aynı arkadaşlarla kötü de olsa iyi de olsa. Üç sene sonra bir bakıyorsun hiçbiri yok.” (Aile 1-TG)

“Tam bir yere alışyorsun tayin çıkılıyor, gidiliyor. Hiçbir zaman senin bir çocukluk arkadaşın olmuyor. Çünkü sürekli yer değiştiriyorsun.” (Aile 6-Ç-2)

“Büyüdükten sonra en çok arkadaş şeyini dert ettiler onlar. Yani iki yıl kalıyorsun.” (Aile 6-Eş)

“Alışana kadar bir yıl geçiyordu zaten. Okul seçene kadar, okul bulana kadar... Arkadaşlarından hüngür hüngür ağlayarak ayrılıyorlardı. [...] ‘Biz nereliyiz?’ diyor. Doğru. Memleketimiz yok bizim. Benim arkadaşım yok diyor. Mahalleden tanıdığım arkadaşım yok. Benim ilkokul, ortaokul, lise arkadaşım yok baba diyor. Doğru söylüyor çocuk. Evet.” (Aile 9-TG)

3.2.7.2.3. Çocuğun Yeni Çevreye Uyumu

Çocuklar, yeni çevreye uyum sürecinde ruhsal, sosyal, duygusal ve davranışsal güçlükler yaşayabilmektedir. “Sınıfa yeni katılan öğrenci” olan çocuklar, eğitim ortamına uyum sürecinde sosyal dışlanmaya maruz kalabilmektedir.

“Tabii Doğu’ya gidince çocuk birtakım farklı gelenek görenek bunların etkisiyle çocuğun bir üç ay bunalım yaşadığını gördüm. Hatta tırnaklarını yiyordu. O kadar kötüydü yani.” (Aile 1-TG).

“Biz kendimiz her şekilde atlatabiliriz ama çocuklar büyüdükten sonra esas sorun o zaman başlıyor. Yani eğitim durumu olsun, çocukların psikolojileri olsun, onların arkadaşları olsun. Ya biz sonuçta seçerek evlendiğimiz kişi oluyor ama bu durum çocuklarımızın seçtiği bir şey değil. Sürekli onlar da ortam değiştiriyor. Yani ne bileyim çevresi değişiyor.” (Aile 6-Eş)

“Bir yere alışıyorsunuz. Orada bir sürü arkadaşınız oluyor. Yeni bir yere gideceksiniz işte orada kimseyi tanımıyorsunuz.” (Aile 8-Ç-2)

“Hep bi iki yıl okudular. Sonra tayin gördüler. Tayin olup gittiğimiz yerde ağlardı. Biz buradan gitmek istiyoruz. Biz burayı istemiyoruz. Biz evimizi istiyoruz. Hep öyle tepkiler verirlerdi. Oraya alışırlandı, ama zorlanırlardı çocuklar.” (Aile 9-Eş)

“Birinci sınıfa başladım. Sonra şehir değişti. Tekrar yeni bir ortam. Yani okumaya geçiyorsun, daha sonra yeni bir şehre gidiyorsun. Hiçbir şey bilmiyorsun. Yeni bir ev, yeni arkadaşlar. İnsanlar dışarıdan geliyorsun diye bir o dışlanma psikolojisi oluyor. Yani hani ne alaka. İkiye geçtik. Üçe geçtik. ‘Nereden geldi? Acaba bu beni farklı görürler mi?’ algısı hep oluyordu. Hayatımız boyunca da oldu.” (Aile 9-Ç-1)

“Arkadaş ortamına mı alışacan? Kendini mi kanıtlayacan? Yoksa dik durmaya mı çalışacan? Kendini ezdirmemeye mi çalışacan? Ortama mı ayak

uyduracan? Derslere mi ayak uyduracan? Sınavlara mı? Saçma sapan bir şey yani.” (Aile 9-Ç-2)

Tayin nedeniyle çocuğun çevresi belirli aralıklarla değişmektedir. Bu değişim döngüsü beş aşamada ele alınabilir. *Katılım aşamasında*, çocuk kendisini ait hissettiği bir çevre içerisinde. Tayin haberinin alınmasıyla birlikte *ayrılma aşaması* başlamakta ve çocuk bulunduğu çevreden ayrılacak olmasından dolayı yas duymaktadır. Taşınmanın hemen ardından *geçiş aşaması* başlamakta, çocuk bu aşamada yeni çevresinde arkadaşının olmaması ve mevcut sosyal destek kaynaklarını yitirmiş olmasından dolayı kendisini yalnız hissetmektedir. *Yeniden giriş* aşamasında çocuk, yeni çevreye uyum sağlamıştır. Ancak yeni bir tayin haberiyle *yeniden katılım aşaması* başlamakta ve tüm geçiş döngüsü son bulmaktadır (Fenell & Fenell, 2003).

3.2.8. Barınma

Terörle mücadelenin sürdüğü bölgelerde güvenlik endişesi taşınması aileler için barınmanın önemini arttırmaktadır. Bunun yanında mahrum bölgelerde sınırlı sayıda konut bulunması ve tahsis edilen lojman sayısının ihtiyaçların altında kalması ailelerin ev bulma endişesi taşınmasına neden olmaktadır. Barınma kategorisi, lojmanın önemi ve lojman dışında barınma kodları altında incelenecektir.

3.2.8.1. Lojmanın Önemi

Askeri lojmanların çevresinde kışlalarda olduğu gibi güvenlik önlemleri alınmaktadır. Bu tedbir, terörle mücadelenin sürdüğü bölgelerde lojmanda yaşayan aile üyelerinin kendilerini daha güvende hissetmesini sağlamaktadır. Güvenlik endişesinin ortadan kalkması, hem görevdeki güvenlik görevlilerinin aile üyelerinin güvenliğine yönelik endişe duymamasını, hem de aile üyelerinin kaygı duymadan ev dışında zaman geçirebilmesini sağlamaktadır.

“Gittiği yerlerde evleri lojmanlar olduğu zaman bunlar daha rahat oluyor ve eşler de göreve gittiği zaman daha rahat gidiyor tedirgin gitmiyor. Ve en

azından kalacak yer sorunu bizim için en büyük sorunlardan biriydi. Tayinimiz çıktığı zaman nereden ne bulacağız, nerde yaşayacağız? Çünkü her yerde lojman verilmiyor. Üç puan düşüyor lojman sayısı yetersiz. Keşke devletimiz yapsa da kirayı da kendi alsın. [...] Doğu'da lojman şart diyeceğim. Batıda her yerde kalabiliyorsun. Ama mesela Doğu'da ben asla oturamazdım lojman olmasaydı.” (Aile 1-Eş)

“Lojman güvenlik açısından çok güzel bir şey. Mesele zaten Doğudasin. Çocuğunu dışarı çıkaramıyorsun. Normal bir binada, müstakil bir binada oturuyorsan bunlar hep sıkıntı. Evler hep bir sıkıntı güvenilir ortam falan. Ama lojmanda olduğun zaman en azından güvende olduğunu biliyorsun. Eşin nereye gitse hani. Annem gelmiyordu mesela kalabiliyordum korkmadan, güvendeyim. Çocukları bir parka veya bir dolaşmaya çıkarabiliyordum. Artıları çok. Dışarda olmak ama biraz daha zor ve evinden çıkmayacaksın. Ve her an bir şey olacak. Korumak zorundasın baba yok çünkü.” (Aile 2-Eş)

“Lojmanda en azından kapıda nöbet tutan asker belli içeri giren çıkanlar belli. Daha güvenli oluyor lojmanlar.” (Aile 4-TG)

“Zaten bazı yerlerde lojman çıkmıyordu Doğu'dayken. Ya biz gidemiyorduk ya da dışarıda kalıyorduk. Dışarıda kaldığımızda da yani işte çarşı tarafında bir yerlerde kalıyorduk. O zaman çok daha kötü oluyordu. En azından tümenin içinde alayın içindeyken biraz daha rahat oluyorduk.” (Aile 9-Ç-2)

Eşler, en büyük sosyal destek kaynakları arasında diğer güvenlik görevlisi eşlerinin yer aldığını vurgulamaktadır. Yalnızlığın ve tek ebeveynli aile yaşamının getirdiği zorlukların birlikte deneyimlenmesi, lojmanda eşler arasındaki yardımlaşma ve dayanışmayı arttırmaktadır. Bunun yanında çocuklar lojman içerisinde yaşlılarıyla birlikte daha çok zaman geçirebilmektedir.

“Böyle farklı bir yer farklı bir ortam herkes birbirini anlıyor karşı komşu birbirini anlıyor alt komşu seni anlayabiliyor. Böyle bir şey yani askerlerin etrafta dolanması bu ayrı bir rahatlık güvenlik veriyordu. Yani o küçük ortam bile bana çok fazla güven vermişti yani. [...] Her ne kadar en üst katta olsak da aşağı indirebiliyordum parka indirebiliyordum park vardı içinde. Hani komşularımızın çocukları okuduğu okuldan geldiği zaman onlarla parkta oynayabiliyorlardı. Onları da görünce rahatlıkla yanımdaki kişiyle konuşabiliyordum yani.” (Aile 4-Eş)

“Yine askeriye. Aynı şeyleri paylaştığın kişiler. Eşin göreve gittiğinde yine onların da eşleri göreve gitmiş oluyor. Aynı şeyleri paylaşıyorsun.” (Aile 6-Eş)

“Alışveriş merkezi çok yakınımızda. Kantinin okulun içerisinde olması. Bizim basketbol-voleybol oynayacağımız alanların olması. Daha sonra aile destek merkezleri vardı. Bu askeriyede olan en güzel bir şey. Aile destek merkezi diye. Burada askerler bize eğitim veriyorlardı. Bu da çok mükemmel bir şey. Onların faydalarını fazlasıyla gördüm yani öyle söyleyeyim.” (Aile 9-Ç-1)

Aile üyeleriyle yapılan bir araştırmada askeri lojmanda yaşayan aile üyelerinin algıladıkları sosyal destek, lojman dışında yaşayan katılımcılara göre anlamlı bir biçimde yüksek bulunmuştur (Bowen ve diğerleri, 2003).

3.2.8.2. Lojman Dışında Barınma

Terörle mücadele bölgesinde yerel halkla iç içe bir yaşam güvenlik görevlilerini ve aile üyelerini endişelendirmektedir. Aileler, yerel halkla etkileşimlerini sınırlandırmak için çaba sarf etmektedir. Bu endişenin arka planında hiç şüphesiz il ve ilçe merkezlerinde güvenlik görevlilerine ve aile üyelerini hedef alan terör saldırıları bulunmaktadır.

“Biz lojmanda oturmuyorduk. Dışarıda halkın arasında oturuyorsun. Başına ne geleceği belli değil. Çünkü o dönemler mesela bazen oluyordu, adamı evinde gelip uzman çavuşu vuruyorlardı. Mesela işyerine giderken adamı kafasından vuruyorlardı. Böyle olaylar oluyordu yani. [...] Mesela yani orada dışarıda 500 liraysa bir askeri personel tutunca 1000 lira istiyor. Kiralar hemen öyle otomatikman artıyor.” (Aile 2-TG)

“Ne bileyim yani hep kendimi durdurdum. Yani mesela ben eşimin asker olduğunu söylemek istemedim kendi komşularıma. Çünkü bilirse sıkıntı çıkacak eşime diye düşündüm. Hani bilmiyorum sıkıntı çıkıp çıkmayacağından hiçbir haberim yok ama bende iç duygum yani. Bizim bina da biraz sıkıntılıydı. Eşimin asker olduğunu bile söylemedim. Ya öğretmen dedim. Dediler ‘nerede öğretmen? Bizim çocuk da orada okuyor hatta’ dediler. Böyle kaldım yani çok kaldım ortada. Yani güvenlik açısından ben kendi binalarımdaki ile hiç sohbet kurmadım. O kadar çok onlar bahçeye inerlerdi, konuşurlardı. Ama ben hiçbir zaman gitmedim.” (Aile 4-Eş)

“Doğu’da dışarıdaki insanlarla tabi ‘merhaba, merhaba’ dersin. Ama hiçbir şeyini paylaşamazsın.” (Aile 6-Eş)

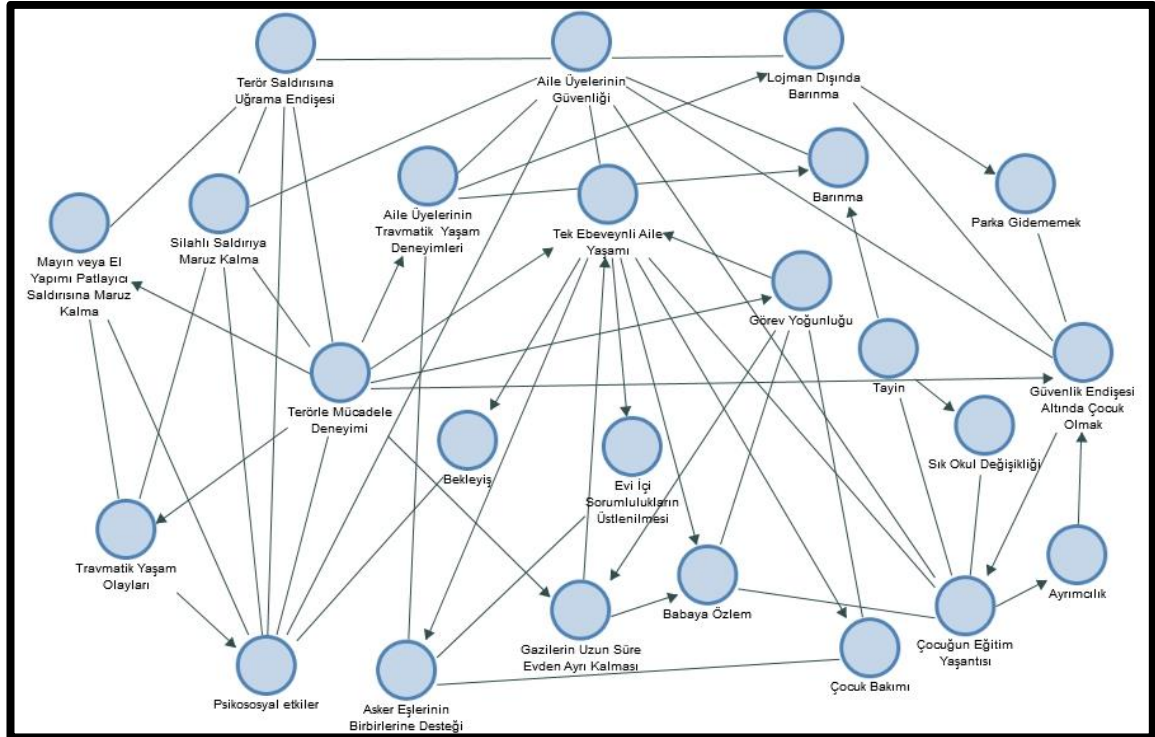
Lojmanın dışında sivil halkla birlikte yaşayan aile üyeleri, ülkenin güvenlik politikalarına muhalif grupların hedefi haline gelebilmektedir. Bu koşullar aile üyelerinin stres ve endişesini arttırmaktadır (Mmari ve diğerleri, 2009: 471).

Çizelge 5. Katılımcıların Görev Dönemindeki Sorunları ve Gereksinimleri Kod Sıklığı

Görev Dönemi	Terör Gazisi	Eş	Çocuk
Terörle Mücadele Deneyimi			
Silahlı Çatışma Esnasında Hissedilenler	3	-	-
Komutan Sorumluluğu	5	-	-
Görev Yoğunluğu	4	1	-
Silah Arkadaşlığı	4	-	-
Travmatik Yaşam Olayları			
Silahlı Saldırıya Maruz Kalma	7	-	-
Silah Arkadaşının Şehit Oluşuna veya Yaralanmasına Tanıklık	11	-	-
Mayın veya El Yapımı Patlayıcı Saldırısına Maruz Kalma	3	-	-
Terör Saldırısına Uğrama Endişesi	6	-	-
Fiziksel Etkiler			
Bedensel Sağlık	4	1	-
Ağır Teçhizat Taşımak	2	-	-
Zorlu İklim Koşulları	2	-	-
Psikososyal etkiler			
Şoka Girme	3	-	-
Uyku Sorunları	1	4	1
Yeniden Hatırlama	3	-	-
Kendini Suçlama	3	-	-
Asker Ailesi Olmak			
Asker Eşi Olmak	-	9	-
Asker Çocuğu Olmak	-	-	8
Tek Ebeveynli Aile Yaşamı			
Gazilerin Uzun Süre Evden Ayrı Kalması	7	-	-
Gazilerin Çocuklara Zaman Ayıramaması	6	-	-
Geride Kalan Eş			
Bekleyiş	-	6	-
Yalnızlık	-	4	-
Kaygı	3	6	-
Korku	3	2	1
Üzüntü	1	3	1
Evi İçi Sorumlulukların Üstlenilmesi	4	5	1
Eşler Arasında Özlem	2	3	-
Çocuk Bakımı	1	5	-

Geride Kalan Çocuk			
Kaygı ve Korku	2	-	7
Babaya Özlem	-	4	3
Diğer Çocukları İmrenme	-	-	2
Uyku Sorunları	-	-	2
Görev Esnasında Aile Üyeleriyle İletişim	5	5	2
Yaşanılan Zorlukları Anlatmamak	3	2	1
Sosyal Destek			
Asker Eşlerinin Birbirlerine Desteği	5	8	-
Akraba Desteği	4	4	-
Aile Üyelerinin Travmatik Yaşam Deneyimleri			
Eşlerin Travmatik Yaşam Deneyimleri	1	3	-
Çocukların Travmatik Yaşam Deneyimleri	3	-	6
Aile Üyelerinin Güvenliği			
Güvenlik Endişesi	1	4	1
Güvenlik Endişesinin Eşlerin İş Yaşamına Yansımaları	-	2	-
Terör Gazilerinin Aile Üyelerinin Güvenliğine İlişkin Endişeleri	5	1	-
Güvenlik Endişesi Altında Çocuk Olmak			
Eve Kapalı Bir Yaşam	2	-	1
Parka Gidememek	1	3	-
Çocuğun Eğitim Yaşantısı			
Sık Okul Değişikliği	-	2	4
Yeni Öğretmene Alışmak	-	-	5
Eğitimin Niteliği	5	-	-
Güvenlik Endişesi Altında Eğitim	1	-	4
Ayrımcılık	-	-	6
Tayin			
Tayinin Olumlu Yönleri	1	4	1
Tayinin Olumsuz Yönleri	3	1	-
Ev Eşyalarının Zarar Görmesi	2	1	-
Alışılan Çevreden Ayrılmak	2	2	-
Çocuğun Arkadaşlarından Ayrılması	2	1	5
Çocuğun Yeni Çevreye Uyumu	1	2	3
Barınma			
Lojmanın Önemi	1	6	2
Lojman Dışında Barınma	2	2	-

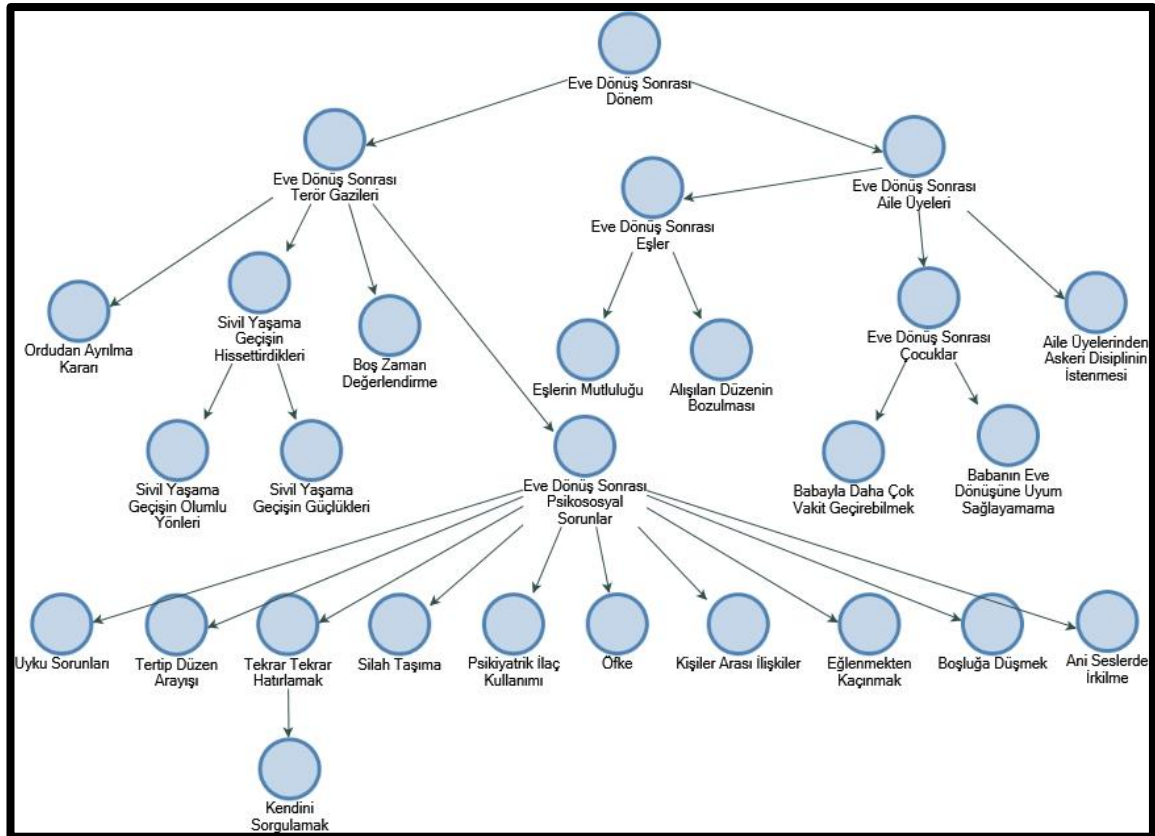
Terör gazilerinin ve aile üyelerinin görev dönemindeki sorunları ve gereksinimlerine yönelik ilişkisel analiz Şekil-7'de yer almaktadır. Gösterimde kodları birbirine bağlayan düz çizgi (--) kodlar arası ilişkiyi, ok (--->) ise kodlar arası tek yönlü ilişkiyi göstermektedir.

Şekil 7. Görev Dönemindeki Sorunlara ve Gereksinimlere Yönelik İlişkisel Analiz (NVivo 12 Pro Gösterimi)

3.3. EVE DÖNÜŞ SONRASI DÖNEMDEKİ SORUNLAR VE GEREKSİNİMLER

Terör gazilerinin eve dönüş sonrası yaşantıları ordudan ayrılarak sivil yaşama adım atmalarıyla başlamaktadır. Eve dönüş sonrası dönem, terör gazileri ve aile üyeleri kategorileri altında incelenecektir.

Şekil 8. Eve Dönüş Sonrası Dönemdeki Sorunlar ve Gereksinimler Modeli (NVivo 12 Pro Gösterimi)

Terör gazilerinin ve aile üyelerinin ifadelerinin yoğunluğuna göre hazırlanan kod bulutu Şekil-9'da yer almaktadır. Kod bulutundaki metinlerin boyutu, kodların kullanım yoğunluğunu göstermektedir.

Şekil 9. Eve Dönüş Sonrası Dönemdeki Sorunlar ve Gereksinimler Temasına İlişkin Kod Bulutu

3.3.1. Eve Dönüş Sonrası Terör Gazileri

Eve dönüş sonrasında terör gazileri kategorisi, ordudan ayrılma kararı, sivil yaşama geçişin hissettirdikleri, boş zaman değerlendirme ve eve dönüş sonrası psikososyal sorunlar kodları altında incelenecektir.

3.3.1.1. Ordudan Ayrılma Kararı

Terör gazileri sağlık sorunları, maluliyet, aile bütünlüğünün sağlanamaması, emir-komuta heyetiyle anlaşamama ve adil olmayan uygulamalar nedeniyle ordudan ayrılma kararı aldıklarını belirtmektedir.

“Bizim normal bizim sağlık önergesinin bir sağlık çizelgesi var. Ona da bakarak yani bizim sözleşme şeyine de uymuyor. Yani bilmem onların bir maddesine göre beni emekliye ayırdı yani.” (Aile 2-TG)

“L Operasyonlarında yaralandıktan sonra artık benim bir mahkeme sürecim devam etti. Bize gazilik ünvanını biraz zor veriyorlardı. 4 yıl sonra malulen emekli oldum.” (Aile 3-TG)

“Kimse eşinden çocuğundan ayrı kalmak istemiyor. Sırf bu yüzden de zaten birçok insan istifa eden var. Birçok insan eşini ailesini kaybetmemek için, ayrı

kalmamak için meslekten ayrılan arkadaşlar oluyor işte. Belediyede iş bulunduğu an kaçıyor. O da kendine göre haklı tabii.” (Aile 6-TG)

“Benim bırakma sebebim sağlık sorunlarımdan ve lider personellerimin yüzünden.” (Aile 8-TG)

“Etrafımdaki insanlar, böyle kurmaylık kazananlarına bakıyordum, çiftlerine bakıyordum. Yani benim onlardan olmadığımı anlıyordum yani. Çünkü istifa sebebim bu adaletsizliklerden dolayı. Başka görev adaletsizliğidir yani. Ben Doğu’ya göreve giderken diğer arkadaşlarım Avrupa’ya, şuraya buraya, dış görevlere gitmesi beni rahatsız ediyordu. Çünkü adaletsizlik var yani.” (Aile 10-TG)

3.3.1.2. Sivil Yaşama Geçişin Hissettirdikleri

Sivil yaşama geçiş terör gazilerinin hayatında önemli değişimlere yol açmaktadır. Gazilerin büyük bir bölümü sivil yaşama geçişin ardından daha mutlu hissettiklerini aktarsa da aile üyeleri sevdikleri hakkında aksini düşünebilmektedir. Sivil yaşama geçiş, olumlu yönler ve güçlükler kodları altında incelenecektir.

3.3.1.2.1. Sivil Yaşama Geçişin Olumlu Yönleri

Katılımcılar, sivil yaşama geçişle beraber ağır bir sorumluluktan kurtulmuş, özgür ve rahatlamış hissettiklerini ifade etmektedir.

“Sırtımda gerçekten çok ağır bir yük taşıyormuşum, bu yükten kurtulmuşum havasına girdim hocam. Bunu açık net söyleyebilirim. Neden dersiniz gerçekten sorumluluk duygusu çok ağırmiş aslında.” (Aile 1-TG)

“Daha rahat seyahat edebiliyoruz. Şuan etrafta bir silah falan görmüyoruz hepsi böyle dolaba kaldırılmış kilitlemiş durumda. Bu çok büyük bir değişim eşim için. Mesela telefonu artık kendinden uzaklaştırabiliyor. Uzun süre çalmıyor mesela. Çok sık arama gelmiyor diyeyim. Ondan önce sürekli görevle ilgili şunlar yapılacak bunlar yapılacak. İşte kendi alt unsurunu arar en üst unsurunu arar bilgi alır falan. Bu yoğunluk bitti. Telefon trafiği bitti.” (Aile 3-Eş)

“Biz tim komutanımıza, tim komutanımız bölük komutanımıza, bölük komutanımız tabur komutanımıza silsile olarak... ‘Biz eve gidebilir miyiz?’ Saat 17.30 olmuş İçtima alıyoruz. Sayıyorlar. Uygun görürlerse gidiyoruz. O

da hani yani gideceğimiz de belli değil yani. Ne diyeyim hocam, sivil hayat bambaşka ya rahatlık açısından. Çok güzel.” (Aile 4-TG)

“Harika bir şey. Özgürsün. İstediyin zaman yatıyorsun. İstediyin zaman kalkıyorsun. İstediyin zaman hadi diyorsun, şuraya gidelim. Gidiyorsun. Şurada kalıyorsun. Telefonun akşama kadar çalıyor.” (Aile 6-TG)

“Yani sabah o saatte kalkıp saç sakal tıraşı olunup... Enine boyuna disiplinli bir şeydi. Tabi ki çıkınca yani artık emekli olunca tabi ki bir rahatlama geldi. Şu an çok daha mutlu diyebilirim yani. Psikolojik olarak daha rahat. Gece bile her an telefon gelebilirken şu an telefonunu kapatıp, sessize alıp uyuyabiliyor. Sadece o zaman böyle bir şeyin mümkünatı yoktu. Sessize bile alamazdı. Uyuyamazdı. Her an telefon çalabilirdi. Gece evden çıkıp gidebilirdi. Ama şu an artık öyle bir sıkıntımız yok.” (Aile 9-Ç-1)

“Yağmurlu havalarda veya karlı havalarda ben hep genellikle arazide olurduk yani meslek gereği. İlk defa onu hiç unutmuyorum. Kar yağıyor. Ve ben karda ilk defa kaloriferin yanında oturuyordum yani. Böyle camdan dışarı kar yağışını izliyordum. Normalde hep kar bizim üstümüze yağardı. İslanırıldı yani. O zaman şaşırılmışım. Bugünleri de mi görecektim yani.” (Aile 10-TG)

3.3.1.2.2. Sivil Yaşama Geçişin Güçlükleri

Terör gazileri sivil yaşama uyum sağlayıp sağlayamayacakları konusunda kaygı duymaktadır. Öte yandan A5-TG, sivil yaşam içerisinde meslek planı yapmadan ordudan istifa ettiği için “maddi sıkıntı manevi bunalım” yaşadığını belirtmektedir.

“Sivil hayat olarak yani askeriyeden çıkmışız. Gazi olarak emekli olmuşuz. Ölüm kalım mücadelesi vermişiz. Şimdi nasıl bir ortamla karşılaşacağız? Kimler var nasıl bir tipler var? Yani bunlar hep kafamda soru işaretiydi.” (Aile 4-TG)

“Zorlanıyor. Yani nasıl anlatayım alışamıyor. Hani asker şeyinden çıktı hani işini gücünü o kadar düşünmese de etmese de zorlanıyor ya. [...] Nasıl anlatayım bilemiyorum ki. Bir taraftan alışmaya çalışıyor bir taraftan da o şeyi oluyor. Mesela hep yönetmeyi seviyor. Yönetiyor. Asker hayatındaki şeyi sivil hayatına taşıyor. Bazen hani öyle yapmıyor. Bazen yapıyor. Öyle yani.” (Aile 9-Eş)

“Hani birden işsiz kaldım sonuçta. Burda işim hazır değildi yani. Ben her şeyi göze alarak bıraktım. Ama zor geçti ya çok zor geçti. Maddi sıkıntı manevi bunalım biraz. Tabi ister istemez eşime çocuklarıma yansıdı. Ya işte maddi sıkıntı... Maddi sıkıntılarla birlikte bizim kafa da gitti. Hastaneye gidiyoruz ya ne bileyim psikiyatriden ilaç alıyorum. [...] Yani bakıyorsun yani ne bileyim

burada sanki sana olmaz gelenler burada oluyor. Ya şimdi nasıl anlatayım hocam vallahi bilemedim ama. Yani zor oldu aslında geçiş.” (Aile 5-TG)

3.3.1.3. Boş Zaman Değerlendirme

Ordunun yoğun çalışma temposundan sivil hayata geçiş terör gazileri için boş zaman değerlendirme etkinliklerinin önemini arttırmaktadır. Terör gazileri boş zamanlarında hobi veya ilave gelir elde etme amacıyla tarım ve hayvancılıkla ilgilendiklerini belirtmektedir.

“Yayladaki bahçeyle uğraşıp duruyor. Enerjisini atıyor. Bize de fazla dokunmuyor. Kendi sebzemizi kendi elleriyle yetiştiriyor. İki yıldır öyle yaptı. İşte domates, soğan, marul dikti, salatalık böyle şeyler... Kendimize yetecek kadar. Bir bahçemiz var, çoğuna da işte ceviz ağacı dikti. Limon var, kirazi var. Hepsinden var...” (Aile 1-Eş)

“Zaten ben bu mesleğe girmeden önce hayvancılık yapıyordum. Abime baktırıyordum, hala da baktırıyorum. Ne oldu şimdi? Ben eve geldim çocuğa bakıyorum, evde oturuyorum. Ondan sonra nasıl diyeyim sana. Balığa gidiyorum mesela en çok gittiğim hobilerimden biri. Valla çok giderim tekneye falan yani” (Aile 2-TG)

“Hobi olarak bağ bahçe şeyler yapıyorum. Aşağıda domates salatalığım var. Onların dibini kazıyorum. Toprakla uğraşıyorum. Vakit geçiyor çok şükür. [...] Ben biraz şeye ağırlık verdim. Dine... Daha onun içine girdim. Oraya tutundum yani öyle söyleyeyim. Yani kendimi kaybetmemek için. Yani o bana çok iyi geldi.” (Aile 6-TG)

“Tarımla uğraşıyorum. Oğlum ve kızımın istikbali için de esnafılık yapıyoruz.” (Aile 9-TG)

Terör gazileri, çocuklarla birlikte zaman geçirmenin sivil yaşama geçişi kolaylaştırdığını ifade etmektedir. Geçmişte çocuklarla yeterince vakit geçirememiş gaziler sivil yaşantıda bu eksikliği telafi etme fırsatı bulmaktadır.

“Hala bir spor merakım var. Şimdi kendimi tenise alıştırdım. Böyle oğlumla birlikte başlamıştık. O bana benim için bir uğraş oldu. O beni sivil hayata daha çabuk adapte etti.” (Aile 1-TG)

“O süreçte oğlumuz oldu. Belki onunla uğraşırken çok fark etmedik. Evdeydi ben işe gittikçe onunla ilgilenmek zorunda kaldı. O boşluğu tam dolduramamıştır mutlaka. Ama o geçiş sürecine yardımcı oldu diyeyim.” (Aile 3-Eş)

“Yani çocuklarla kızımınla vakit geçirmeye başladık. Diğer iki tane çocuğum zaten bu süreçte dünyaya geldi. Sürekli yan yanayız. Bütün her şeylerinde yanlarında bulunabiliyorum. Yani bunlar hep avantajları...” (Aile 4-TG)

“Şuanda hanım çalışıyor mesela. İşte çocuklarımın üç tanesi okula gidiyor. Ben ister istemez evde kalıyorum.” (Aile 8-TG)

“Bir tabancam var eski meslekten kalma. Onlarla ateşe gidiyorum. Eşim de temizliğini yapıyor.” (Aile 7-TG)

A7-TG'nin boş zamanlarında atış yapmaya gitmesi, tabancanın temizliğinin ise eş tarafından yapılması toplumsal cinsiyet bakış açısıyla incelendiğinde dikkat çekicidir. Görev döneminde ev içi sorumlulukların neredeyse tamamının kadınlar tarafından üstlenildiği düşünüldüğünde eve dönüş sonrası yaşantıda da özel alandaki eşitsizliğin sürdüğü görülmektedir.

3.3.1.4. Eve Dönüş Sonrası Dönemde Psikososyal Sorunlar

Derinlemesine görüşmelerin başlangıcında katılımcıların bir bölümü travmatik yaşam olaylarından ne şekilde etkilendiklerine ilişkin sorulara yüzeysel ve kısa yanıtlar vermiştir. Örneğin A7-TG'nin “psikolojikmen pek umursamadık” yanıtı dikkat çekicidir.

“Hani o Kobra'nın metalinin soğukluğu ruhumuza mı işledi ne olduysa. Ne bileyim böyle psikolojikmen pek umursamadık hani. Sanki günlük bir olaymış gibi geldi bize. Benim üzerim hep kandı. Yani şehidimizin kanı benim üzerimdeydi. Eşim bile eve gelince şapka ve üniforman hep kan dedi bana. O beni böyle etkilemedi şey yapmadım. (Aile 7-TG)”

Eve dönüş yapan gazilerin çok boyutlu psikososyal sorunlarla karşılaşma riskinin yüksek olduğu belirtilmektedir (Spelman ve diğerleri, 2012: 1207). Bu

araştırmaya katılan terör gazilerinin tamamı terörle mücadelede aktif rol almış yani silahlı çatışma koşullarını deneyimlemiştir. Yapılan bir araştırmada orta yoğunlukta silahlı çatışmayı deneyimlemiş gazilerin %30'unun, yüksek yoğunluklu silahlı çatışmayı deneyimlemiş gazilerin %40'ünün TSSB tanısı aldığı bulunmuştur (Castro, 2009). Yine bir başka araştırmada savaş koşullarında ağır travmatik yaşam olayları deneyimleyen gazilerde yaygın bir şekilde duygusal ve davranışsal sorunlar görüldüğü belirtilmektedir (Yager ve diğerleri, 1984). Söz konusu psikososyal sorunlar aile üyelerini de etkilemektedir. Nitekim yapılan bir araştırmada gazilerin travmatik yaşam deneyimlerine bağlı olarak yaşadıkları ruhsal sorunların eşlerin evlilik doyumunu düşürdüğü belirtilmektedir (Goff ve diğerleri, 2007). Bu bulgular, sıcak çatışma koşulları altında görev yapmış gazilerin travmatik yaşam deneyimlerinin aile üzerindeki etkilerinin somut bir şekilde görülmesi noktasında dikkat çekicidir.

Derinlemesine görüşmenin ilerleyen aşamalarında araştırmacı ile öznelere arasında yakınlık ve bağ arttıkça anlatılar eve dönüş sonrası dönemde yaşanan psikososyal sorunlara yönelmiştir. Bu sorunlar silah taşıma, uyku sorunları, tekrar tekrar hatırlama, öfke, ani seslerde irkilme, eğlenmekten kaçınma, psikiyatrik ilaç kullanımı, boşluğa düşme, tertip düzen arayışı ve kişiler arası ilişkiler kodları altında ele alınacaktır.

3.3.1.4.1. Silah Taşıma

Katılımcılar sivil yaşamda dahi terör saldırısına uğramaları halinde net tür tedbirler alacaklarını düşündüklerini, yanlarında silah bulundurmadan kendilerini güvende hissetmediklerini belirtmektedir.

“Mesela şu var hocam silahı ben yanımdan ayıramam. Silah, her zaman silah yanımda benim. Onu ayıramıyorum bir türlü. Dışarı çıktığım zaman onu hiç yanımdan ayıramam. [...] Memlekette dışarı çıksam bile hep yanımda silahım var hocam benim. Hep takip edilme, ne bileyim başıma bir şeyler gelme... Hep özel harekâta görev yaptığımız için silah daha çok yanımda olmaya başladı hocam. Gece uyanırım mesela çit sesine silahımı alır etrafa bakarım hocam. Silahım benimle yani mutlaka olur.” (Aile 3-TG)

“Yav şimdi bu konuda en ufak bir seste kendimizi yere atıyorduk operasyonlarda. Bir gün amcamın oğlunun düğünü var. Amcamın oğlu da polisti. Ben geldim diye tabancasını çıkardı. Havaya ateş ediyor. Ben de sesi duyunca yere yatıyorum. Neredeyse belimden tabancamı çıkarıp neredeyse ona ateş edeceğim. Bu seviyeye gelmişim yani. Allah göstermesin yani. İşte kafa gidiyor ya belli bir zaman sonra.” (Aile 5-TG)

“Şu anda benim başıma bir şey gelse ben nereye saklanırım? Ağaç var mı, bir şey var mı? Yani onu atlatamıyorum hala o konuda. Ama mesela toplu yerlerde kesinlikle bulunmuyorum. Böyle metroya falan binerken dikkat etmeye çalışıyorum. Toplu terör saldırıları, şudur budur. Veya bazen böyle tabi yurtdışındaki haberlerden duyuyoruz ya diyorum biri bu silahlı grup falan bir şey yapsa nereye saklanabilirim? Çünkü benim yanımda silah yok, bir şey yok. Ne yapabilirim yani? Kendimi nasıl müdafaa edebilirim. Onları düşünüyorum yani.” (Aile 10-TG)

Bu araştırmanın bulgularına paralel olarak Hosek ve diğerleri (2006: 44-46) de eve dönüş sonrası dönemde güvenlik endişesi duymaları nedeniyle kalabalığı tercih etmediklerini ve yanlarında silah bulundurmadıkları zaman kendilerini savunmasız hissettiklerini belirtmektedir.

3.3.1.4.2. Uyku Sorunları

Terör gazileri, yalnız uyuyamadıklarını, en ufak seste sıçrayarak uyandıklarını ve terörle mücadele sürecindeki travmatik yaşam olaylarını rüyalarında gördüklerini belirtmektedir.

“Yani emin olun çoğu teröristin günlüklerini okumuşumdur, hepsi de aklımdadır yani. Onlardan da mesela etkileniyorsun. Sivil hayattan gelip işte nasıl bir yola düştü, nereden nerelere girip, hangi çatışmalara girdi hepsini yazmış mesela. Onlar mesela yani çok şey ediyordu. Bunları hala rüyamda yaşıyorum aslında bazen. Uykum hiç yok zaten. Halen uyuyamıyorum geceleri gündüzleri de. Öyle iki üç saat falan anca uyuyorum. Yalnız uyuyamıyorum mesela. Ben genelde illa yanımda ya hanım olacak ya çocuk olacak. İlla tek başıma öyle uyudum mu illa kabus görüyorum yani.” (Aile 2-TG)

“Gece uyanırım mesela çit sesine. Silahımı alır etrafa bakarım hocam. Silahım benimle yani mutlaka olur o şekilde hocam. [...] Rüyalarım oluyor hocam mesela çatışmayı yaşıyorsun. Oluyor mesela L operasyonlarından döndüğüm süre içinde hem uykusuzluk hem de uzun süre çatışma çok yaşadım ben rüyamda.” (Aile 3-TG)

“Ya hocam uykum çok etkilenmedi de rüyalarda çatıştığımız şeyler operasyonlardır, askeri hareketliliktir. Ara ara oluyor yani. Rüyamda bile yine bir operasyon içindeydim.” (Aile 4-TG)

“Uykuda bazen bir ses oldu mu hemen kalkıyorum. Hani mesela mevzide uyuruz, uyuya kalırız. [...] Orada bir çatırtı duyarsınız. Bir ses duyarsınız ürperirsiniz ya hani. Millet sizi korkuyor zannediyor ama bu bir korku değil. Bu aniden bir karşılık vermedir. Mesela bir keresinde annem gizlice odama geliyor bir şey almak için. Annem girdiği anda kalktım. Sanki üzerine atlayacak gibiydim. Bir ürperdim. Yani bu o mevziden kalma bir alışkanlık.” (Aile 7-TG)

A2-Eş, eşinin geç saatlere kadar uyumadığını ve uykusunda sayıkladığını aktarmaktadır.

“Sayıklıyor, sayıklıyor yani bazen böyle kaldırıyorum falan. ‘Ne oldu ki?’ diyor. Yani inanmıyor mesela. Rüya görüyor hala. Ama zaten ilaç kullanıyor. Öyle şeyler için uyku düzeni yok. Mesela sabaha kadar oturuyor hala.” (Aile 2-Eş)

Silahlı çatışmada yer almanın uyku üzerindeki olumsuz etkilerinin eve dönüş sonrası yaşantıda da sürdüğü belirtilmektedir. Travmatik yaşam deneyimleri, uykunun süresini ve kalitesini etkilemektedir (Seelig ve diğerleri, 2010: 1203). Gaziler, görev sırasındaki travmatik yaşam olaylarını eve dönüş sonrası dönemde rüyalarında gördükleri ve kimi zaman uykularından sıçrayarak ya da çığlık atarak uyandıkları belirtilmektedir (Hosek ve diğerleri, 2006: 44-46).

3.3.1.4.3. Tekrar Tekrar Hatırlamak

Terör gazileri, yalnız kaldıklarında, askerlik yaşantılarına ilişkin bir sohbet sırasında veya travmatik olayları anımsatan bir obje gördüklerinde silah arkadaşının şehit olması, yaralanması, silahlı çatışma ve patlama anı gibi travmatik olayları tekrar tekrar hatırladıklarını belirtmektedir.

“Bu sivil hayata geldiğimde hatta gittim bir arada psikiyatri ilaçları kullandım. Yani onun etkisini hala görüyorum, o eski günleri hala yaşıyorum yani çoğu zaman. Mayına basıp arkadaşlarının parçalanması, en sevdiğin arkadaşının şehit olması veya şehit olmadan önce söylediği bazı sözler...” (Aile 2-TG)

“Otururken aklıma geliyor hocam patlama. Ben patlamada özellikle hocam, işte patlamada ben bayağı etkilenmişim ben. Bir de gözetleme yaptığım yerde Zagros mermisi yemiştım. O patlama sesini hayatta unutmam ben hocam yani.” (Aile 3-TG)

“Ya o ilk başta bir yıl hiç aklımdan çıkmadı gibi bir şeydi. Ama şimdi böyle konusu açıldığı zaman etkiliyor. Şey oluyor ama o zamanki kadar şey değil, yüksek değil. [...] Ya işte biriyle konuşuyorsun. O olay olmuştu diyon. İşte o anlatıyordu sen anlatıyorsun, ediyorsun. O etkiliyor. Düşünüyorsun. Anıt manıt yapıldı. Bakıyorsun, aklına geliyor. Soruyorlar ediyorlar. Anlattıkça otomatikman o döneme tekrar gidiyor geliyorsun.” (Aile 6-TG)

“Bazen aklıma geliyor böyle yalnız kaldığımız zaman veya bir yerde yürürken aklıma geliyor o olaylar. [...] Şöyle söyleyeyim. Askerler mahallede markete gelirler. Yani bir askeri gördüğüm zaman aklıma geliyor genellikle. TV’de bir program izlerken bir asker görünce aklıma geliyor. Aklıma gelen o çatışma ortamı.” (Aile 7-TG)

Gaziler, tekrar tekrar hatırladıkları travmatik yaşam olayları üzerine saatlerce düşüncelere dalmaktadır.

“Gerçekten bu görev yoğunluğunun yaşanan o çok acı olaylar ve bunların etkisinde gerçekten psikoloji etkileniyor, etkilenmiştir de. Her ne kadar böyle konuşurken rahat konuşmuş olsak da kendi kendime kaldığımda yalnız başıma bazen böyle dağa gidiyorum. Otururken bazen insan böyle kendi kendine dalıyor geçmişteki yaşadıklarına.” (Aile 1-TG)

“Tavanı izliyorum hep. O dakikaları aklımdan geçiriyorum. Özellikle o operasyondaki çatışmayı aklımdan geçiriyorum. Şöyle: Bazen mesela her zaman olmuyor ama yani bir saat, bir buçuk saat devamlı tavanı izleyip şeyi hatırlıyorum. ‘Mesela o olayı yaptık? Ben neredeydim? Nereden takviye geldi? Noldu? Nasıl oldu?’ Çünkü büyük bir olaydı yani sansasyonel bir olaydı bizim için” (Aile 10-TG)

3.3.1.4.3.1. Kendini Sorgulamak

Terör gazileri, silah arkadaşlarının şehit olduğu veya yaralandığı olaylardaki sorumlulukları, hataları ve ihmalleri üzerine düşünmekte yani kısacası kendilerini yargılamaktadır.

“Burada böyle yapsaydım da böyle yapmasaydım keşke. Şunu yapsaydım da bunu yapmasaydım. Hani kendimi yargılıyorum. Hani üç yılın hatalarını

çıkartıyorum kendimde. Aradan geçmiş üç yıl. Bu hataları yeniden değerlendiriyorum kafamda.” (Aile 7-TG)

“Hatırlamak çok kötü bir şey. Eskilere gidiyorum. Mesela o zaman yaptığım hatalar var. Bu hataları keşke yapmasaydım diyorum. Belki daha az kişi şehit olurdu diyorum. Operasyonda yaralandım ben bu arada. ‘Şunu yapmasaydım acaba diyorum bu kadar şehit olur muydu? Şöyle yapsaydım bu kadar şehit olur muydu? Ben yaralanır mıydım?’ Onun hep bir vicdan muhasebesini yapıyorum.” (Aile 10-TG)

3.3.1.4.4. Öfke

Terör gazilerinin neredeyse tamamı eve dönüş sonrası yaşantılarında memnuniyetsizlik duydukları küçük bir olayda dahi çok çabuk öfkelenediklerini, öfkenin etkisiyle çevrelerindeki insanlara bağırduklarını belirtmektedir.

“Askeriyedeki gibi istiyorsun ama sivil hayat öyle değil işte her şey çok farklı o zorlukları illaki var. O işlerde istediğin gibi olmadığı zaman ne oluyor yani stres yapıyorsun sonra. [...] Bağırıyorum çağırıyorum. Bende sıkıntılar var ama yani ben onun farkındayım. Ama bazen elinde değil yani. Çok aşırı sinir oluyor bende. Ya sinirlenmemeye çalışıyorum ya da evi terk edip gidiyorum. Mesela ufacık bir şeyi büyütüyoruz yani o da var. Yanımda olan arkadaşlar şey olduğu için ortamı sakinleştiriyorlar tabi biliyorlar beni. Bildikleri için ufak şeyde büyük patlamalarım oluyor yani o oluyor. Çabuk sinirleniyorum yani o bir gerçek.” (Aile 2-TG)

“Hocam aşırı sinirli olabiliyorum aşırı sinirli agresif olabiliyorum. Bu tür etkileri oluyor yani elimde olmayan sebepten. Bunu da kendisine anlatıyorum yani elimde olmayan sebepten yani. Çünkü o kadar çok olay yaşadım ki hocam. O olaylar seni ister istemez psikolojikmen etkiliyor.” (Aile 3-TG)

“Ya hocam şimdi ben kendime iyiyim diyemiyorum. Belki belli etmiyorum ama çok çabuk sinirlenmeye başladım bazı olaylarda. Eskiler falan aklımıza geldiğinde duygusallığa bağladığımız oluyor. Bir ara ben eşime diyorum ben bir gözükeyim mi? Üç tane çocuk var artık bazı şeyleri ben mi kaldıramıyorum? Ben mi abartıyorum?” (Aile 4-TG)

“Bir de biraz huzursuzluk oluyor. Biraz agresifleştim. Ya bir yıl böyle sürdü yani.” (Aile 5-TG)

“Daha bir sinirlilik oldu. Daha bir olayları kafaya takma oldu.” (Aile 7-TG)

“Ya işte sinir. Bir anlık bir öfke veya konuşurken ederken hemen ters bir cevap vermek. Veya karşı tarafın sorusuna karşılık farklı bir cevap vermek. Niye öyle değil de böyle gibi. Hemen gürlmek, patlamak öyle şeyler yani.” (Aile 8-TG)

“Mesela önceden çok sinirlenen bir insan değildim. Özellikle bu olaydan sonra aşırı böyle ani sinirlenen bir insan oldum. Yani bu olay benim hayatımda bir dönüm noktası oldu. Bundan önce de çok sakin bir yapım vardı. Ama bu olaydan sonra aniden sinirlenebiliyorum.” (Aile 10-TG)

Eşler, öfkeden dolayı aile içi ilişkilerin zarar gördüğünü, kendilerinin ve çocukların yaşantısının gazilerin öfkesinden etkilendiğini ifade etmektedir.

“Böyle birdenbire aksi davranışlar olmaya başladı. Sürekli evde olduğu için mi bilmiyorum. Öyle bir şey oldu ama çabuk atlattı.” (Aile 1-Eş)

“Böyle stres, sinir çekilmez hal alıyor.” (Aile 2-Eş)

“Ya haberleri izlediği zaman çok fazla agresif oluyor. Hani çok basit haberleri bile dinlediği zaman kesmeyin çok önemliymiş gibi gelir. O zaman derim ki benden daha mı önemli ya. Yani derim bu kadar mı kıymetli milletin çocuğunun yaptığı şey? Bizi bile kestiği zaman oluyor yani haber izlerken. Akan sular duruyor yani. Özellikle haberleri izlediği zaman şehit haberi aldığı zaman mesela gözünün önünde çok dolanmamaya çalışıyorum.” (Aile 4-Eş)

“Şey yani o agresifliği oldu. Evet, var maalesef var. Bize de çıkışları oluyor yani. Yer yer ani çıkışları oluyor evet. Bundan çok şikayetçiyim zaten. O sinirle evet o konuda çıkışları oluyor. Yerli yersiz yani bana çok normal gelen kızacağına tahmin edemediğim bazı durumlarda çıkışları olabiliyor.” (Aile 7-Eş)

Eve dönüş yapan gazilerde öfke yaygın olarak görülen sorunlar arasında yer almaktadır (Jakupcak ve diğerleri, 2007). Gazilerle yapılan bir araştırmada her üç katılımcıdan birinin öfke sorunu yaşadığı bulunmuştur (Sullivan & Elbogen, 2014: 4). Silahlı çatışmada yer alan gazilerin öfke düzeyleri diğer gazilere göre anlamlı bir biçimde yüksek bulunmuştur (Jakupcak ve diğerleri, 2007). Bir başka araştırmada görev esnasında iki, üç veya dört defa travmatik yaşam olayı deneyimlemiş gazilerin şiddet içeren davranışlarda bulunma riski, travmatik yaşam olayı deneyimlememiş veya bir kere deneyimlemiş gazilerden yaklaşık üç kat fazla bulunmuştur. Bunun yanında TSSB tanısı almış gazilerin şiddet içeren

davranışta bulunma ihtimali anlamlı bir şekilde yüksek bulunmuştur (MacManus ve diğerleri, 2013). Killgore ve diğerleri (2008) yaptığı araştırmada ise silahlı çatışmada bir insan öldürmüş olan gazilerin fiziksel saldırganlık düzeyleri diğer gazilere göre anlamlı bir şekilde yüksek bulunmuştur.

3.3.1.4.5. Ani Seslerde İrkilme

Yüksek sesli ve beklenmeyen uyarılar gazilere terör saldırısını anımsatabilmekte ve gaziler bu uyarılara olağanüstü tepkiler verilebilmektedir.

“Patlamalarda çok irkiliyorum hani böyle şeylerde. Çok acayip bir şekilde yani aynı böyle el bombası patlıyor gibi geliyor bana. Onlardan da çok etkileniyorum mesela.” (Aile 2-TG)

“Mesela ben eşim tencerede yemek pişirdiği zaman hocam ben hala korkuyorum, mutfağa girmek istemiyorum. [...] Yine bir gün hocam L operasyonlarından yeni dönmüştüm bir veya bir buçuk aylık bir süreydi. Böyle kanepede uzanırken eşim yanıma geldi işte bir şey seslenecekti bana bir şey diyecekti. O anda benim sağ el birden eşime gitti yani vurmaya çalıştım. Yani daha yeni gelmişim işte o süreçte. Eğer kendini geri çekmese belki de dış miş falan kalmamıştı yani. O anda öyle bir olay yaşadım yani hocam ben bir refleksle yani. O saatten sonra eşim artık bana uzaktan seslenir. Yani o sesle mesela yani sanayiye gidersen bir yerde aşırı sesler beni etkiliyor yani hocam yani.” (Aile 3-TG)

“Arkasından böyle sessizce yaklaşısam veya odadayken onun arkası dönükken ben sessizce yaklaşısam irkiliyor. Yani o askeriyenin verdiği, operasyon bölgelerinin verdiği bir refleksle ani bir irkilmesi oluyor.” (Aile 7-Eş)

Travmatik yaşam olayları deneyimleyen gazilerde hipervijilans yaygın görülen sorunlar arasında yer almaktadır. Gazilerle yapılan araştırmada silahlı çatışma koşulları altında bulunmanın veya TSSB tanısı almanın hipervijilansla ilişkili olduğu bulunmuştur (Kimble ve diğerleri, 2013).

3.3.1.4.6. Eğlenmekten Kaçınmak

Terör gazileri, aktif görevde olan silah arkadaşları ile şehitlerin hatırasına saygısızlık etmemek adına eğlenmekten ve hoş vakit geçirmekten kaçındıklarını ifade etmektedir.

“Biraz da böyle bir kahvehane tarzı yerlere eğlence yerlerine gitmeme nedenim bu. Buna bağlıyorum hocam. Oraya gidersem hala görevdeki arkadaşlarımın kaybettiğim arkadaşlarımın anısına sanki bir saygısızlık yapacakmışım gibi bir garip bir duygu yaşıyorum bazen.” (Aile 1-TG)

“Bir yerlerde eğlence varken şuan diğerleri operasyonda, çatışma bölgesinde, nöbette bizim huzurumuz için çalışıyor hocam. Bunu düşünüyorsun yani oradan geçerken onu hissediyorsun. Gidip orada eğlenmek ne bileyim ki müzik dinlemek içimden geçmiyor benim. Çünkü bir yerlerde benim silah arkadaşım operasyonda bir yerde nöbette bir yerde uykusuz yani bu yazın olsun kışın olsun soğukta nöbet tutuyor görevde.” (Aile 3-TG)

“Buradakilerin haberi yok. Umrunda değil bakıyorsun. O acının paylaşılması lazım. O yaralanmanın, o şehidin, o insanların orada çektiği eziyetin... Buradakilerin farkında olması lazım. Bu farkındalık yok diye buraya gelip gelmez çöküyorsun. Banka oturmuş iki kişi sarılıyor. Sarmaş dolaş. Zenginler altında helal veya haram. Acayip bir yaşantıları var.” (Aile 9-TG)

3.3.1.4.7. Psikiyatrik İlaç Kullanımı

Katılımcılar, travmatik yaşam olaylarının ruh sağlıkları üzerindeki etkileri nedeniyle belirli dönemlerde psikiyatrik ilaç kullandıklarını ifade etmektedir. A2-TG ise halen psikososyal desteğe ihtiyacı olduğunu bildiğini ancak yatarak ilaçlı tedaviden çekindiği için ruh sağlığı hizmeti almadığını belirtmektedir.

“Bu sivil hayata geldiğimde hatta gittim bir ara da psikiyatri ilaçları kullandım. Yani onun etkisini hala görüyorum. O eski günleri hala yaşıyorum yani çoğu zaman. [...] Ben bir iki psikiyatriye gittim geldim. Baktım beni içeri yatıracak yani ilaç tedavisi falan. Ben de bir daha gitmedim. Kaçtım oradan yani gitmedim. Aslında hala da ihtiyacım var.” (Aile 2-TG)

“Hocam ben iki yıl hap kullandım. İki yıla yakın... Çünkü uykusuzluk beni çok etkiliyordu hala çekiyorum ve uykusuzluk beni çok şey yapıyordu. Etkiliyordu.” Uykusuz olmak ne yapıyor hocam ister istemez senin günlük yaşantını etkiliyor. Günlük yaşantın etkilenince ne oluyor eşine yansıyordu,

işine yansiyordu. Bu bütün olayları yaşadım yani hocam uzunca bir süre yaşadım.” (Aile 3-TG)

“Psikiyatri ilaçları kullanmaya başladım. Hani birden işsiz kaldım sonuçta. Burda işim hazır değildi yani. Ben her şeyi göze alarak bıraktım. Ama zor geçti ya çok zor geçti. Maddi sıkıntı manevi bunalım biraz. Tabi ister istemez eşime çocuklarıma yansıdı. Ya işte maddi sıkıntı... Maddi sıkıntılarla birlikte bizim kafada gitti. Hastaneye gidiyoruz ya ne bileyim psikiyatriden ilaç alıyorum.” (Aile 5-TG)

3.3.1.4.8. Boşluğa Düşmek

Eş ve çocuklar, terör gazisinin eve dönüşün ardından boşluğa düştüğünü, boş zamanını değerlendiremediği için aksi davranışlar sergilediğini ve bu nedenle ev içerisinde sıkça tartışmalar yaşandığını ifade etmektedir.

Yani biraz böyle hem sürekli evde oturmanın biraz şey oldu ona. Böyle birdenbire aksi davranışlar olmaya başladı. Sürekli evde olduğu için mi bilmiyorum. Öyle bir şey oldu ama çabuk atlattı.” (Aile 1-Eş)

“Sadece bir yıl oldu işi bırakalı. 18 yıllık bir alışkanlık var. Yani kendini tam asker gibi hisseden birinin sivil geçmesi zor oldu gerçekten ya. Ya hala aklı mesela operasyonlarda. Hala göreve gidecekmiş gibi ama gitmiyor. Bir de öyle bir boşluk var.” (Aile 3-Eş)

“Babam iş hayatına alıştığı için bir an boşluk da oldu. Gerçekten birden boşluğa düştü. Ne yapacağını şaşırıyor. Bu sefer evde sürekli bir tartışma dönüyor. Ben bu yüzden açıkçası bu işten hiç hoşnut değilim. Kendisine bunu sürekli söylüyorum. Çünkü mesela polislikten veya askerlikten emekli olduktan sonra herkes yeni bir iş kurar. Gider bir yerde çalışır. Babamın hiç öyle bir hayali yok. Yatayım yatayım yatayım.” (Aile 6-Ç-2)

“Ya işte biraz da siniri, can sıkıntısı oldu. Hani bir anda bir de boşluğa düşmek. Yani o da belli bir mesela ne kadar olsa da bir düzenim var yani. İdari personel var. Üstümüz astımız olsun. Sonuçta belli bir yaşama alışıp gidiyorduk. Hani bir de oradan bir boşluğa düşünce... Biraz bayağı bir psikolojik diyelim. Bayağı bir etkili sebepleri oldu. [...] Şu anda sıkılıyorlar evde olduğum zaman veya televizyonda olduğum zaman falan. Baba gez veya şunu yap bunu yap. Niye yatıyor? İşte biz bunu izliyoruz şunu izliyoruz. Öyle şeyler tabi ki oluyor.” (Aile 8-TG)

“Babam alışamadı da biz alıştık biraz.[...] Babam işe gittiği zaman işte... İşe gidiyordu. Yoruluyordu. Sonra döndüğü zaman hemen yatıyordu. Yoruluyordu. İzin günlerinde bile hiç de boş durmuyordu. Bahçemiz vardı

onla uğraşıyordu. Şimdi askerliği bıraktığı için sürekli evde. Kendi de sıkılıyor. Onu anlayabiliyoruz.” (Aile 8-Ç-1)

3.3.1.4.9. Tertip Düzen Arayışı

Terör gazileri, askeri yaşantıdaki tertip düzenin arayışı içerisinde olduklarını, sivil yaşamda bu disiplini bulamadıkları için uyum sorunları yaşadıklarını belirtmektedir.

“Hocam zorluklar ister istemez oluyor. 18 yıllık bir askersin ister istemez disipline ayak uydurmuşsun. Her şeyin planlı olmasını istiyorsun. Her şeyin düzenli olmasını istiyorsun. Her şeyin öngörülebilir olmasını istiyorsun. O tür zorluklar yaşıyorsun.” (Aile 3-TG)

“Psikolojikmen hala asker zihniyeti. Hani aradan iki yıl geçti ama öyle söyleyeyim zihniyet hala asker zihniyeti. Asker gözüyle bakıyorum ben insanlara. Yani mesela masama geliyor. Geliyor karşıma oturuyor. Yani askerde ararız ya mesela esas duruş veya elbise düzeni. Çocuk orada mesela sakız çiğnese, ne bileyim böyle sağa sola baksa... Onu asker gibi görüyorsun.” (Aile 7-TG)

“Adam çöp atıyor hazmedemiyorum. Affedersin bir şey yiyor içiyor elini yıkamıyor. Temizlik, titizlik, hijyen konusunda sivilde hala alışmadım. Uyarıyorum adamı. Adam dönüyor bana diyor ki asker kafalısın. Doğru asker kafalıyım. Titizsin. Evet titizim. Adam diyor ki disiplin. Evet doğru. İnsan yaşamında ne olması gerekiyorsa askerlik hayatında bunları bize öğretmişler. Doğruyu öğretmişler.” (Aile 9-TG)

“Hani düzen konusunda biraz şey. Hani böyle askeriyedeki düzen, sivil hayatta her ne kadar kamu kurumunda çalışsa da o düzen o şey yok yani. Ona biraz uyum sağlayamadı.” (Aile 10-Eş)

3.3.1.4.10. Kişiler Arası İlişkiler

Terör gazileri, sivil yaşamdaki ilişkilere alışmakta güçlükler çektiklerini ve askeri yaşamdaki ilişkilere özlem duyduklarını ifade etmektedir.

“İnsanlarla böyle diyalog konusunda çok bir sıkıntı yaşamadık ama sivildeki insanların rahat hareketleri ile bizdeki böyle biraz daha planlı ve böyle bir disiplin anlayışımız var ya. Oradaki anlayış arasında farklılıklar görüyor insan adaptasyon konusunda. Yani bazen bilmiyorum yani davranışlarla alakalı konuşmalarla alakalı ya da.” (Aile 1-TG)

“Biz hep askerlikte verdiğimiz söz gibi zannediyoruz bazı şeyleri. Ama sivil hayatta yani gerçekten herkes birbirini nasıl çarparım onun derdinde.” (Aile 2-TG)

“Biz hayatımızı bir arkamızdaki veya bir önümüzdeki insana emanet ettiğimiz için. Yani ona göre davranıyoruz ama sivil de öyle bir şey yok yani. Eğer menfaati varsa selam verir. Menfaati yoksa selam bile vermiyor yani.” (Aile 4-TG)

“Kim izne giderse diğer geride kalanlar onun arkasından konuşuyor öyle söyleyeyim. Kim yoksa onun arkasından konuşuyor onu satıyor öyle söyleyeyim. Bu konuda sivil kötü yani askeriye daha iyiydi.” (Aile 7-TG)

“Üniformayı çıkarınca tabi etrafımdaki insanların bana olan samimiyetini öğrendim yani öyle söyleyeyim. Önceden mesela komutanım diyenler artık ismimle hitap ediyorlar bana. Beni çok etkilemedi. Ben bunlardan üzülen birisi değilim de en azından etrafımdaki insanları tanımış oldum. [...] İki üç günde bir arayanlar hiç aramaz oldular yani. Hiç aramıyorlar. Ondan sonra benimle konuşurken mesela daha seçici konuşurlardı. Laflarına dikkat ederlerdi. Artık öyle bir kaygıları yok yani.” (Aile 10-TG)

Gaziler, eve dönüş sonrası dönemde yaşadıkları sorunları ve görev yaşantılarına ilişkin duygu ve düşünceleri, kendileriyle aynı deneyimlere sahip olmayan 'sivil bireyler' ile paylaşmak konusunda isteksizdir. Çünkü gazilerin önemli bir bölümü kendilerini ancak kendileriyle benzer deneyimlere sahip bireylerin anlayabileceğini düşünmektedir (Hosek ve diğerleri, 2006: 55). Bu bakış açısı eve dönüş sonrası dönemde gazilerin, kişiler arası ilişkilerde yaşadıkları sorunlara farklı bir boyut kazandırmaktadır.

3.3.2. Eve Dönüş Sonrası Aile Üyeleri

Eve dönüş sonrası dönemde, terör gazilerinde olduğu gibi aile üyelerinin yaşantısında da önemli değişimler meydana gelmektedir. Görev döneminden farklı olarak aile üyeleriyle birlikte daha fazla zaman geçirilebilmesi bir yandan memnuniyetle karşılanırken öte yandan aile içi ilişkilerde yeni sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Eve dönüş sonrası aile üyeleri kategorisi, aile üyelerinden askeri disiplinin istenmesi, eş ve çocuklar kodları altında incelenecektir.

“Benim her zaman her gün evde olmama alışamadılar. Öyle bir şey oldu yani. Onlar da çok şey yapıyorlar yani. Şok geçiriyorlar. Çok da erken yani. Bir düşünün dört yıl (boyunca) üç ayda bir eve geliyorsunuz. Hatta dokuz ayda da eve geldiğimiz oldu. [...] Şimdi onda zorluk yaşıyor. Her gün yanlarında olmam. İşte evde olmam. İşe gidip gelmem. Biraz bunlar da şok etkisi yaptı yani öyle söyleyeyim.” (Aile 7-TG)

“En azından benim akşamları eve geleceğimi biliyor. O konuda içi rahatladı” (Aile 10-TG)

3.3.2.1. Aile Üyelerinden Askeri Disiplinin İstenmesi

Terör gazileri, askerlik yaşantılarındaki tutum, davranış ve beklentilerini sivil hayata dönüşün ardından aile üyelerine yöneltebilmektedir. Askerlik yaşantısından kalma beklentilerin özel alanda karşılanmaması aile içi ilişkilerde sorunlar yaşanmasına yol açabilmektedir.

“Ben yani hala çocukları asker gibi kullanmaya çalışıyorum. Şunu getir bunu getir... İki dakika geç olsun hemen bağıryorum çağırıyorum mesela. Bunun böyle olmaması lazım ama işte bazı şeyler de elinde değil yani.” (Aile 2-TG)

“Mesela iki buçuk üç yaşında çocuğum var. Aynı şeyleri ondan da istemeye çalışıyorsun. Sonra fark ediyorsun ki ya o sonuçta bir çocuk yani. Mesela bazen eşinden bir şey isterken farkında olmadan askerlik yaşantısını ona yansıtıyorsun. Ya mesela... ‘Bir işin var mı? Göreve gideceksin. Erken kalkacaksın. Erkenden işini düzenli halledeceksin. Kalkacaksın o zaman kahvaltı hazırlanacak veya çocuk uyurken işini yapacaksın.’ Bu tür şeyleri istiyorsun. Aynı düzeni ondan da istiyorsun farkında olmadan” (Aile 3-TG)

“Ya ister istemez öyle çok durduğun zaman biraz da çatışma başlıyor. [...] Şimdi askeriyede böyle bir düzene alıştığın için. Yani ortalıkta belki gereksiz ama sana göre de belki olması gereken bir şey. Ne bileyim şurada atıyorum bir su bardağı, sürahi var. Ya bu niye burada? Niye masanın üstünde değil. Ya bunlar bile bazen sıkıntı olabiliyordu yani.” (Aile 5-TG)

Askerlik yaşantısında üst konumunda bulunan güvenlik görevlisi talebini “emir” olarak asta iletmekte, asttan “emre itaat etmesi” beklenmektedir. Ordu içerisindeki pratiklerin aile içerisine aktarılmasıyla doğan eşitlik olmayan ilişkiler aile dengesinin bozulmasına yol açmaktadır. Terör gazilerinin askerlik yaşantılarından kalma iletişim örüntülerini sivil yaşamda sürdürmesi eş ve çocukların iyilik haline zarar vermektedir.

“Eşim de hala böyle askerlik şeyleri var tabii emrivakileri. Hani o askeriyenin içindeymiş gibi davranıyor bazen. Böyle dediğim gibi dört tane çocuğum var böyle işte su getirin falan filan emredencesine. Uyum sağlıyor tabii ki de şey değil tabii ama ee biraz da farklıklar var tabii. O şeyi görebiliyorum halen daha o askeriyeyi üzerinde taşıyor yani.” (Aile 2-Eş)

“Yani tabii askeriyenin verdiği bazı disiplinleri evde uygulama gibi bir şey oldu arada sırada. Tabii onun mesleğinin verdiği bir şey. O an ben onu idare ediyorum o konuda. O hala yine askeriyedeymiş gibi davranıyor evde. Sıkıntı yok çayını ben koyuyorum. Ne bileyim yani bu konuda da ben idare ediyorum yani açıkçası. Ne bileyim askeriyede şunu getir şunu götür diyebiliyor. Aynı şeyi bana da söylüyor. Götürür müsün getirir misin gibi yani bunlar. Kendi orada hazırda çok alışmış. Aynı şeyi devam ediyor yani. Onu da ben idare ediyorum onu. Hani ben kalk kendin al demiyorum yani. Ben de aynı şekilde getiriyorum götürüyorum. Özletmiyorum ona askerlerini yani.” (Aile 7-Eş)

“Ya sinirlilik oluyor. Mesela evde tertip düzen istiyor. Çocuklar diyordu ki ilk zamanlar baba bize asker gibi emir veriyorsun. Biz askerin değiliz. Öyle şeyleri vardı. Yeni yeni bırakmaya başladı.” (Aile 8-Eş)

Babanın askerlik yaşantısındaki rutinlerini, tutum ve davranışlarını sürdürmesi çocukların kendi yaşantıları üzerinde kontrol sahibi olmasını güçleştirmektedir.

“Kendi uyanınca herkes uyanınsın. Ben uyuyunca herkes uyusun işte ses çıkmasın. İşte bize postacı muamelesi yapıyordu. Sen şunu getir sen şunu getir. Mesela ben şunu çok iyi hatırlıyorum. Mesela piknik için mesela işte atıyorum gitmek için izin kâğıdı getiriyorum eve. Yani siyah kalem götürdüğümde bana kızılıyordu. Ben siyah kalemle imza atmam bana mavi kalem getir. Ona çok basit bir evrak götürüyorum okulla ilgili. Her satırını tek tek okur. İşte sende okuyacaksın. Aslında askeri ortamı bizim eve getirdi istemsiz bir şekilde.” (Aile 6-Ç-2)

“Babam hala alışamadı. Bahçede falan temizlik yapıyoruz. Aynı askerlere yaptırdığı gibi bizlere de temizletiyor. Kendi de temizliyor. Her şeyin düzenli tertipli olmasını istiyor. Çok ses olduğu zaman birazcık kızılıyor.” (Aile 8-Ç-1)

3.3.2.2. Eve Dönüş Sonrası Eşler

Terör gazilerinin eve dönüş yapması eşlerin görev döneminde yaşadığı birçok sorunun ortadan kalkması anlamına gelmektedir. Buna karşın terör gazilerinin eskiden olmadığı kadar evde bulunması ve tek ebeveynli aile yaşantısına ait rutinlerin sonlanması eşlerin kendilerini sınırlandırılmış hissetmelerine yol

açabilmektedir. Eve dönüş sonrası eşler, eşlerin mutluluğu ve alışılan düzenin bozulması kodları altında incelenecektir.

3.3.2.2.1. Eşlerin Mutluluğu

Eşler, eve dönüşle birlikte özlemin son bulmasından, aile bütünlüğünün sağlanmasından, ev içerisindeki sorumlulukların adil olarak paylaşılmasından ve çocukların artık ebeveynleriyle bir arada bulunmasından mutluluk duymaktadır.

“Yani ben artık bir yerlere gitmeyeceğini biliyorum. Ben de o eskisi kadar boşluk, derinlik yok. Ben rahatladım diyeyim. Çünkü gitmeyecek bir yere, evde. Her an bir haber gelmeyecek yani günlerce evden uzaklaşmayacak. Büyük bir rahatlama oldu bende.” (Aile 3-Eş)

“Şu anda hep biliyorsun yanında. Yani onun şeyi olmuyor. Çok seçmeden bir şeyler söyleyebiliyorsun yani. Göreve gidecek, aha şimdi gidecek diye düşünmeden bir şeyler söyleyebiliyorsun yani” (Aile 4-Eş)

“Çok iyi oldu, güzel oldu. Artık hep bir aradayız.” (Aile 6-Eş)

“Eşim döndü dolaştı geldi. Tabii ki aile birliği sağlandı. Çocuk açısından da yani iyi oldu. Hepimiz açısından iyi oldu.” (Aile 7-Eş)

“Ben hiç istemiyorum evden dışarı çıkmasın. Ama bazen çocuklar babaları olmayınca daha serbest oluyorlar ya evin içinde. Çocuklar istemiyor da bana kalsa 24 saat evden dışarı çıkmasın isterim” (Aile 8-Eş)

“Akşam olduğunda oturup soframda ekmeğimi yiyebiliyorum eşimle çocuklarımla. Sonra eşim her akşam evinde. Yatıyor, uyuyor. Anlatabiliyor muyum? Yani evde bir huzur oluyor.” (Aile 9-Eş)

“Çok rahatladım bir kere. Yani artık o üstümdeki sorumluluk ikiye bölündü. Fifty fifty. Yani yarı sorumluluk artık... Yarı sorumluluk artık bende. Yani mesela artık evin bu bütün ödemeleridir, ıvırdır zıvırdır hepsini ben takip ediyordum. Şimdi hiç takip etmiyorum onları. [...] Ondan sonra öyle yani. Yani bir kere artık aradığında ulaşabiliyorsunuz. Yani onun canının böyle hani güvende olduğunu biliyorsunuz.” (Aile 10-Eş)

3.3.2.2.2. Alışılan Düzenin Bozulması

Terör gazisinin eve dönüş yapmasının ardından eşler yalnız kaldıkları döneme özlem duyabilmekte ve özgürlükleri ellerinden alınmış hissedebilmektedir.

“O dört yılda alıştığınız hayatı birden alt üst etmiş gibi oluyor. Bazı şeyler. Yani eşinizin gelmesi sizi bazı şeylerden kısıtlıyor, sınırlıyor. Bunlar aşamasında zorluk çekiyorsunuz. Ya tabii açıkçası ilk etaplarda hasret oluyor, özlem oluyor. Yapıyorsunuz. Aradan 3 gün, 5 gün, 10 gün, 1 ay geçtikten sonra bazen eski hayatınızı özlediğiniz oluyor. Eşiniz olmadığı zamanki hayatı özlediğiniz oluyor. Ama bakıyorsunuz. Diyorsunuz artık gitmeyecek ona da adapte olmanız gerekiyor. Orada bir kopma noktası oluyor yani orada problemler çıkıyor açıkçası. Bizde de çıktı. Ama baş edebiliyorsunuz. Onunla da bir şekilde baş ediyorsunuz yani. Bunun da böyle olması gerekiyor diye. [...] Sadece özgürlüğünüzün kısıtlandığını hissediyorsunuz. O konuda biraz sıkıntı yaşadım.” (Aile 7-Eş)

“Ben tek başıma yaşamaya alıştığım için hani evi bana göre mesela düzeltiyorum. Temizliyorum. Ama tabi eşim evde olduğu zamanlarda onun da evde olduğunu bazen unutuyorum. Yani hani artık o kadar yalnız yaşamaya alışmışım ki bazen hani eşimden sıkılıyordum yani. Hani varlığından da bazen sıkılıyordum. Çünkü ben yalnızlığa çok alışmıştım.” (Aile 10-Eş)

Uzun süren tek ebeveynli aile yaşantısının ardından terör gazisinin eve dönüş yapması, eş ve çocukların yeni düzene uyumunu, ayrılık döneminde olduğu gibi güçleştirebilmektedir (Mmari ve diğerleri, 2009: 463)

3.3.2.3. Eve Dönüş Sonrası Çocuklar

Babanın eve dönüş yapması çocukların yaşantısında da büyük değişimler meydana getirmektedir. Çocuklar bir yandan babanın eve dönüşünü memnuniyetle karşılamakta öte yandan babanın eve dönüşüne uyum sağlayamadıklarını ifade etmektedir.

3.3.2.3.1. Babayla Daha Çok Zaman Geçirebilmek

Çocuklar, artık ayrılmak zorunda olmadıkları ve birlikte vakit geçirme olanağı bulabildikleri için babanın eve dönüşünü mutlulukla karşılamaktadır. Eve dönüş

sonrasında için babanın çocuğuyla birlikte parka gitme, kart oyunları oynama ve benzeri etkinliklerde daha çok zaman geçirmesi çocuğun eve dönüşüne uyumu kolaylaştırmaktadır (Sayers ve diğerleri, 2009: 6).

“Mesela birlikte tenis oynuyoruz bir şeyler okuyoruz, yiyoruz, içiyoruz geziyoruz. Yani eğlenebiliyorsun zamanla.” (Aile 1-Ç-1)

“Böyle daha iyi. Çünkü daha çok vakit geçiriyorum.” (Aile 2-Ç-1)

“Birlikte gezmeye gidebiliyoruz. Balık tutuyoruz. Deniz kıyısına gidiyoruz öyle. Geziyoruz” (Aile 7-Ç-1).

“Uzun zamandır babamdan ayırdık yani. Gittiğinde iki üç ay gelmiyordu. Şimdi yanımızda olduğu için mutluyuz. Yani ben mutluyum.” (Aile 8-Ç-1)

3.3.2.3.2. Babanın Eve Dönüşüne Uyum Sağlayamama

Çocuklar, babanın yaşantılarına sıkça müdahale ettiğini, babanın dönüşüne alışamadıklarını ve aralarındaki anlaşmazlıkların arttığını aktarmaktadır.

“Çalıştığına alışınca biraz değişik geliyor. Ve sürekli evde bir tuhaf geliyor.” (Aile 1-Ç-1)

“Çok disiplinli bir insanla yaşamak zor. Bir de babam dediğim dedik bir insan. Yani babamın dediğinin üzerine babamla tartışabiliriz. Yani bu tartışabiliyoruz saygı çizgisi aşılmadığı sürece. Ama babam için doğru bir tane onun üzerine bir doğru daha yok. Bunun meslek yaşantısıyla bence ilişkisi yüzde yüz var. [...] Ben hep bildim bileli hep dakik yaşamayı öğretti bize. Yani ben bir arkadaşına gideceksem eğer. Eğer bana bir saat verildiyse o eğer bir saat bir dakika geçtiyse onun belli yaptırımları vardır. Bunu hala devam ettirir. Yani bizim anlaşılmadığımız nokta burada başlıyor.” (Aile 6-Ç-1)

“Ben isterdim hani tamam ama memlekete gelsin ama yine böyle işi olsun. Gitsin gelsin. Çünkü böyle ev ortamında çok fazla anlaşmazlık. Çünkü bir nevi düzen bozuluyor yani ne olursa olsun. Annemin bir düzeni var. Benim kendi bir düzenim var. Ablamın bir düzeni var. Babam bir anda tüm gün evin içinde olmaya başladığı için ve o da kendine bir düzen yaratmaya çalışıyor. Bu süreçte de bizim alanımıza dâhil oluyor ve orada bir çatışmalar başlıyor. Çünkü evde sıkılıyor fark ediyoruz biz de. Sıkıldığı için ya bizle uğraşiyor işte evdeki işlerle falan uğraşmaya çalışıyor. Bu da sıkıntılı bir sürece götürüyor bizi.” (Aile 6-Ç-2)

“Askerdeyken farklıydı. Yani hiç evde olmuyordu. Ama şimdi gidip gelince insan bi garip oluyor.” (Aile 7-Ç-1)

“İlk başta alışamadım evet sürekli evde olmasına ama sonra alıştık. Önceden mesela hep evde yoktu. Şimdi evde var ve sürekli bir şey söylüyor. Yani sürekli evde olduğu için.” (Aile 8-Ç-2)

Çocukların anlatılarına paralel olarak babalar da çocuklarına daha çabuk sinirlenip kızdıklarını belirtmektedir. A7-TG'nin, çocuğunun “diğer yetiştirdiği askerler” gibi olmaması için çocuğuna tepki verdiğini söylemi babanın içerisinde bulunduğu çocuk yetiştirme-askeri eğitim karmaşasına işaret etmektedir.

“Gazi olduktan sonra mı yoksa görev sürecindeki olaylar mı beni etkiledi? Baya bir sinirlerim yıpranmış oluyor. En ufak şeyde bile büyütebiliyorum yani. Çocukların küçük bir hareketine bile başka türlü anlayıp kızabiliyoruz. Böyle şeyler yapabiliyoruz maalesef.” (Aile 4-TG)

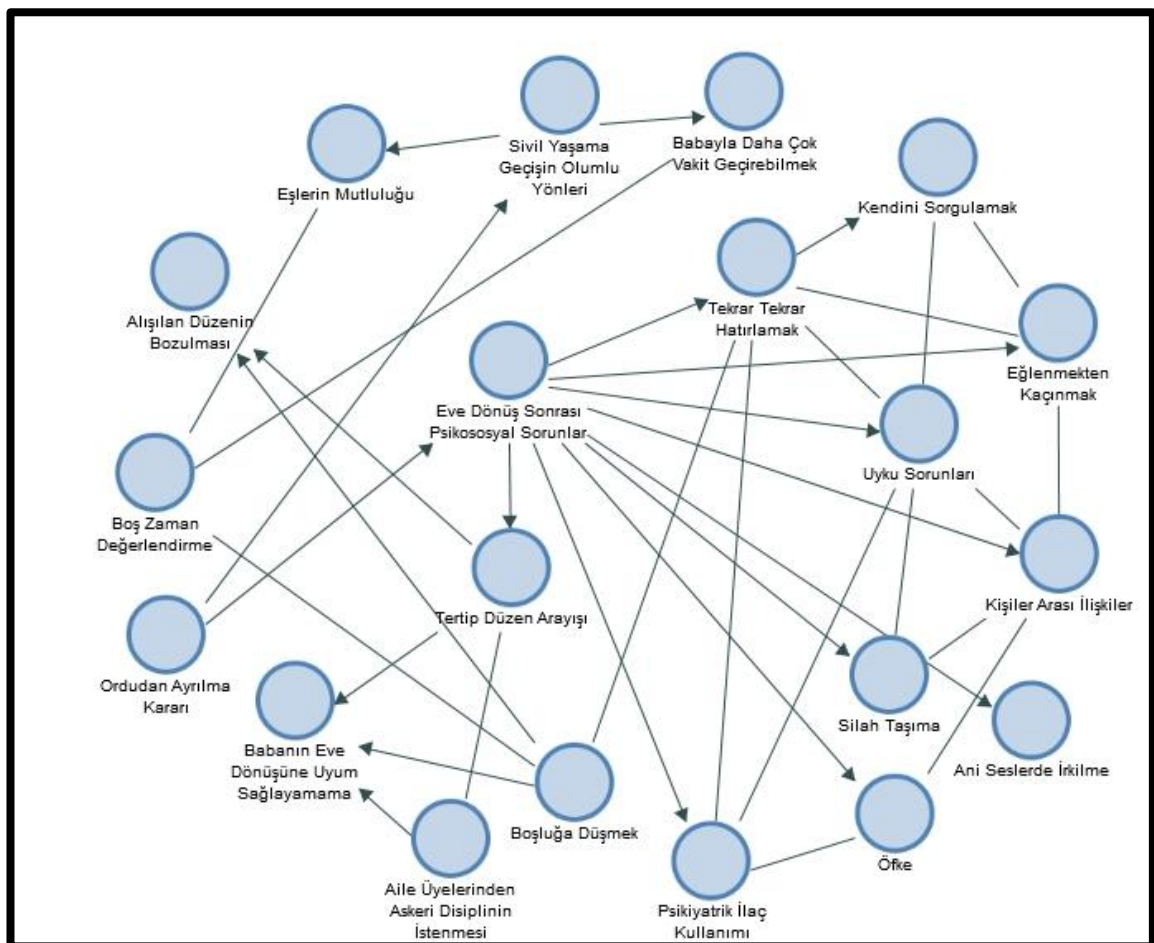
“Babama noldu? Baba ne oldu sana falan diyor bazen. Ama beni kızdırdığı zaman tabi ben Ona tepki veriyorum. Şimdi diğer yetiştirdiğimiz askerler gibi olmasın diye. Çocuğumu ben şimdiden eğitmeye çalışıyorum şimdiden. Ama tabi şuan erken tabii. Onu da biliyorum yani.” (Aile 7-TG)

Çizelge 6. Katılımcıların Eve Dönüş Sonrası Dönemdeki Sorunları ve Gereksinimleri Kod Sıklığı

Eve Dönüş Sonrası Dönem	Terör Gazisi	Eş	Çocuk
Eve Dönüş Sonrası Terör Gazileri			
Ordudan Ayrılma Kararı	5	-	-
Sivil Yaşama Geçişin Hissettikleri			
Sivil Yaşama Geçişin Olumlu Yönleri	4	1	1
Sivil Yaşama Geçişin Güçlükleri	3	2	1
Boş Zaman Değerlendirme	8	2	-
Eve Dönüş Sonrası Psikososyal Sorunlar			
Silah Taşıma	4	-	-
Uyku Sorunları	6	1	-
Tekrar Tekrar Hatırlamak	8	-	-
Kendini Sorgulamak	2	-	-
Öfke	8	4	-
Ani Seslerde İrkilme	3	1	-
Eğlenmekten Kaçınmak	3	-	-
Psikiyatrik İlaç Kullanımı	4	-	-
Boşluğa Düşmek	2	2	3

Tertip Düzen Arayışı	3	1	-
Kişiler Arası İlişkiler	6	-	-
Eve Dönüş Sonrası Aile Üyeleri	3	-	-
Aile Üyelerinden Askeri Disiplinin İstenmesi	4	3	2
Eve Dönüş Sonrası Eşler			
Eşlerin Mutluluğu	-	8	-
Alışılan Düzenin Bozulması	-	3	-
Eve Dönüş Sonrası Çocuklar			
Babayla Daha Çok Vakit Geçirebilmek	-	-	4
Babanın Eve Dönüşüne Uyum Sağlayamama	2	-	7

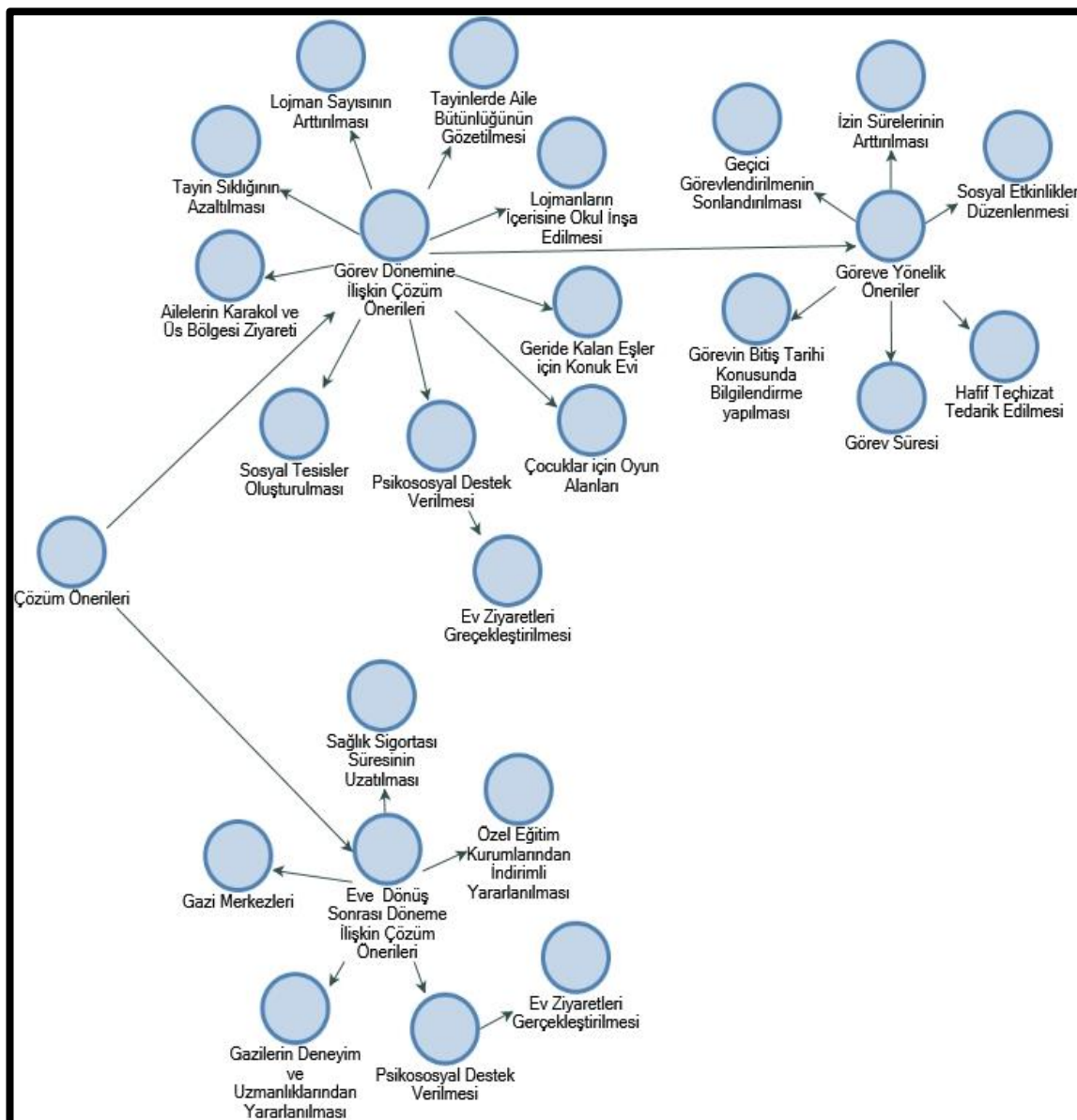
Terör gazilerinin ve aile üyelerinin eve dönüş sonrası dönemdeki sorunları, gereksinimlerine yönelik kodlar arası ilişkiyel analiz Şekil-10'da yer almaktadır. Gösterimde kodları birbirine bağlayan düz çizgi (--) kodlar arası ilişkiyi, ok (--->) kodlar arası tek yönlü ilişkiyi göstermektedir.

Şekil 10. Eve Dönüş Sonrası Dönemdeki Sorunlara ve Gereksinimlere Yönelik İlişkiyel Analiz (NVivo 12 Pro Gösterimi)

3.4. TERÖR GAZİLERİ VE AİLE ÜYELERİNİN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Terör gazileri ve aile üyelerinin sorun ve gereksinimlere yönelik sundukları çözüm önerileri görev dönemi ve eve dönüş sonrası dönemler kategorileri altında incelenecektir.

Şekil 11. Katılımcıların Çözüm Önerileri Modeli (NVivo 12 Pro Gösterimi)

Terör gazilerinin ve aile üyelerinin ifadelerinin yoğunluğuna göre hazırlanan kod bulutu Şekil-12'de yer almaktadır. Kod bulutundaki metinlerin boyutu, kodların kullanım yoğunluğunu göstermektedir.

Şekil 12. Katılımcıların Çözüm Önerileri Temasına İlişkin Kod Bulutu

3.4.1. Görev Dönemine İlişkin Çözüm Önerileri

Bu bölümde görev dönemine ilişkin çözüm önerileri kategorisi, göreve ilişkin öneriler, psikososyal hizmet verilmesi, lojmanların içerisine okul inşa edilmesi, geride kalan eşler için konuk evi, lojman sayısının arttırılması, tayin sıklığının azaltılması, tayinlerde aile bütünlüğünün gözetilmesi, sosyal tesisler oluşturulması, çocuklar için oyun alanları ve ailelerin karakol-üs bölgesi ziyareti kodları altında ele alınacaktır.

3.4.1.1. Göreve Yönelik Öneriler

Terör gazileri ve aile üyelerinin göreve ilişkin önerilerinin odağında görev süresi, görev bitiş tarihi, geçici görev, teçhizat, izin süreleri ve sosyal etkinlikler yer almaktadır. Eşler, aile üyelerinin birlikte yeterince zaman geçirmesine imkân verecek şekilde görevlerin planlanmasını önermektedir. A4-TG ise izinde olan personelin görev için izninin iptal edilerek göreve çağrılmaması için düzenleme yapılması gerektiğini belirtmektedir.

“Çok kısa bir süre sonra göreve başladılar. Bu süre uzatılabilirdi. Bir dinlenme imkânı verilebilirdi. Dinlenme de ya genelde zaten asker evlerinde

geçiriyorlar. Garnizonu terk etme gibi bir durumları yok ya komşu ile bile rahat rahat gidemiyorlar. Bu sağlanabilirdi.” (Aile 3-Eş)

“En azından görevden göreve evde kalmaları her zaman daha iyi olurdu bizim için.” (Aile 4-Eş)

“Ya ben mesaiye geliyorum. Hadi birden görev çıktı. Mesaideyken göreve gidebiliyorum. Evdeyken göreve çağrılıyorum. İzindeyken hadi görev çıktı izinler iptal denebiliyor. Ya bu konuda bir çalışma yapılabilir.” (Aile 4-TG)

“Ya altı aylık bir sistem yapardım. Orada ya da kısa süreli git gel sistem yapardım. Ama aileleri götürmezdim oraya.” (Aile 9-Ç-2)

3.4.1.1.1. Görev Süresi

Terör gazileri görevlerin ikişer veya üçer aylık dönemler halinde planlanmasını önermektedir.

Görev süresi iki ayı geçmemeli hocam. Çünkü 2 aydan sonra insanlar görevin psikolojik etkisini çok ağır görüyor. Görev sıklığı çok etkilemiyor hocam ama iki aydan sonra etkiliyor.” (Aile 1-TG)

“En azından görev sürelerini dört ay yapardım. Yani dört ay veya üç ay. Çünkü ondan sonra zaten personelin verimi çok düşüyor. Üç ay Ankara, üç ay görev. Bu şekilde yani görevleri biraz daha kısa tutup... Yani daha kısa periyodlarla göreve göndermeye çalışırdım.” (Aile 10-TG)

3.4.1.1.2. Görevin Bitiş Tarihi Konusunda Bilgilendirme Yapılması

Belirsizliği ve duyulan endişeyi azaltmak için terör gazilerine görev öncesinde görevin bitiş tarihi konusunda bilgilendirme yapılmalıdır.

“Görevlerin bitiş tarihini personele söyledim. Yani ne olursa olsun bu görev şu gün bitecek. En azından o personelin görevin biteceği günü bilmesi gerekiyor ki ona göre kendini motive etsin. Sonradan işte üç ay daha uzadı. Onbeş gün daha uzadı. Böyle belirsizliklerle personel Batı’dan çıktığı zaman nereye gidecek? Örnek veriyorum Doğu’ya mı Güneydoğu’ya mı? Diyecek ki üç ay sonra eşyle inşallah başına bir şey gelmezse evinde buluşacak. Veya işte çocuklarıyla buluşacak. Onu isterdim yani.” (Aile 10-TG)

3.4.1.1.3. Geçici Görevlendirmenin Sonlandırılması

Tayinler, Türkiye'nin doğusu ve batısı döngüsü içerisinde gerçekleşmektedir. Doğu görevini tamamlayarak Türkiye'nin batısında çalışmaya başlamış güvenlik görevlileri geçici görevlendirme uygulaması ile tekrar terörle mücadele bölgelerine gönderilebilmektedir.

“Güneydoğudasınız. Bir kişiyi oraya o kadar süre geçici görevle göndermenin mantığından ziyade o zaman Güneydoğu'da birliğe ihtiyaç varsa orada bir birlik kur. Niye batıdan Doğu'ya götürüyorsunuz. O kişi zaten Doğu'da doğu yaşamış ve iliklerine kadar hissetmiş. Birazcık da rahat ederim düşüncesiyle Batı'ya tayin olmuş. Ama benim şöyle hatırladığım arkadaşlar var. Doğu'dan İstanbul'a tayin olup Batı'daki birliğinden geri Doğu'ya katılmaya geliyor. Bu duyguları personele yaşatmayalım. Bu ailelere de sorun yaşıyor çünkü.”
(Aile 1-TG)

3.4.1.1.4. Hafif Teçhizat Tedarik Edilmesi

Fiziksel sağlık üzerindeki etkisi ve konforlu olması nedeniyle hafif teçhizatların tedarik edilmesi önerilmektedir.

“Hocam silah ve teçhizatın daha iyi olmasını isterdim. Özellikle çelik yelek ve çelik başlık. Yani bunun rahatlığı konusunda çelik başlık ve çelik yelekleri kullanan insanları bunların operasyonda rahatsız etmemesi gerekiyor, bu teçhizatların. Ama şimdi ben şimdiye kadar bu çelik başlık ve çelik yelekleri giymek istemedim ben. Niye? Çünkü beni rahatsız ediyor, rahatsız ediyor. Öncelikle bunu şey yapılması lazım. Hafif olmasını isterdim hocam.” (Aile 3-TG)

3.4.1.1.5. İzin Sürelerinin Arttırılması

Çocuklar, babalarını daha sık görebilmek ve onlarla birlikte daha fazla zaman geçirebilmek için izin sürelerinin arttırılmasını önermektedir.

“Bence yani tatil süreleri uzatılabilir. Çünkü koskoca bir yılda sadece bir ay veriliyor. Bu dengeyi ayarlamak mesela çok sıkıntı.” (Aile 6-Ç-2)

“Mesela babam üç dört ayda bir geliyordu. Ayda en azından bir defa görme şansımız olsa daha iyi olurdu. Onunla zaman geçirme imkânımız olsa.” (Aile 8-Ç-2)

3.4.1.1.6. Sosyal Etkinlikler Düzenlenmesi

Kırsal bölgelerde karakol ve üs bölgesinde görev yapan personel için sosyal etkinlikler düzenlenmesi önerilmektedir.

“Bir tiyatro grubu getirilebilir. Mesela Güldür Güldür Show gibi yaparlar. Ben derim ki hepimiz her ay bir karakola gideceksiniz derim. Onları etkilemez yani ayda bir defa.” (Aile 7-TG)

3.4.1.2. Psikososyal Destek Verilmesi

Katılımcılar, terör gazilerine ve aile üyelerinin ruhsal ve sosyal alanda yaşadıkları sorunlara yönelik olarak psikososyal destek birimlerinin kurulmasını, ruh sağlığı alanındaki profesyoneller tarafından eğitimler verilmesini önermektedir.

Keşke o zamanlarda ailelere böyle sosyal destek psikolojik destek verecek birimler de oluşturulsaymış o zamanlarda. Faydası olmaz mı kesinlikle olabilir. [...] Yani böyle çok güzel hitabet yeteneği olan çok güzel sosyologlarımız psikologlarımız var. Yani en azından arada bir ailelerin duygu ve düşüncelerine iyileştirici birtakım seminerler bile yapılabilir. Yani illa eğlence olsun demiyorum. Ama bir seminer yani bilgilendirmek yani bazen.” (Aile 1-TG)

“Bu göreve devam eden insanlar özellikle uzun süre bu göreve devam edenler ister istemez psikolojikmen etkileniyorlar. Nasıl etkileniyorlar? Ya bu eşine yansır, çocuğuna yansır, çevresine yansır. Yani psikolojik destek alınması gerekiyor. Mesela birliklerde bu olabilir. Özel Harekât Birliklerinde, Komando Birliklerinde, Polis Harekât Birliklerinde... Psikodestek bölümü açılabilir. Görev dönüşünde bu insanla konuşulabilir hocam. Bak bu imkân sağlanabilir yani bu insanlara.” (Aile 3-TG)

“Bir tabur gitti sonuçta binlerce eş kaldı, çocuk kaldı onlara bir destek olunabilirdi ya. Bir ilgilenilebilirdi telefonla arayabilirdi herkesi. Herkes ziyaret edilemeyebilir ama ya da denilebilirdi ki bir ihtiyacınız olduğunda bize ulaşın. Elimizden geldiğini yapalım. Çünkü insanların maddi ihtiyaçlarının olduğunu düşünmüyorum. O dönemde daha çok manevi desteğe ihtiyaçları vardı. Sonuçta herkese yetişemeyebilirler ama bir telefon edilip ‘Nasılsınız iyi misiniz? Çocukların bir ihtiyacı var mı?’ diye sorulabilirdi.” (Aile 3-Eş)

“Ben yaralandığım zaman bana kimse sormadı yani. Psikolojimi sormadı. Bana mesela kimse bir anket yapmadı. Başka bir test yapmadı. Şimdi ben psikolojimin nasıl olduğunu ben bilmiyorum. Bana bakan bir uzman bilir yani. Psikolojim bozuk mu değil mi diye. Ben ne kadar benim psikolojim bozuk

desem de bunu bilmiyorum ben şu an. Nasıl bir durumda olduğumu bilmiyorum. Ama hiçbir test bir şey yapılmadı bu konuda yani. Bu büyük eksiklik bence. [...] Takip edilmesi gerektiğini düşünüyorum yani. Kim varsa. Evliyse eşi, çocuğu değilse annesi, babası. Bunların yani sorulması lazım yani insanlara. Noldu? Kendinizi nasıl hissediyorsunuz? Çünkü insanlar kolay değil. Evladını kaybediyor çatışmada. Babası-annesi şehit oluyor. Bu insanların takip edilmesi lazım. Psikolojik destek alması lazım. En azından psikolojisinin ne durumda olduğunun tespit edilmesi lazım.” (Aile 10-TG)

3.4.1.2.1. Ev Ziyaretleri Gerçekleştirilmesi

Eşler, tek ebeveynli aile yaşantısı dönemlerinde askeri birlikteki yetkililer tarafından ev ziyaretleri gerçekleştirilmesini önermektedir.

“Rütbesi hani böyle yüksek olan biri ev ziyaretine geldiği zaman hani biraz böyle yakınlık kurduğu zaman hani insan birazcık daha rahatlıyor. Yanında var birileri diyebiliyoruz. Komşumdan bile çok daha öteye geçebilir yani Onun o evi ziyaret etmesi. Hatta beni bir iki kere aramışlardı. Hani bir kere beni çağırmışlardı gelin kafeye diye bir toplanalım diye. Çok hoşuma gitmişti yani. Öyle şeyleri hep aştık yani. Bekliyorduk ya gelsinler ya biz gidelim. Böyle söylentilerde kalmasaydı keşke.” (Aile 4-Eş)

“Ya mesela ziyaret etseler olurdu. Mesela Güneydoğu’da dışarı çıkamıyorduk çok şeydi. Dışarı çıkamayan arkadaşlarımız da vardı.” (Aile 5-Eş)

3.4.1.3. Lojmanların İçerisine Okul İnşa Edilmesi

Ebeveynler, çocukların güvenliğine yönelik duydukları endişe nedeniyle lojmanların içerisine okul inşa edilmesini ve mevcut okulların eğitim kalitesinin artırılmasına yönelik uygulamaların hayata geçirilmesini önermektedir.

“Güvenli bir yaşam ortamı dedim ya. Yani böyle parkıdır, kreşidir, okuludur yani bunların güvence altında olması lazım hani. En azından Doğu’da yani. Hadi Batıyı geçtik. Yani en azından Doğu’da bunların olması lazım yani.” (Aile 2-TG)

“Ya Batı’da benim kaldığım bir yer içerisinde lojmanların yanında anaokulu var ilkokulu var. Koca büyük marketi var manavı var. Bu tarz yerlerin yani böyle kritik birliklerde görev yapanların aileleri, çocukları yani dediğim gibi lojman kültürü böyle geniş olsa o lojman içerisinde bir anaokulu, ilkokulu yapılabilir.” (Aile 4-TG)

“Yani keşke herkes ailesini götürse de götürdüğü yerde en iyi okul en iyi öğretmen.” (Aile 6-TG)

“Biz de gitmiş olsaydık çocuklarımızla. Veya böyle gittiği yerde bir okul olsa ailecek gitsek. Çocuklar okula o şekilde gitse.” (Aile 8-Eş)

3.4.1.4. Geride Kalan Eşler İçin Konuk Evi

Lojman dışında yaşayan ve görev dönemlerinde yalnız kalan eşler için konuk evi oluşturulması önerilmektedir.

“Ben dışarı gittiğim zaman eşime her türlü olanağı sağlanmasını isterdim. Niye? Dışarı çıkamayacak işte. Alışverişinin yapılmasını yani zorunlu ihtiyaçların giderilmesi için destek alınmasını isterdim çünkü. Mesela gece çıkmak için korkuyor. Mesela gece toplu bir şey olabilir. Şey olabilir hocam mesela eşler göreve giden insanların toplu kalabilecekleri bir lojman olabilir hocam.” (Aile 3-TG)

3.4.1.5. Lojman Sayısının Arttırılması

Terörle mücadelenin sürdüğü bölgelerdeki güvenlik endişesi ve mahrum bölgelerdeki konut yetersizliği nedeniyle lojman sayılarının arttırılması önerilmektedir.

“Göreve giden personelin aklı ailesinde kalmasın. Ailesinde kalmasın derken şu. Onları en azından güvenli bir ortama alalım. Çünkü ben çok iyi biliyorum. Göreve gidip eve gelemeyen arkadaşım oluyordu. O göstericilerin arasından geçip evine gelemiyordu, göstericiler arasından geçip. Onun bir kere güvenli bir yer alınmasını güvenli bir bölge mi olur ama muhakkak güvenli bir yerden çıkış veya güvenli bir yere giriş yapabilmesi lazım.” (Aile 1-TG)

“Bu ev konusu mesela sonuçta bir göreve gidiyorsan terör bölgesindesin. Eşinin çocuğunun çocuğunun güvende olması lazım yani. Onlara ait bir lojman yani. Lojman var ama yetmiyor yani. Genelde subay, astsubay oturuyor bize çok az kalıyor.” (Aile 2-TG)

“Mesela Doğu görevine giden herkesin lojmanı olmalı hocam. Polislere on katlı daire dikilmiş. İşte dört daireden kırk personel yapıyor. Bize dört katlı yapılmış. Ya giden lojmana yerleşen personelin sayısı sınırlı. Adam oraya tayin olduğunda ya evi nereye yerleştireceğim? Nereden ev bulacağım? Ortamı bilmiyorum. Zaten onun stresi ile gidiyor. Ama lojmanı hazır olsa evini

yerleştirir görevine başlar. Direkt bir sıfır, bir, iki sıfır geriden başlamaz.” (Aile 4-TG)

“Lojmanlar yetersizdi. Kaldığımız yerler dışardaydı. Yani emniyetimiz... Bazı yerlerde de çok sıkıntılar yaşanıyor. Yeterince lojmanlar yapılabildi.” (Aile 5-TG)

“Niye öğretmen lojmanı var da Devlet Su İşlerinin lojmanı var da niye askeriyenin lojmanı yok? Asker oraya ailesini niye getiremiyor?” (Aile 7-TG)

“Şimdi adam evli. İki üç tane çocuğu var. Ve bunların hepsi yani abartmayayım sayıyı da nereden baksanız o dönem Güneydoğu’da çalışanların %70-80’i evli olanların hepsi dışarıda yani. Lojmanda oturan çok böyle marjinal bir grup. Ben öncelikle onların lojman sorununu çözerim. İşte çözmek isterdim yani. Personelin gözü arkada kalmaması için ailelerinin güvenli bir yerde olmalarını sağlamak isterdim.” (Aile 10-TG)

3.4.1.6. Tayin Sıklığının Azaltılması

Katılımcılar tayin sıklığının azaltılmasına yönelik çalışmalar yapılmasını önermektedir.

“Beş altı şehir gezene kadar. Sadece iki şehri gezsek daha güzel olur bu çocuk için yani. Batıya gidiyoruz mesela çocuk eğitime orada devam eder. Öyle olsa tabi ki daha güzel olur.” (Aile 2-Eş)

“Ya iki yılda bir tayin olmaması lazım. Bunun sistemi bu şekilde geliyor ama bunu değiştirmeleri lazım yani. Artık nasıl ayarlarlar? Nasıl yaparlar? Nasıl bir sistem çevirirler? Bu süreyi arttırmaları lazım.” (Aile 4-TG)

“Yani subaylar, astsubaylar devamlı bir sirkülasyon var. O uzman çavuşlar... Beş sene kalıyor orada. Ya bu bana çok mantıklı gelmiyor yani. Beş sene orada kalıyor. Beş senede üç dört tane tim komutanı görüyor. Gelen gidiyor. Gelen gidiyor. Adam orada sabit. Bir yılgınlık var tabi. Bu tayinlerle, görevle alakalı adaleti çözerdim.” (Aile 10-TG)

3.4.1.7. Tayinlerde Aile Bütünlüğünün Gözetilmesi

Aile üyeleri eş götürülemeyen garnizonlara öncelikli olarak bekâr güvenlik görevlilerinin tayininin yapılmasını ve tayinlerde aile bütünlüğünü sağlamaya yönelik azami çaba sarf edilmesini önermektedir.

“Evli ve çocuklu olan insanların tayin yerleri için ne diyeyim yani biraz daha hassasiyet gösterilebilir. Çünkü dediğim gibi öyle bir yere gönderiliyorsun ki yani. Hani yani ilk telefon açılıp tayin yeri öğrenildiğinde annemin şey dediğini biliyorum. ‘Ev var mı?’ falan değil yani. Okul var mı?’ Bu çok çaresizce bir şey. Hepimizin geleceğiyle yani bu şekilde oynanması bence çok haksızlık.” (Aile 6-Ç-2)

“Eşim Doğu’ya gittiğinde bizi oraya götüremediğinde... Öyle yerlere bekâr uzmanlar gönderilse de evli uzmanlar gitmemiş olsaydı. Yani onu isterim ben. Gidilmeyecek yerlere en azından bekâr uzmanlar gitse. Evliler eşleriyle çocuklarının yanında kalsa.” (Aile 8-Eş)

3.4.1.8. Sosyal Tesisler Oluşturulması

Araştırma özneleri, mahrum ve kırsal bölgelerde alışveriş yapabilecekleri, aile üyeleriyle birlikte zaman geçirebilecekleri sosyal tesislerin oluşturulmasını önermektedir.

“Bir kere anneannem geldi bize. Böyle giyindi süslendi. Bir yere gidecek zannediyor ama ondan sonra oturduk. Böyle her yerde bakkal. AVM falan da yok. Yani ondan sonra pişman oldu oralarda. Bu nedenle Doğu’ da spor salonu ve AVM olmasını isterdim.” (Aile 2-Ç-2)

“Yani onların, bayanların ilgisini çekecek alışveriş tarzında yani ihtiyaçlarını karşılayacak yerler birliğin içerisinde sağlanabilir.” (Aile 4-TG)

“Biz ne isterdik? Yani bir parkta oynamak, bir çarşı ortamı gezdirmek. Böyle durumlar olabilir abi yani.” (Aile 5-Eş)

“Ya tabii ki benim çalıştığım yerde sosyal faaliyet... Şimdi dışarı çıktığım zaman market alışverişi, giyimi, şu. İstediklerini alabilecekleri bir ortam olsaydı” (Aile 6-TG)

3.4.1.9. Çocuklar için Oyun Alanları

Çocuklar, futbol, basketbol ve tenis kortu gibi spor sahalarının oluşturulmasını, oyun parklarındaki oyuncakların sayılarının arttırılmasını önermektedir.

“Üç dört tane tenis kortu koyarsınız. Bir tane futbol sahası. İki üç tane basket sahası, masa tenisi yerleri. Bunları koyabilirsiniz. Küçük küçük alanlara bölümlere dönüştürebilirsiniz, herkes yararlanır. [...] Yani park bahçe böyle

kamelyalar, toplanabilecek alanlar rahat edilebilecek alanlar, piknik alanları filan doğaya açık.” (Aile 1-Ç-1)

“Orada genellikle aşağıya inilemiyordu zaten. Park vardı orada daha çok eşya olmasını isterdim.” (Aile 2-Ç-1)

3.4.1.10. Ailelerin Karakol ve Üs Bölgesi Ziyareti

Aile üyelerinin karakol veya üs bölgesinde sevdikleriyle bir araya gelmesini sağlayacak ziyaretlerin periyodik olarak düzenlenmesi önerilmektedir.

“Üç aile gidecek. Üç rütbeli orada ailesini görecek. Bir gün veya iki gün kalacak. Üs bölgesini gezecek. Eşinin, oğlunun ne yaptığını orada görecek. Tekrar gelecek. İlk bunu yapardım. Orada bir kalma gücü verir yani. İşte ailem beni gördü. Burada ne yaptığımı gördü diye.” (Aile 7-TG)

“Böyle atıyorum rütbelilerin eşleri. Helikopter her yere kalkıyor, uçuyor denetlemede. Yani helikopter her yere uçuyordu yani üzerimizden. Yani bizim eşlerimiz çocuklarımız helikopterle birliklere bırakılıp... Atıyorum sabahdan akşama veya bir gece kalıp burda bir yaşantımızı görselerdi veya çocuklarda görseydi. Bak buradayız. Burada yaşıyoruz. Öyle olabilirdi” (Aile 8-TG)

3.4.2. Eve Dönüş Sonrası Döneme İlişkin Çözüm Önerileri

Eve dönüş sonrasına ilişkin çözüm önerileri kategorisi, katılımcıların belirtmiş oldukları öneriler kapsamında hazırlanan kodlar altında ele alınacaktır.

3.4.2.1. Gazi Merkezleri

Eve dönüş yapmış gazilerin birlikte zaman geçirmelerine, sosyal etkinliklere katılmalarına olanak sağlayacak ‘Gazi Merkezleri’ oluşturulması önerilmektedir.

“Şu emeklileri oyalayabilecekleri hani bir alan bir mecra yani. Yine böyle nasıl diyeyim. Yani yine askeri kafada bir ne bileyim spordur, bir yetenek kursu bir şeydir bu askerleri oyalayabilecek. Yani ne bileyim bu askerlerin hepsi bir toplansın. Bir kamp yapalım erkeklerle falan. O tarz bir şey olabilir yani onları oyalamaya yönelik.” (Aile 6-Ç-2)

3.4.2.2. Psikososyal Destek Verilmesi

Katılımcılar, eve dönüş sonrası yaşantıda terör gazilerine ve aile üyelerine psikososyal destek verilmesini önermektedir.

“Hizmetler sunulmalı çünkü çoğu yaşadığı ağır yaşadığı süreci kendi kendine atlatmaya çalıştı. Ben destek alan hatırlamıyorum yani. Eve döndü ya çok şükür deyip normalleşmeye çalıştılar. Ama kimse unutmadı o günleri. Hizmet alınabilirdi kesinlikle.” (Aile 3-Eş)

“Bir sağlık güvencem olmuş olsaydı sağlık sorunlarından haberdar olabilirdi. Ya sonuçta sistemde gözükür. ‘Bu adam şuraya gitmiş. Şu rahatsızlığı var. Ya ne bileyim gerekirse buna bir psikolojik destek verelim’ diyebilirdi. Ama yani bir sağlık güvencen yok. Adam takip edemiyor ki. Zaten seni arayıp soran hiç yok. ‘Ne yaptın? Öldün mü? Kaldın mı?’ Yani bunlar aslında sorulması lazım. Belli bir süre hizmet vermiş bir personele karşı yani ne bileyim biraz daha sorumlu davranılabilir yani. Bu gerçekten eksik yani.” (Aile 5-TG)

3.4.2.2.1. Ev Ziyaretleri Gerçekleştirilmesi

Terör gazilerine ve aile üyelerine yönelik ev ziyaretleri gerçekleştirilmelidir.

“Ben emekli oldum. Dört yıl oldu. Benim ilçedeki ilçe jandarma komutanım bir defa beni aramadı. Bir defa sormadı. Gidiyorum. İlçe jandarma komutanı gelmiş. Hayırlı olsun kardeşim. Sağ olun. İsmim şu. İşte soyismim şu. Şu şurda. Buyurun gelin. Adam gelmedi bir defa. O gitti. Diğeri geldi. İkinciye gittim hayırlı oluna. Şimdi üçüncüye gitmedim.” (Aile 9-TG)

3.4.2.3. Sağlık Sigortası Süresinin Uzatılması

İstifa ederek ordudan ayrılan terör gazilerinin sağlık sigortasından yararlanma sürelerinin uzatılması önerilmektedir.

“Ya hocam aslında ben en büyük sıkıntıyı... Şimdi ben sağlıktan yararlanamadım. Ya bence uzunca bir süre yararlanmalıydım. Çünkü çok sıkıntı çektim. Ya mesela hastaneye gittim. Kan tahlili yaptıracaktım. Benden 350 lira para istediler. İşsizim param yok. Ya dedim Suriyeli bile beleş görüyor. Yani benden para istiyorsunuz. Ayıp değil mi? Ben onun sıkıntısını çok çektim mesela. Başlıca sağlık olmalı. Sağlık ya atıyorum beş yıl yaptırıya ya hiç yoktan yarısı olabilir yani. İstifa ettikten sonra bir ay müddet vardı.” (Aile 5-TG)

3.4.2.4. Özel Eğitim Kurumlarından İndirimli Yararlanılması

Gazi çocuklarının özel eğitim kurumlarından indirimli olarak yararlanmasını sağlayacak düzenlemenin yapılması önerilmektedir.

“Asker çocuklarına bir tık daha yardım edebilirler. Üniversiteye yönelik olabilir yani. Mesela ücretli yerlerse bi tık daha indirim yapabilirler.” (Aile 1-Ç-1)

3.4.2.5. Gazilerin Deneyim ve Uzmanlıklarından Yararlanılması

Deneyim ya da uzmanlık alanlarından yararlanılabilecek gazilerin içerisinde yer alacağı çalışma gruplarının oluşturulması önerilmektedir.

“Bugün yarın değil... Geçmiş, bugün, yarın... Üçünü birleştirmemiz gerekiyor. Çünkü bizim yaşadığımız bazı tecrübeler gelecekte yaşanacaklara ışık tutabilir. Dün bugün ve yarın da kesinlikle sizin gibi kalemi bu kadar kuvvetli hocalarımızın yukarıya bir teklif götürmesi. Fakat çalışma alanı her yer olamaz tabii ama. Eğer ki merkezi yerlerde bir kurul bir heyet oluşturulabilir. Her anlamda oluşturulabilir. Terörle mücadele için oluşturulabilir. Bir takım silah sistemleri yapmak için oluşturulabilir.” (Aile 1-TG)

Çizelge 7. Katılımcıların Çözüm Önerileri Kod Sıklığı

Çözüm Önerileri	Terör Gazisi	Eş	Çocuk
Görev Dönemine İlişkin Çözüm Önerileri			
Göreve İlişkin Öneriler	1	2	1
Görev Süresi	2	-	-
Görevin Bitiş Tarihi Konusunda Bilgilendirme yapılması	1	-	-
Geçici Görevlendirilmenin Sonlandırılması	1	-	-
Hafif Teçhizat Tedarik Edilmesi	1	-	-
İzin Sürelerinin Arttırılması	-	-	2
Sosyal Etkinlikler Düzenlenmesi	1	-	-
Psikososyal Destek Verilmesi	5	1	-
Ev Ziyaretlerinin Düzenlenmesi	-	3	-
Lojmanların İçerisine Okul İnşa Edilmesi	3	1	-
Geride Kalan Eşler için Konuk Evi	1	-	-
Lojman Sayısının Arttırılması	6	-	-
Tayin Sıklığının Azaltılması	2	1	-

Tayinlerde Aile Bütünlüğünün Gözetilmesi	-	1	1
Sosyal Tesisler Oluşturulması	2	1	1
Çocuklar için Oyun Alanları	-	-	3
Ailelerin Karakol ve Üs Bölgesi Ziyareti	2	-	-
Eve Dönüş Sonrası Döneme İlişkin Çözüm Önerileri			
Gazi Merkezleri	-	-	1
Psikososyal Destek Verilmesi	1	1	-
Ev Ziyaretlerinin Düzenlenmesi	1	-	-
Sağlık Sigortası Süresinin Uzatılması	1	-	-
Özel Eğitim Kurumlarından İndirimli Yararlanılması	-	-	1
Gazilerin Deneyim ve Uzmanlıklarından Yararlanılması	1	-	-

4. BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada orduda sosyal hizmet müracaatçı grubunun önemli birer özneleri konumunda yer alan terör gazileri ve aile üyelerinin yaşam deneyimlerine yönelik güçlü bir kavrayış geliştirilmesi, çok boyutlu sorun ve gereksinimlere ışık tutulması amaçlanmıştır. Küresel ve bölgesel gelişmeler birlikte düşünüldüğünde savaşların ve terör eylemlerinin hangi yönde evrileceğine ilişkin öngörude bulunmak güç olsa da günümüzde olduğu gibi gelecekte de orduda sosyal hizmetin birey, grup, aile ve toplumun iyilik hali ve sosyal işlevselliği için önemini koruyacağı değerlendirilmektedir.

Araştırmanın sonuçları, Türkiye’de orduda sosyal hizmet alanının önem ve gerekliliğinin kavranması noktasında dikkat çekicidir. Araştırma sonuçları Türkiye’deki mevcut kurumsal yapıların terör gazilerinin ve aile üyelerinin psikososyal gereksinimlerini insan hakları düzleminde karşılayacak kapasiteye sahip olmaktan uzak olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda Türkiye’de orduda sosyal hizmetin hayata geçirilmesine Millî Savunma Bakanlığı ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın eşgüdüm içerisinde öncülük etmesi gerekmektedir.

Günümüzde yarım milyondan fazla personelin istihdam edildiği Millî Savunma Bakanlığında görev yapan sosyal çalışmacı sayısının bir elin parmaklarını geçmemesi Türkiye’de orduda sosyal hizmetin mevcut durumunu gözler önüne sermektedir. Bu doğrultuda Millî Savunma Bakanlığı, Türk Silahlı Kuvvetleri ve Kuvvet Komutanlıkları tarafından sosyal çalışmacı istihdamı gerçekleştirilmelidir. Askeri birliklerde orduda sosyal hizmet birimleri kurulmalı, bilgilendirme, danışmanlık, koruyucu-önleyici hizmetler, doğrudan müdahale, vaka izleme vb. etkinlikler bu birimler tarafından yürütülmelidir. Sosyal çalışmacı istihdamına paralel olarak mevzuat çalışmalarına başlanarak Türkiye’de orduda sosyal hizmet yasal bir zemine konumlandırılmalıdır.

Terörle mücadelede yer alarak eve dönüş yapmış gazilere ve aile üyelerine sunulacak hizmetleri yürütecek, koordine edecek ve dahası Türkiye’de orduda sosyal hizmetin gelişimine lokomotiflik edecek bir diğer kamu kuruluşu Şehit Yakınları ve Gaziler Genel Müdürlüğüdür. Bu kapsamda terör gazileri ve aile üyeleriyle ilişkili olarak mevzuatla kendisine yüklenen görevleri, bu konuda hazırlanan ulusal politika ve stratejileri hayata geçirebilecek kurumsal kapasiteye Şehit Yakınları ve Gaziler Genel Müdürlüğü kavuşturulmalıdır.

Bu bölümde araştırmanın bulguları ışığında görev öncesi, sırası ve eve dönüş sonrası döneme ilişkin sonuç ve öneriler alt başlıkları altında ele alınacaktır

4.1. GÖREV ÖNCESİ DÖNEME İLİŞKİN SONUÇ VE ÖNERİLER

Terör gazileri ve aile üyeleri çoğu zaman göreve gidecekleri zamanı önceden bilmemektedir. Bu durum aile üyelerinin günlük yaşamlarına ilişkin plan yapamamalarına yol açmaktadır. Bunun yanında söz konusu belirsizlik atmosferi, gazilerin ve aile üyelerinin kendi yaşantıları üzerinde kontrol sahibi olabilmelerini güçleştirmektedir. Bu kapsamda birlik komutanlığınca görev takvimi hazırlanmalı ve planlamalar hakkında güvenlik görevlileri bilgilendirilmelidir. Öte yandan ani olarak gelişecek görevler için personele en azından görev sırası hakkında bilgi verilmelidir.

Güvenlik görevlileri çoğu zaman gidecekleri görevin süresi hakkında bilgi sahibi değildir. Bunun yanında görev öncesinde görev süresi hakkında yapılan bilgilendirme çoğu zaman gerçeği yansıtmamaktadır. Örneğin görüşmeler sırasında katılımcıların bir bölümü görev öncesinde kendilerine görev süresinin bir-iki hafta olarak söylendiğini ancak altı-dokuz ay boyunca eve dönemediklerini belirtmektedir. Veda sırasında güvenlik görevlisinin eve tekrar ne zaman geri döneceğinin bilinmemesi, eş ve çocukların iyilik haline ciddi ölçüde zarar vermektedir. Bu nedenle birlik komutanlığı tarafından görevin süresi hakkında güvenlik görevlileri bilgilendirilmeli, birlik komutanlığı bu sürelerle azami ölçüde

riayet etmelidir. Olağanüstü koşullar nedeniyle görevin uzaması halinde ise birlik değişimi yapılarak görev süresinin uzaması önlenmelidir.

Evden ayrılık sırasında çocuk, babanın evden ayrılmasını engellemeye yönelik davranışlar sergileyebilmektedir. Öte yandan ebeveynler, göreve ilişkin çocuklarını bilgilendirme konusunda tereddütler yaşamaktadır. Yeterli bilgilendirme yapılmadan babanın evi çocuklardan habersiz bir şekilde terk etmesi çocukların uzun bir süre korku ve endişe içerisinde kalmalarına yol açmaktadır. Ebeveynlere görev haberinin çocuklara verilmesi sırasında nasıl bir yaklaşım sergileneceği, çocuklara ne şekilde haber verileceği ve hangi açıklamaların yapılacağı konularında sosyal çalışmacılar ve ilgili profesyoneller tarafından eğitimler verilmelidir.

Görev döneminde gaziler, aile üyelerinden kimi zaman günlerce kimi zaman haftalarca ayrı kalmaktadır. Görev öncesi dönemde göreve ilişkin hazırlık faaliyetleri dışı zamanda aile üyeleriyle yeterince zaman geçirmesini sağlamak amacıyla güvenlik görevlileri rutin mesaiden muaf tutulmalıdır.

Eşler, görev haberini almalarıyla birlikte endişe, öfke, korku ve üzüntü gibi duygular deneyimlediklerini belirtmektedir. Destek grupları oluşturularak eşlerin görev öncesi duygu ve düşüncelerini grup içerisinde ifade etmesi, ebeveynlik ve çalışan rollerinden doğan sorumlulukları grup içerisinde tartışması sağlanmalıdır. Bunun yanında eşlerin oluşturdukları enformel destek grupları sosyal çalışmacılar tarafından desteklenmelidir.

Çocuklarla grup çalışmaları gerçekleştirilmeli, çocukların görev öncesindeki deneyimleri hakkında konuşması ve çizimlerle deneyimlerini paylaşması sağlanmalıdır. Bunun yanında okul sosyal hizmeti bağlamında da çocuğun babanın evden ayrılacak olmasına ilişkin duyguları tanımlaması sağlanmalıdır. Orduda sosyal hizmet ve okul sosyal hizmeti eşgüdümünde çocuğun görev öncesi dönemdeki duygularıyla başetme kapasitesini geliştirmeye yönelik uygulamalar yürütülmelidir.

4.2. GÖREV DÖNEMİNE İLİŞKİN SONUÇ VE ÖNERİLER

Görev döneminde terör gazileri birçok travmatik yaşam olayına maruz kalmaktadır. Silahlı saldırı, mayın ve(ya) el yapımı patlayıcı saldırısına uğrama, silah arkadaşının ölümüne veya yaralanmasına tanıklık etme gibi olaylar terör gazilerinin travmatik yaşam deneyimleri arasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu zorlayıcı deneyimler terör gazilerinde şoka girme, uyku sorunları, yeniden hatırlama ve kendini suçlama gibi birçok psikososyal soruna yol açabilmektedir. Bu doğrultuda başta terörle mücadelede aktif olarak yer alan askeri birlikler olmak üzere tüm kışlalarda orduda sosyal hizmet birimleri oluşturulmalı, bu birimlerde sosyal çalışmacılar istihdam edilmeli ve terör gazilerine psikososyal destek sunulmalıdır. Coğrafi koşulları nedeniyle orduda sosyal hizmet birimi oluşturmaya uygun olmayan üs bölgelerindeki ve karakollardaki güvenlik görevlilerine çevrimiçi psikososyal hizmetler sunulmalıdır.

Terörle mücadele bölgesinde yaşayan birçok aile üyesi terör saldırısına maruz kalmakta veya terör olaylarına tanıklık etmektedir. Aile üyelerinde uyku sorunları, endişe, korku ve benzeri psikososyal sorunlar görülebilmektedir. Bu kapsamda orduda sosyal hizmet uygulamalarının odağında terör gazilerinin yanı sıra aile üyeleri de yer almalıdır.

Asker ailesinin bir üyesi olmak eşsiz deneyimleri içerisinde barındırmaktadır. Tek ebeveynli aile yaşantısı esnasında eş ve çocuklar birçok zorlukla başetmek zorunda kalmaktadır. Orduda sosyal hizmet birimleri tarafından sevdiği görevde olan aile üyelerine yönelik ev ziyaretleri gerçekleştirilmelidir. Bu süreçte tek ebeveynli ailelerin gereksinimleri belirlenmeli ve gereksinimlere uygun sosyal hizmet müdahaleleri planlanmalıdır.

Terör gazisinin tehlikeli koşullar altında görev yapması geride kalan eş ve çocuğun kaygı, korku, üzüntü ve özlem içerisinde bekleyişine yol açmaktadır. Bu doğrultuda görev dönemlerinde aile üyeleri arasındaki iletişimi destekleyebilmek

adına terörle mücadele bölgelerindeki iletişim altyapıları ve imkanları geliştirilmelidir.

Geride kalan eş, ev içi sorumlulukları ve çocuk bakımını tek başına üstlenmek zorunda kalmaktadır. Çalışan eşlerin bulunduğu ailelerde çocuk bakımı daha önemli bir sorun haline almaktadır. Öte yandan çocuk bakımı, eşlerin iş yaşamında yer alamamasına yol açabilmektedir. Bu doğrultuda sosyal hizmet birimleri ve ilgili kamu kurumları eşgüdümünde okul öncesi eğitim kurumları yaygınlaştırılmalı ve ailelere çocuk bakım hizmetleri sunulmalıdır.

Güvenlik endişesinin yoğun olduğu bölgelerde lojmandan yararlanamayan terör gazileri, aile üyelerinden en az iki yıl ayrı yaşamak zorunda kalabilmektedir. Çünkü bu süre boyunca tek ebeveynli aileler yaşantılarına memleketlerinde veya tayin öncesindeki yerleşim yerinde devam etmektedir. Bunun yanında terörle mücadelenin sürdüğü bölgelerde lojman dışında yaşayan aile üyeleri yoğun güvenlik endişesi duymaktadır. Lojman dışında yaşayan aile üyelerinin bir bölümü haftalarca evden dışarıya çık(a)madıklarını ve evde olduklarının belli olmaması için ilave çaba gösterdiklerini belirtmektedir. Bu koşullar altında çocuklar oyun hakkından yararlanamamakta ve yaşitlarıyla yeterince zaman geçirememektedir. Bu doğrultuda öncelikli olarak güvenlik endişesinin yoğun olduğu bölgelerde lojman ihtiyacı tespit edilmeli ve bu ihtiyaca yönelik olarak kısa, orta ve uzun vadeli planlamalar yapılmalıdır. Bunun yanında güvenlik endişesinin yoğun olduğu bölgelerde çocukların oyun hakkından yararlanabilmesini sağlayacak güvenli oyun alanları oluşturulmalıdır.

Tayin döneminde alışılan çevreden ayrılmak ve yeni çevreye uyum başta çocuklar olmak üzere aile üyeleri için örseleyici olabilmektedir. Bu doğrultuda oluşturulacak orduda sosyal hizmet birimleriyle tayinle yeni gelmiş ailelere yerleşim yeri, çocuk bakımı, eğitim, sağlık, barınma vb. konularda danışmanlık verilmeli, orduda sosyal hizmet birimleri, ailelerin yeni çevreye uyumunu kolaylaştırıcı roller üstlenmelidir.

Tayine bağılı sık okul ve öğretmen değişimi çocuğun akademik başarısını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum Türkiye'de okul sosyal hizmetinin hayata geçirilmesinin önemini bizlere bir kere daha göstermektedir. Bunun yanında Kuvvet Komutanlıkları tarafından tayin döngüsünün sıklığını azaltmaya yönelik çalışmalar yapılmalı, tayin yerlerinin belirlenmesinde okul çağında çocuğu olan aileler dikkate alınmalıdır.

Güvenlik endişesinin yoğun olması nedeniyle terörle mücadele bölgesine taşınmayarak aile üyelerini memlekette veya bir önceki yerleşim yerinde bırakan gaziler sevdiklerinden en az iki yıl ayrı kalmaktadır. Bu koşullar altında görev yapan güvenlik görevlileri aile üyelerini yıllık izinleri sırasında yani yılda sadece 30 gün (mazeret izni kullanımına müsaade edilirse 45 gün) görebilmektedir. Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununda gerekli düzenlemeler yapılarak eş götürülemeyen garnizonda görev yapan güvenlik görevlilerine tanınan yıllık izin süreleri arttırılmalıdır.

Sınırlı barınma koşullarının olduğu bölgelere tayin olan aile üyeleri kiralık daire bulamadıklarını veya asgari yaşam koşullarına sahip olmayan konutlara yüksek kira bedelleri ödemek zorunda kaldıklarını belirtmektedir. Millî Savunma Bakanlığı ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı işbirliğinde konut stokunun yetersiz olduğu bölgelerin belirlenmesi, özel sektörün bu bölgelerdeki inşaat yatırımlarının teşvik edilmesi gerekmektedir.

Sık tayin, sık taşınma anlamına gelmektedir. Her bir taşınmanın yol açtığı masraf, taşınma esnasında ev eşyalarının zarar görmesi nedeniyle katılımcılar ağır bir maddi külfetle karşılaşmaktadır. Tayin dönemlerinde güvenlik görevlilerine ödenen tayin bedeli miktarı ailelerin ilave maddi külfetle karşılaşmayacakları şekilde yeniden belirlenmelidir. Bunun yanında Milli Savunma Bakanlığı özel sektör işbirliğinde ailelerin nakliyat hizmetleri gereksinimlerine yönelik çözümler geliştirilmelidir.

Millî Savunma Bakanlığı ile kurumsal etkinlik ve organizasyon firmaları arasında iş birliği yapılarak karakol veya üs bölgesinde mahrum koşullar altında görev yapan güvenlik görevlilerine yönelik sosyal etkinlikler (mini konser, sanatçı ziyareti, akşam yemeği etkinliği vb.) düzenlenmelidir. Bunun yanında karakol veya üs bölgesinde görev yapan sevdiklerini ziyaret etmek isteyen aile üyelerine en azından yılda bir defaya mahsus olmak üzere hava ulaşımı imkanı sunulmalıdır.

4.3. EVE DÖNÜŞ SONRASI DÖNEME İLİŞKİN SONUÇ VE ÖNERİLER

Terör gazilerinin ve aile üyelerinin eve dönüş sonrası uyumu orduda sosyal hizmetin odağında yer almaktadır. Eve dönüş sonrası dönemde terör gazileri ve aile üyelerinin yaşantısında yeni bir sayfa açılmaktadır. Ordudan ayrılma kararının verilmesiyle başlayan eve dönüş sonrası yaşantıda aile üyeleri arasındaki özlem son bulmakta, aile üyeleri aile bütünlüğü içerisinde birlikte daha çok zaman geçirebilmektedir. Buna karşın eve dönüşle birlikte tek ebeveynli aile yaşantısında alışılmış olan düzenin son bulması, terör gazilerinin aile üyelerinin yaşantısına daha çok müdahalede bulunulması, askeri düzen ve disiplinin ev içerisinde tesis edilme çabası aile içi ilişkilere zarar vermektedir.

Eve dönüş sonrası dönemde yaşanan psikososyal sorunlar aile üyelerini çok boyutlu bir biçimde etkilemektedir. Eve dönüş sonrası uyum süreci ve görev döneminin eve dönüş sonrası aile içi ilişki örüntülerine etkileri aileyle sosyal hizmet uygulamaları çerçevesinde tüm aile üyelerinin bir arada olduğu oturumlarda değerlendirilmelidir.

Terör gazileri eve dönüş sonrası yaşamlarında birçok psikososyal sorunla karşılaşmaktadır. Silah taşıma, uyku sorunları, travmatik olayı tekrar tekrar hatırlama, kendini sorgulama, öfke, ani seslerde irkilme, eğlenmekten kaçınma, askeri tertip düzen arayışı ve boşluğa düşme terör gazilerinin eve dönüş sonrasında yaşadığı psikososyal sorunlar arasında ön planda yer almaktadır. Terör gazilerinin ve aile üyelerinin ruhsal ve sosyal alanda yaşadığı çok boyutlu

sorunlara yönelik müdahaleler içerisinde sosyal çalışmacı, psikiyatrist, psikolog, çocuk gelişimcisi vb. profesyonellerin yer aldığı multidisipliner ekiplerce yürütülmelidir.

Ordudan istifa ederek ayrılan terör gazileri sağlık sigortasından yararlanamamaktadır. Meslek yaşantısındaki zorlu deneyimlere bağlı olarak eve dönüş sonrası dönemde ortaya çıkan sağlık sorunlarında gaziler tedavi ücretiyle karşılaşmaktadır. Bu durumun önüne geçebilmek adına eve dönüş yapan terör gazilerin tedavileri sağlık sigortası kapsamına alınmalıdır.

Eve dönüş yapan gazilerin önemli bir bölümü iş gücü piyasasının talep ettiği becerilere sahip değildir. Örneğin askeri yaşamda önemli birer beceri olarak kabul edilen atıcılık ve yüksek bedensel kabiliyet sivil iş gücü piyasasının rağbet gören becerileri arasında yer almamaktadır. Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü tarafından eve dönüş yapan ve iş yaşamında yer almayı arzulayan terör gazilerine yönelik mesleki eğitim kursları düzenlenmelidir.

Millî Savunma Bakanlığı ile Şehit Yakınları ve Gaziler Genel Müdürlüğü koordinasyonunda eve dönüş yapan terör gazilerine ve aile üyelerine ilişkin veri tabanı oluşturulmalıdır. Terör gazileri veri tabanının, eve dönüş sonrası dönemde sunulan psikososyal hizmetlerin etkin, planlı ve koordineli bir şekilde yürütülmesine katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Ordu alanında istihdam edilen sosyal çalışmacılara bu araştırmanın “*Genelci Sosyal Hizmet Kapsamında Orduda Sosyal Hizmet Uygulaması*” konu başlığında yer verilen orduda sosyal hizmet temel ve ileri uygulama bilgileri konularında meslek içi eğitimler verilmelidir.

KAYNAKLAR

- Ademhan, Ç. (2020) *Ordu Alanındaki Sosyal Çalışmacılara İlişkin Görüşme/Görüşmeciler M. Başçılar*. Çankaya, Ankara.
- Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.(2013).Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği.
- Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.(2014).Terörle Mücadele Kanunu Kapsamında Kamu Kurum Ve Kuruluşlarında İstihdam Edilecekler Hakkında Yönetmelik.
- Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2020a). Haberler. Web Sitesinden Alındı <https://www.ailevecalisma.gov.tr/syggm/haberler>
- Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2020b, 2019). Hedefler. Web Sitesinden Alındı <https://www.ailevecalisma.gov.tr/syggm/genel-mudurluk/hedeflerimiz/>
- Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2020c). Öğrenim. Web Sitesinden Alındı <https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/sss/sehit-yakinlari-ve-gazilere-yonelik-hizmetler-dairesi-baskanligi/ogrenim/>
- Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2020d). Tarihçe. Web Sitesinden Alındı <https://www.ailevecalisma.gov.tr/syggm/genel-mudurluk/tarihce/>
- Aksan, Z. Y. (2018, 18.09.2018). İsimsiz Kahramanlar: Gaziler. *Kocaeli Fikir*. Web Sitesinden Alındı <https://kocaelifikir.com/kose-yazilari/zeynep-yalcin-aksan/isimsiz-kahramanlar--gaziler/344>
- Aktaş, A. M. (2002). Orduda Sosyal Hizmet. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 1(1), 97-107.
- Amen, D. G., Jellen, L., Merves, E., & Lee, R. E. (1988). Minimizing the impact of deployment separation on military children: Stages, current preventive efforts, and system recommendations. *Mil Med*, 153(9), 441-446.
- Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun.(1953).70.
- Anadolu Ajansı. (2018, 27.10.2018). Tunceli'de operasyona katılan 2 asker şehit oldu. Web Sitesinden Alındı <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/tuncelide-operasyona-katilan-2-asker-sehit-oldu/1294635>
- Anadolu Ajansı. (2019, 08.10.2019). Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanı Selçuk: Eğitim ve öğretim yardımı bugün ödenecek. Web Sitesinden Alındı

<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/aile-calisma-ve-sosyal-hizmetler-bakani-selcuk-egitim-ve-ogretim-yardimi-bugun-odenecek/1605475#>

- APA. (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5®)*: American Psychiatric Publishing.
- Arabacı, İ. U. (Writer). (2018a). Afrin Kahramanları Anlatıyor 1.Bölüm. İçerisinde Cnntürk (Producer).
- Arabacı, İ. U. (Writer). (2018b). Afrin Kahramanları Anlatıyor 2. Bölüm. İçerisinde Cnntürk (Producer).
- Artvinli, F. J. O. B. A. (2017). "Mecnuna ne urulur, ne sövülür!": Mazhar Osman ve yönetilemeyen بیمارhaneler. *19(1)*, 13-42.
- Askerlik Kanunu.(1927).1111.
- Barker, L. H., & Berry, K. D. (2009). Developmental issues impacting military families with young children during single and multiple deployments. *Mil Med*, *174(10)*, 1033-1040.
- Barnes, V. A., Davis, H., & Treiber, F. A. (2007). Perceived stress, heart rate, and blood pressure among adolescents with family members deployed in Operation Iraqi Freedom. *Mil Med*, *172(1)*, 40-43. doi:10.7205/milmed.172.1.40
- Başçılar, M., & Karataş, K. (2021). Orduda Sosyal Hizmet: Terör Gazilerinin Depresyon ve Yaşam Doyumunun Değerlendirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, *32(1)*, 23-40.
- Batur, S. J. T. v. B. (2003). Türkiye'de psikoloji tarihi yazımı üzerine. *98*, 255-264.
- Bazeley, P., & Jackson, K. (2013). *Qualitative Data Analysis with NVivo*: SAGE Publications.
- BBC. (2020, 02.02.2020). Thailand shooting: Soldier kills 21 in gun rampage. Web Sitesinden Alındı <https://www.bbc.com/news/world-asia-51427301>
- Black, D. W., Carney, C. P., Peloso, P. M., Woolson, R. F., Letuchy, E., & Doebbeling, B. N. (2005). Incarceration and veterans of the first Gulf War. *Mil Med*, *170(7)*, 612-618. doi:10.7205/milmed.170.7.612
- Blaisure, K. R., Saathoff-Wells, T., Pereira, A., Wadsworth, S. M. D., & Dombro, A. L. (2012). *Serving Military Families in the 21st Century*. Taylor & Francis.

- Bowen, G. L., Mancini, J. A., Martin, J. A., Ware, W. B., & Nelson, J. P. (2003). Promoting the adaptation of military families: An empirical test of a community practice model. *Family Relations*, 52(1), 33-44.
- Burrell, L. M., Adams, G. A., Durand, D. B., & Castro, C. A. (2006). The impact of military lifestyle demands on well-being, army, and family outcomes. *Armed Forces & Society*, 33(1), 43-58.
- Burton, T., Farley, D., & Rhea, A. (2009). Stress-induced somatization in spouses of deployed and nondeployed servicemen. *Journal of the American Academy of Nurse Practitioners*, 21(6), 332-339.
- Campbell, S., Ritzer, D., Valentine, J., & Gifford, R. (1998). Operation Joint Guard, Bosnia: An assessment of operational stress and adaptive coping mechanisms of soldiers. *Washington, DC, Walter Reed Institute of Research*.
- Castro, C. C. (2009). Impact of combat on the mental health and well-being of soldiers and Marines. *Smith College Studies in Social Work*, 79(3-4), 247-262.
- Chandra, A., Lara-Cinisomo, S., Jaycox, L. H., Tanielian, T., Han, B., Burns, R. M., ve diğerleri. (2011). Views from the homefront: The experiences of youth and spouses from military families. *Rand health quarterly*, 1(1).
- Chandra, A., Martin, L. T., Hawkins, S. A., & Richardson, A. (2010). The impact of parental deployment on child social and emotional functioning: Perspectives of school staff. *Journal of adolescent health*, 46(3), 218-223.
- Chartrand, M. M., Frank, D. A., White, L. F., & Shope, T. R. (2008). Effect of parents' wartime deployment on the behavior of young children in military families. *Arch Pediatr Adolesc Med*, 162(11), 1009-1014. doi:10.1001/archpedi.162.11.1009
- Chartrand, M. M., & Siegel, B. (2007). At war in Iraq and Afghanistan: Children in US military families. *Ambulatory Pediatrics*, 7(1), 1-2.
- Cnntürk. (2019, 20.02.2019). TSK personel sayısı açıklandı. Web Sitesinden Alındı <https://www.cnnturk.com/video/turkiye/tsk-personel-sayisi-aciklandi>
- Cohen Veterans Network. (2019). Veterans Day Survey. Web Sitesinden Alındı <https://www.cohenveteransnetwork.org/veteransday2019/>

- Cozza, S. J., Chun, R. S., & Polo, J. A. (2005). Military families and children during Operation Iraqi Freedom. *Psychiatric quarterly*, 76(4), 371-378.
- Creswell, J. W. (2012). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches*: SAGE Publications.
- Creswell, J. W. (2014). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*: SAGE Publications.
- CSWE. (2010). *Advanced Social Work Practice in Military Social Work*. Alexandria: Council on Social Work Education.
- Çağlar, T. (2017). *Yaşlı Bakımı Modeller ve Uygulamalar*: Nika Yayınevi.
- Darwin, J. (2009). Families: "They also serve who only stand and wait". *Smith College Studies in Social Work*, 79(3-4), 433-442.
- De Pedro, K. M. T., Astor, R. A., Benbenishty, R., Estrada, J., Smith, G. R. D., & Esqueda, M. C. (2011). The Children of Military Service Members: Challenges, Supports, and Future Educational Research. *Review of Educational Research*, 81(4), 566-618. doi:10.3102/0034654311423537
- Dekle, J. (2018). U.S. Military Families. In: NASW Press and Oxford University Press.
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2011). *The SAGE Handbook of Qualitative Research*: SAGE Publications.
- Desai, R. A., Dausey, D. J., & Rosenheck, R. A. (2005). Mental health service delivery and suicide risk: the role of individual patient and facility factors. *Am J Psychiatry*, 162(2), 311-318. doi:10.1176/appi.ajp.162.2.311
- Devlet Memurlarının Yer Değiştirme Suretiyle Atanmalarına İlişkin Yönetmelik.(1983).
- DHA. (2019, 03.06.2019). 10 yıllık kira istenince dükkkanı, şehit ve gazi aileleri derneğine çevirdi. Web Sitesinden Alındı <https://www.dha.com.tr/yurt/10-yillik-kira-istenince-dukkanı-sehit-ve-gazi-aileleri-dernegine-cevirdi/haber-1656508>
- Dominelli, L. (2012). *Green social work: From environmental crises to environmental justice*: Polity.

- Dorvil, M., & Klein, K. (2016). *2015 Survey of Active Duty Spouses*. Web Sitesinden Alındı
- Drummet, A. R., Coleman, M., & Cable, S. (2003). Military families under stress: Implications for family life education. *Family Relations*, *52*(3), 279-287.
- Elbogen, E. B., Wagner, H. R., Johnson, S. C., Kinner, P., Kang, H., Vasterling, J. J., ve diğeri. (2013). Are Iraq and Afghanistan veterans using mental health services? New data from a national random-sample survey. *Psychiatr Serv*, *64*(2), 134-141. doi:10.1176/appi.ps.004792011
- Engel, R. C., Gallagher, L. B., & Lyle, D. S. (2010). Military deployments and children's academic achievement: Evidence from Department of Defense Education Activity Schools. *Economics of Education Review*, *29*(1), 73-82. doi:<https://doi.org/10.1016/j.econedurev.2008.12.003>
- Faris, J. H. (1982). Combat Effectiveness: Cohesion, Stress, and the Volunteer Military. In: JSTOR.
- Fenell, D. L., & Fenell, R. A. (2003). Counseling services for military personnel and their families. *Counseling and Human Development*, *35*(9), 1.
- Figley, C. R., & Nash, W. P. (2006). *Combat Stress Injury: Theory, Research, and Management*. Taylor & Francis.
- Finkel, L. B., Kelley, M. L., & Ashby, J. (2003). Geographic mobility, family, and maternal variables as related to the psychosocial adjustment of military children. *Mil Med*, *168*(12), 1019-1024.
- Folman, A., & Lalou, S. (Writers). (2009). *Waltz with Bashir*. İçerisinde R. Paul (Producer).
- Forbes, J. F., Weiss, D. S., & Folen, R. A. (1992). The cosleeping habits of military children. *Mil Med*, *157*(4), 196-200.
- Forumdaily. (2019, 18.09.2019). He threatened to blow up the bridge: a man trying to arrange a terrorist attack paralyzed the movement in Kiev. Web Sitesinden Alındı <https://www.forumdaily.com/en/vooruzhennyj-krymchanin-osuzhdennyj-za-dezertirstvo-zaminiroval-most-v-kieve/>
- Gençlik ve Spor Bakanlığı.(2016).Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Yurt İdare Ve İşletme Yönetmeliği.

- Gewirtz, A., & Davis, L. (2014). Parenting practices and emotion regulation in National Guard and Reserve families: Early findings from the After Deployment Adaptive Parenting Tools/ADAPT study. İçerisinde *Military deployment and its consequences for families* (pp. 111-131): Springer.
- Glesne, C. (2011). *Becoming Qualitative Researchers: An Introduction*: Pearson.
- Goff, B. S. N., Crow, J. R., Reisbig, A. M., & Hamilton, S. (2007). The impact of individual trauma symptoms of deployed soldiers on relationship satisfaction. *Journal of Family Psychology*, 21(3), 344-353.
- Haas, D. M., & Pazdernik, L. A. (2007). Partner deployment and stress in pregnant women. *The Journal of reproductive medicine*, 52(10), 901-906.
- Haberler. (2020). Kız çocuğunu kaçıran uzman çavuş, linç girişiminden havaya ateş açarak kurtuldu. Web Sitesinden Alındı <https://www.haberler.com/kiz-kacirma-kovalamacasinda-kaza-yapan-uzman-cavus-12846696-haberi/>
- Habertürk. (2019, 02.11.2019). Yüzbaşı intihar girişiminde bulundu. Web Sitesinden Alındı <https://www.haberturk.com/kilis-haberleri/73087942-yuzbasi-intihar-girisiminde-bulundu>
- Hall, L. K. (2016). *Counseling military families: What mental health professionals need to know*. Routledge.
- Harris, J. J., & Pehrson, K. L. (2013). *Military Social Work*. In: NASW Press and Oxford University Press.
- Hazine ve Maliye Bakanlığı.(2001).Milli Piyango İdaresi Genel Müdürlüğü Sayısal Oyunlar Yönetmeliği.
- Hoge, C. W., Castro, C. A., Messer, S. C., McGurk, D., Cotting, D. I., & Koffman, R. L. (2004). Combat Duty in Iraq and Afghanistan, Mental Health Problems, and Barriers to Care. *New England Journal of Medicine*, 351(1), 13-22. doi:10.1056/NEJMoa040603
- Hosek, J., Kavanagh, J., & Miller, L. (2006). *How Deployments Affect Service Members* (1 ed.): RAND Corporation.
- Houston, J. B., Pfefferbaum, B., Sherman, M. D., Melson, A. G., & Brand, M. W. (2013). Family communication across the military deployment experience: Child and spouse report of communication frequency and quality and

- associated emotions, behaviors, and reactions. *Journal of Loss and Trauma*, 18(2), 103-119.
- Huebner, A. J., Mancini, J. A., Wilcox, R. M., Grass, S. R., & Grass, G. A. (2007). Parental deployment and youth in military families: Exploring uncertainty and ambiguous loss. *Family Relations*, 56(2), 112-122.
- Hürriyet. (1999, 27.05.1999). Miras, TEV'le Mehmetçik'in. Web Sitesinden Alındı <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/miras-tev-le-mehmetcik-in-39082038>
- Hürriyet. (2018, 22.10.2018). AVM'de firari asker paniği. Web Sitesinden Alındı <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-firar-eden-asker-avmdeki-calisanlari-rehin-aldi-40994285>
- Hürriyet. (2019, 25.07.2019). Diplomata komşu kurşunu... Emekli albay müsteşarı vurup intihar etti. Web Sitesinden Alındı <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-diplomata-komsu-kursunu-emekli-albay-mustesari-vurup-intihar-etti-41283595>
- Hürriyet. (2020, 06.02.2020). Çığ felaketinde son durum... Van Bahçesaray çığ felaketi şehitleri. Web Sitesinden Alındı <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/cig-faciiasi-hakkinda-aciklama-cig-felaketinde-son-durum-41440496>
- İçişleri Bakanlığı. (2018). *Şehit Yakınları ile Vazife Malulu/Harp Malulü ve Gaziler*. (Genelge Numarası: 945488938-165.07-E.5897).
- Ife, J. (2008). *Human Rights and Social Work: Towards Rights-Based Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Institute for Economics and Peace. (2019). *Global Terrorism Index 2019: Measuring the Impact of Terrorism*: Institute for Economics & Peace.
- Ipsos. (2018). *Ipsos Views: What Worries the World*. In M. Clemence (Ed.).
- Jakupcak, M., Conybeare, D., Phelps, L., Hunt, S., Holmes, H. A., Felker, B., ve diğerleri. (2007). Anger, hostility, and aggression among Iraq and Afghanistan war veterans reporting PTSD and subthreshold PTSD. *Journal of Traumatic Stress: Official Publication of The International Society for Traumatic Stress Studies*, 20(6), 945-954.
- Jandarma Genel Komutanlığı. (2019a, 21.02.2020). Jandarma Genel Komutanlığı 2018 Yılı Emniyet ve Asayiş Değerlendirme Toplantısı. Web

- Sitesinden Alındı <https://www.icisleri.gov.tr/jandarma-genel-komutanligi-2018-yili-emniyet-ve-asayis-degerlendirme-toplantisi>
- Jandarma Genel Komutanlığı. (2019b). Tarihçe. Web Sitesinden Alındı <https://www.jandarma.gov.tr/tarihce>
- Jarolmen, J. (2013). *School Social Work : A Direct Practice Guide*. Thousand Oaks, United States: SAGE Publications.
- Johnson, S. J., Sherman, M. D., Hoffman, J. S., James, L. C., Johnson, P. L., Lochman, J. E., ve diğerleri. (2007). The psychological needs of US military service members and their families: A preliminary report.
- Kadir Has Üniversitesi. (2019). *Türkiye Eğilimleri 2019*. Web Sitesinden Alındı https://www.khas.edu.tr/sites/khas.edu.tr/files/inline-files/TE2019_TUR_BASIN_15.01.20%20WEB%20versiyon%20powerpoint_0.pdf
- Kadushin, A., & Kadushin, G. (2013). *The Social Work Interview*. Columbia University Press.
- Kaplan, M. S., Huguet, N., McFarland, B. H., & Newsom, J. T. (2007). Suicide among male veterans: a prospective population-based study. *J Epidemiol Community Health, 61*(7), 619-624. doi:10.1136/jech.2006.054346
- Kern, E. (2017). Creatively Fostering Pre-Deployment Parent-Child Attachment. *Military and Government Counseling, 5*(1), 60.
- Kılıç, R. (2015). Türkiye'de Modern Psikolojinin Tarihi:'İlm-i Ahvâl-i Ruh'İlmü'n-Nefs/Ruhiyyat. *İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi*(40).
- Killgore, W. D., Cotting, D. I., Thomas, J. L., Cox, A. L., McGurk, D., Vo, A. H., ve diğerleri. (2008). Post-combat invincibility: Violent combat experiences are associated with increased risk-taking propensity following deployment. *Journal of psychiatric research, 42*(13), 1112-1121.
- Kimble, M. O., Fleming, K., & Bennion, K. A. (2013). Contributors to hypervigilance in a military and civilian sample. *Journal of interpersonal violence, 28*(8), 1672-1692.
- Kongar, E. (1972). Sosyal çalışmaya giriş. *Ankara: Sosyal Bilimler Derneği Yay.*
- Kornblum, W., Julian, J., & Smith, C. D. (2012). *Social Problems*: Pearson.

- Krysiak, J., & Finn, J. (2010). *Research for effective social work practice* (2nd ed.). New York, NY: Routledge.
- Küçükateş, Ş., Dokumacı, T. İ., Kiremitçi, M. Y., & Gezin, F. (2018). *Osmanlı Gazetelerinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti* (M. Y. Kiremitçi Ed.). İstanbul: Türk Kızılay.
- Lambert, M. T., & Fowler, D. R. (1997). Suicide risk factors among veterans: risk management in the changing culture of the Department of Veterans Affairs. *J Ment Health Adm*, 24(3), 350-358. doi:10.1007/bf02832668
- Laser, J. A., & Stephens, P. M. (2011). Working with military families through deployment and beyond. *Clinical Social Work Journal*, 39(1), 28-38.
- Lincoln, A., Swift, E., & Shorteno-Fraser, M. (2008). Psychological adjustment and treatment of children and families with parents deployed in military combat. *J Clin Psychol*, 64(8), 984-992. doi:10.1002/jclp.20520
- Logan, J. E., Fowler, K. A., Patel, N. P., & Holland, K. M. (2016). Suicide Among Military Personnel and Veterans Aged 18-35 Years by County-16 States. *Am J Prev Med*, 51(5 Suppl 3), S197-s208. doi:10.1016/j.amepre.2016.06.001
- Logan, K. (1987). *The emotional cycle of deployment*. Paper presented at the US Naval Institute Proceedings.
- Lune, H., & Berg, B. L. (2017). *Qualitative research methods for the social sciences*: Pearson.
- MacDermid, S. M., Samper, R., Schwarz, R., Nishida, J., & Nyaronga, D. (2008). Understanding and promoting resilience in military families. *West Lafayette, IN: Military Family Research Institute*.
- MacManus, D., Dean, K., Jones, M., Rona, R. J., Greenberg, N., Hull, L., ve diğerleri. (2013). Violent offending by UK military personnel deployed to Iraq and Afghanistan: a data linkage cohort study. *The Lancet*, 381(9870), 907-917.
- Mansfield, A. J., Kaufman, J. S., Marshall, S. W., Gaynes, B. N., Morrissey, J. P., & Engel, C. C. (2010). Deployment and the use of mental health services among US Army wives. *New England Journal of Medicine*, 362(2), 101-109.

- Martinez Borrego, R. (2019). The role of social work in the Spanish Armed Forces: Needs and resources. *International Social Work*, 62(2), 518-528. doi:10.1177/0020872817731149
- McNulty, P. A. (2005). Reported stressors and health care needs of active duty Navy personnel during three phases of deployment in support of the war in Iraq. *Mil Med*, 170(6), 530-535. doi:10.7205/milmed.170.6.530
- Meadows, S. O., Tanielian, T., Karney, B., Schell, T., Griffin, B. A., Jaycox, L. H., ve diğeri. (2017). The Deployment Life Study: Longitudinal Analysis of Military Families Across the Deployment Cycle. *Rand health quarterly*, 6(2), 7-7.
- Mehmetçik Vakfı. (2019). Tarihçe. Web Sitesinden Alındı <https://www.mehmetcik.org.tr/tarihce>
- Mehmetçik Vakfı. (2020, 31.03.2020). Yardım. Web Sitesinden Alındı <https://www.mehmetcik.org.tr/yardim-plani>
- Military Family Advisory Network. (2019). *Living Conditions of Families in Privatized Military Housing*. Web Sitesinden Alındı http://militaryfamilyadvisorynetwork.org/wp-content/uploads/Privatized-Military-Housing-Survey-Report-5_20.pdf
- Milli Eğitim Bakanlığı.(2012).Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği.
- Milli Eğitim Bakanlığı.(2014).Okul Öncesi Eğitim ve İlköğretim Kurumları Yönetmeliği.
- Milli Eğitim Bakanlığı.(2015a).Öğretmen Atama Ve Yer Değiştirme Yönetmeliği.
- Milli Eğitim Bakanlığı.(2015b).Özel Kreş Ve Gündüz Bakimevleri ile Özel Çocuk Kulüplerinin Kuruluş Ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmelik.
- Milli Eğitim Bakanlığı.(2017).Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği.
- Milli Savunma Bakanlığı.(2015).Milli Savunma Bakanlığı, Genelkurmay Başkanlığı Ve Kuvvet Komutanlıklarında İlk Defa Devlet Memurluğuna Atanacaklar İçin Yapılacak Sınavlar Hakkında Yönetmelik.
- Milli Savunma Bakanlığı.(2019).Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği.

- Milliyet. (2019, 12.03.2019). 'Alo Mehmetçik'le psikolojik destek. Web Sitesinden Alındı <http://www.milliyet.com.tr/gundem/alo-mehmetcik-le-psikolojik-destek-2840905>
- Mmari, K., Roche, K. M., Sudhinaraset, M., & Blum, R. (2008). When a Parent Goes Off to War: Exploring the Issues Faced by Adolescents and Their Families. *Youth & Society*, 40(4), 455-475. doi:10.1177/0044118X08327873
- Mmari, K., Roche, K. M., Sudhinaraset, M., & Blum, R. (2009). When a parent goes off to war: Exploring the issues faced by adolescents and their families. *Youth & Society*, 40(4), 455-475.
- Moskos, C. C. (1970). *The American enlisted man: The rank and file in today's military*. New York: Russell Sage Foundation.
- Mumola, C. J. (2000). *Veterans in Prison Or Jail*: U.S. Department of Justice, Office of Justice Programs.
- Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun.(1980).2330.
- NASW. (2011). *Social Workers in Government Agencies: Occupational profile*. Washington,DC: NASW Center for Workforce Studies.
- NASW. (2012). *NASW Standarts for Social Work Practice with Service Members, Veterans, & Their Families*: The National Association of Social Workers
- NASW. (2015). Standards and indicators for cultural competence in social work practice. In: Author Washington, DC.
- NBC News. (2019, 23.07.2019). As the world grows hotter, the military grapples with a deadly enemy it can't kill. Web Sitesinden Alındı <https://www.nbcnews.com/news/us-news/world-grows-hotter-military-grapples-deadly-enemy-it-can-t-n1033051>
- NTV. (2018a, 11.09.2018). Pendik'te birliğinden kaçan asker, lisede çalışan nişanlısını rehin aldı (1.5 saat sonra teslim oldu). Web Sitesinden Alındı <https://www.ntv.com.tr/turkiye/pendikte-birliginden-kaçan-uzman-erbas-lisede-gorevli-nisanlisini-rehin-aldi,UVSukE64qkev1CTnBJCEXA>
- NTV. (2018b, 14.09.2018). Şehit yakınlarına "özel öğrenci statüsü" hakkı. Web Sitesinden Alındı https://www.ntv.com.tr/turkiye/sehit-yakinlarina-ozel-ogrenci-statusu-hakki,wEsBlhJQQ0qHfF7DcW_djg

- Ordu Yardımlaşma Kurumu. (2020). Tarihçe. Web Sitesinden Alındı <https://www.oyak.com.tr/kurumsal/hakkimizda/tarihce/>
- Ordu Yardımlaşma Kurumu Kanunu.(1961).205.
- OYAK. (2020, 2019). Konut Edindirme Hizmetleri. Web Sitesinden Alındı <https://www.oyak.com.tr/uye-hizmetleri/konut-edindirme-hizmetleri/>
- Öktem, F. (2020, 08.12.2020) *Türkiye'de Askeri Psikolojinin Doğuşu/Görüşmecisi M. Başçılar*. İncek, Ankara.
- Özkaya, A. S. (2019). Kültür Tasnifi ve Türk Askeri Kültürüne Giriş. İçerisinde A. S. Özkaya (Ed.), *Hunlardan Günümüze Türk Askeri Kültürü: Tarih - Strateji - İstihbarat - Teskilat - Teknoloji*. İstanbul: Kronik Kitap.
- Pan, H. S., Neidig, P. H., & O'Leary, K. D. (1994). Predicting mild and severe husband-to-wife physical aggression. *J Consult Clin Psychol*, 62(5), 975-981. doi:10.1037//0022-006x.62.5.975
- Patton, M. Q. (2014). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice*: Sage publications.
- Pease, J. L., Billera, M., & Gerard, G. (2016). Military Culture and the Transition to Civilian Life: Suicide Risk and Other Considerations. *Soc Work*, 61(1), 83-86. doi:10.1093/sw/swv050
- Peker, F. (2020) *Ordu Alanında Görev Yapan Sosyal Çalışmacı Fatma Peker ile Görüşme/Görüşmecisi M. Başçılar*. Çankaya, Ankara.
- Pethrus, C.-M., Frisell, T., Reutfors, J., Johansson, K., Neovius, K., Söderling, J. K., ve diğerleri. (2019). Violent crime among Swedish military veterans after deployment to Afghanistan: a population-based matched cohort study. *International Journal of Epidemiology*, 48(5), 1604-1613. doi:10.1093/ije/dyz084
- Pincus, S. H., House, R., Christenson, J., & Adler, L. E. (2001). The emotional cycle of deployment: A military family perspective. *US Army Medical Department Journal*, 4(5), 6.
- Reger, M. A., Smolenski, D. J., Skopp, N. A., Metzger-Abamukang, M. J., Kang, H. K., Bullman, T. A., ve diğerleri. (2015). Risk of Suicide Among US Military Service Members Following Operation Enduring Freedom or Operation Iraqi Freedom Deployment and Separation From the US

- Military. *JAMA Psychiatry*, 72(6), 561-569.
doi:10.1001/jamapsychiatry.2014.3195
- Resnik, L., Bradford, D. W., Glynn, S. M., Jette, A. M., Johnson Hernandez, C., & Wills, S. (2012). Issues in defining and measuring veteran community reintegration: proceedings of the Working Group on Community Reintegration, VA Rehabilitation Outcomes Conference, Miami, Florida. *J Rehabil Res Dev*, 49(1), 87-100. doi:10.1682/jrrd.2010.06.0107
- Ritchie, E. C. (2015). *Posttraumatic Stress Disorder and Related Diseases in Combat Veterans*: Springer International Publishing.
- Rosen, L. N., & Durand, D. B. (1995). The family factor and retention among married soldiers deployed in Operation Desert Storm. *Military Psychology*, 7(4), 221-234.
- Sabah. (2018, 17.11.2018). Emekli astsubay, karısını öldürüp intihar etti. Web Sitesinden Alındı <https://www.sabah.com.tr/ankara-baskent/2018/11/17/emekli-astsubay-karisini-oldurup-intihar-etti>
- Sağlık Bakanlığı. (2020a). Ankara İl Sağlık Müdürlüğü S.B.Ü. Gaziler Fizik Tedavi Ve Rehabilitasyon Eğitim Ve Araştırma Hastanesi. Web Sitesinden Alındı <https://gazilerftr.saglik.gov.tr/TR,78623/tarihce.html>
- Sağlık Bakanlığı. (2020b, 30.07.2018). Tıbbi Sosyal Hizmet. Web Sitesinden Alındı <https://gazilerftr.saglik.gov.tr/TR,78617/tibbi-sosyal-hizmet.html>
- Saldana, J., Leavy, P., & Beretvas, N. (2011). *Fundamentals of Qualitative Research*. Cary, UNITED STATES: Oxford University Press USA - OSO.
- Samsun Kent Haber. (2019, 02.01.2019). Web Sitesinden Alındı <http://www.samsunkenthaber.com.tr/haber/guncel/baris-manconun-1993-yilinda-samsun-konserinde-duygulandiran-olayin-hikayesi/6602.html>
- Sarı, N. (2019). Hunlardan Günümüze Türk Askeri Kültürü: Tarih - Strateji - Istihbarat - Teskilat - Teknoloji. İçerisinde A. S. Özkaya (Ed.). İstanbul: Kronik Kitap.
- Savitsky, L., Illingworth, M., & DuLaney, M. (2009). Civilian Social Work: Serving the Military and Veteran Populations. *Social Work*, 54(4), 327-339.

- Savoca, E., & Rosenheck, R. (2000). The civilian labor market experiences of Vietnam-era veterans: The influence of psychiatric disorders. *Journal of Mental Health Policy and Economics*, 3(4), 199-207. doi:10.1002/mhp.102
- Sayer, N. A., Frazier, P., Orazem, R. J., Murdoch, M., Gravely, A., Carlson, K. F., ve diğeri. (2011). Military to civilian questionnaire: a measure of postdeployment community reintegration difficulty among veterans using Department of Veterans Affairs medical care. *J Trauma Stress*, 24(6), 660-670. doi:10.1002/jts.20706
- Sayers, S., Farrow, V., Ross, J., & David, O. (2009). Family problems among recently returned military veterans referred for a mental health evaluation. *J Clin Psychiatry*, 70(2), 163-170. doi:10.4088/jcp.07m03863
- Schumm, W. R., Bell, D. B., & Knott, B. (2001). Predicting the extent and stressfulness of problem rumors at home among Army wives of soldiers deployed overseas on a humanitarian mission. *Psychological Reports*, 89(1), 123-134.
- Seal, K. H., Metzler, T. J., Gima, K. S., Bertenthal, D., Maguen, S., & Marmar, C. R. (2009). Trends and risk factors for mental health diagnoses among Iraq and Afghanistan veterans using Department of Veterans Affairs health care, 2002-2008. *Am J Public Health*, 99(9), 1651-1658. doi:10.2105/ajph.2008.150284
- Seelig, A. D., Jacobson, I. G., Smith, B., Hooper, T. I., Boyko, E. J., Gackstetter, G. D., ve diğeri. (2010). Sleep patterns before, during, and after deployment to Iraq and Afghanistan. *Sleep*, 33(12), 1615-1622.
- SGK. (2020). Eğitim Öğretim Yardımı Verilmesi. Web Sitesinden Alındı http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/emekli/primsiz_ayliklar/egitim_ogretim
- Sheafor, B. W., & Horejsi, C. R. (2015). *Techniques and guidelines for social work practice*.
- Sheppard, S. C., Malatras, J. W., & Israel, A. C. (2010). The impact of deployment on U.S. military families. *Am Psychol*, 65(6), 599-609. doi:10.1037/a0020332

- Short, R., Dickson, H., Greenberg, N., & MacManus, D. (2018). Offending behaviour, health and wellbeing of military veterans in the criminal justice system. *PloS one*, 13(11), e0207282-e0207282. doi:10.1371/journal.pone.0207282
- Spelman, J. F., Hunt, S. C., Seal, K. H., & Burgo-Black, A. L. (2012). Post deployment care for returning combat veterans. *Journal of general internal medicine*, 27(9), 1200-1209.
- SteelFisher, G. K., Zaslavsky, A. M., & Blendon, R. J. (2008). Health-related impact of deployment extensions on spouses of active duty army personnel. *Mil Med*, 173(3), 221-229.
- Stouffer, S. A., Lumsdaine, A. A., Lumsdaine, M. H., Williams Jr, R. M., Smith, M. B., Janis, I. L., ve diğ erleri. (1949). *The American soldier: Combat and its aftermath.(Studies in social psychology in World War II), Vol. 2*: Prince.
- Sullivan, C. P., & Elbogen, E. B. (2014). PTSD symptoms and family versus stranger violence in Iraq and Afghanistan veterans. *Law and Human Behavior*, 38(1), 1.
- Şahin, C., & Şahin, M. (2013). Osmanlı son dönemi ile Milli Mücadele yıllarında Türk kadınının sosyal, siyasi ve askeri faaliyetleri. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 2(2), 53-72.
- Şahin, F., & Sakarya, H. (2018). Silahlı Kuvvetlerde Sosyal Hizmetin Tarihi, Gelişimi ve İşlevleri. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 20(1), 81-98.
- Şehiraltı, M., Yılmaz, C., & Polat, A. (2013). Raşit Tahsin (Tuğsavul)'un "Seririyat-ı Akliye Dersleri" adlı Kitabına Göre Melankolik Hastalıklar. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, 107-108.
- Şen, B. (2016). Silahlı Kuvvetlerde Sosyal Hizmetin Önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(2), 131-151.
- Taylor, A. H., Schatz, S., Marino-Carper, T. L., Carrizales, M. L., & Vogel-Walcutt, J. (2011). A Review of Military Predeployment Stress Tolerance Training. *Proceedings of the Human Factors and Ergonomics Society Annual Meeting*, 55(1), 2153-2157. doi:10.1177/1071181311551449

- TBMM.(1982).İlköğretim Ve Ortaöğretimde Parasız Yatılı Veya Burslu Öğrenci Okutma Ve Bunlara Yapılacak Sosyal Yardımlara İlişkin Kanun, 2684.
- TBMM.(2004).Dernekler Kanunu, 5253.
- TBMM.(2007).Özel Öğretim Kurumları Kanunu, 5580.
- TC Cumhurbaşkanlığı.(2018).1 numaralı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi.
- TC Sağlık Bakanlığı. (2020, 06.02.2018). Kurucumuz. Web Sitesinden Alındı <https://bakirkoyruhsinireah.saglik.gov.tr/TR,101637/kurucumuz.html>
- TEMAD. (2017, 17.12.2017). Türkiye'deki Orduvevleri. Web Sitesinden Alındı <http://temad.org>
- Terörle Mücadele Kanunu.(1991).3713.
- TESUD. (2020, 2020). Özel Eğitim Merkezleri. Web Sitesinden Alındı <http://www.tesud.org.tr/rehber>
- Thompson, N. (2015). *Understanding Social Work: Preparing for Practice*: Palgrave Macmillan.
- TOKİ. (2020, 2020). Faizsiz Konut Kredileri. Web Sitesinden Alındı <https://www.toki.gov.tr/faizsiz-konut-kredileri>
- Toplu Konut Kanunu.(1984).2985.
- TSK. (2019). Web Sitesinden Alındı <https://www.tsk.tr/Sayfalar?viewName=Tarihce>
- TSK Dayanışma Vakfı. (2020). Tarihçe. Web Sitesinden Alındı <http://www.tskdv.org.tr/tr/kurumsal/amac>
- TSK Elele Vakfı. (2014, 2014). Tarihçe. Web Sitesinden Alındı <https://www.elele.org.tr/hakkinda/tarihce/>
- Turner, F. J. (2005). *Encyclopedia of Canadian Social Work*: Wilfrid Laurier University Press.
- Türk Kızılay. (2020). Tarihçemiz. Web Sitesinden Alındı <https://www.kizilay.org.tr/kurumsal/tarihcemiz>
- Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu.(1961).211.
- Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu.(1967).926.

- Türkmen, Z. (2019). *Hunlardan Günümüze Türk Askeri Kültürü: Tarih - Strateji - İstihbarat - Teskilat - Teknoloji. İçerisinde A. S. Özkaya (Ed.). İstanbul: Kronik Kitap.*
- US Department of Army. (2006). *FM 4-02.51 Combat and Operational Stress Control.* Washington.
- Veterans Affairs. (2004). Status of forces survey of Active Duty members. In: Arlington, VA.: Department of Defense, Defense Manpower Data Center.
- Veterans Affairs. (2017, 24 Temmuz 2017). Web Sitesinden Alındı <https://www.socialwork.va.gov/socialworkers.asp>
- Warner, C. H., Appenzeller, G. N., Warner, C., & Grieger, T. (2009). Psychological effects of deployments on military families. *Psychiatric Annals, 39*(2).
- Washington, S. L. (1957). The history and fuction of social work in the military service.
- Webb, N. B., & Zayas, L. H. (2019). *Social Work Practice with Children, Fourth Edition:* Guilford Publications.
- Weber, E. G., & Weber, D. K. (2005). Geographic relocation frequency, resilience, and military adolescent behavior. *Mil Med, 170*(7), 638-642.
- Wong, L. (2003). *Why they fight: combat motivation in the Iraq war.* JSTOR.
- Wong, L. (2006). Combat motivation in today's soldiers: US army war college strategic studies institute. *Armed Forces & Society, 32*(4), 659-663.
- Wooten, N. R. (2015). Military Social Work: Opportunities and Challenges for Social Work Education. *Journal of Social Work Education, 51*(Suppl 1), 6-25.
- Yager, T., Laufer, R., & Gallops, M. (1984). Some problems associated with war experience in men of the Vietnam generation. *Arch Gen Psychiatry, 41*(4), 327-333. doi:10.1001/archpsyc.1984.01790150017003
- Zastrow, C. (2009). *Introduction to Social Work and Social Welfare: Empowering People:* Cengage Learning.
- Zastrow, C., & Kirst-Ashman, K. (2006). *Understanding Human Behavior and the Social Environment.* Cengage Learning.

Zengin, E. (2020) *Ordu alanında istihdam edilen ilk sosyal çalışmacı olan Erol Zengin ile Görüşme/Görüşmeci M. Başcılar*. Gölbaşı, Ankara.

EKLER

EK-2 TERÖR GAZİLER İÇİN YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

Araştırmacının kendini tanıtmayı, araştırma hakkında bilgi verilmesi ve araştırma gönüllü katılım formlarının verilmesi

Isınma Soruları

Kendinizden bahsedebilir misiniz? Kaç yaşındasınız? Eğitim bilgilerinizi, rütbenizi ve kurumunuzu öğrenebilir miyim? Aylık hane halkı geliriniz nedir? Hanede kaç kişi yaşıyorsunuz? Terörle mücadelede hangi bölgelerde ne kadar süreyle görev yaptınız? Ordudan ne zaman ayrıldınız? *(Isınmanın ardından)*

Görev Öncesi Dönem

Göreve gidecek olmak sizin için ne ifade ediyor? *(Bireysel Deneyimlere Vurgu Yapılacaktır)*

Görev haberini almanızın ardından sizin (görev hazırlıkları, aile üyelerine zaman ayırma vb.) ve aile üyelerinin (eş, çocuk, ebeveyn) yaşantısında nasıl bir değişim başlıyor?

Yakın zamanda göreve gidecek olmak aile içerisindeki ilişkileri nasıl etkiliyor? *(Ayrılmaya hazırlanma, endişe, gerilim, korku, öfke vb.)*

Görev Sırasındaki Dönem

Terörle mücadelede yer almak nasıl bir deneyim? *(Fiziksel, ruhsal, sosyal etkiler, silahlı çatışma deneyimleri, terör saldırılarına maruz kalma, risk altında çalışma vb.) (Bireysel Deneyimlere Vurgu Yapılacaktır)*

Terörle mücadelede yer almanız yaşamınızı nasıl etkiledi? *(Tayin, uzun süre evden ayrı kalmak, ebeveynlik rolleri, ev içi sorumluluklar vb.) (Bireysel Deneyimlere Vurgu Yapılacaktır)*

Terörle mücadelede yer almanız eşinizin yaşantısını nasıl etkiledi? *(Tek ebeveynli aile yaşamı, istihdam, çocuk bakımı, ev içi sorumluluklar vb.)*

Terörle mücadelede yer almanız çocuğunuzun/çocuklarınızın yaşantısını nasıl etkiledi? (Tayin nedeniyle sık okul değişimi, akademik başarı, tek ebeveynli aile yaşamı, çocuğun duygu ve davranışlarındaki değişimler vb.)

Uzun süre evden ayrı kalmanız aile üyeleriyle (eş, çocuk, ebeveyn) ilişkilerinizi nasıl etkiledi? (Evden uzakta olunan süreçte cep telefonu, bilgisayar vb. iletişim araçlarıyla iletişim, gerilimler, karar alma, sorun çözme vb.)

Eve Dönüş Sonrası Dönem

Eve dönüş sonrası yaşantınız nasıl başladı? (İstifa, emeklilik, maluliyet vb.)

Ordudan ayrılarak sivil yaşama geçmek nasıl bir deneyim? Ne tür değişimler yaşadınız? (Bireysel Deneyimlere Vurgu Yapılacaktır)

Eve dönüş sonrasında sivil yaşama uyum sağlarken zorluklar yaşadınız mı? (Uyum sorunları, fiziksel, ruhsal, sosyal değişimler)

Eve dönüş yapmanız aile üyelerinin yaşantısını nasıl etkiledi? (Ev içerisindeki roller, aile üyeleriyle ilişkiler, uyum sorunlarının aile üyeleri üzerindeki etkileri vb.)

Çözüm Önerileri

Terörle mücadelede yer alan güvenlik görevlilerine ve aile üyelerine görev öncesinde ve görev sırasında sunulan hizmetleri yeterli buluyor musunuz? Yaşanılan sorunlara yönelik ne tür çözüm önerileri geliştirilmeli? Kapsamlı olarak açıklayabilir misiniz? (Sunulan haklar, hizmetler, kaynaklar vb.)

Eve dönüş yapan terör gazilerine ve aile üyelerine sunulan hizmetleri yeterli buluyor musunuz? Yaşanılan sorunlara yönelik olarak ne tür düzenlemeler yapılmalı? Kapsamlı olarak açıklar mısınız? (Sunulan haklar, hizmetler, kaynaklar vb.)

EK-3 TERÖR GAZİSİ EŞİ İÇİN YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

Araştırmacının kendini tanıtmayı, araştırma hakkında bilgi verilmesi ve araştırma gönüllü katılım formlarının verilmesi

Isınma soruları

Kendinizden bahseder misiniz? Kaç yaşındasınız? Eğitim bilgilerinizi öğrenebilir miyim? Çalışıyor musunuz? (eğer çalışıyorsa) Ne iş yapıyorsunuz? Hangi illerde yaşadınız? Kaç defa taşındınız? Eşinizden uzakta olduğunuz dönemlerde ne kadar süreyle nerelerde yaşadınız? Eşinizden uzakta olduğunuz dönemde aynı hanede kimlerle yaşadınız? Asker eşi olmak nasıl bir duygu?

(Isınmanın ardından)

Görev Öncesi Dönem

Eşinizin görev nedeniyle evden ayrılacak olması sizin için ne ifade ediyordu? (Bireysel Deneyimlere Vurgu Yapılacaktır)

Eşinizin görev haberini almasıyla sizin ve aile üyelerinin (eş, çocuk, ebeveyn) yaşantısında nasıl bir değişim başlıyordu? (Bireysel Deneyimlere Vurgu Yapılacaktır)

Eşinizin göreve gidecek olması aile içerisindeki ilişkileri nasıl etkiliyordu? (endişe, gerilim, korku, öfke vb.)

Görev Sırasındaki Dönem

Bir asker eşi olmanız yaşantınızı nasıl etkiledi? (istihdam, tayin, lojman yaşamı, askeri kültürün etkileri vb.) (Bireysel Deneyimlere Vurgu Yapılacaktır)

Eşinizin terörle mücadelede yer alması sizin için nasıl bir deneyimdi? (tek ebeveynli aile yaşantısı, çocuk bakımı, ev içi sorumluluklar, travmatik yaşam deneyimleri, uzun süren ayrılıklar, özlem vb.) (Bireysel Deneyimlere Vurgu Yapılacaktır)

Terörle mücadelede yer almak eşinizin yaşantısını nasıl etkiledi? (*Travmatik yaşam deneyimleri, fiziksel, ruhsal, sosyal boyutlar, tayinler, evden uzakta olma, ebeveynlik rolleri vb.*)

Eşinizin terörle mücadelede yer alması çocuklarınızın yaşantısını nasıl etkiledi? (*tayin nedeniyle sık okul/öğretmen değişimi, akademik başarı, çocuğun duygu ve davranışlarındaki değişimler, travmatik yaşam deneyimleri vb.*)

Eşinizin evden uzun süre uzakta olması aile içerisindeki ilişkileri (eş, çocuk, ebeveyn) nasıl etkiliyor? (cep telefonu, internet vb. araçlarıyla iletişim, sorun çözme, çatışmalar vb.)

Eve Dönüş Sonrası Dönem

Eşinizin ordudan ayrılarak sivil yaşama geçmesi sizin için nasıl bir deneyim, ne tür değişimler yaşadınız? (*Bireysel Deneyimlere Vurgu Yapılacaktır*)

Eşiniz eve dönüş sonrasında sivil yaşama uyum sağlamakta güçlükler yaşad mı? (*Uyum sorunları, fiziksel, ruhsal, sosyal değişimler, duygusal ve davranışsal değişimler vb.*)

Eşinizin eve dönüş sonrasında sivil yaşama geçişi aile üyelerinin yaşantısını nasıl etkiledi? (*uyum sorunlarının aile üyeleri üzerindeki etkileri, ev içerisindeki rollerin yeniden belirlenmesi, aile üyeleriyle ilişkiler vb.*)

Çözüm Önerileri

Terörle mücadelede yer alan güvenlik görevlilerine ve aile üyelerine görev öncesinde ve görev sırasında sunulan hizmetleri yeterli buluyor musunuz? Yaşanılan sorunlara yönelik ne tür çözüm önerileri geliştirilmeli? Kapsamlı olarak açıklayabilir misiniz? (*sunulan haklar, hizmetler, kaynaklar vb.*)

Eve dönüş yapan terör gazilerine ve aile üyelerine sunulan hizmetleri yeterli buluyor musunuz? Yaşanılan sorunlara yönelik olarak ne tür düzenlemeler yapılmalı? Kapsamlı olarak açıklar mısınız? (*sunulan haklar, hizmetler, kaynaklar vb.*)

Terörle mücadelede yer alan güvenlik görevlilerinin eşlerinin yaşadığı sorunlara yönelik ne tür çözümler geliştirilmeli?

EK-4 ÇOCUKLAR İÇİN YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

Araştırmacının kendini tanıtmayı, araştırma hakkında bilgi verilmesi ve araştırma gönüllü katılım formlarının verilmesi

Isınma soruları:

Kendinden bahseder misiniz? Kaç yaşındasın? Hangi okulda okuyorsun? Kaçınıcı sınıftasın? Derslerin nasıl? Kaç kere okulunu/öğretmenini değiştirdin? Boş zamanlarını nasıl değerlendiriyorsun? Geleceğe dair planların neler? Asker çocuğu olmak nasıl bir duygu?

(Isınmanın ardından)

Görev Öncesi Dönem

Babanın göreve gideceğini nasıl öğreniyordun? Sana nasıl bir açıklama yapıyordu?

Babanın görev nedeniyle evden ayrılacak olması senin için ne ifade ediyordu?

Babanın göreve gideceğini bilmek aile üyelerini nasıl etkiliyordu?

Görev Sırasındaki Dönem

Asker çocuğu olmak nasıl bir deneyim? Olumlu ve olumsuz yönleri nelerdi? *(Okul yaşamı, tayin nedeniyle sık okul/öğretmen değişimi, lojman yaşantısı vb.) (Bireysel Deneyimlere Vurgu Yapılacaktır)*

Babanın görev nedeniyle evden uzakta olması yaşantını nasıl etkiledi? Ne tür zorluklar yaşadın? *(Duygu ve davranışlardaki değişimler, tek ebeveynli aile yaşamı, ev içi sorumluluklar, uzun süre babadan ayrı kalmak, özlem vb.) (Bireysel Deneyimlere Vurgu Yapılacaktır)*

Babanın görev nedeniyle evden uzakta olması annenin ve kardeşinin/kardeşlerinin yaşamını nasıl etkiledi? *(annenin çocuğa yönelik tutum ve davranışlarında meydana gelen değişimler, çocuğun ev içerisindeki sorumlulukları vb.)*

Eve Dönüş Sonrası Dönem

Babanın sivil yaşama adım atması senin yaşantını nasıl etkiledi? (*Bireysel Deneyimlere Vurgu Yapılacaktır*)

Sivil yaşama başlamasının ardından babanda ne tür değişimler gözlemledin? Bu değişimler senin yaşantını nasıl etkiledi? (Uyum sorunları, fiziksel, ruhsal, sosyal değişimler vb.)

Babanın sivil yaşama geçişi annenin ve kardeşinin/kardeşlerinin yaşantısını nasıl etkiledi? (Uyum sorunlarının aile üyeleri üzerindeki etkileri, ev içerisindeki roller, aile üyeleriyle ilişkiler vb.)

Çözüm Önerileri

Babanın orduda çalıştığı dönemde asker çocuklarının yaşadığı sorunlara yönelik ne tür çözümler geliştirilmeli? (*sunulan hizmetler, haklar, kaynaklar vb.*)

Babası sivil hayata başlamış asker çocuklarının yaşadığı sorunlara yönelik ne tür çözümler geliştirilmeli? (*sunulan hizmetler, haklar, kaynaklar vb.*)

EK-5 ARAŞTIRMA AMAÇLI ÇALIŞMA İÇİN AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU

Sizi Prof. Dr. Kasım KARATAŞ ve doktora öğrencisi Mehmet BAŞCILLAR tarafından yürütülen “*Orduda Sosyal Hizmet: Terör Gazilerinin ve Aile Üyelerinin Yaşam Deneyimleri, Sorunları ve Gereksinimleri*” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırma, terörle mücadelede aktif olarak yer almış gazilerin ve aile üyelerinin görev öncesi, sırası ve eve dönüş sonrasındaki yaşam deneyimlerini anlamayı, sorunlarını ve gereksinimlerini ortaya koymayı ve katılımcıların düşünceleri çerçevesinde çözüm önerileri geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu çalışmada “Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu”ndan etik açıdan uygunluk izin alınmıştır.

Araştırma için sizden tahminen bir saat ayırmanız istenmektedir. Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Çalışmada sizden alınan bilgileri eksiksiz olarak yazıya dökmek ve bu bağlamda sadece araştırmanın amacı doğrultusunda kullanabilmek amacıyla ses kaydı kullanılmaktadır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına sahipsiniz.

Bize kkaratas@hacettepe.edu.tr ve mehmetbascillar@gmail.com e-posta adresleri ve 05070096*** numaralı telefonda ulaşabilirsiniz. Araştırma tamamlandığında genel/size özel sonuçların sizinle paylaşılmasını istiyorsanız lütfen bize iletiniz.

Katılımcının Beyanı

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak

üzerime düşen sorumlulukları anladım. Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının;

Adı ve Soyadı:

Adres:

Tel:

İmza

Tarih:

Araştırmacının;

Adı ve Soyadı: Mehmet BAŞCILLAR

Adres: İstanbul Gelişim Üniversitesi SBYO Sosyal Hizmet (İngilizce) Bölümü
Avcılar/İSTANBUL

Tel: 0507 009 6***

E-posta: mehmetbascillar@gmail.com

İmza:

EK-6 ARAŞTIRMA AMAÇLI ÇALIŞMA İÇİN ÇOCUK RIZA FORMU

Sevgili Kardeşim,

Benim adım Mehmet Başcıllar. Terör gazilerimiz ve aile üyeleriyle bir araştırma yapıyoruz. Amacımız terör gazilerinin ve aile üyelerinin yaşadığı sorunları öğrenmektir. Araştırma ile yeni bilgiler öğreneceğiz. Bu araştırmaya katılmanı öneriyoruz.

Araştırmayı hocam Prof. Dr. Kasım Karataş danışmanlığında birlikte yapıyoruz. Bu araştırmaya katılacak olursan senden yaşantınla ve aile üyelerinin yaşantısıyla ilgili bazı bilgiler alacağız. Bu araştırmanın sonuçlarını başkalarıyla da paylaşacağız ama senin adını söylemeyeceğiz.

Bu araştırmaya katılıp katılmamak için karar vermeden önce annen, baban ile konuşup onlara danışmalısın. Onlara da bu araştırmadan bahsedip onaylarını/izinlerini alacağız. Anne ve baban tamam deseler bile sen kabul etmeyebilirsin. Bu araştırmaya katılmak senin isteğine bağlı ve istemezsen katılmazsın. Bu nedenle hiç kimse sana kızmaz ya da küsmez. Önce katılmayı kabul etsen bile sonradan vazgeçebilirsin, bu tamamen sana bağlı. Kabul etmediğin durumda da biz araştırmacılar veya diğer tüm sevdiğilerin sana önceden olduğu gibi iyi davranır, önceye göre farklılık olmaz.

Aklına şimdi gelen veya daha sonra gelecek olan soruları istediğin zaman bana sorabilirsin. Telefon numaram ve adresim bu kağıtta yazıyor. Bu araştırmaya katılmayı kabul ediyorsan aşağıya lütfen adını ve soyadını yaz ve imzanı at. İmzaladıktan sonra sana ve ailene bu formun bir kopyası verilecektir.

Çocuğun adı, soyadı:

Çocuğun imzası:

Tarih:

Velisinin adı, soyadı:

Velisinin imzası:

Tarih:

Araştırıcının adı, soyadı, ünvanı: Mehmet BAŞCILLAR

Adres : İstanbul Gelişim Üniversitesi SBYO Sosyal Hizmet(İngilizce) Bölümü
Avcılar/İSTANBUL

Tel: 0507 009 6* **

İmza:

Tarih:

EK-7 GÖRÜŞME ÖRNEĞİ

ARAŞTIRMACI: Biraz kendinizden bahseder misin?

TERÖR GAZİSİ: 19** doğumluyum. ***'nda doğdum. Sene 2000'de askerliğimi *** yaptım C timinde. İşte uzmanlığa başvurduğum. 20**'de de ***'de uzman çavuş olarak göreve başladım. Burada dört sene ***'de görev yaptıktan sonra *** tümenin içinde *** Taburuna atandım. Tabii orada Komando birliğinden ***'e gönüllüğe dayalı olarak istediler. Ben gönüllü olmuştum. İkinci senede *** Özel Harekatta çalıştım. 2002'de başladım 2003'te evlenmiştim. bir sene sonra ***'ta ev tuttuk yani orada yaşıyorduk. Oradan sonra 2008'de oradan *** seçmelerine katıldım. ***'ta görev yaptım işte bir yıl. Onun da altı ayı ***'de geçici görevle geçti zaten. Bunun dönüşünde de köpek operatörü olarak ***'e atandım. Dört sene de orada görev yaptıktan sonra köpekçilik baktım bana göre değil. Oradan tayin istedim *** Komando Tabur Komutanlığına atandım. Oraya 2013 yılında tayin olduktan sonra...

ARAŞTIRMACI: Evi götürmüş müydünüz?

TERÖR GAZİSİ: Evde benimle birlikte geliyor yani nereye gittiysem ev de geliyor. Sadece ben bir sene Afganistan'a gitmemden dolayı ***'den sonra *** bıraktım eşimi çocuklarımı. Altı ay Afganistan'a gittim geldim. Ondan sonra ***'de lojmanda yer buldum zaten çocukları da götürdüm oraya. Oradan geçici görevle altı ay süreyle geçici göreve gittim ***'a bu çocuk sürecinde. Orada da bir altı ay oradaki operasyonlara katıldık. Dönüşte de işte bu L olayları patlak verdi. Bundan sonra da yine bir geçici görevle bizi ***'a gönderdiler. ***'da bölücü terör örgütleri mensupları ile girmiş olduğumuz çatışmada EYP patlaması sonucu bir de ateşli silah patlaması sonucu yaralanmada hastaneye kaldırıldım. İki üç ameliyat geçirdim. Ondan sonrada emekli oldum. Şimdi de *** geldik. 2018 yılında da ordudan ayrıldım, ilişigimi kestim.

ARAŞTIRMACI: Eğitim durumunuz nasıl?

TERÖR GAZİSİ: Okul durumu zaten ben daha lise mezunuydum askere gittiğimde. C timi olarak şey yaptığımızdan dolayı bizi önceden direk zaten alıyorlardı. Altı ay acemilik kursu görüyorduk. Özel harekatta da çalıştığımız için sınavsız bizi direk alıyorlardı. Açık öğretime devam ettim. ***'ya 2004'te yazıldık. Bir türlü bitiremedim. Daha doğrusu hep operasyon oluyordu, sınav günlerine denk geliyordu bir türlü göndermediler bizi. Velhasıl yarım kaldı yani. ikiye kadar da geldim o kadar da. O şekilde bitiremedim, öyle kaldı.

ARAŞTIRMACI: Aylık geliriniz ne kadar?

TERÖR GAZİSİ: 10.000 falan bir gelirim var. Hayvancılık falan da yapıyorum. Köyde daha doğrusu. Ben bu mesleğe girmeden önce de hayvancılık yapıyordum. Benim biraz süt keçisi var işte günlük 500-600 lira zaten süttten bir para alıyoruz. Yazın işte beş altı ay sağlıyoruz bunları. 10 bin net.

ARAŞTIRMACI: Terörle mücadelede ne kadar görev aldınız?

TERÖR GAZİSİ: Ben zaten askerliğimi C timinde yaptım. İki yıl ***'ta çalıştım. Yani oradan ***, ***. Mesela askerliğim döneminde de ben üç tane terörist vurmuştum. Daha doğrusu DHKPC vurmuştum. Bu işlerle ilk tanışmam askerliğimde oldu. İki sene orda çalıştım. Altı sene *** özel harekatta çalıştım. ***'a geldiğimde de altı ay ***'de çalıştım. Altı ay yurtdışında geçti. Dört sene ***'deydim ama o köpek görevi. Bir dört sene de ***'de çalıştım. Yani terörle mücadelede 10 senem geçmiştir rahat.

ARAŞTIRMACI: Görev haberini aldığınızda göreve gidecek olmanız sizin için ne ifade ediyordu?

TERÖR GAZİSİ: Vallahi biz göreve gitmediğimiz zaman canımız sıkılıyordu. Özellikle ben çok seviyordum yani. Hem de benim doğamda var yani dağda taştta gezmeyi çok seviyordum. Görev var dendiğinde ben koşarak giderdim yani

gidiyordum. Arkadaşlarla severek de yaptık bu işi. Burada yani bazı kişiler diyelim bir taburda 150 kişi varsa emin ol terörle mücadele eden kişi 10 kişidir yani genelde. Böyle hedef bölgesine giren öyle teröriste direk temas giren falan 10 kişidir yani. Yani emin ol ***'da altı sene çalışıp da benimle beraber belki teröristi bile görmeyen adamlar vardır.

ARAŞTIRMACI: Görev haberini alıyorsunuz. Eş var çocuk var onların hayatı nasıl değişiyor?

TERÖR GAZİSİ: İlk ben mesleğe başladım evlendim. Yani 20 gün izne ayrılmıştım. Oradan bizi üs bölgesine *** üs bölgesine gideceğiz diye mesela düğün yaptım geri çağırdılar beni. Yani 12. 13. günümde izinden çağırdılar beni geri çağırdılar. Ondan sonra çektik gittik. Altı ay ben hiç geri dönmedim mesela. Yani evet evlendim altı ay ayrı kaldım. O zaman Amerika'nın bu şeyleri vardı *** Tepesi vardı ***'ın. Amerikalıların generalleri falan gelmişti Albay ***. Bir ara haberlere falan da çıktı bu zaten. Bizim mesela bu Albay *** o tepeye geldiğinde ben oradaydım mesela.

ARAŞTIRMACI: Göreve gideceğini eşine çocuğuna söylediğinde onlar ne hissediyor sence?

TERÖR GAZİSİ: Yani şimdi çocuklar ufakken yani baba gitme diyor. Yani nereye gittiğimizi bilmiyor da her evden çıkışta yani. Küçüktü tabii belki şu an aklına gelmiyordur onun da. Baba gitme derdi. Hanım da alışmıştı yani yapacak bir şey yok. Uzun vadeli gittiğimizde zaten bir iki ay annesi babasıgile geliyordu. Ben duyuyordum sonra başkasından biz gittikten sonra ağlıyorlarmış yani. Komşumuz da vardı mesela onun da eşi uzman çavuştu benimle beraber. Onlarla birlikte oturup ağlıyorlarmış yani akli fikri bizlerde. ***'ta mesela özellikle bir operasyonda. Şey yakında yani çatışma Bölgesi *** Dağı'nda hatta üç şehit vermiştik hiç unutmam. Onda mesela dürbünle izliyordu yani beni bile görüyordu. Dürbünle o çatışma anları falan hepsini gözetlemiş yani.

ARAŞTIRMACI: Göreve gideceğin zaman ayrılıyorsun ya hemen bu aile içi ilişkileri hiç etkiliyor mu?

TERÖR GAZİSİ: Ya yok ya bende öyle bir sıkıntı olmadı. Uyum sağlıyorlar yani zamanla. Zaten emin ol ya üç gün görev bir gün istirahatımız anca vardır. Üç günde bir eve gelir sonra bir daha gideriz. Üç gün görev. Hep günümüz böyle geçiyordu yani ben görevden geliyordum örnek yani zaten dağdan taştan gelmişim. Banyoya geçtim hanım telefonu getirdi. Baktım bizim tim komutanı arıyor. Hadi acil gel helikopter pistine beş dakikaya helikopter pistinde olun. Yani bak bu köpüğü bile yıkamadan kovaya doldurup suyu döktüm avludan. Hemen üstümü giydim geri gittim yani. Hanım ne oluyor diye anlamadı bile böyle ani oluyordu yani. Artık onlar da bizim görevimiz olduğu için biliyordu yani yapacak bir şey yok.

ARAŞTIRMACI: Peki terörle mücadelede görev almak sizin bedeninizi nasıl etkiledi?

Veya ruh sağlığınızı ve arkadaş ilişkilerinizi nasıl etkiledi?

TERÖR GAZİSİ: Yani dediğim gibi ben dağda taşta büyüdüğümünden gitmeyi seviyorum yani keçileri falan otlatıyorum bazen. Şimdi birazcık yıllandık tabii.

ARAŞTIRMACI: Peki psikolojik olarak etkilenmiyor muydunuz?

TERÖR GAZİSİ: Ya o psikolojiyi vallahi ben de bir türlü çözemedim. Oradan mermi gelmekten ziyade biz onları nasıl buluruz yakalarız biz de şey vardı yani. Hani biran önce böyle nerede buluruz hatta bir pusuda yani düşürdüm üç tanesini. Birini vurduk ikisi kaçtı. Yani taşın arkasında sen mi ben mi gideyim diye birbirimizle yarışıyoruz yani. Ben gideyim öteki diyor ben gideceğim vuracağım. Aramızda anlaşmazlık bile oluyordu yani hedefe ben gireyim sen gir muhabbetine. Ben öyle bir mermi gelecek falan hiç aklına gelmiyor yani.

ARAŞTIRMACI: Hiç mermi gelir hayatımı kaybedersem eşim var çocuğum var diye korkmadınız mı?

TERÖR GAZİSİ: Ya o hiç aklıma gelmiyordu bir tek bu nöbetlerde uyurken ben şimdi uyuyorum bu nöbetçi de uyursa işte o da gelir bu terörist mevziye sızar bizi öldürür gibisinden. Emin ol uyku tutmuyordu benim gözlerimi. Ben o yüzden 12'ye kadar yatardım. Bu bir iki arkadaş 12'ye kadar nöbet tutardı. 12'den de sabaha kadar tek başıma ben nöbet tutardım. Kendimi öyle daha iyi güvende hissederdim. Çoluk çocuk o zaman aklıma gelirdi. Şimdi tabii ben kendime güveniyorum ama artık öyle adamlar da vardı yani mesela. Timde olup da nöbete kalkıp uyuyan adamlar vardı ben nöbette kesinlik uyumazdım yani.

ARAŞTIRMACI: Silahlı çatışmalarda unutamadığın aklına gelen bir anın var mı?

TERÖR GAZİSİ: Şöyle bir şey söyleyeyim ben. Bir operasyondaydık yani ****ta. Kobraların vurduğu fazla sayıda bir terörist vardı. Oradan indik işte teröristlerin silahlarını alalım cesetleri teşhis edelim falan. İşte silahları teçhizatları aldık işte akşama doğru böyle bir üs bölgesine çıkacaktık. İşte başka bir özel harekât vardı bizle birlikte. Onlar da ayrı bir tepeye çıkarken onların arkasından işte bu teröristler de herhalde bayağı zayıt verdikleri için en son gelen iki adamı almışlardı teröristler. O zaman onların bir bölük Komutanı vardı üsteğmen. Onlar da demiş siz bir çıkın bakalım ben de gelirim arkanızdan diye. Onlardan sonra telsizden ben şey duydum. Bana doğru ateş edin benim etrafım sarıldı bana doğru ateş edin. Yani kendini öldürmek için şey istiyor ateş istiyordu. Tabii etmediler ama onlar da teröristlerin eline geçti aşağı yukarı akşam sekizden gece 12'ye kadar helikopterler gelip telsizlerin kriptosunu değiştirene kadar işkence yaptılar. Onda bile ben yerimde duramamıştım yani ama yapacak da bir şey yoktu. Bir gün sonra da bulduk cesetlerini şehitlerin ama yani kesmişler. Adamlara farklı farklı işkenceler yapmışlardı. Ya bu beni çok etkilemişti mesela. Ama ondan sonra işte teröristlerden dolayı hiç acıma duygusu kalmamıştı bende. Çünkü telsizden seslerini duyuyorduk. Hani gelin alın üsteğmeni uzman çavuşlar işte onları ağılatıyorlar yani bunu bütün birlikler dinledi yani. Yani aşağı yukarı dört

saat bu işkence sürdü. İşte ondan sonra ***'tan bir helikopter geldi o helikopter dolandı, telsizlerin kriptolarını değiştiren ses kesildi tabii devam etmiştir işkence. Sabah bulduğumuzda çok kötü şekillerdelerdi. Ya bu beni çok etkilemişti. En çok etkileyenlerden biri. Yani sabaha kadar ağlamıştım orada.

ARAŞTIRMACI: Bu tayinler uzun süre evden uzakta kalmalar hayatınızı nasıl etkiledi?

TERÖR GAZİSİ: Başkasının anlaması zorda. O an nasıl oluyor bilmiyorum ama bize normal geliyor yani. İşten dolayı bana hep normal geldi yani. O zaman o kafada düşündüğümüz için yani o işin içinde olduğumuz için. Ya bir de biz uzman çavuş olduğumuz için bizim doğumuz batımız beş yıl yani. Ya ben gittiğim yerde mesela ***'ta altı yıl kaldım. Yani bir sene uzattım zaten sevdiğimden dolayı. İsteyerek fazla uzattım yani gelmedim. Çocuğuna zaman ayırma diye bir şey yoktu. Özellikle ***'tan bahsedeyim yani. Batı'da yine ***'e geldiğimizde hem gezmemize, pikniğimize şuna buna gidiyorduk. ***'de tamam ama doğuda yani bir kere götürüp mangal yaktım mı? Yakmadım. Nereye gideceğiz, gezeceğiz izinden izine ancak. Zaten üç gün görev geliyorsun bir gün istirahat veriyorlar. Onda da zaten üç günün yorgunluğu. Zaten yatıp uyuyorsun yani evin ufak tefek bir ihtiyacı varsa onu karşılıyorsun. Öbür gün akşama bilemedin bir sonraki gün sabah giden gelmiyor zaten. Bir daha üç gün daha görev. Ya çok aktif şeylerde çalıştık biz ilk yıllarda. Yani 2007-2008 biz evin yüzünü görmedik desek yeri. Bir gidiyorduk zaten altı ay gelmiyorduk yani. Çocuğunu özleyiyor musun? Özleyorsun yani illaki öyle sakin bir kafada bir şey olmadığında oturup düşünüyorsun yani çocuğunu. O da o zaman hayallerden gidiyor yani. Mermi gelene kadar hayalet sonra onları unutuyor işine bakıyor yani yani çok yorgun oluyorsun zaten bir de beden yorgunluğu var. Yürümüşsün iki gün üç gün boyunca devamlı yürümüşsün çok uyumamışsın. Geliyor zaten banyoda yaptın mı doğru yatağa kimildayacak halin kalmıyor. Dinlenmen lazım ki bir sonraki güne hazırlanasın yani.

ARAŞTIRMACI: Peki bu askerlik yaşantısı eşinin hayatınızı nasıl etkilemiştir?

TERÖR GAZİSİ: Onu ona sormak lazım tabii de benim hiç öyle bir şey aklıma gelmiyordu yani. Faturadır, şudur budur zaten onları da geldiğimde bir şekilde ben ödüyordum yani. Bir boşluk zamanda ödedim yani evin ihtiyaçları market ihtiyaçları falan filan onları kendimiz hallediyorduk yani nasıl deyim başka türlüde. Onlar evde oturuyordu yani evden dışarı bile çıktıkları yoktu. En fazla komşuya giderler aynı apartmanda o yani ondan sonra çıkayım ***'ta o sıralar çarşıda gezdiği bir şey yoktu hani öyle tek başına. Güvenli bir ortam değildi, bir müddet sonra benim işimin bu olduğunu oda kabulleniyordu ben ona da emin ol garip gelmiyordur yani. Zaten uzun süreli bir görev olunca da otobüse biniyorlardı memlekete geliyorlardı.

ARAŞTIRMACI: Bir asker çocuğu olması çocuğun yaşantısını nasıl etkiledi sizce?

TERÖR GAZİSİ: Yani okul değiştirence yani illa ki oradan çıkıyor ve arkadaşlık kuruyor özlüyor öğretmenlerini özlüyor. Niye gidiyoruz diye soruyor ama yapacakta bir şey yok yani tayin çıkmış gitmek zorundasın. *** gibi yerden gittik *** ***'ye. Ufacık beş yüz nüfuslu bir ilçeye gittik yani. Şimdi ***'deki okuldan ***'deki okul bir olur mu? ***'e giderken korkmuşlar o yollardan geçerken derelerden falan. Dağların arasından geçtiğimiz için yani korka korka oraya gitmişler ama tabii zamanla onlar da alışıyor.

ARAŞTIRMACI: Aileyle iletişimi nasıl sürdürüyordunuz?

TERÖR GAZİSİ: Ya iletişim olayı şimdi o zamanlarda cep telefonu vardı. Ama ben mesela *** tarafına gittiğim zamanlar çocuk olmuştu memlekette izin de vermemişlerdi. Daha doğrusu izin varken yerime yedek personel olmadığı için izin de vermemişlerdi. Gidemeyince tabii yani telefon da çekmiyordu. Gidemeyince yani çocuğun mesela telefon da çekmiyordu. Telsizle yani işte aşağıda bizim üs bölgesinde bir arkadaşın işte yani bizim komşunun hanımının kocası vardı. İşte o aşağıdaydı onun hanımıyla irtibata geçmiş o da bizim arkadaş aramış işte çocuğu oldu gibisinden. O da telsizle bana bildirmişti mesela ondan

sonra görev bitti. 28 gün sonra aşağı indim de öyle konuştum. Çocuk doğdu 28 gün sonra konuşabildim ancak. Çocuğu görme olayı falan üç ay sonra olmuştur. Ama tabii askeriyede şu artanlar artık eskisi gibi kalmadı şuan yani yeteri kadar personel de var izne de gidiyorlar yani. 2003 yılında evlendim. Yok pardon 2003'te çocuk doğmuştu. Yok yok 2003'ün sekizinci ayında evlendim ben. Evlenir evlenmez zaten görev çıktı o zaman Kuzey Irak Savaşı patlak vermişti. Ondan sonra mecbur gitmek zorunda kaldım hatta izinden çağırılmışlardı. Sekiz gün iznim daha vardı. 12. gün geri çağırılmışlardı ondan sonra da çocuk olayı da zaten bir sene sonraydı. 2004'ün Kasım ayıydı. Çocuk olmuştu cep telefonu bazı görevlere götüremiyorduk gezide götürdüğümüz oluyordu bazen. Onda da telefon çekerse o zaman her yerde öyle şebeke yok. Şuan tabii ***'de falan her yerde telefon çekiyor. Ama o zaman ***'ta hele bir ***'a gittiğim zaman o zaman telefon çekmiyor. Bir gidiyorduk mesela biz 15 gün hiç kimseyle konuşamıyorduk, görüntülü arama olmuyordu. Tabii o zaman en iyi telefon otuz üç on falandı herhalde. Bizim aldığımız telefonlar ekranlı telefon yoktu. O zaman internete bağlanan telefon yoktu. Biz şimdi göreve gittiğimiz için zaten genelde aynı yerlerde arkadaşlar oturuyordu, onların eşleri falan oluyordu veya karargâhta olan bizim devreler oluyordu. Çok acil bir şey olunca mesela ben hanıma diyordum. Yani ben çocuk hastalanınca falan arkadaşşa söyledim o alırdı çocuğu hastaneye götürürdü getirirdi yani öyle. O tür ihtiyaçları biz arkadaşlar arasında yardımlaşarak o şekilde hallediyorduk yani.

ARAŞTIRMACI: Neden ordudan ayrıldınız?

TERÖR GAZİSİ: Ben ayrılmadım aslında. Zaten sen yeterince görev yaptın dediler. Bundan sonrası sana sıkıntı dediler. Zaten biz heyete giriyoruz. Biz sözleşmeli olduğumuz için. 2016'da yaralandım. Zaten üç ameliyat geçirdim. Ondan sonra bir buçuk yıl falan rapor kullandım. Bundan sonra yani ben emekli olmak için gitmedim. Çalıştık da bir müddet sonra bizim sözleşme tarihi gelince bu raporu almak zorunluluğumuz var sözleşmeli olduğumuz için. Gittiğimizde bana dedi bu şartlarda seni emekli etmemiz lazım dedi. Yani yok ben çalışmak istiyorum bana da bir zararı yok dedim. Altı derece var zaten bu malul gazilerde

beni altıncı dereceden emekli ettiler. Sınırdayım aslında çalışabilirdim yani. İstiyon mu istemiyon mu diye bana sordular. Ben dedim istemiyorum ama dedi bu bizim normal bizim sağlık önergelerinin bir sağlık çizelgesi var. Ona da bakarak yani bizim sözleşme şeyine de uymuyor yani bilmem onların bir maddesine göre beni emekliye ayırdı yani.

ARAŞTIRMACI: Peki sivil hayata geçince hayatınızda ne tür değişimler yaşadınız?

TERÖR GAZİSİ: Yani değişim aslında ben çok bir şey yaşamadım işte. Zaten ben bu mesleğe girmeden önce hayvancılık yapıyordum. Abime baktırıyordum hala da baktırıyorum. Ne oldu şimdi? Ben eve geldim çocuğa bakıyorum, evde oturuyorum. Ondan sonra nasıl diyeyim sana balığa gidiyorum mesela en çok gittiğim hobilerimden biri. Valla çok giderim tekneye falan yani bir şey de yapmıyoruz aslında çok köyde. Zaten mala da abim bakıyor. İşte sadece ben haftada bir gidip kontrole gidiyorum. Tabii özlüyorum yani askerlik hayatımı. Arkadaşlarımla da hala görüntülü konuşurum. Hatta bazen çıkıyorum bizim Antep Kilis devrelerimiz var onları bir görüp geliyorum. Ama özlüyorum yani devamlı bizde öyle bir bağlılık olmuş ki birbirimizi bile bırakamıyoruz desek yeri yani. Hatta çoğu zaman gece bile ararım. Saatin birinde ikisinde diyelim hadi kalkın derim. Ne oldu derler? Beş dakika sonra helikopter pistinin orada toplanıyoruz derim. La oğlum derler ki uykumuz var bölüyon derler. Biz hala öyle şey ederiz yani.

ARAŞTIRMACI: Peki sivil hayatta arkadaşlıklar kurabildiniz mi?

TERÖR GAZİSİ: Evet sivil hayatta ben şimdi hem hayvancılık yaptığımdan dolayı biraz milletin biz hep askerlikte verdiğimiz söz gibi zannediyoruz bazı şeyleri. Ama sivil hayatta yani gerçekten herkes birbirini nasıl çarparım onun derdinde. Ben çarpıldığım için şey ediyorum. Yani bir kere bir yere 100 keçi verdim daha parasını alamadım yani. Yani millet sivilde çok farklı ya asker ortamıyla sivil hayat o kadar farklı ki. Zaten ben genelde askeri personellere bakıyorum bizim devreler olsun emekli olan başçavuşlar falan var. Grupları falan da var orada da yazıyorlar

ve hepsi dolandırılmış. Yani birilerine yani çarpılmışlar. Hep paralarını pullarını kaybetmişler. Böyle sıkıntılar var yani bunlara bende şahit oluyorum yani. Kendimde verdim hala alamadık işte uğraşıyoruz alayım diye. Ben şimdi güvenemiyorum yani abime bile güvenemez olmuşum o dereceye geldim.

ARAŞTIRMACI: Eve dönüş sonrası ne tür değişimler meydana geldi sizde?

TERÖR GAZİSİ: Şimdi evde kaldığım zaman ufak tefek şeylere illaki kızıyorum ama ben o enerjimi işte şeyde atıyorum. Balığa gidiyorum sık sık. Valla enerjimi atmasam nolur bilmiyorum ama çatlarm herhalde. Ya biraz doğa askerinin verdiği psikoloji var yani hani öyle görüyorum yani hani. Yeni yeni farkına varıyorum gerçi ben bir iki senedir. Meslekte iken her gün işe gidip geliyorsun dağa taşa gidiyorsun. Dağa taşa gidiyorsunuz stres olmuyor öyle bir ortama alıştığım için ama evde gerçekten oturmak bazı şeylere... Çünkü gerçekten askeriyedeki gibi istiyorsun ama sivil hayat öyle değil işte her şey çok farklı o zorlukları illaki var. O işlerde istediğin gibi olmadığı zaman ne oluyor yani stres yapıyorsun sonra. Bağırıyorum çağırıyorum. Bu sivil hayata geldiğimde hatta gittim bir arada psikiyatri ilaçları kullandım. Yani onun etkisini hala görüyorum o eski günleri hala yaşıyorum yani çoğu zaman. Mayına basıp arkadaşlarının parçalanması, en sevdiğin arkadaşının şehit olması veya şehit olmadan önce söylediği bazı sözler... Nasıl diyeyim sana ya sonuçta karşıda çatışmak zorunda kalsan da bir insanı vurmak zorunda kalıyorsun. Ve artık onların günlükleri vardı ben çoğu zaman onların günlüklerini alır okurdum yani. Yani emin olun çoğu teröristin günlüklerini okumuşumdur hepsi de aklımdadır yani. Onlardan da mesela etkileniyorsun. Sivil hayattan gelip işte nasıl bir yola düştü, nereden nerelere girip, hangi çatışmalara girdi hepsini yazmış mesela. Onlar mesela yani çok şey ediyordu. Bunları hala rüyamda yaşıyorum aslında bazen. Uykum hiç yok zaten halen uyuyamıyorum geceleri gündüzleri de. Öyle iki üç saat falan anca uyuyorum. Yalnız uyuyamıyorum mesela. Ben genelde illa yanımda ya hanım olacak ya çocuk olacak. İlla tek başıma öyle uyudum mu illa kabus görüyorum yani. Patlamalarda çok irkiliyorum hani böyle şeylerde. Çok acayip bir şekilde yani aynı böyle el bombası patlıyor gibi geliyor bana. Onlardan da çok

etkileniyorum mesela. Ben bir iki psikiyatriye gittim geldim. Baktım beni içeri yatıracak yani ilaç tedavisi falan. Ben de bir daha gitmedim. Kaçtım oradan yani gitmedim. Aslında hala da ihtiyacım var. Yani ilacı kullandığımda şöyle bir şey uykunu getiriyor uyuyorsun. Ama o gün sanki öyle bir nasıldı iyi masum bir insan oluyorsun gibi pek de kullanmak istemiyorum aslında ilacı da. Bazen de gerekiyor bazen böyle uyuyamıyorsun ilaç uyku yapıyor iyi. Ama uyku sorunum var yani hala da var.

ARAŞTIRMACI: Peki sizce yaşadığınız bu ruhsal sorunlar aile ilişkilerinizi etkiledi mi?

TERÖR GAZİSİ: Ya tabii onları da etkiliyor. Bir sıralar beni böyle çok etkilemişti. Emekli olduktan sonra da yani diyordu arayayım seni alıp götürsünler hastaneye yatırsınlar diyorlardı yani. İlaçlarımı ben içmezdim ya kendi getirir zorla içirirdi mesela. İçeyim diye biraz şey diyorlardı sen normal değilsin diyorlardı yani hala diyorlar bana. Gazi olup ta boşanan kişileri biliyorum duydum ama tabii hiçbir zaman sormadım neden boşandınız diye. Ya sonuçta maddi olarak bir sıkıntıları yok. Ya insanların özürlü kalmasından dolayı ayrılıyorlar ya da çekilmez bir hayatı olduğundan da olabilir. Sormadım yani hiç. Ben de sıkıntılar var ama yani ben onun farkındayım ama bazen elinde değil yani. Çok aşırı sinir oluyor bende. Ya sinirlenmemeye çalışıyorum ya da evi terk edip gidiyorum. Mesela ufacık bir şeyi büyütüyoruz yani o da var. Yanımda olan arkadaşlar şey olduğu için ortamı sakinleştiriyorlar tabii biliyorlar beni. Bildikleri için ufak şeyde büyük patlamalarım oluyor yani o oluyor. Çabuk sinirleniyorum yani o bir gerçek. Tahammül edemiyorsun ya bir de askerde bir şey istiyorsun istediğin zaman olduğu için burada istiyorsun olmuyor yani istediğim gibi olmuyor. Mesela çocukların davranışı ben yani hala çocukları asker gibi kullanmaya çalışıyorum. Şunu getir bunu getir. İki dakika geç olsun hemen bağıriyorum çağırıyorum mesela. Bunun böyle olmaması lazım ama işte bazı şeylerde elinde değil yani.

ARAŞTIRMACI: Peki abi sence terörle mücadele sırasında görev yapanlara ne tür hizmetler sunulmalı?

TERÖR GAZİSİ: Hatta biz mesleğin başında zorluklar çektik yani mesela. Bu ev konusu mesela sonuçta bir göreve gidiyorsan *** gibi bir yerdesin. Eşinin çoluğunun çocuğunun güvende olması lazım yani. Onlara ait bir lojman yani. Lojman var ama yetmiyor yani. Genelde subay, astsubay oturuyor bize çok az kalıyor. Zaten diyelim bir bölükte, bir taburda ne kadar uzman çavuş var. 90-95 tane uzman var. Subay kaç tane var. Bilemedin iki tane hadi üç de. Astsubay desen her tim de zaten iki tane var. Bölükte altı sekiz, 10 de hadi. İdari işler astsubayıyla falan yani çoğunluğu uzman oluyor içinde. Ama belki şuan belki çözüldü olaylar biraz ama. Yani sağda solda insanlar biraz daha güvende ama biz güvenemiyorduk. Uzun süreli gittik mi göreve memlekete gönderiyorduk çoluğu çocuğu. Yani bir de ****'ta tek kalırsa biz güvenemiyorduk yani. Bizim en çok aklımıza takılan benim daha doğrusu aile olayıydı. Yani mesela sonuçta ailenin emniyette olmasını istersin yani. Biz lojmanda oturmuyorduk dışarıda halkın arasında oturuyorsun. Başına ne geleceği belli değil. Çünkü o dönemler mesela bazen oluyordu adamı evinde gelip uzman çavuşu vuruyorlardı. Mesela işyerine giderken adamı kafasından vuruyorlardı. Böyle olaylar oluyordu yani. Buralarda tabii şimdi olaylar çözüldü mü biraz? Ee biraz çözüldü tabii. Sonuçta biz dağda taşta geziyoruz ama sonuçta ailem şöyle bir işte mesela *** Tümen de vardı ama tabii biz gidemiyorduk lojmanda oturanlar faydalanıyordu. Buranın yemek yiyecek yeri vardı, parkı vardı. Bizim hanım çoluk çocuk evden dışarı çıkamıyorlardı mesela. Öyle bir zorluğumuz vardı da yani bilmiyorum yani. Öyle şey aramadığımız için, bu işi de bilerek geldiğimiz için. Ona öyle şey zor gelmiyor değil. Yani ben severek de yapıyordum zaten. Ya onların, ailenin bir yaşam alanı olması lazım. Yani park olsun bence bir ortam olması lazım. Ya sonuçta biz gidiyoruz o yalnız kalıyor bilmediği bir memlekete götürmüşüz. Yani beni gönderiyorsun. Altı ay örnek. Güvenli olsa, askeri birliğin içinde olsa orada memlekete göndermem yani orada dururdu mesela. Ama biz gönderiyoruz memlekete. İşte memlekette diyorlarmış falancanın kızı acaba kocasından mı ayrılıyor? Uzun zamandır burada mesela. Böyle sorular soruyorlarmış yani. Yani bu adam yeni evli hemen niye ayrıldı evine gitmiyor yani. Bilmiyor adamın kocası altı ay gitmiş. Dağda taşta kalıyor. Böyle sıkıntılar oluyordu. Güvenli bir yaşam

ortamı dedim ya. Yani böyle parkıdır, kreşidir, okuludur yani bunların güvence altında olması lazım hani. En azından doğuda yani. Hadi batıyı geçtik. Yani en azından doğuda bunların olması lazım yani.

ARAŞTIRMACI: Peki görev sıklığı ve görev süreleriyle ilgili düşünceleriniz nedir?

TERÖR GAZİSİ: Ya oranın imkânı o ama yani biz kabulleniyorduk ki. Yani o soruyu sormuyorsun yani. Bu görev verildiği için onu sorgulamak gibi bir düşünce olmuyordu gitmesek iyi de. Sonuçta birlik komple gidiyor yani. Hani tek gitsek bir taburdan bir bölük gider niye ben gidiyom dersin, bir bir gidelim dersin, herkes gitsin. Olmuyor yani tabur komple gidiyor zaten tabur komple gidince de itiraz yok.

ARAŞTIRMACI: Maaşınızı yeterli buluyor muydunuz?

TERÖR GAZİSİ: Yani o zaman aldığımız para bizim ancak masrafımıza gidiyordu. Çünkü hanımı memlekete gönderiyon. Bir izne gidip geliyon. Bizim öyle arttırma şansımız olmadı. Geri yaşantın var mı diyeceğin dördörtlük yoktu. Evimize erzağımıza market ihtiyacı yani. En fazla biriktirdiğim parayla bir tatilde yiyordun yani Tatil dediğimizde memleketimize geliyoruz yani. Hatay'a geliyorduk. Burada bir 20 gün falan harcıyorduk yani onu da. Para diğer türlü harcamıyon zaten de. Mesela yani orada dışarıda 500 liraysa bir askeri personel tutunca 1000 lira istiyor. Kiralar hemen öyle otomatikman artıyor.

ARAŞTIRMACI: Peki taşınma sırasında ev eşyaları yıprandı mı?

TERÖR GAZİSİ: Yani ben hep taşındığım yerde ev eşyalarımı ikinci kere yeniledim yani. Onu orada sattım ***'ya gittim. ***'dan tekrar aldım. ***'dan ***'e giderken sadece götürdüm. Orada onu da sattım ***'de aldım. ***'de onu da sattım. Şimdi yeniden düzdüm. Yani işte o artırdığım paralar da oraya gidiyor yani işin açıkçası. Bak şimdi ***'de ben evin eşyalarını 12 bin liraya sattım geldim.

Şimdi buraya 40 bin lira ev eşyalarını verdim tekrar. Arttırdığım para da o farklar işte oraya gidiyor yani. Sürekli taşınma masrafı var.

ARAŞTIRMACI: Abi benim sormak istediğim sorularım bitti. Senin eklemek istediğin şeyler varsa dinleyebilirim.

TERÖR GAZİSİ: Ya yok yani işte onlar ince ne bir şeyimiz yok. En fazla ne olur? İşte anılarımız var, girdiğimiz çatışma var falan onlar var yani. Onun dışında başka bir şey yok.

ARAŞTIRMACI: Çok teşekkür ederim. Çok zaman ayırdınız, çok sağ olun.

EK-8 ETİK KOMİSYON İZİNİ

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Tarih: 20/05/2020
Sayı: 35853172-300-E.00001093636

Sayı : 35853172-300
Konu : Mehmet BAŞCILLAR (Etik Komisyonu İzni)

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 28.04.2020 tarihli ve 12908312-300/00001083506 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Doktora programı öğrencilerinden Mehmet BAŞCILLAR'ın Prof. Dr. Kasım KARTAS danışmanlığında hazırladığı "Orduda Sosyal Hizmet: Terör Gazilerinin ve Aile Üyelerinin Yaşam Deneyimleri, Sorunları ve Gereksinimleri" başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun 12 Mayıs 2020 tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

e-İmzalıdır
Prof. Dr. Rahime Meral NOHUTCU
Rektör Yardımcısı

Evrakın elektronik imzalı suretine <https://belgedogrulama.hacettepe.edu.tr> adresinden 5630ce1-60a7-43e1-8061-696c425272f1 kodu ile erişebilirsiniz. Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Görsel Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
Telefon:0 (312) 305 3001-3002 Faks:0 (312) 311 9992 E-posta: yazim@d.hacettepe.edu.tr İnternet
Adresi: www.hacettepe.edu.tr

Doç. Dr. Didem İLFRİ

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Mehmet BAŞCILLAR

Doğum Yeri ve Tarihi : Kilis/1988

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Kara Harp Okulu / Sistem Mühendisliği

Gazi Üniversitesi / Hukuk

Yüksek Lisans Öğrenimi : Hacettepe Üniversitesi / Sosyal Hizmet

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri : Uluslararası Hakemli Dergilerde Yayımlanan Makaleler:

LOTFİ, S, BAŞCILLAR, M. (2017). Travma Sonrası Stres Bozukluğu ve Sosyal Hizmet. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, (3), 275-286.

BAŞCILLAR, M, TAŞCI, A. (2018). İş Yükü ve İş Tatmini Arasındaki İlişki: Sosyal Hizmet Uzmanları Üzerine Bir Araştırma. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, (4), 330-344.

ARTAN, T, TAŞCI, A, BAŞCILLAR, M. (2018). Üniversite Öğrencilerinin Gönüllü Motivasyonları ve Özgeçililik Düzeyleri Arasındaki İlişki. Journal of Social & Humanities Sciences Research, (5), 2484-2493.

KARATAŞ, K, BAŞCILLAR, M, TAŞCI, A. (2019). Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Etkileri Bağlamında Türkiye Sosyal

Politikasının Değişimi. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17 (2), 195-218. DOI: 10.18026/cbayarsos.584394

BAŞCILLAR, M. (2020). Sosyal Hizmetin Önemli Bir Öncüsü: Mary Ellen Richmond. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (39), 151-160. DOI: 10.30794/pausbed.654114

USLU, B, BAŞCILLAR, M, TAŞCI, A. (2020). Empowerment of Humanitarian Workers in the Context of Migration and Conflict: A Case Study from Izmir, Turkey. Turkish Journal of Applied Social Work, 3 (1), 1-10

BAŞCILLAR, M. (2020). Sosyal Hizmet Tarafından Keşfedilmeyi Bekleyen Bir Hazine: Pierre Bourdieu. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 20 (49), 899-916

Ulusal Hakemli Dergilerde Yayınlanan Makaleler:

KARATAŞ, K, ASLAN, H, BAŞCILLAR, M. (2019). Hopelessness and Satisfaction with Life Among Disabled Veterans. Toplum ve Sosyal Hizmet, 30 (1), 1-18. DOI: 10.33417/tsh.516672

BAŞCILLAR, M. (2020). Migration, Social Cohesion and Unaccompanied Children In The Context Of Social Work. Toplum ve Sosyal Hizmet, 31(2), 726-742.

BAŞCILLAR, M., KARATAŞ, K. (2021). Orduda Sosyal Hizmet: Terör Gazilerinin Depresyon ve Yaşam Doyumunun Değerlendirilmesi. Toplum ve Sosyal Hizmet, 32 (1), 23-40 . DOI: 10.33417/tsh.748139

Kitap Çeviri Editörlüğü: PAYNE M. "Modern Sosyal Hizmet Kuramı, Çeviri Editörleri: KARATAŞ K., AKTAŞ A., USLU B., BAŞCILLAR M." Ankara: Nika Yayınları (2020).

Çalıştığı Kurumlar : Jandarma Genel Komutanlığı (Subay / 2011-2017)
İstanbul Gelişim Üniversitesi (Öğr.Gör. / 2017-2021)

İletişim

E-Posta Adresi : mehmetbascilar@gmail.com